

2.

D. ERASMI

ROTERODAMI OPVS DE CONSCRI

bendis Epistolis, ex postrema autoris recognitione

emendatius editum. Cum annotationibus

marginalibus, quæ partim artificium,

partim autorum locos expli-

cant. Et indice locus

pletiore.

Nicolaus heck . constat ij barf anno . 15. 22

COLONIAE,
Ioannes Gymnicus excudebat. ANO
M. D. XXXVII.

ERASMVS

ROTERODAMVS NICOLAO

Beraldo S. D.

Holonius
Leodiensis
typogra-
phus q̄ col-
loquia pri-
mus for-
mulis ex-
cudit.

OSTEA QVAM Holonius ille
desierat esse apud superos, eruditissi-
sime Beralde, non putabam mihi quoniam
quam alium metuendum, qui nenia-
quas iuuenis, uel exercendi sili gra-
tia, uel obsequundans amicorum ef-
fectibus scripsissem, in uulgus eaderet, in quiduis potius,
quam in hoc natus. Et ecce de repente apud Britannos
exortus est alter Holonius, qui librum de componendis
epistolis excudit, quem annis ab hinc ferme triginta
teti. scribere ceperam, cuidam amico parum syncero,
cui simili munere gratificari uolebam, uidelicet ut habe-
rent similes labra lactucas. Lectioni simul & composi-
tioni, non plus temporis tributum est, quam dies uiginti
ti. Atq; adeo non erat tum animus hoc opus absolueret,
ut archetypum illi tradiderim auferendum (nam adori-
nabat longinquam profectioem) nullo antigrapho
pud me seruato. Aliquanto post, amici quidam, qui, nescio
quo casu, nacti nugae eas descripserant, precibus adoge-
runt me, ut operis rudimentum absoluerem. Erat enim
non solum rude, uerumetiam truncum ac mutilum. Re-
cepta

ERAS. NICOLAO BERAL.

ceperam in manus, sed cum ne retractanti quidem arre-
deret, in totum abiecti, nequaquam fore suspicans quen-
tam effrontem, qui me uiuo & reclamante schedas meas
enulgaret. Verum (ut uideo) nihil iam pudet typogra-
phos, posteaquam experiuntur nihil auidius rapi, quam
nugacissimas quasq; nenas, neglectis interim priscis
et probatis autoribus, perfricta fronte sequuntur illud
e Satyra: *Lucri bonus est odor ex re qualibet.* Pro- Iuuenalis
inde nos tametsi sic essemus affecti, ut nunquam antehac Satyra 14
eque senserimus, quomodo fuerit animatus Flaccus, cu-
scriberet carmen illud: *Vt nox longa quibus, &c.* Nam Epist. 1.
agnoscis reliqua: tamen sepositis operis sacratoribus, lib. 1.
que ut magis decent hanc aetatem, ita magis iuuant huc
animus, dies aliquot in recognoscendis quae iam exis-
erant, perdidimus, nescio quanta iactura studiorum gra-
uorum, certe maximo meo taedio. Quod ne mihi se-
pius accidat, etiam atq; etiam te rogo mi Beralde, effo-
ce quouis pacto, ut iuuenis iste nimium (ut apparet)
amans mei, librum quem (uti scribis) a callido uendi-
tore magno emit, aut aboleat, aut certe tibi tradat ad
me transmittendum, quo mihi liberum sit de eo statue-
re. Typographis quid imprecer, nisi mentem melio-
rem ipsis dari? Ceterum iuuentutem studiorum cultri-
um, libens admonuerim, ut in hisce nugis quam mini-
mum operae perdat. Video discrutiorq; animo, bellum
hoc inter Germanos & Gallos indies magis ac magis
inrudescit

ERAS. NICOLAO BERAL?

incrudescere. Quanta totius rei Christianæ calamitas, duos potentissimos orbis monarchas, sic ferilibus dissi- dijs inter se conflictari? Tolerabilius esset, si res eorum quorum interest monomachijs finiretur. Sed quid com- meruere ciues & agricolæ, qui spoliantur fortunis, exci- guntur sedibus, trahuntur captivi, trucidantur ac lae- niantur? O ferreos principum animos, si hæc perpetu- dunt, ac ferunt: ò crassos, si non intelligunt: supinos, si non expendunt. Erat nonnulla spes in hoc uno pontifice, primum theologo, deinde spectatæ à primis annis inter- gritatis. Verum haud scio quo pacto sit, ut pontificis au- toritas longe plus ualeat ad excitandum, inter prin- cipes bellum, quàm ad componendum. Sed hi tumultus non dirimunt Musarum foedera, nec hæc cõmercia nobis in- tercipere possunt bellorum leges. Non conuenit Cæsari- rianis & Gallis, sed pulchre conuenit honestissimorum studiorum sodalibus. Quare ualebis uir humanis- sime, simulq; cum dabitur opportunitas, Bus-

daum, Deloinum, Brixium, ac reli- quos amicos meo nomine salu- tabis diligenter. Basileæ
VIII. Calend. Iun.

ANNO
M. D. XXII.

INDEX RERVM

SCITV DIGNARVM QVAE
in hoc de Conscribendis epistolis
opere continentur.

A	
ABruptum epistolæ initium	119
Adoptiua nomina	87
Ad præpositio, an semper tēpus reddat incertū	95
Affectatio	19
Affectio	189
Affectus	120
Agorum descriptio	336
Amatoria epistola	330 & 332
Amatoriæ sylua	333
Amatoria themata	23
Ammiraldus	78
Amplificatio	140
Apologi	79
Apulciani	135
Assumptio	9
Atticismus	184
Barbare loquendi mille formæ	8
Benevolentia paranda ratio	79
B	
Breuitas epistolæ quomodo constabit	10 & 11 115. & 116. & 117. & 118.
C	
CAduceator	17
Caroli epistolæ	78 22
a 3	Catho-

I N D E X.

Catholicon	Ibidem & 77
Causa duplex	190
Character epistolæ	1
Character epistolæ peculiaris	14
Ciceronis cum Roscio certamen	56
Ciuium magister	78
Clementia	171
Cognatorum & affinium epitheta	84
Cohortatoriæ epistolæ exemplum	146
Collectio	180
Commendatitia epistola	294
Commendatitia ex suasorio & demonstratiuogeneribus miscetur	295. & 296
Commendationis triplex tractatio	296
Commendatitiæ exemplum	297
Commendatitiæ sylua	300. & 305
Complexio	175
Complexio falsa	Ibidem
Compositio	15
Comprehensio	195
Conciliatoria epistola	401
Conciliatoriæ exemplum	310
Conclusio simplex	175
Confutatio argumentorum	200
Consilium	190
Consolatio familiaris cum obiurgatione	274
Consolatio iocosa & familiaris	275
Consolatoria epistola	277
Consolatoriæ sylua	265. 270. & 271
Consuetudo	170
Consuetudo unū multitudinis nūero cōpellandi	171
Continentia	Con

I N D E X.

Contraria exempla	128
Criminatoria epistola	337
Criminatoriæ exemplum	338
D	
Decimus liber epistolarum Plinij	62
De emendando	48
Definitio	195
Dehortatorium genus	151
Dehortatio	159. & 166
De lenienda exhortatione	138
Dæmones	39
Demonstratiui generis epistolæ	334
Deprecatoria epistola	362
Deprecatoriæ exemplum	363. 364. & 365
Deprecatoriæ sylua	Ibidem
Differentia quid	195
Disputatoria epistola	414
Dissuasorium genus	232
Dominus conditionis nomen	90
Domini parlamentares	78
Domitianus imperator	63
Duodecim uersiculorum epistola	5
E	
Elegantia	18
Energia	159
Engelbertus	22
Enthymema	192
Enumeratio	174
Epenhymema	193
Epistolæ	115.
Epistola à Turpilio definita	Epistola 5
Epistola hominum ingenijs accommodanda	16
	a 4 Epi-

I N D E X.

Epistolarum genera	104
Epistolarū genera apud gręcos quomō diuisa	107
Epitheta & nomina adoptiua	82
Epitheta orationem augent	140
Epitheta quomodo transfigurantur	86
Epithetis ubi & quomodo potissimū utendum	85
Exempla quomodo tractanda	128
Exemplar à se elaboratū proponet p̄ceptor	27
Exemplum epistolę consolatorię exilij	237
Exemplum aliud consolationis	250
Exemplum ultra contumelię de singularis numeri salutatione.	64
Exercitatio & imitatio	19
Exhortatoria epistola	120
Exhortatio	155. & 166
à laude	120
à spe & metu	122
ab amore, odio, miseratione	125
ab æmulatione	125
ab expectatōe duplici	126
ab inimicorū expectatōe	Ibid.
ab exemplis	127
Exordium à communi sententia	118
Exordium epistolarum	110
Exordiorum epistolę libertas	112
Expostulatoria epistola	342
Expostulatorię exemplum	342. & 343
Expostulatorię sylua	345. & 347
Exprobratoria epistola	366
Exprobratorię exemplum	Ibid.
Exprobratorię sylua	359
Extraordinaria genera epistolarum	367
Fabulosa exempla	Fabulosa

I N D E X.

F	F
Fabulosa exempla	134
Facile	205
Facta, casus, & orationes	189
Familiaie genus epistolarum	106
Fidentia	171
Figurę ad grauitatem pertinentes	145
Fluminis aut lacus descriptio	335
Formulę quibus utimur post uale	95
Fortitudo	171
Fortuna	189
G	G
Genus	194
Gratia	170
Gratiarum actio	377
Gratiarum actio pro libera admonitione	384
Gratias agendi exemplum	379. & 380
Gratias agendi sylua	Ibid. & 385
Gratulatoria epistola	395
Gratulatorię exemplum	395
Gratulatorię sylua	396. & 397
Grauitas epistolę	7
H	H
Habitus	189
Habitus epistolę	13
Hebręi pacem optant salutes	70
Hiraldus	78
Honestum	169
Honoris gratia numero abutentes	60
I	I
Ilaborata epistola	5
Impulsio	190
a s	Incre-

I N D E X.

Incrementum 141
 Inductio 179
 In epistola quid liceat 12
 Inæqualitas exemplorum 129
 Infames materiæ pueris proponendæ 235
 Insinuatio 115
 Intelligentia 170
 Inuectiua epistola 360
 Inuectiua sylua 362
 Inuentio confirmationum 191
 Inuentio expolitionis 192
 Iocosa commendatio 296. & 30
 Iocosa exempla 400
 Iocosa sylua Ibid.
 Locus in consolando fugiendus 241
 Iucundum 204
 Iudicatum 171
 Iudicialis generis epistolæ 337
 Iusticia 170

L

L Aconismus 4
 Lamentatoria epistola 387. & 391
 Lamentationis exemplum 171
 Lamentatoriæ sylua 308
 Laudabile 401
 Laudationes principum quo consilio repertæ 171
 Laudatoriæ sylua 171
 Lex 191
 Loci communes 171

à genere
 à specie
 à differentia

I N D E X.

à proprio Ibidem
 à definitione Ibid.
 à descriptione 196
 ab etymologia Ibid.
 à toro Ibid. à causa 197
 à materia Ibid.
 à forma Ibid.
 à fine Ibid.
 ab usibus 198
 à generatione Ibid.
 ab adiunctis Ibid.
 à iudicatis Ibid.
 à simili Ibid.
 à maiori 199
 à minori Ibid.
 à pari 200
 à proportione 201
 à priuatiue oppositis Ibid.
 à negatione 202
 à relatiue oppositis Ibid.
 à contrarijs Ibid.
 à disparatis Ibid.
 à transumptione Ibid.
 à coniugatis 205
 à casibus Ibid.
 à diuisione Ibidem

M

M Agister noster 90
 Magistratus cognitus quò circuitiõe notandus 79
 Magistratum ciuilium epitheta 85
 Magnificencia 171
 Manum rectus 22. & 77
 Man-

INDEX.

Mandatoria epistola	374
Mandatoriae exemplum	Ibid.
Mandatoriae sylua	375. & 376
Marchio	78
Materia	190
Memoria	170
Mixtae epistolae exemplum	98
Modestia	171
Modus	190
Modus repetendae lectionis	315
Monitoria epistola	307
Monitoria epistola de ratione studij	312
Monitoriae exemplum	319
Monitoriae exemplum de uita aulica	317
Monitoriae exemplū cū admixta obiurgatione	321
Monitoriae sylua	322. & 328
Montis descriptio	326
Myrothecia	5
N	
Natura	170. & 188
Necessarium	205
Nihil est in re; gñe q̄ literis nō cōmittatur	104
Nomen	188
Nominibus salutare religiosum antiquitus	70
Nominis proprii appellatio blandum quid habet	79
71	367
Nouae salutandi formulae	368
Nunciatoria epistola	370. & 375
Nunciatoriae exemplum	170
Nunciatoriae sylua	Obiect
Obscruantia	

INDEX.

Obtestatio	137
Officium	170
Officiosa exempla	406
Officiosa sylua	Ibid. & 412
Oppositio	176
Optima epistola	15
Optimus maximus	95
Ordo epistolaris	96
P	
Pactum	170
Palinodij exercendi pueri	56. & 57
Par	170
Patientia	171
Perseuerantia	Ibid.
Persona	187
Perspicuitas epistolae	8
Petitionis obliquae exemplum	281
Petitio rei parum honestae	282
Petitionis honestae exemplum	285
Petitoria epistola	277
Petitoriae sylua	285. & 292
Philostratus de caractere epistolae	108
Phinantiarij	78
Pietas	170
Plagosi literatores	55. & 54
Principum epitheta	85
Propositio	184
Propositionis exornatio	187
Propositionis excogitatio	34
Propositionis inuentio	186
Proprium	195
Providentia	170
Pruden	

INDEX.

Prudentia	Ibid.	186
Purgatio	346	78
Purgationis exemplum	Ibid.	167
Purgatorie sylua	350. & 351	403
Q		
Quæ consideranda in unaquaq; propositione		109
Quæstor ærarius		93
Quæstor paricidius		139
Quibus respondendum exhortatori		90
Quid inter cõmendationem & conciliationẽ		21
Quid inter exhortationẽ & suasionem		38
Quid post uale		30
Quis exhortatorio generi character proprie conueniat		30
Quomodo dicendum uale		148. & 149
Quomodo exercenda iuuentus in epistolice argumẽtis		78
Quomodo lenienda exhortatio		187
Quomodo per aliũ salutandũ aut resalutandũ		169
Quomodo proponenda materia		81
R		
Ratiocinatio		73
Ratio	184	190
Rationum inuentiones à circumstantijs		306
Rectum		270
Reddita salutatio per alios		384
Redituarius		379
Religio	170	Res
Responsio ad commendationem		
Responsio ad consolationem		
Responsio ad gratiarum actionem		
Responsio ad gratulationem		

INDEX.

Responsio ad laudem		405
Responsio ad monitionem		350
Responsio ad petitionem		393
Responsio ad purgationem		354
Ridendum salutandi genus		75
S		
Salutatio		168
Salutationem prodigiosis assentionibus facientes	73	Schola
Sculterus		52
Secretarijs quid obseruandum in scribendo		78
Senatores seu selecti iudices		109
Simplex epistolę tenor nõ semper probandus		78
Simplicis salutationis formulæ		2
Socraticæ inductiones		77
Studium		136
Suasoria epistola		189
Suasoria exemplum		168
Subiectio		204
Superstitio epithetorum		176
		88
		37
T		
Tempus publicum quomodo epistolis addit		94
Temperantia		171
Thema nudum aliquoties proponendum		56
Thomæ Linacro epistola metro scripta		9
Transiunculæ unde petendæ		96
Tres omnium generum fontes		105
Tribunus plebis		78
Triplex ratio tractandæ consolationis		237
Tutum		205
V		
		Valedi-

INDEX.

Valedicendi formulæ		91
Valedicendi formulæ apud Christianos		92
Varia petendi ratio		278
Varietas phraseos & argumētōrū in epistolis habent gratiam	14	Veritas 179
Victus	189	Vindicatio 170
Violatio	178	Virtus 169
Vitia quæ in adolescentibus displicere non debeant		
59		
Vnde trāstata consuetudo statim in fronte epistolæ salutandi		69
Vnico solacismo non contenti uosiffatores		65
Vocabula barbara & sono absurda quomodo mutanda		71
Volumen	5	Vosiffatores 59
Vrbis & ædificij descriptio		356
Vrbis præfectus		78
Vsitata		9
Vtile		172

ΥΠΕΡ

FINIS.

DES ERASMVVS

ROTERODAMVS, DE RA-
tione conscribendi Epis-
tolas.

QVIS EPISTOLAE CHA-
racter.

Qui in epistolis unum aliquem charactere[m] uel requirunt, uel præscribunt, id quod ab eruditioribus etiam quibusdam uideo factum: i[m]mò mihi nimirum de re tam multiplici, propeq[ue] in infinitum uaria n[on]

De his q[ui] in unâ regulâ epistolâ cōstringūt

mis anguste atque arcte uidentur agere. Neq[ue] sanè ita multo minus absurde facere eos existimo, quàm si sutor omni pedi ad eandem formam crepidam uelut consueret: aut si pictor quoduis animal iisdem liniamentis, iisdemq[ue] coloribus conetur effingere: aut sarcinator consimilenti uestem pumilioni ac giganti tribuere studeat. Negat epistolam ferendam esse, nisi quæ intra exilem dicendi figuram sese contineat: nisi quæ illaborata dissolutaq[ue] fluat, & omnibus contentio[n]is neruis carcat: nisi quæ uulgo mutuat[ur] uerbis contexta: nisi deniq[ue] quæ breuitate ipsa epistolæ nomen mereatur, potius quàm uoluminis. Hanc formam si quis suo quodam instituto sequi maluit: ut se

A penumero

Simpli-
epistolę
norę non
semper
bandum.

pennero pro ingeniorum uarietate, aliud scribendi ge-
nus, alij magis arridet: cum hoc equidem non admodum
pugnabo. Sit enim per me suum cuique pulchrum. Vca-
rum si eam nobis ita pręscribit, ut uel solam uel opti-
mam haberi uelit, cum argumentorum species non mi-
nus sint innumerabiles, quàm mundi illi Democritici: et
nullum ferę argumenti genus non recipiat epistola: et
nusquam oporteat orationis habitum cum argumenti
genere disidere: qui quęso potest tam infinitę rerum
uarietati, simplex sermonis character accommodari?
Quem quidem, ut uel maxime alioqui per se opti-
mum deligas, fieri tamen non potest, ut idem ubique op-
timum esse uideatur. Ego tum unamquamque orationis
figuram optimam existimo, cum maxime in loco adhibe-
betur: tum pessimam, quoties iuxta priscum Gręcorum
adagionem, τὸ πρῶτον μέγαν, hoc est, in len-
tius unguentum admiscuerimus. Atque hæc quidem erudia-
tis abunde satis in summa dicta fuerint. Ceterum litera-
ratoribus istis quibusdam triuialibus, ut multo indoctio-
ribus, ita non paulo magis importunis, pinguiore (quod
aiunt) Minerva, et per partes satisfaciendum est. Quibus
etiam si (ut solent esse pertinaces) fieri satis non
poterit, tamen eos coargui uel puerorum interese, ne
horum autoritate decepti, ea rudibus annis discant, ut
imbibant, quę grandes iam dediscere, aut pudeat
nolint, et ut maxime uelint non possint. At qui hoc in-
tendunt

etiam doctorum genus, et illiterata literatorum turba,
literarijs in ludis hodie præcipue regnat, et tanquam
in sua tyrannide Phalarisimum quendam exercet. Illic
mihi blatero quissiam arrepta censoria uirgula, Solonis
leges dictabit, clamabit quę delendam esse epistolam,
quę non intra duodecim uersiculos constiterit: hanc
enim epistolari modo præfixam esse metam. Oblitere-
mus igitur hoc censore plerasque Platonis, Ciceronis,
Plinij, Senecę, Diui Hieronymi epistolas, ἢ πῆγ τὰ ἐσ-
κῆρα, ἢ ἐὺν πρὸς ὄραξ, et contemptis istorum limitibus,
in iustum usque uolumen porrectas. Quid si argumen-
tum uarium et amplum obiectum erit, tu nihilo minus
me cobibebebis, et circulum istum tuum magicum egre-
di uetabis? Agesilaus haud quaquam probum cerdo-
nem sibi uideri dicebat, qui paruo pedi magnum induce-
ret calceum: at quãto molestior, qui magnum pedem ar-
tiore calceo stringit, torquet quę. Recte Fabius scribit
absurdum fore si quis Herculis personam, et cothurnos
infanti tribuat: uerum multo uidetur absurdius, si infan-
tis fasciolas calceolosq; Herculi coneris accommodare.
Neque paulo grauius est tum flagitium, tum etiam peri-
culum, in re copiosa contrahi, quàm in re nõ ampla co-
piosorem fieri: propterea, quod supuacua fortasse cum
tædio leguntur: certe necessaria nõ nisi magno utriusq;
dissidio prætereuntur. Porro si omnino propositum est,
delicatis quorundam ingenijs consulere, quibus omnis

Hoc est, ul-
tra septa
transilien-
tes.

L. c. cap. a

epistola longa est, nihil esse scribendum precipiamus. Neque rursus hæc dixerim, quod eos probem, qui ridicule le copiam affectantes, emendicatis uoculis & male con-

De centõe
lege puer.
farcire cẽ-
tones.

In Hippia
minore.

Breuiiter
dicere,

satis sententiarum cetonibus, epistolam infarciunt: quiq; cum omnino scribere nesciant, tamen scribendi finem inuenire nunquam possunt. Nihil enim infantia loquacius. Sed ut puerorum causa, eorum stultitiam refellam, qui suam infantiam Laconismi nomine pretextunt, cum interim nec ipsa breuitatis ac copiaz uocabula, quid sibi uelint intelligant, cum unius atque eiusdem artificis sit ueltrumque. Etenim quemadmodum apud Platonem Socrates, eum demum optime uerum dicere posse colligit, qui sit idem artifex mentiendi optimus: ita nemo breuitatis nomine recte laudabitur, qui non idem quam copiosissime scribere possit. Nam quid tandem est, breuitate preestare? Nempe maximam rerum uim, quoad fieri potest, in pauca conferre: non pauca scribere, quod aliqui uel indoctissimus quisque, desidiosissimusq; facillime possit. Omnem igitur ad copiose dicendum supellestem in animo prepararis oportet, si Laconismi, hoc est, breuitatis loquentie laudem auferre uoles. Ea autem pro argumenti oblato modo, utq; sese dabit ocium uel scribentium uel lecturo, ita utemur: modo rei satis fiat. Neque interrim ulla epistola non breuis uidebitur, in qua præter argumenti dispendium nihil adimere queas: quæ sic est scripta, ut iterum atq; iterum relecta, tamẽ nõ satiet, cũ uel

interim, uel intra duodecim uersiculos consistens, adeo breuis non sit, ut Iliade quoq; uideatur prolixior. Quãdoquidem in hac, tametsi longissima, nullus ex tot uersiculis, septem possint refecari: atque ita sanè refecari, ut reliqui quoque ob sermonis ineptiam, immensæ prolixitatis nauseam faciant. Quare si quem in scribendis literis impendio delectat hic laconismus, per me quidem licebit, si rei oijq; modo, non chartarum spatij, ac uersiculorum numero breuitatem metiatur. Nec ita scribat paucissima, ut ex ijs ipsis supersint quædam, sed ut uelut è diuite rerum ueruo optima quæque decerpta fuisse appareat. Meminisse tamen debemus, non nihil interesse inter uolumen & epistolã, propterea quod hæc ad temporis, rerum, personarumq; presentem rationẽ, quantum licet, est accommodanda. Volumen quoniam omnibus scribitur, ita temperandum est, ut optimis atque doctissimis placeat.

Prouer-
bium.

Epistola.
Volumen.

DE ILLABORATA epistola.

SUNT qui non ferant epistolam nisi inelaboratam, & hæc de causa figuratam esse nolint: ne si quid in ea phaleratum fuciuc appareat, lucernam olere dicatur. At ego citius feram epistolam, quæ lucernam oleat, quàm quæ temetum, quæ myrothecia, quàm quæ hircum. Quis porrò tam iniquus censor, qui non eas ue-

Myrothe-
cia pixis

unguenta
ria, quā Ci
tero nar-
ahecium.

terum epistolas optimas iudicet, quæ sint omni cura ar-
teq; elaboratæ? Quid unquam exquisitius accuratiusq;
scripsit Cicero, quam illam prolixam ad Lentulum: rut
sus illam, quæ Curioni commendat Milonem, & plerumq;
que ad M. Varronem: præcipue uero eam, quæ Lucio
persuadere conatur, ut res ab se gestas literis mandet:
quam ipse uelut accurate feliciterq; scriptam, Atticum
uti legat hortatur? An lector his anteponat eas, quas
scripsit ad Terentiam, Ciceronem, Tironem, aut Acili-
um? An Plinius, dum Ariano suo scribit, quid sit actum
in causa Marij Prisci: dum Gallo Laurëtinum suum de-
scribit, dū Mimitiano narrat, quid rerū gesserit in pro-
uincia Betica: dum Apollinari Tuscos agros suos de-
pingit, num decem uersibus absoluit epistolam? Atque
is testatur eas potissimum à se collectas, quas scripsisset
accuratius, nimirum ut posteritate digniores. Sed inter-
rim habenda ratio, cui scribas. Sunt qui neglectam & in-
laboratam epistolam, sui contemptum interpretantur.
Sed ut dicam in genere, quemadmodum incidere po-
test, ut pro personæ cui scribis, proq; argumenti ratio-
ne, nullum ornamentorum aut dignitatis genus non de-
ceat epistolam: ita ferè congruit simplicitas quadam
rationis, sed elegans. Non effragito phaleras, sed idem
non fero pannos. Non desidero calamistros, modo ad
mundicies. Pigmenta negas, at sordes ut absint facio.
Non requiro curam anxiam ac morosam, sed respiciam

nolo se opas dissolutas. Postremo, si libet, scribito ex tem-
pore, scribito quicquid in buccam uenerit, sed ita, ut ad
Atticum fecit Cicero, Prouerb.

DE GRAVITATE EPI-
STOLÆ.

Nam istos qui nusquam uolunt assurgere epistola
phrasim, sed quotidiano sermone proximam es-
se oportere contendunt, uel una Ciceronis epistola fa-
cile reuicerit: nimirum ea, quam scripsit ad Octauium
Augustum: quæ adeo non repit humi, ut non solum attol-
latur ad orationum procellas, uerum etiam in tragæ-
diam excat. Et arbitror atrocissimam eius epistola par-
tem esse resectam ab ijs, qui hoc uel Octauij, uel Cicero-
nis interesse putabāt. Quid enim illa, quid illis interro-
gantibus, quid agat nunc Resp. respondebit aliquis no-
strum, qui proximus in illam æternam domum discesse-
rit: à quo accipient de posteris suis nuncium, ueteres illi
Aphricani, Maximi, Pauli, Scipiones, quid de patria sua
audierint, quam spolijs triumphisq; decorarunt, & cæ-
tera quæ consequuntur. Num remissiora tibi uidentur, Ex Milo-
niana. L. 12. c. 10.
illa Albanorum tumulorū obstinatione, qua nihil in ora-
tione uehementius inueniri posse putat Fabius? Effere-
uiscet igitur uel in tragicam usq; uociferationem episto-
la, si quædo res ita postulabit, sumetq; ampullas, et sese qui
pedalia uerba. Neq; de bello paceq; simili stylo loquetur
eruditis magnatibus, quo de maceradis, salsamenis, aut
Atticisimū
Cicero uo

cat quicquid sicce, & in regre & ample, & ornate, & copiose potestremo quicquid bene dicitur.

De Pericli Plini. Jun. L. i. epistola. nō longē à fine.

coquendis holeribus mandaret famulo. Ceterum in meo diocribus argumentis, si non incidet quod aliud suadet, non displicebit Atticismus in epistola: nec hic requiram fulmina aut tonitrua Periclis, si modo sermo uelut è foniculo lympidis aquis, grato leniq; murmure per strepitibus fluat, non uelut mortuus, stagni in morem torpeat, omnium expertus affectuum.

DE PERSPICUITATE

epistola.

ECCE autem maxima pars eorum, qui hoc iuris, uel etatis, uel fortunæ prerogatiua sibi uindictant, ut de literis quas non didicerunt, censuram agant, magnis etiam conuicijs à nobis efflagitant perspicuitatem. Graue flagitium esse clamitant, si uerbum ullum misceatur epistola, quod legentem uel tātisper remoretur. Memini quum ipse puer annos natus quatuordecim, scripsissem tutori cuidam meo, quem magis etiam puer habueram institutorem, & electione librorum, qui tum suppetebant, admiscuissem nonnihil: res scripsit homo, non minus superciliosus, quàm indoctus, ut si posthac esset animus tales epistolas mittere, eadem opera commentarium adiungerem: sibi semper hunc fuisse morem, clare, & punctuatum scribere. nam his flosculis sibi placebat. Non hæc dico, quod negem in quouis oratione præcipuam esse laudem perspicuitatis. Quid enim est oratio, quæ non intelligitur? Sed quem admodum

admodum pro re non solum probanda, uerum etiam necessaria est perspicuitas, facilitasque sermonis: ueluti, quoties serium quippiam petitur ab homine semidocto, moroso uel, aut etiam uehementer occupato: ita incidit nonnunquam, ut non aliud genus excusatius admittat obscuritatem: uelut cum eruditus cum erudito uelutatur literatis iocis, quos nolit à quouis intelligi. Quem admodum nos olim lusimus cum eruditissimo uiro Thoma Linacro, cui scripsimus epistolam metro trochaico tetrametro, sed ita temperata compositione, ut aliud agentium non suboleret esse carmen. Admonueram in epistola frontispicio, ut sibi caueret: nam mihi in animo esse, ipsum hac epistola fallere: & in calce adicci iam me fessellisse, ni fallerer ipse. Non sensit homo fraudem, nisi monitus à me. Mihi non displicet illud Octauij Cæsaris, non aliter in sermone fugiendum uerbum insolens, quàm in cursu scopulum. Et merito ridetur hoc nostro seculo quidam Apulciani, & obsoletæ antiquitatis affectatorum. Arridet usitatæ uerbis contexta oratio, sed ab istis lubens quaesierim, quæ tandem appellent usitata. Num è cõpitis, ac triuijs sumptæ? Recte sane si Gallice, aut Germanice scribendum erit. Verum si Græce aut Latine, quid minus conuenit, quàm eius sermonis mundiciem ab his autoribus petere, apud quos præter meras sordes nihil est? Olim hoc iuris erat consuetudini publicæ, ut quasdam uoces antiquaret, alijs gratiã nouitatis adderet. Quan

Vide Gel.
ca. 10. li. 1.

A S quam

quam ne tum quidē omnia placebant doctis, quæ vulgus
in conciliabulis, theatris, aut castris iactarentur: et erant
in libris eruditorum, ad quæ resisteret plebeius lektor.
Nunc uero latine loquendi consuetudo, non à foris aut
cōciliabulis idiotarū, sed à probatis autoribus petitur.
Itaq; nullum uerbū inusitatum uideri debet, quod extet
in elegantis mundiq; scriptoris literis. Quid Ciceronis
oratione candidius, quid apertius? At hic nōnullis uide-
tur Cimmericis tenebris obuolutus. Quid Terentiano ser-
mone luculentius? At hunc ne commentarijs quidem ad-
iuti, complures intelligunt. In sordidis autoribus uersa-
tus, si quando incidit in Quintilianum, clamat omnia
sibi uideri Græca aut Arabica. Danda est opera, ut si-
mus aperti, sed eruditus. Neq; quenquam commoueat ob-
scuritatē criminē, quod sit illi cum Cicrone, aut Tiro Li-
uio commune. Clamitas tenebrosam esse Flacci dictio-
nem, sed eruditus uel in primis admirabilis est eruditio
perspicitas. Proinde colligis, opinor, in te tenebras esse
se nō in autore. Tu in quęcunq; scriptorē incidit, non
do laudatum, noctem istam tecum circumfers. Vociferaris
spinosum esse librum, sed tui pedes spinas habēs, non
locus: caligas in sole, et lux ipsa tuis oculis nocturnis
caligine est. Mutandus est, inquis, stylus: qui quoquo
modo accidat, tamē non intelligitur. At quanto iustius est
et tibi etiam utilius, tuum mutare uitium, q̄ eruditior
omnes suam orationē tuo uitio accommodare. Barbare lo-
quens

Prouerbi-
um.

Prouerbi-
um.

quendi mille sunt species, ac subinde exoriuntur nouæ.
Itaq; simplicius est ac facilius, ut unā emendate loquēdi
rationē discant omnes, q̄ ut omnes barbare dicendi for-
mas singuli. An equū cēses, ut docti Romanam linguam,
cui tot egregiæ disciplinæ, cui Christiana religio concre-
dita est, sinant intermori, ne quid offendant istorū indo-
ctam arrogātiā? Num par esse iudicas cōmittere ut in-
tereat: nō dicā Cicero, Quintilianus, et huius generis
ceteri: sed Cyprianus, Hieronymus, Augustinus, ut pro
his legatur, Catholicō, Holcot, Bricot, et Gorra? An lus-
cinia cōmutabit cū cuculo modulos suos, p̄pterea quod
asello iudici planius et intelligibilius canit cuculus? At
iniquus sit, si docti cogātur rectū sermonē dediscere, ut
cum istis fœde balbutiāt: præsertim cum eis in manu sit,
imō cum eis tot nominibus expediat ea discere, quæ suo
magno malo fastidiūt. Ego uero qui semper discēdisum
cupidus, nec his succensere soleo, qui priscas uoces et à
Ciceronis etiā consuetudine semotas eruūt. Fortassis et
his usus erat Cicero, si extaret quicquid scripsit. Non in-
dignor obiectum esse, quod non intelligam, sed oblatum
gaudeo quod discam. Tu cōtra maui alienā eruditionē
reprehendere, q̄ tuā ipsius inscitiam uel agnoscere mo-
desse, uel mutare prudēter. Maui solē in criminē uocare,
terrim, q̄ studiose in nos iniquus sis: tu qui tuis in literis
sordidissimi sermonis portenta inculcas, quū uere tene-
bricosus

Tōsor Au-
gusti Cef-
fuit Licin^o
de quo Ho-
rati^o.

bricosus sis, sanis etiam oculis: dilucidus tamē uideri potest
 stulas, & alios obscuritatis accusas. Paria certe facere
 debueras: & si oculis tuis irasci non potes, saltē nostras
 falsas dissimulare tenebras, quā tuas, quae teterrimae, ue
 rissimaeq; sunt, cupias & laudari. Non dignatur tua pru
 dentia Latinam linguam discere, quo possis D. Hierony
 mum (nam unum hunc plurimorū uice nomino) intellige
 re, et nos uis fecem istam sermonis in tua culina nati, per
 discere, ut te tuosq; sodales delirantes, ac misere balbu
 tientes intelligamus? Nō uero haec optime lector, in hoc
 tot uerbis differimus, quod eruditam sermonis simplici
 tatem contemnamus: quae mea sententia, sepe numero
 plus habet artis, q̄ opcosa structura: sed ut ueram pers
 picuitatem à ueris tenebris separemus. Seruicendum est
 auribus, sed eruditus: in his duntaxat, quae cupimus ab
 eruditus legi. Quod huic obscurum est, illi dilucidum
 est. Sed hic lusciosus, ille puris oculis, Est tamen aliquid
 suapte natura dilucidum, ad cuius sensum repurgandi
 sunt oculi. Ceterum, ut ad institutum sese referat oratio,
 quanquā obscuritas quoties officit, ubiq; uitanda est
 uel dicenti, uel scribenti, tamē haud scio, an ullo in gene
 re plus inueniat ueniam, q̄ in epistolis: modo non indoctis,
 in quibus uel Cicronis exēplo, licet subinde Graeca mi
 scere Latinis: obscuris allusionibus uti, amphibologis si
 gnificationibus, paræmijs, enigmatibus, clausulis de re
 p̄te præcis. Tantum habēda ratio, qua de re, cui scri
 bitur.

In episto
 la quid li
 ceat.

bas. Non damnabitur libertas, si non destituat nos consi
 lium, cui decet artem ubique cedere.

DE COMPOSITIONE.

Porro qui compositionem in hoc genere damnant, De cōposi
 equidem non adeo demiror, quum uideam fuisse tione lege
 permultos, qui eam ne in orationibus quidem æquo ani Fab. lib. 9.
 mo tulerint. cap. 4. Quanquam mihi nunc cum ijs potissimum
 res est, qui quid sit in oratione compositio, prorsus igno
 rant. Ceterum quum eiusdem sit artificis, orationis nu
 merum uel adhibere in tempore, uel negligere, & hanc
 partē scriptoris arbitrio relinquo: nisi quod uelim ado
 lescentem, qui tantum exercendi styli gratia scribit, ali
 quandiu compositionē etiam elaborare. Ita fiet, ut si res
 postulet orationem numerosam, apte moduletur: sin ne
 glectam, tamen uitet illud Cicronis conuicium, scopæ
 dissolutæ.

DE HABITU EPISTOLAE.

Magna olim inter eruditos sententiarum uarietas
 tas fuit, quod dicendi genus maxime probaretur, Atticum, Rhodiense, an Asiaticum. At Fabius exi
 stimat eum optimum dicēdi genus sequi, qui pro re, pro
 loco, pro tempore, pro qualitate auditorum quā appo
 sitissime dicit: ut inepte faciant, qui dictionem ad cer
 tas leges astringunt. Itidem & ego eam epistolam opti
 mam iudico, quae à uulgato hoc & indocto literarum
 genere quā longissime recedat: quae sententijs exquisi
 tissimis,

Habitus
 p̄sa forma
 ac facies
 dictionis.
 L. 12. c. 10.

tisimis, uerbis electissimis, sed aptis constat: quæ argu-
mêto, loco, tempori, personæ, quæ maxime sit accommodata,
quæ amplissimis de rebus agens, sit grauissima: de me-
diocribus, concinna: de humilibus, elegans, & faceta: in
iocis acumine delectet ac lepore, in encomijs apparatus
in exhortando uehemens sit, & animosa: in consolanda
blanda sit, et amica: in suadendo, grauis sit, & sententia
sa: in narrando, lucida, et graphica: in petendo, ue-recu-
da: in commendando, officiosa: in rebus secundis, gra-
tulabunda: in afflictis, seria. Denique (ne quæ sunt in-
nita persequar) sit uersipellis, ac polypus quemadmodum
semet ad omnem subiecti soli habitum, ita sese ad quæ-
uis argumenti, reliquarumque circumstantiarum habitum
attemperet. Neque enim rei solum obsequandabit episto-
la stylus, uerum ut dignum est egregio quopiam Mer-
curio (nam nuncij uice fungitur epistola) temporum per-
sonarumque rationem habeat: nec eadem de re quousque
pore, nec apud quosuis loquetur: alia specie sese offerat
senibus, alia iuuenibus, alia tetricis ac seueris: alia iis
qui festiuiores sunt ingenio: alia aulicis, alia philosophis
alia familiaribus, alia ignotis: alia uacuis, alia negotio-
sis: alia fidis sodalibus, alia fictis amicis, ac parum uen-
uolentibus. Sed interim & illud spectabit, unde ueniat
non solum ad quem ueniat, aut quibus de rebus legatur.
Proinde Mercurium quendam aget, semet pro re pre-
senti in omnem transfigurans habitum: sed ita tamen

Ingenijs
hominum
epistolam
accommo-
dandam ef-
fic.

Nam ille
nunc nunc
eius, nunc
mercator

ut in tanta uarietate, unum quendam tenorem obtineat:
id est ut semper munda sit, semper erudita, semper
sana. Ab his si non fuerit recessum, nullum est præterea
delictum in epistola, cui non sit parata uenia. Erit loqua-
cior, scripta dicitur tum auido, tum ociofo. Elaboratio-
rior erit, & lucernam olens, scripta est erudito. Habe-
bit artificium, talem decebat mittere artificio. Carebit ar-
tificio, scripta putabitur ei, cui placebat simplicitas, aut
imperitiori. Laconismum habeat, occupatus scripsisti
occupato. Fucator erit, ac picturatio, scripta dicitur
curioso: priscis uerbis, antiquario: blandior, amico: li-
berior, familiari: asperior, improbo: adulantior ambi-
tioso putabitur. Denique quicquid alibi non uacasset cri-
mine, hic uel à re, uel à persona scribentis, uel à mori-
bus, fortunæque, uel à etate eius cui scribitur defensionem
inueniet. Quin & aliàs damnanda phrascos, & argu-
mentorum uarietas, & inæqualitas, hic uel præcipuam
habet gratiam. In Noctibus ac Miscellaneis argumento
subinde nouo datur uenia, stylo subinde diuerso non da-
tur. In epistolis iuuat etiam uidere, quantum oratio iuue-
nilis differat à senili, qui due ætas stylo uel adiecerit, uel
detraxerit. Quare qui unam quampiam formam ac fa-
ciem huic generi tribuere conantur, hi non solum in-
ueniunt, uerum etiam ridiculam operam sumunt.

PECULIARIS EPISTOLÆ
character.

ris, nunc
fatis habi-
tum gerit.

Qua-
Gellio &
Politiano
se ripta
sunt.

Fortas

Sunt qui
ad Liba-
nū ranq̄
ad germa-
num auto-
rem refe-
runt.

16 ERAS. DE RATIONE

Fortassis erunt, qui quasdam epistolas semoueunt
ab hoc ordine: quod genus sunt epistolæ ad exerciti-
ationem, uel ostentationem ingenij confictæ: ueluti Phi-
laridis, quas eruditi tribuunt Luciano: & amatoris
Philostrati sanè quàm elegantes, si perinde essent castæ:
ad hæc heroumarum, autore Nasone, aliæq; consimiles
quas si quis malit appellare declamatiunculas, equidem
non admodum refragabor. Sunt in quas magis libri non
men uidetur competere: quales sunt aliquot Platonis,
Senecæ omnes: pleræq; Hieronymi, Cypriani, & Augu-
stini: Tertulliani pauca. Sunt quas aliquis malit orationes
appellare, nimirum quæ ad principes aut magistratus,
arduis ac pplexis de rebus prolixè scribuntur. Tunc
enim epistola, non cōfabulonis, aut nūcij, sed oratoris
ce fungitur. Quod si quis non dignatur epistolæ uocabu-
lo, nisi quæ priuatis de rebus inter amicos obambulet:
quandē ne hic quidē certa forma præscribi potest: tamen
si qua peculiaris est huic generi, uideor mihi non maiore
re compendio quæ sit iudicare posse, q̄ si dixero talem
oportere esse dictionem epistolæ, quales sunt amicorum
inter ipsos cōfabulationes. Est enim (quod scite scripsit
est à Turpilio Comico) epistola absentiu amicorū, quæ
mutuus sermo, quæ neq; agrestem, aut asperum, neq;
catum esse oportet, neq; una de re, neq; ad fastidium
multum. Eoq; simplicitatem, cādorem, festiuitatē,
tiā amat hoc epistolarū genus. In his igitur omnia

CONSCRIBEN. EPIST. 17

rum genera cōsectabimur, nisi quæ res, aut personæ di-
uersa postulabūt. Neq; diu sermonem eundē urgebimus:
& quod solemus cum amicis confabulantes, miscbimus,
si uidebitur, non solum multa, uerum etiā uaria. Huic ge-
neri magis congruet Atticismus, ac stylus humilior, co-
mœdiæ propior quàm tragœdiæ, aut si quid etiam humi-
lius phrasi comica, modo docta sit humilitas: meminere
musq; non inferioris esse facultatis, cum laude humi scri-
pere, quàm cum Dædalo uolare per aëra: et uicinum lit-
tus legere contractis uelis, quàm sublatis antennis, me-
dio ferri pelago. Amica est huic generi breuitas, maxi-
me si uel de multis, uel de minutis negotijs agatur: &
si aut ipsi qui scribimus, aut ij quibus scribitur occupat-
iores erūt. Ceterū quibus rationibus præstanda sit bre-
uitas, indicauimus in opere de Copia. Quod ad hoc insti-
tutum attinet, breuiloquentiam præstabimus, si quando
ita ut sit in comœdijs, statim mediam in rem aggredie-
mur: si præfationes superuacancas uitabimus: si uerbis
quàm significantissimis utemur: si rerum exitus ita pro-
ponemus, ut ex his conijciantur ea quæ præcesserunt: si
epistolæ, cui respondemus, argumentum recensere super-
sedebimus, quæ res nonnunquam bonam epistolæ par-
tem occupat, sed hoc è nostris diuinandum relinque-
mus. Quod genus sunt illa: Quid narras? Antonius epi-
scopus? Quem lupo quod aiunt. Hæc temporis magis
desiderabat Aurelium. Ille quid aliud quàm nullus mas-
gnus

Breuitas
epistolæ
quomodo
constabit.

gnus malus piscis. Tu uerbo, sed absolutius totum hominem depinxisti. Occideras de ualitudine fratris: sed optimo medico quantum debeam, breui re ipsa declarabo. Fœcunditas uxoris mihi iucundior esset, si res unâ cum prole cresceret. Cum Laurentio homine furiose male dico, satius arbitror nullo pacto contendere. Quid enim aliud quàm irritabis crabronē, aut si quid crabrone pestilentius? Ex his enim uerbo notatis perpendet lector, quid ille scripserit, cui rescribitur. Sunt qui alie nam epistolam penè totam recensent, ac propemodum uerbosius, quàm is qui scripsit. Si res postulet, ut repetatur argumentum, id dextra quadam, ac commoda breuitate fieri conueniet. Qua quidem in re Politianus mirus est artifex, qui hoc in plerisque epistolis facere consuevit, nimirum lectori consulens, ne quid desideraret, si forte non extarent epistolæ, quibus respondet: aut si tales essent, ut non liberet legere.

ELEGANTIA.

Elegantia
mūdiciēs,
& puritas
sermonis
Latini.

Iam admonere, ut sermonis uitij carcat epistola: tametsi hoc in arte sua præcipiunt rhetores, tamen non hi uix operæpretium uidentur. Nec enim tam ad rem tinet admonere, ne fiat, quàm dedocere nostram auctoritatem, quæ passim id facit. Nihil breuius præcipitur, quàm ut sit elegans epistola: at nihil maiore negotio discitur, nec usquam peccatur, aut turpius, aut frequentius.

Affectatio

antium intolerabile reddit infelix affectatio. Quid enim tam portentosum, quàm oratio: quæ quum munda non sit, tamen ornata uideri uelit: & quum sana non sit, tamen formosa uideri gestiât, purpurissum huculcribus illines, ueluti is qui nostra ætate maluit dicere, sagio quid portendas, quàm sentio quid tibi uelis. Multa lectione, multis præscriptionibus, accurata scriptorum obseruatione, multo scribendi, dicendiq; usu paratur sermonis mundiciēs. Erit hic igitur primus ac præcipuus labor, si suppetet orationis puritas, atque etiam ingenij sanitas. Arcem in epistola non admodum efflagitabimus: si deerit, risum etiam mouebit artis affectatio.

EXERCITATIO ET IMITATIO.

Ne illud quidem hominum genus errare sinemus, quos ipse non parū multos deprehendi, qui tribus præceptiunculis, ceu magicis uerbis recte scribendi facultatem dari posse credant, quorum stultitiæ utinam olim non obteperassem. Talis enim erat is, in cuius gratiam antec annos uiginti quinq; opus hoc deliniarā, non tam ex animo, quàm me a facilitate cupiens obsequium dare efflagitāti: quem mox expertus sum, & ingratum discipulum, & perfidum amicum: Is in principum auliciorum ac maiorē etatis partē contriuerat, nisi quod facerdotij opimis onustus, iam sero sapere cœpit, et de literis cogitare, quæ marsupium non cōsequuntur. Sed huius generis non parum multos comperi, qui simulatq;

A quibus
non licet si
ne periculo
discedere.

Allusum ē
uulgato
Hieronymo
miano.

à prophanis negocijs, et à sordidissimis coaceruanda pecuniae curis, ad literas sese appulerint, huiusmodi quaedam cōpendiarias recte scribēdi leges à nobis flagitare solent: quas & ita breues esse uolunt, ut tertiā paginā non totā impleant: & ita efficaces, ut intra mensem non totum, è muta pecude reddant oratorē eloquentem. Acciunt sibi opus esse omni compēdio, propterea quod sunt ignauissimi, ut quā minimum operæ sumāt in rebus honestis, et etatis bonā partem iam alijs in nugis perdiderūt: postremo quod ad sordida illa negocia redire festinant, literas igitur uelut obiter secū rapere studēt. Hoc si ridere libeat, iubeo semel ex musarū foniculo bibere, atq; in Parnasso somniare, quo repente nobis prodam ex asinis lusciniæ. Ceterū de quibus aliqua bona spes affulgebit, hos admonēdos cōseo, ne errent. Neq; enim committam, ut hæ præceptiones, quas studiosorum adolescentiū industriæ promouendæ paramus, aliorū stultitiæ augeant. Augerent autem, si quis tantum his tribueret, ut citra uariam eruditionem, citra studium uigilantiissimum, citra multum usum ex his sibi facultatē recte scribendi polliceretur. Ceterum delicatos istos, & indoctos senes, quibus pluris sunt pecuniæ, quàm literæ: quibus uacauit tot annis arcas onerare nūmis, nec uacauit animū onerare honestis disciplinis, in Parnasum ut dixi, mittamus, ut postq̄ illic unam noctē cum Ennio somnariarint, magno omnium stupore, subito pro Midis redeat Cicero

Cicerones. Aut certe legemus illos ad talem præceptorem, qualem rhetorices doctorē depinxit Lucianus. Por In Rhetorō iuuenes industrios, ac meliore mente præditos, ad uigilias, & exercitationis assiduitatem hortabimur: quā, quum in omni re, tum in hac potissimum tenere primas, & à grauioribus autoribus dictum est, q̄ ut sit dubitandum: & sepius repetitū est, q̄ ut hic sit admonendum. Neque tamen inficiabor, bonā laboris partē, doctoris cōmoditate posse detrabi: quē ut assiduum et indefatigatum, ita quā doctissimum esse uolo: ne quod præcipit, ipse præstare non queat: et iuxta prouerbium, Sus suam docere incipiat. Quod si ob nostrorum temporum infelicitatem, non temere talis contingit, ut exquisita doctrinā præpalleat, ferendus tamen erit: modo ne sit ex horū numero, qui falsa persuasionē doctrinæ turpidi, magna (ut inquit Fabius) confidentia, stultitiā suā perdocent: illiteratos, q̄ ut alios docere possint: elatiores, q̄ ut ab alijs doceri se patiātur. Cuiusmodi pestes procul ex urbibus deportandas curarent ubiq; magistratus, si quidem aut partes agnoscerent suas, aut ulla omnino Reip. cura tāgerentur. Amplissimis salarijs aluntur tot tibicines ac tubicines: at nemo potius erat amplissimo salario accersendus, quàm eruditus ludimagister. Verū hoc salarium nolis esse certum ac perpetuum, ne magnitudo mercedis improbos inuitet, et indoctos, quibus semper minus est frontis, et plus audaciæ, q̄ eruditis. Cōueniet salariū

arbitrio doctorum, et spectate fidei uirorum, pro merito eius qui asciscitur, prestitui, atq; etiã augeri, minus uel, si is sua doctrina, suaq; industria uinceret expectatorem de se, aut contra. Alioqui periculum erit, ne uisum niat, quod in amplissimis sacerdotijs uideamus accideret, que quo sunt magis opima, hoc ab indignioribus occupantur. Extant apud nos, si musis placet, etiã uolumina non exigua de conscribendis epistolis, ad unamquamq; formam additis aliquod exemplis: sed ò deum immortale, cuiusmodi. Sed hæc prodigiosa barbaries illi seculo imputanda est, quo prorsus extinctis omnibus bonis literis impune regnabat inscitia, publice simul ac priuatim quum grauis & copiosus autor esset Mãmæ trectus, opulentũ quoddam copię cornu Catholicon Iã apud Helios cœperant reuiuiscere bonę literę, quã Louanij magno cũ applausu legerentur epistolę Caroli cuiusdam, multis annis moderatus est pädagogium Liliense, quum orbis lumen habebatur Engelbertus quidã, qui suis stolijs nihil aliud docebat pueros, q̃ inapte scribere, nisi me fallit animi præfagiũ, breui ueniet etas, quã his monitis erit opus, nec meis præceptionibus iuueniegebit. Sed interim ut mediocriter literatos didicisse industria nostra nonnihil adiuuemus, postea quam tradiderit cõpendio artis rhetoricę præcepta, siue illos breuibus, & epistolaribus argumentis fręquentat

Mãmæ
trectus.
Catholicon.
Epistolę
Caroli.

Engelbertus.

Quomodo
exercenda
iuuentis
in epistolis
argu-

exercere. In his delectum habebit & curam, ut ea potissimum proponat, quę atati illi amœnitate uelut illecebri blandiantur. In his enim pueri ut libentius, ita et uotilius exercebuntur. id fiet, si uel noua sint, uel faceta, uel alioqui puerorũ ingenijs affinia. Ea uel è poetarum fabulis, uel ab historicis erunt petenda, nisi quid nouę rei, ut ferè fit, suggererit uita mortaliũ. Frequẽter enim et nostris tẽporibus eueniunt, indigna quę nesciat posteritas. Et primi quidẽ generis sunt amatorie Nasonis, in quibus fortasse tutũ non sit, rudẽ atatẽ exerceri. Quam heroumarum sunt castiores, neq; quicq; uetat et hoc genus caste uerecundeq; tractari. Veluti si procius blandis literis ambiat nuptias puellę. Si Helena Paridem ab amore nõ permissõ deterrcat. Nã Penelopes ad Vlysssem epistola tota pudica est, quę admodũ et Acõtij ad Cydippẽ. Si uxor marito peregre cessanti scribat, uti domũ properet. Si Nestor uir natu gradis et facũdus, hortetur Achillẽ epistola, ut Bryseida creptã ab Agamẽone magno animo ferat: ostendẽs regi etiã improbo parẽdũ esse, tum publicũ cõmodum priuato dolori anteponendũ: postremo uehemẽter indignũ esse, Achillis uel genere clarissimo, uel animo generoso, uel factis egregijs, ob barbarę ancille amorẽ, uirtutis obliuisci. Vbi simul etiã amœnus se se locus aperit, aduersus uoluptatẽ inhonestã, rursus alter p̃ immortalitate gestis eximijs apud posteros paranda. Si Phoenix eidẽ scribat, ut cũ Agamẽone

mentis.

Amatoria
thematã.

Homerus
Iliad. 1.

Phoenix
Achillis

præceptor
de quo Ho
mer. lli. i.

ne redeat in gratiã et periclit amibus Græcis subueniat.
Aut si Antenor Priamo suadeat, ne grauetur raptã He
lenã suo Menelao reddere, uel quia per se iustum sit, uel
quia stultissimi regis sit, committere, ut ob turpissimum
effeminati iuuenis, et uix uiri Paridis amorem, tot for
tissimi uiri dimicationem suscipiant: tot populorum for
tuna, simul et uita, in extremum discrimen pertrahantur.
Aut si Agamemnon suadeat Menelao fratri, ut ne
gligat potius Helenam, q̃ ut ob mulierculã uita indignis,
tot procerum milia in uita periculũ adducat, & cam to
tius orbis tumultu repetat: quæ etiam si ultro rediret,
non esset recipienda. Aut si Linus Hercule duabus con
spicis deabus, utrã potius sequatur hesitantem, ad uo
luptatis contẽptum, & uirtutem amplectendam extim
let. Aut si Menelaus Paridi uiolatũ hospitũ exprobrat.
Si Amphion fratrem ad musices studiũ adhortetur, con
tra ille ad suũ inuitet. In hoc genere pleriq; Græci non
infeliciter luserũt, sed nemo felicius Luciano. Ex his tri
men deligenda cẽseo, quæ nõ omnino sunt otiosa, sed ho
beant aliquid ad uitã cõmunem conducibile. Otiosa sunt
illa Luciani, de Ioue cerebro prægnati, & implorati se
curim Vulcani. De Neptuno per Mercuriũ non admittit
so, cũ recens Iupiter peperisset è cerebro Palladẽ. Sed
huius generis quæ sunt, ut sunt amœna, et ingenij felicita
tatem arguunt, ita non multũ faciunt ad uitã cõmunem
nem. Huc propius conducunt, quæ è comicorũ argumẽ
tis uia

Linus Her
culem do
cuit.
Lege Xe
nophon
tem.
Zethus
Amphio
nis frater.

In dialo
gis minori
bus.

ris ducuntur. Quod genus fuerit: si Phædria sodalis il
li scribat, ut Thaidis amorẽ penitus excutiat ex animo,
ac pristinae suæ scueritatis memor, ineptire desinat: præ
sertim cũ magno fame, rei q; dispendio sit alenda, quæ
nec amet ex animo, nec uni sui copiam faciat. Si quis di
uiti illi Plautino suadeat ut Euclionẽ pauperem probũ,
potius quã diuitẽ illum procũ asciscat generũ: aut cõ
tra, diuiti potius colloct filiã, quã pauperi. Si Demea
fratrẽ ad suum uitã institutum uocet, hoc est, ab urbana
uitã, ad rusticã: à cœlibatu, ad matrimonũ: ab indul
genti liberorũ educatione, ad seueriorẽ. Si è diuerso Mi
tio Demeã, ad suum uitã genus adhortetur. Et hæc qui
dem pueris gratiora. At illa quæ ab historiographis si
muntur, propius etiam ad uerũ accedunt, eo q; plus fru
gis adferũt, nec ita multo minus iucunditatis. Veluti se
Horatius iam capitis aãnatus, patris opem imploret, sic
amq; fortunã tam repente mutatam deploret. Si Cicero
Milonem, ut forti animo ferat exilium, hortetur. Si quis
Catonẽ à literis Græcis, quas iam senex appetebat, de
terreat. Si quis Ciceroni secum deliberanti, an mortem
sibi consciscat: an fuga saluti cõsulere properet: an exu
ris Philippicis uitã ab Antonio redimat: quodlibet hos
rũ triũ, uel suadere, uel dissuadere conetur. Si quis Qu
curtio gratuletur, tam fortem ac piũ animũ, qui prius
tam salutem posthabuerit suæ ciuitatis incolunitati. Si
quis Delphicis sacerdotibus suadeat, ut Phalaridis tau
Legedec
mationẽ

Luciani.

Hac de re
Laertius
in uita A-
ristorelis.Lege Gel-
lium lib. 1.
cap. 17.

rum recipiāt. Si quis Lucretiā ui constupratā à uolū-
ria morte reuocet. Si Ionathas Saulis filius, David a-
cū regis metu latitante, uaganteq; cōsoletur, ut pro-
missi diuinitus imperij expectatione mentē in rebus
afflictis fulciat. Si Plato Dionysii regē ad philosophi-
studii adhortetur. Rursus si alius quispiam dehortetur.
Si Resp. Romana Camilli exulis uirtutem, aduersus Cal-
los extrema molientes, imploret. Si Aristoteles Calli-
ni ad Alexandrū Magnū proficisceni rationē præse-
bat, qua debeat regis consuetudine uti, docens, cum res
bus, aut q̄ rarissime loquendum, aut q̄ iucundissimè
uel silentio tutior sit, uel sermone gratior. Si Callisthenes
Aristoteli respondeat, consiliū futurū fuisse philosopho
dignius, si potius autor fuisset, nō proficiscendi in
modi principis aulā, in qua philosopho uel seruiliter
set tacendum, uel turpiter adulandū: sibi magis cura
re, quæ sint honesta, quam quæ utilia aut tuta. Si Alcibiades
des Socrati suadeat, ut uxore rixosam ac procacem
mo exigat. Aut si Callieratides, ut omisso philosophi-
perenni studio ad mores communes, & reip. admini-
strationem sese conferat. Si Crito eidem suadeat, ut clau-
e carcere uitæ suæ consulat. Huiusmodi copiosissimi
nim Vale. Maximus, alijq; scriptores, qui res memo-
les ex historicorum libris decerpserunt, citra uel
tedium suggerent. Quin ex una quapiam historia
ē uita Catonis, aut Antonij, aut Iulij Cæsaris, Platonis
thom

themata duci possunt. Quare nos rem, & infinitam, &
cuius promptam non persequemur plurimis uerbis. In
hoc genere uarie, diligenterq; conuenit exerceri iuuen-
tutem, quod præter styli fructum, uetustas ac memorabi-
les historias, hac ratione uelut aliud agentes imbibent,
ac penitus insipient memoria: hominū & locorum nomi-
nibus assuescent: ad hæc decori uim, & probitatis natu-
ram præcipuas orationis uirtutes ita potissimum cogno-
scent. Quare doctoris erunt partes, prius quam episto-
le formam proponat, rem gestam, unde necesse erit re-
petitam, & quemadmodū conueniet accuratissime pue-
ris exponere, indicatis & temporū momentis, & perso-
narum proprietatibus, reliquisq; circumstantijs: ne aut
aberrant à decoro scribentes, aut parum consentanea
dicant. Deniq; ut sint parati fontes, unde ducant, uel ar-
gumenta, uel argumentorum confirmationes, q̄ ad rem
non uulgariter adiuuat circumstantiarū cognitio. Tum
locos aliquot indicabit, ubi ea tractentur apud autores,
ut ipsi uerborum ac sententiarum uim inde uel colligāt,
uel imitentur, ex alijs similia coniectantes. Iā qualia ar-
gumenta suppeditant historie, talia licebit et conginge-
re: cuiusmodi pleraq; sunt declamatoria, ueluti Luciani
de medico abdicatione: & Auli Gellij de puerpera, cui sus-
det Favorinus, ut proprio lacte nutriat infantulum, de
quo genere mox non nihil attingemus. Sed est et illud bre-
uissimum ac puerorum ingenijs appositius exercitationis ge-
nus.

Li. 11. c. 11.

nus, uarios locos communes, aut excogitatos, aut ab au-
 ribus traditos, arte tractare. Hi ferè sumuntur, uel ab
 apophthegmatis ueterù celebratis, uel à prouerbij, uel
 ab apologis, uel à similibus, ac metaphor. Siquidem ex
 horù unoquolibet potest argumentù epistolæ compingi.
 De apophthegmate sit hoc exemplù: Socrates bibitum
 cicutà, uxori Xanthippæ uociferanti, quod innocens es-
 set moriturus: Quid ais, inquit, mulier, nū me malle
 centē mori? Id ualebit in epistola cōsolatoria. Si unquam
 spiam esses de turba uulgi, merito grauitè ferres ex-
 lium, quod longe aliter pro merito contigit: sed quom-
 scio te uirum cordatum, ac philosophiæ quoq; præce-
 ptis nō uulgariter institutum, hoc ipso leniter ferre do-
 bes fortunam tuam, quod indigno obtigit. Ea demū gra-
 uis et acerba est calamitas, quæ accidit commerito: Non
 ista fortuna procella, quid aliud, quàm integritatē tuam
 ac in Remp. merita illustrat? Sub hæc narrabitur apolo-
 quod modo retuli, de Socrate. Prouerbij exemplum
 Si me audies, desines cum tam multis coniuatis conui-
 dere. Nec tu Hercules es, nec res ista uirtute geritur.
 Et tamē si prouerbio credimus, ne Hercules quidem
 uersus duos, & tu cum tot cancris, cum tot hydrys con-
 gredieris unus? Apologi exemplum erit. Si quem ad-
 necbimus, ne periculoso negotio se temere admisceat.
 prius perpensa ratione, qua confici possit, quod in fine
 adhibebit apologum de Capro, quem siti periclitantem
 uulpe

uulpes pertraxit in puteum, unde postea non dabatur
 exitus. Item si quis admonebit amicū, ne pendeat ex of-
 ficio quorundam, qui magnifice polliceantur, sed ipse co-
 ram suum agat negotium, eleganter accommodabit fa-
 bulam auiculæ castiæ, quam in Noctibus suis refert Au-
 lus Gellius. Parabola uero sit hoc exemplum. Si quē ad-
 monebimus ne pertendat obstinate, quod per se quidem
 optimum esse iudicat, sed presentibus rebus semet ac-
 commodat: similitudinem adhibebimus de prudente nau-
 clero, qui non semper eò dirigit clauum, quò recto cur-
 su cuperet ire, sed frequenter obsequundat aestui, frequē-
 ter uentis: ac uelis flexis, cum portum petit, non quò cur-
 sum instituat, sed quem præsens tempestas concedit.
 Hæc mihi uidentur aliquanto plus cōducere ad paran-
 dā orationis facultatem, quàm quædam, quæ in suis pro-
 gressibus tradit Aphthonius. Ceterū quod de apolo-
 gis diximus, idem habebit locum in poetarū fabulis, ad
 feriam rem uel confictis, uel detortis. Veluti si quē à ne-
 gocio maiore, quàm ut ipsius uiribus conueniat, deterre-
 re pares, Icari, aut Phaëtonis casum accommodes. Si
 quem à studio congerendæ pecuniæ reuocare studeas, in
 tempore adhibetur Tantali fabula. In huiusmodi thema-
 tis præludat ætas illa rudis, ut, quod diligenter admonet
 Fabius, teneræ adhuc mentes ueluti sub nutricibus mol-
 lus alantur, & uberiore quodam iucundioris disciplinæ
 ne, cibo lacteque saginētur. Ceterum adultiores iam, ad
 materias

materias uero proximas paulatim sunt abducendi. Est præceptor uel aliunde sumptas proponet, uel ipse comminiscetur, ex omni genere causarum uarias, maximeq; fœcundas. Alioqui fiet, ut pueri nihil aliud discant, quàm inepte scribere: si quemadmodum in plerisque ludis fit, literator indoctus pro themate proponet friuolum stulti capitis somnium, in quo neq; sit ulla sententia, neque quicquam cohereat, ne sermonis quidem ulla gratia. Porro in castigando tantum notantur insignes solœcismii: ueluti si deprehendant, admoneo uobis, pro admoneo uos, quum alia quæ dissimulantur, magis etiam ad rem faciant. Nam ista uitia uel usu dediscuntur. Illa neglecta herent in omnem usque uitam.

QUOMODO PROPONENDA materia.

Argumenta
quomodo
inueni
antur.

AT doctor ne absolute pertractatam materiam proponet, ne nihil relinquatur inuentioni puerorum, neq; nudam tamē, uerum circumstantijs aliquot circumscriptam, ut assuescant uelut ad certam scopum dirigere sagittas, & ex his sententias, argumenta & argumentorum probationes, amplificationes, aliasq; figuras comminisci. Ueluti si quis suadeat puerperam esse pulcherrimam, puerum elegantem, ac patri simillimum. Quamquam uix aliud argumentum reperies, quod alienius sit à circumstantijs. D. Hieronymus in epistola, qua matri reponit

scilicet filiam: nam ipse propemodum fatetur, hoc argumentum ab se scholastico lusu confictum: non nude proponit, filiam indecore diuisam à matre, addidit matrē uiduam, filiam uirginem, cui frater esset monachus: filiam adolescentulam, corpore uegeto, relicta matre, cōtempso fratre, in monachi cuiusdam nulla propinquitate coniuncti, formosuli & adolescentis, domesticum conuubernium concessisse, cum hoc coniunctissime uiuere: nec aliud incusare, quàm maternorum morum difficultatem: cognatos suspectum conuictum grauitè ferre, fratrem in primis, nec tamen adduci puellam, ut cum matre redeat in gratiam: fratrem contemptum, ordine non omnem Hieronymo denarrasse, qui sic proposuit, nonne eadem opera multam orationis suppellectilem suppeditauit? Ad hanc imaginem multa licetbit confingere. Quod genus sit: Lucius & Antonius utriq; adolescentibus natus, à primis annis sese non secus ac fratres amabant. In lufibus, in conuiujs, in comotationibus, in a laboribus, alijsq; uoluptatibus, & uitijs, quibus ea ferēdalem. Natu maior Lucius, re male profligata, & in sua patria prouulgata, & amoris infelicis tædio, clam cum patrum profugit: Lutetia, forte fortuna, quendam amicum patrum nactus, ab eoq; excitatus, simul & adiutus, bonas literas non minus ardere cœpit, quàm antea scortorum

scortorū amoribus estusuerat. Hic Antonio sodali
 gis relicto scribens, & sibi de mutato sceliciter animo
 gratulatur, et ueterem sodalem à perdita uita ad literarum
 studium pertrahere conatur. Sit hæc propositio
 tius argumenti, non sine circumstantijs. Mox ostendit
 argumenti genus, quod est suasorium. Deinde demon-
 stratis partibus, quæ solent in hoc genus incidere com-
 muniter, quæq; traduntur ab artis rhotoricæ scriptoribus,
 quæ sint huic themati peculiare, indicabit. Admo-
 nebit totius epistolæ caput in hoc esse, ut corruptæ illius
 uitæ turpitudinem, infamiam, pericula, incommoda dili-
 genter enunciet, atrociter exaggeret, dilucide sub-
 ciat oculis Lucius. Tum innoxia uita, & honestiorum
 studiorum commoda, cum amplificatione recensentur.
 topere hominem doceant: quàm ad beate uiuendum con-
 ducant: quantum item ornamenti, quantum solatij in ui-
 traque fortuna præsent: quàm solæ nominis immor-
 talitatem, ac nunq̃ intermoriturū honestæ famæ decorem
 largiantur. Deinde per collationem doceat has ueritas
 solas esse opes: in his uera esse uitæ oblectamenta, &
 his ueros honores proficisci. Et hæc erunt futuræ episto-
 læ, ceu liniamenta quædam, ueluti carbone denotata.
 Adde deinde ad unamquamque partem diuitem super-
 lectilem, rationum, confirmationum, similitum, exem-
 rum, sententiarum. Ostendet qua parte possint commo-
 de succurrere loci communes, & quomodo tractari
 quilibet

Loci com.

quidem hic locus communis esse potest: Peregrinatione
 corrigi sepe numero, quos patriæ delicia corrumpunt.
 Alter: Nihil homini felicius accidere posse, quàm fidum
 & amicū consilium. Deinde exordiendi rationes ali-
 quot aperiet. Iucundissimi conuictus memoriam cum uo-
 luptate renouabit. Dicit suam charitatem ob intermis-
 sam uitæ consuetudinem ne utiquam refrixisse erga uete-
 rem sodalem, uerum id optare se uotis ardentissimis, ut
 ea charitas quæ puerilibus auspicijs, & ineptis uolupta-
 tibus alita fuisset, quo uerior ac diuturnior esse possit,
 ad adamantinis uinculis astringatur. Id futurum, si quam
 in stultis uoluptatibus habuissent societatem, & coniu-
 ctionem animorum, eam in honestis studijs obtinerent.
 Et hic statim incidit locus communis de uera falsaq; de-
 firma et infirma amicitia. Negabit se satis sibi etiam fe-
 licem uideri, quod ab illa insania resipuerit, quod hone-
 stissimis disciplinis pro turpissimis delicijs fruatur, nisi
 & alteram sui partem, è similibus malis exemptam, suæ
 felicitatis participem uiderit. Nec id difficile futurum:
 siquidem ille sodalem his auribus audiat, de communi sa-
 lute differentem, quibus sepe numero audiuit de suis fla-
 gitijs pueriliter garrientem. Rem agi neque leuem, ne-
 que summis auribus haurientem, sed in intima pectoris
 ratio poterit indicari. Quod si quid erit causæ, cur ma-
 lit obliquo ductu uti, finget se nihil dubitare, quin ille
 C quoq;

De obliq̄
ductu mul
ta Trapē
zuntius.

quoque totus sit immutatus: atq; illi ueluti ad meliorem
frugem immutato pro suo in illum amore, gratuletur,
prædicans ab eo fieri, quicquid ab eo fieri uellet. Tum
suasionis ingressus quidam, ac ueluti transitus ostendit
tur. Negabit Lucius Antonium suum mirari oportere,
si quæ nunc scribit, longissime à pristina uita disideat.
imò si frequenter in falsis bonis, uerisq; malis sodali gra
tulatus est errans erranti: nunc demum iustissimam esse
se gratulandi causam, qui stultissimas, ac pestiferas uolū
ptates, cum felicissimo studiorū amore permutarit. De
inde tanquam diuisione proponet, se duo quædam in eâ
epistola conari, alterum, ut prorsus illi persuadeat, quanta
sit ipsi gratulandi causa, id est, quantum effugerit ma
lorum, & quid felicitatis sit assequutus. Alterum utri
usq; interesse, ut Antonius, abiectis nugamentis, quibus
iam nimium ætatis datum sit, ad eadem studia totum se
conuertat, & ipse saluus, Perithoum suum tanq̄ ab infir
mis reuocatum, conspicetur. Id erit uelut argumentatio
ni uestibulum. Sub hæc propositiones indicabit argumen
tationum, ceu bases totius negocij. Quarū excogitatio,
ut longe omnium difficilior est, ita cum primis necessa
ria: adeo, ut nisi his repertis, reliqua futura sint otiosa.
Et non aliud est quod minus arte præscribi possit. Quæ
de re peculiaria quædam tradidit Fabius Quintilianus,
proposita controuersia Thebanorum ac Thessalorum
Lib. 2. de & nos in commentarijs de copia, rem, si non exuclite,
certa

Lege Plu
tarchū in
uita The
sei.
Propositi
onum ex
cogitatio.

Libro 5.

Lib. 2. de

certe crasse explicauimus. Huic igitur argumentō huius
modi propositiones generales constituere licebit. Libe
r albus studijs nihil esse pulchrius. Ea sumitur ab honesto
flo. Nihil gloriosius, ea sumitur à laudabili, quod natura
quidem ab honesto separatum non est, sed persuaden
di causa separatim tractatur. Nihil suauius. Ea sumi
tur à iucundo. Primæ, quæ generalis est, huiusmodi se
cundariæ subseruiunt. Maxime secundum hominis na
turam esse scire, eoque nec hominis uocabulum mere
ri, qui literas nesciant. Proinde si literæ nihil adser
uent momenti ad famam honestam, nihil ad uitæ iucun
ditatem, nihil ad opes aut dignitates parandas, tamen
propter sese expetendas, Altera fuerit, ad perfectam
uirtutem, solas literas esse duces, ac ueluti pædagogas.
Cuius ut semina proficiuntur à natura, ita à literis
petitur absolutio. Ab his præstari cognitionem rerum
expetendarum, ac fugiendarum: has mederi morbis as
nimorum, tranquillare mentes mortalium. Ab his com
pesci sequendis in rebus insolentiam: ab ipsâ peti lenimē
ac robur in rebus afflictis. In priore propositione con
firmada adhibebitur argumenti uice, quod puelli quoq;
natura gaudemus, si proposito enigmate sensum conie
cimus, aut si quid nouæ rei discere contigit. Contra fal
li moleste ferimus. A philosophis ceu propriâ notam tri
bui, rationalem esse: at hæc non in illū competit, qui nihil
ratiocinatur, sed pecudum more sensibus et usu ducitur.

decima di
latandi ra
tione.

Esse uero qui negent hominem à reliquis animantibus differre rationis specie, sed gradibus duntaxat: ita fieri posse, ut paulatim adiectis inscitia & stultitia: eoque incrementis, homo deducatur usque ad pecudem. In hoc natura finxit hominem erectum, & inscivit cognoscendi studiū, ut in rebus à deo conditis philosopharetur: simulque & deum omnium opificem, & seipsum, & reliquam huius mundi machinam contempleretur. Ad hæc locupletanda poterunt adhiberi, quæ poetæ, Platonicæ, reliquique scriptores de hominis conditione prodiderunt. De luto Promethei simulachro, cui igniculus ille cœlestis inditus fingitur: de luto, quod deus summus ille figulus, afflatu suo animauit: de particula diuinitatis, iuxta quosdam corporibus humanis addita. Quidam enim arbitrati sunt animam nihil aliud esse, quàm scintillam ex igni, aut radiolum è luce illa diuina. De mentibus è stellis petitis, aut certe è thesauro dei. Huc pertinebit illud Platonis figmentum, de animabus in terram delapsis, quibus hinc scire nihil est aliud, quàm ceu per somnium reminiscerentur, quæ quondam libere corporibus uiderunt apud uerum. Hæc, aliaque multa, diuinitatem quandam animi declarant. Declarat & illud, quod unus animus exiguo corpore inclusus, tot, tam uarias ac difficiles disciplinas intellectu complectitur, memoria retinet. Ad prodigiosum uidebitur, si quis perpendat, quot hominum ac rerum uocabula tenet, qui unam modo linguam didicit, quæ

Hesiod^o in
Theogonia.

to prodigiosus, quod Mithridates unam & uiginti linguas calluit. Et hæc est minima portuncula mentis humane. Addendum his quod Plato negauit, corpus ad hominis naturam pertinere: nihil enim aliud esse, quàm instrumentum, domicilium, aut uehiculum animi: animū esse totum hoc, quod hominem nominamus. Item illud quod dixit Seneca, ni fallor: Vita sine literis mors est, & uiui hominis sepultura. Quid minus est homo, quàm hominis cadaver? tam enim corpus, non corpus est, sed sepulchrum: animum etiam ipsum à nativo uigore cohibens: & hinc philosophi *σωμα* dictum putant, quasi *σῶμα*, hoc est, sepulchrum. Nec alio spectat, quod Plato scripsit philosophiam nihil aliud esse, quàm mortis meditationem. Nam si abduci à corpore, dicitur anima mori: & philosophia abducit animum à rebus corporeis & crassis, ad res æternas & intelligibiles: iam incipit animus uiuere, quum ab hoc sepulchro emicat. Ex historia sumi potest, quod Diogenes accensa in meridie lucerna, rogatus quid ageret, respondit se hominē querere. Rursus aduocata concione populi hac uoce: Audite homines, audite homines: quum iam satis magna multitudo congregata, rogaret, quid uellet dicere, respondit sese homines aduocasse, nō illos qui nihil haberent hominis. Adhiberi poterat & illud Mimi cuiusdam dictum de homine crasso & indocto: Nullus, magnus, malus, piscis. Prouerb. Nullum appellabat nullius precij, nihilque: magnum, onum

Plinius li.
7. ca. 24.

σωμα
σῶμα
ψυχη

Plato in
Theateto

Apud Laertium in
uitis.

stum obeso corpore, atq; abdomine pigrum: malam, ut
 la uirtute præditum: piscem, infantem et elinguem. Hæc
 referri potest, quod vulgo quoque iactatis prouerbij
 stupidis & indoctis adimunt hominis uocabulum. Quid
 enim aliud sibi uult, quod stupidum & indoctum appella-
 lant statuum, ueluti figuram duntaxat hominis, non ho-
 minem. Item asinum ad lyram, succum: Succum Bæoticum,
 asinum Anæronium: nihilo dissimilem elephanto: ouem,
 beluam, pecudem, fungum, stipitem, caudicem, plumbum,
 somnium hominis, monstrum hominis. Adhibebitur et præ-
 rabola: Ut aucna uitio soli in lolium degenerans: ut tri-
 ticum simili de causa degenerans in siliginem, nomen sui
 generis amittit: ita homo pecus esse incipit, si neglectis
 honestis studijs, ueneris tantum & inguinis curam agge-
 re coeperit. Rursum alia: Et sicut materia sculpendo si
 mulacro habilis, tamen signum non dicitur, nisi forma
 artificis industria accesserit: ita natiuitas non facit ho-
 minem, sed humana nature capacem. Quod nascitur
 ceu rudis quædam materia est: institutio formam induci-
 cit. Tertia fuerit: Ut maxime sequendum naturam esse
 furculum insitum, eius arboris referre saporem, unde
 decerptus est: ita non oportet animum hominis, cuius est
 origo cælestis, à suo genere degenerare. Et ut natiuitas
 est igni nostro sursum nititur: trahitur enim uel genuina ad
 fontem originis: ita hominis ingenium, quanquam ad
 his uaporibus corporeis immersum, tamen principium
 potest

Plinius li.
 28. cap. 17.

potest obliuisci. Rursum alia similitudo: Ut ursus non
 esset ursus, si mens hominis sub urfi figura lateret: quæ
 admodum nec Apuleius uere asinus erat, quum incolu-
 mi mente formam asini circumferret: ita nec homo dice-
 retur, si mens pecudis humanam animaret figuram. Ita-
 tem si statua figuram hominis per omnia representans,
 quales ferunt fuisse Dædali, non statim homo dicitur,
 quod mente uacet: nimirum figura non facit hominem,
 sed scientia. Hinc est quod Poëta ueteres, nimirum ho-
 mines prudentissimi, fabulis non ociosis prodiderant:
 hos, quibus nulla colendi ingenij cura fuisset sed pecuinis
 uoluptatibus sese totos dedidissent, in ferarum naturam
 abiisse. Contra, qui sapientia cæteris præcelluissent, eos
 ut dijs genitos, in deorum consortium à morte reuerti.
 Et demones, quos illi deos inferiores existimant, autu-
 mant dictos, quasi Δαίμονας, hoc est, doctos, aut scientes.
 Et Horatius imperitum hominem appellat corpus sine
 ne peffore. Huiusmodi supelletilis uariam copiam pueri
 ratione ijs qui docem indicasse. Et quod nos in una pro-
 positione locupletanda tentauimus, id ille faciet in singu-
 lis: & in harum unaquaque parte, si quid erit tractabi-
 le: non ut omnes pueri reddant omnia, sed ut ex multis
 suo quisq; ingenio consentanea rapiat: & ex his quæ
 tradita sunt, similia consuecat effingere. Sed iam nunc
 quosdam exaudire uideor, præceptiunculis meis obstre-
 phoram.

Lege pro-
 uerb. Dæ-
 dali statua

Vide Mac-
 crobiū in
 Somn. Sci-
 pionis.
 L. 1. epist.
 ad Tibul.

Ecbole ꝑ
 antipo-

pentēs. Hui, inquit, ne tu dura mones, & negocij plena: tum autem puerorum animis, atque ingenijs maiora. At ego iam ab initio non asinum, sed præceptorum mihi requirebam, nec ineruditum, nec laboris fugiatum. Nam si indoctus est, qua fronte doctoris nomen, ac locum occupat? Si ignauus, cur negocium tam operosum suscipit? Hæc est literatoris professio: hæc fabula quam agendam suscepit. Nemo uinctum colendam suscipit, nisi statim animum suum ad inexhausti, & ut inquit Vergilius, in orbem redeuntis laboris circulum præparet. Pueri uero quid possunt audire, uel iucundius, uel utilius? Ab his exercitamentis prodibunt, qui faciunde concionentur in templis: qui prudenti eloquentia morentur senatum: qui cum laude obeant publicis de rebus legationes: denique qui quauis in re, & iudicio ualeant, & oratione. At ista, inquit, nondum illis annis sapient. Vestro sanè uitio, à quibus bonorum autorum locos, modos significandi, & id genus glossemata, non minus stolidi, quam proluxa didicerunt. At antiquitus pueri à nutricibus in ludum missi, statim ab optimis autoribus literarum studium auspicabantur, neque detinebantur decem annis in dediscendis nenijs. Liceat quæso per uos docere debueratis: finite ut prima statim ætate hauriant, quod semper meminisse sit pulchrum. Imbibat stultia recens, succum purissimum, quem diu respiciat. *Discedit*

In Geor.
Redit labor
actus
in orbem.

Fabius libro 2.

scant ista in præceptu habere, & in uarios usus, ut res habitur, accommodare. Quid enim docendo agitur, nisi ne semper sint docendi iuuenes? Quibus si quando optima traditurus es, quæ ea non statim tradis? Si nunquam quid doces? An hoc agitur, ut tu semper doceas, illi semper sint docendi? Ne pigeat bonum uirum, ac de Republica uel gratis benemereri cupientem: huius operæ diu secuti quidem necessaria, cæterum nec ipsis qui docent, sterilis et infrugifera. Ergo postea quam totius operis, ad hunc modum imaginem quandam, ac syluam subministrauerit, affectus denique & epilogum ostendit: tum indicabit idem argumentum alia quoque ratione tractari posse. Quod genus sit, ne à proposito recedamus exemplo: Si docebit omnem literarum commendationem tractari posse per comparisonem, itidem & in scitiæ uituperationem. Huius generis hæc erit propositio: Inter omnes res quas mortales tantopere mirantur, ac per fas nefasque sequuntur, nihil est quod cum eruditione sit conferendum. Nam honores istos, in quibus ambitio mortalium finem boni constituit, multo periculo peti, maiore possideri, ne honores quidam ueros esse: quippe qui pessimo cuique sæpenumero contingere solent, nec esse perpetuos, etiam si ueri sint, atque adeo non perennes, ut ne diuturni quidem sint: quippe quos fortune temeritas, ut interdum insperantibus obijcit, ita frequenter inopinato tollit. Contra, literas in ocio parari, sum-

Idem li. 2.
capite 5.

Secunda ratio tractandi hoc argumenti.

Sallust. in proœmijs

ma tranquillitate possideri, non nisi sua cuique indu-
stria contingere, ueram & immortalem parare gloria.
Et hic primus differendi campus, multis locis communis
bus undique amœnus est: multa exemplorum similia
que uarietate fecundus. Deinde aperiendus alter: Bo-
nam mortalium partem, aurum, argentum, gemmas,
& alias hoc genus opes, per saxa, per ignes, ma-
gno capitis & uita periculo persequi, quum ista sint as-
liena bona: quippe que & ociosis obueniant, & à cæca
fortuna passim ut danur indignis, sic etiam dignis co-
dimantur. Proinde extra hominem esse, nec in hominis
potestate: quippe que infinitis casibus intereant, uelut
ti naufragio, incendio, bello, furto, carie, situ: quorum
si nihil accidat, certe usu consumi. Quod si non uita-
ris, nihil habere pulchri, quam obrem sine expetenda.
Ad hæc ut affatim contingant, tamen non explere men-
tem hominis, sed tantum irritare miseram cupiditatem.
Postremo nec animi, nec corporis morbo mederi posse,
sed potius utriusque hominis parti malorum omnium se-
minaria suggerere: & adeo per se non esse honestas, ne
à uirtute uel in primis auocent: benignitate exhauriri,
uari, parsimonia putrescere: magno sudore congeri, ma-
xime cura congestas seruari, maximo dolore diu seruari
emitti. In literis contra hæc omnia. Nam alteram con-
tentionis partem omitto: partim ne sim æquo longior,
partim ut aliquid aliorum inuentioni reliquam faciam.
Atq;

Atque hic sequendus porrigitur campus, latissime pa-
tens & uarius, nec inamœnus. Tum tertio loco propo-
net: Formæ dotem plerisque magnum quiddam uideri, et
omnibus uotis expetendum: uerum hanc nemini sua cum
laude contingere, ut neque culpa negari. Ab ijs enim
que nobis adsunt à natura, neque laudem meremur, ne-
que reprehensionem, neque etiamnum sciri, si bona con-
tingat, utrum ab irata natura, an propitia detur: pro-
pterea quod multis eximia species corporis perniciam
attulit, & ipsis qui possident, & ijs qui spectant. Nam
possessori quid adfert formæ uenustas, præter sollicitu-
dinem, metum, suspicionem, rumorem parum sequendum,
materiam peccandi, libidinis fomitem, & copiã. Quod
si hæc præditus, pudicus esse cupiet, hoc ipso miser est
quod formosus. Multas enim pellicit in perniciem, solici-
tatur ab innumeris, atque hinc est quod legimus quosdam
sibi faciem cicatricibus descidisse, quod sentirent alios
sua forma periclitari. Sin impudicus est qui forma præ-
cellit, quid tandem debet suo bono, nisi ut facilius perditus
usque pereat. Itaque sua forma neminem pudicium delectari:
alienam qui amet, libidinosum esse. Tu ut hoc magnum sit
bonum, tamè corporis esse tantum, fluxum, caducum, & a-
deo non perpetuum, ut uel febricula, uel macie, uel alio quo-
uis casu, subito marcescat: certe ætatis progressu deslo-
rescere, certe morte perire. Diuersa in literis, hoc est,
animi bonis omnia. Vides & hic aperiri campum mire
fecundum.

Aristoteles.

Auctor
Valerius.

Cōcessio.

regulando fruendoq; dulcescant: quæ liuorem nesci-
ant, hoc suauiores, quo cum pluribus cõmunes: quæ nos
ad extremam usque rogũ non deserant: quæ annis quib-
us omnia deteruntur & obsolescunt, efflorescant: nau-
scam, satietatem ac pœnitudinem nesciant: quæ præ-
stant, ut non uni aut alteri, sed omni sexui, omni ætati, si-
mus iucundi: quæ præstant, ut ipsi nobis etiam uoluptati
sumus: quæ faciunt, ut senectus etiã molestia careat: quæ
nos in omnem regionem, in omnem fortunam comitan-
tur. Deniq; quæ delectant eam hominis partem, qua ue-
re sumus homines. Sed parca hæc longius persequi. Ne
que enim hæc sunt omnia, & innumera sunt, quibus hæc
locupletari possent. Neq; nos aliud in præsentia, quam
uiam indicamus. Poterat hoc genus & alio colore tra-
ctari: uidelicet ut literas alijs bonorum generibus ante-
ponamus. Præclara res est opulenta ad quam mortales
infatigabili studio contendunt: quanto par est acriori-
bus studijs eniti ad honestas literas, quibus ditescit ani-
mus. Et in hunc modũ de cæteris partibus quas propo-
sum, aut alijs his similibus: cuiusmodi sunt, iuuetus, uires,
nobilitas, et si quid aliud sit, in hominũ uita uehementer
expetitur. Quin & per fictionem tractari poterant. Quarta
Eruditionem esse rem præclaram ac magnificam, adeo
ut si nihil etiam adferat emolumenti in hac uita, tamen
sua ipsius causa sit expetenda: quod attigimus in initio
Quis enim non optet perfectam omnium rerum cogni-
tionem,

Quid, de
Põto: Ad

facundum, si quis conetur hanc partem omnibus suis
numeris tractare. Quarto loco proponet, non paucos
mortalium corporis uoluptates, uti præcipuum quod-
dam uitæ bonum mire complecti: uerum istas insanas
esse, falso iucundas, non uoluptates, nec aliud quam ris-
sum (ut aiunt) Sardonium. Quir enim ei uoluptatis bo-
num tribuas, qui sui sensu caret? Ad hæc obscenas esse,
beluinas, ac prorsus homine indignas, quæ nos in feras
transferant. Tum insynceras, multo plus aloes habere,
quam mellis: magno constare & rei, & famæ dispen-
dio, quibus admixtum sit fastidium, comes pœnitudo: ma-
lorum omnium escas, laudis ac uirtutis inimicas: infidas
his à quibus adamantur, quos tandem deserunt, etiam si
non deserantur ipsæ. Exhaurire oculos, offuscare fam-
mam, corporis ualetudinem atterere, ebibere succum ui-
talem, accelerare senium, morborum omne genus addu-
cere, sui iustissimas ultrices: denique totum hominem in
tartara demergere. At longe feliciores oblectationes
ex honestis studijs colligi: tanto nimirum meliores, quan-
to corpori præstat animus, & homo beluis antecellit:
tanto honestiores, quanto uirtutis decus turpitudinem
superat, Feliciter parari, feliciter possideri, quæ nos
nobis non eripiant, sed restituant: quæ nos non ex ho-
minibus in feras, sed ex hominibus in deos transformet.
Ad hæc synceras esse, nullo fermento uitiatas: quæ om-
nem animi, si qua resedit, amaritudinem edulcent: quæ
regio

de quod
ingenuas
& cætera.

Tertia ra-
tio huius
argumen-
ti tractan-
di.

Quarta
ratio. Vi-
de Fab. in
amplifica-
tione. Er-
as. in
Copia

Plato in
epistola
ad Archy-
tam.

tionem, etiam si nunquam esset uicturus inter homines. Nunc instrumenta sunt ad iuuandā Remp. ac priuatim amicos, ut etiam si citra doctrinā ipsi possemus feliciter uiuere, tamen quoniam uir bonus non solum sibi nascitur, uel in hoc comparanda sit eruditio, ut alijs possimus esse subsidio. Verum in epistola seria nolim has partes nimium extare, id quod etiam in orationibus non nunquam expedit dissimulare. Sed oportebit alia quodam epistolari facie obduci, nonnunq̄ data opera perturbari: sed tamen hic ordo profuerit animo, magnam rerum ac uerborum uim congerenti: ex quibus licet optima seligere, si locus postulabit breuitatem. Ita fiet ut non sit iciuna breuitas. In hoc argumento poterit et illud admoneri, blandiorem oportere fingi epistolam quam adolescens adolescenti, congerro congeroni, mans scribit amanti. Tū quod qui suadet, inde sibi plusculum fidei conciliabit, quo suum errorem simpliciter agnoscat ac damnet: et ueterum uoluptatum memoriam ita refrenabit, ut declaret animū etiam à cōmemoracione ne abhorrere. Ab etate sumet occasionē qua si grā aliorum est, dicet cōuenire, ut plus sapiat, qui uincat annis. Absistendum fore, si qui dux huius instituti debuerat esse, nūc tunc cuset esse comes: si minor, dicet nullā etatē magis idoneā disciplinis, propterea quod sanguine calente, ingenio uigeat, quodq̄ tenacius hærēt, quæ primis annis hauriuntur. Hoc magis esse properandum ne pars cūm

optimā frustra effluat. A forma itē: quæ si præstans est, dicit minimè conuenire, ut in formoso corpore, animus inhabitet deformis: si minus, dicit hoc magis excolendum bonis studijs animū, ut cum corporis forma paria fiant. A genere, quod si fingitur illustre, dicit olim nullos magis incubuisse liberalibus studijs, quam claro genere prognatos. In alijs aut latere, aut negligi doctrinā, fortunēq̄ sordibus obscurari, in beneuatis habere suū decus. Tū obscuri hominis, literas fortunæ adminiculis destitutas, per paucis esse præsidio: nobiles, quoniam ferè ad ciuiles magistratus aut ecclesiasticas dignitates uocentur, maximā adferre perniciem, si ad tractandam Remp. cetera doctrinā accedant: si contrā, maximam adferre publice simul ac priuatim utilitatē. Sin obscuro genere fuerit, excitandus est, ut sibi suis ipsius præsidijs pariat nobilitatem, non paulo ueriores, quam quæ uulgo tuam rem habebit amplam, demonstrabit illi, tantum magis enitendum ad honesta studia, ne quum fortuna cetera suppeditarit, ipse sibi defuisse uideatur: magnum adiumentum ad consequendas liberales disciplinas esse dicitur: sed has tum demum esse splendidas, ac salutaris, si possessor his norit uti, atque hoc præstare doctrinam. Alios plerosque felicibus quidem ingenijs præditos, sed ob rei familiaris angustiam, frustra consecrari liber alia studia: ipsi ob rem amplissimam, ne ocium, nec

librorum

librorum uim defuturam, & optimi cuiusque præcepti
ris futuram copiam. Sin erit tenui fortuna, tanto em-
xius oportet incumbere parandis litoris, quæ & rem,
& fantam pariunt, s: a insignes. Nam diuitibus satis est
Conclusio uel infra mediocritatem esse doctos. Hæc quidem à non
bis fufius ac loquacius dicta sunt, uerum in tantum nec-
cessaria, ut uerearne multis hæc etiam tam multa non
sufficiant. Fateor, ad docendum sunt perpauca, sed ad
rationem ac uiam mdicandam, non inerti, nec in docto
præceptori arbitrator fore satis. Nam his doctorem mu-
gis instruximus quàm pueritiam.

DE EMENDANDO.

Quintili.
li. i. ca. 4.

Iam uero in emendandis his quæ pueri reddunt, ex-
actissima diligencia est adhibenda. Neq; enim satis
beat doctor, manifesta sermonis uitia castigare, uerum
si quod uerbum parum elegans, si minus ornatum, si ser-
didum, si durius translatum, si qua contra ueterum con-
suetudinem orationis figura, si quid absurdus compo-
situm, si quid asperum, si quid hiulcum, id notatum emen-
dabit, mutabitq;. Tum si quid alio loco dictum, quod alio
magis quadrabat: si quid additum, quod non cohereret
si quid præteritum, quod inferi oportebat, si quod in-
gumentum futile, uanum, translatum, aut alioqui uicio-
sum: si quod decus parum feliciter affectatum: si quod
sit frigidior: si languidius dictum, quod acrius oportebat:
si quod sicubi à decoro fuerit recessum: si tractationis co-

lor parum prudenter sit delectus: si uerbosius tractatū,
quod oportebat breuius: aut si breuius perstrictū, quod
fufius erat tractandum. Neq; simul tamen omnia repre-
hendet præceptor, sed aliàs alia, ne pueri despondeant
animum. Quæ ferri non poterunt, ea non statim aspe-
re, et cum conuicio reprehendenda: et his uerbis, eo uul-
tu, quasi discipulum oderis. Nam ea res, teneros animos
in odium studiorum trahit, sitq; ut prius oderim lite-
ras, quàm norint cuiusmodi sint. Verum quæ tolerari
non poterunt, ea blandius quidem, sed tamen diligen-
ter corrigenda: quæ ferri utcunque poterunt, aut dissi-
mulanda interim, aut ingenio collaudato uertèda in me-
lius. Contra, quæ scite excogitata tractatæ uidebun-
tur, ea nominatim probabit, & quamobrem placeant,
exponet. At que interim iubebit & reliquos omnes attē-
tis auribus accipere thema cuiuslibet quod recitatur, ac
diligenter obseruare, si quid animaduertant reprehē-
dendum, aut etiam imitandum: ne que illud in scite monet
Quintilianus, pueros ipsos percōtationibus excitādos
esse, et quid illic uideant uitij, et qua ratione mutādum:
& quid sequutus sit, qui feliciter affectauit. Hoc satius
est, quàm si non periclitante illorum iudicio, tantum in-
dicet ipse, quid damnet aut probet. At huiusmodi percō-
tationibus, uide quantum commoditatum consequemur.
Primum, audiētibus securitas aberit, ut ait Fabius, neq;
persuuent aures quæ dicentur, simulq; perducentur ad
id,

Lege Fab.
li. i. ca. 2.
& libro 2.
cap. 20.

Lib. 2. ca.
p. 5.

Lib. 3. ca. 5

id, quod ex hac re queritur: nimirum ut aliquando hæc inueniant citra indicem, & intelligant ipsi. Sunt autem quædam uitia, quæ præceptoribus in adolescentulis non debeant displicere, ueluti sublimior spiritus, & orationis luxuries; quod hæc indoles promittat perfectam maturitatem: Ego in nostris & alia pro tempore ferenda

Lege Fab.
li. 2. ca. 4.
Cice. li. 2.
de Orato.

censeo, puta uoculas, aut etiam clausulas ex autoribus sublektas: poetarum uersiculos, aut hemistichia subinde intertexta: translationum licentiam: apertiore[m] artis affectationem: compositionem curiose numerosam, ac

Vide Fab.
lib. 9. cap.
ultimo.

propè carmen exprimentem. Hæc enim omnia, tametsi in adulto scriptore uitia sunt, in proficientibus tamen necessaria sunt. Porro siue quid laudes, siue reprehendas, utrunq; & cum modo, & uarie faciendum. In alijs inuentionis nerui, in alijs argumentandi subtilitas præbanda, in alijs sanitas, in alijs grauitas: in his lepos, in illis uarietas. In nonnullis dispositio, in nonnullis consilia

Vide Fab.
li. 1. cap. 2.

um, ut ad quamq; uirtutē quisq; uidebitur accedere. Hæc laudis ac reprehensionis dispensatio faciet, ut neq; quamquam de se desperet, neq; despiciat quenquam: tum emulatio quædam inter omnes excitata, dum iritatis omnibus, alterius quisq; laudē affectabit, dictu mirum, quantum calcar addet ad studium. Quorundam putiditas ingenijs, & rustico pudori, priuatis ac blandis admonitionibus erit succurrendum. Profuerit & illud, præmonita quædam puerilia proponere ijs, qui primas tulissent

Victores

Victores collaudare modice: uictos ad conandum hortari, quasi industria, nõ ingenio sint præteriti. Hic rursum mihi cachinnum tollet grammatista quispiam existo ordine, qui Michaëlem Modistam pueris solent prælegere, meque clamitabit, è ludo theatrum facere. Atqui cum ipse è suo ludo carnificinam faciat, mihi concedat, si ueterum consuetudinem renouare studeo, apud quos in scholis huiusmodi concertationibus iuuentutem exerceri solitam, uel ipse Diuus Aurelius Augustinus testis est, siquidem is in libris, quibus titulum indidit, confessionum, narrat sibi frequenter acclamatum fuisse, ubi Iulianus Apud Maronem in Troianos stomachanais, uerba & affectus cæteris feliciter adumbrasset. Agnoscis theatricum uerbum acclamandi in ludos literarios fuisse receptum, et tu putas scholæ nihil conuenire, nisi plangas, & ciulatus? Fabius haud uulgaris formandæ pueritæ artifex, non uno in loco præcipit, iuuenum studia non asperitate deterrenda, sed blandis applausibus, modestisq; laudibus alenda, atq; exacuenda: uultq; doctorem in parentis abire affectum: contra discentes, præceptorem non horrere ut carnificem, sed obseruare ueluti parentem. Nec obscurum, quid sibi uelit Horatianū illud:

L. 1. Aen.
Gês inimici
ca mihi
& cæt.

Lib. 2. ca.
4. & lib. 1.
cap. codè.

Lib. 2. de
officio præceptoris.

Lib. 1. Ser.
mo. Sat. 1.

Quondam pueris dant crustula blandi
Doctores, elementa uelint ut discere prima.
Et cõtra hic Arcadicus quispiam asinus, leonis indutus

D 2 exuuiò,

eximio, quum & indoctior sit, quam ut admiratione sui
pueros habere possit attentos; & insuauior, quam ut à
quoquam possit amari, uel amare quenquam, tumultuosa
carnificina menses eximit: puerosq; ingenuos, quos nec
que meliores potest reddere, quippe uir stultus & in-
probus, neq; literatior, ipse illiteratissimus, flagris ex-
carnificat miseros, clamoribus & conuicijs obsurdessa-
cit, ut optimis illis annis sine fruge coneritis, magnam
crudelitatis suae mercedem percipiat. Vtinam tibi, ò stu-
crilege: nam barbari leuius ac dilucius est uocabulum:
dignus tuis factis honos aliquando contingat, compelli-
risq; pilcum istum, quem ut non promereris, ita nec in-
telligis, cum cuculla permutare: pro ueste illa laciniosa,
sagum aut renonem accipere: pro soleis ac sandaleis,
perones: pro ferula ligonem, aut scuticam: istosq; ornatu-
e scholis, in quibus nihil aliud es, quam canis in balneo,
rus extrudaris: aut stiuæ, cui natus es, alligandus: aut
quod malim, in compedibus fossurus: aut si omnino sine
imperio durare non potes, boues & asinos ista tua uoce
territaturus. Tu ne audes, ò clurinum peccus, ut Plauti
uerbis utar, docendi literas occupare munus, quum ni-
hil unquam didiceris: tunc audes stolide carnifex, bene-
natos & ingenuos atque ingeniosos adoloscens lamina-
re flagris, quos citius occidere possis, quam doceres.

A uoto.

In Trucu-
lento.Aufonius
a dNepot.

Tum in eo loco, quem Græci ab ocio scholam, Latini à
uoluptate ludum appellandum censuerunt, plus quam
Phalaridis

Phalaridis tyrannidem exeres? Tum hominis mon-
strum ab his etiam mercedem, si superis ita placet, exis-
gis, de quibus peius sis meritus, quam scelestus ille Falis-
corum literator de sua pube? Siquidem ille dolo peccas-
bat, tu palam et cōfidentissime perdis bonæ spei pueros.
Ille clementi hosti tradidit, ueluti pacis obsides, à quo
sunt citra fraudem restituti. Tu hosti crudelissimo, teter-
rimosq; prodis: uidelicet inscitia: à quo ferme nullus cla-
bitur, qui semel in illius ius uenerit. Sed cfferri me uideo
longius dolore iustissimo quidem, utinam perinde utili.
Regnare iam passim uideas plagosum hoc & indoctum
gramatistarum genus: antra illa de quibus deblaterant,
ceu furiarum regnum, misero eiulatu undique persona-
re. Et credimus istam uerberandi consuetudinem Quin-
tiliano, uiro tum prudenti, tum erudito, adde etiam, ca-
stissimo, sine causa tantopere displicuisse. Et quod uir
ethnicus ut seuum ac perniciosum explosit, nos Christia-
ni libenter recipimus, seuientes non solum in pueros, ue-
rum etiam in atatem penè uirilem. Quod si plagoso illi
compotatio contigerit largior, iam pueris etiam instat
uita periculum. Rideatur hoc, nisi nostra atate permul-
ta sint exempla infelicium, quos doctoris temulenta sæ-
uitia plagis occidit. Et postea deligimus equis nostris ido-
neum curatorem, liberos cuius asino committimus. Sed
hanc cædendi, seuiendiq; necessitatem in puerorum in-
genia transferunt, qui ceu Phrygum filij, nisi plagis cõ-

Lege Livi
um. lib. 5.
de cad. 1.
Valer. li. 6
cap. 3. Plu-
rarchū in
uita Ca-
milli.

Li. 1. ca. 4

Prouerb.

D 3 cifi,

cisi non emendantur. At quo tandem ore, dic quaeso be-
 lua, tu flagris à pueris officium discipuli requiris, quum
 tu doctoris officium non prestes? Effice ut merito te ce-
 met grex tuus: ut miretur, primū studia, deinde te quo
 que studiorum gratia: postremo utrunq; alterius causa.
 Quod si nec amari potes, homo stolidus ac seuus, nec ad-
 mirationem meretur triuialis ista, ne dicam cūm aria
 doctrina, uel inscitia potius, quid etiam in ludo sedes im-
 pudens? Sin ueterem morem tuo damnas instituto, age
 profer istos egregios artifices, quos tu nouus magister
 sic institueris, ut cum ueterū uel infimo certare possint.
 Quod si qui sunt ad literas indociles pueri, præstat eos
 ablegare rus, ac parentibus reddere. Sed interim docto-
 ri decrescunt reditus. Et ideo bonum uirum oportet esse
 se, qui suscipiat erudiendam iuuentutem. Sed istis nō alia
 ratio est, quā tyrannis principibus, qui malūt imperio
 quā æquitate retinere populum: nō quod illud melius
 sit, sed quod hoc difficilius. Sed iam dudū tempus est, ut
 ad id quod instituerat, nostra recurrat oratio: iamq; si-
 nis sit cū istis Bœoticis subibus rixandi. Ergo præceptor
 idoneus, & istorū dissimilimus, postea quā annotari
 quid in scriptis puerorum placeat aut displiceat: tum
 exemplar aliquod à se studiose elaboratū proponet, aut
 etiam dictabit: neq; pigebit in marginibus quid ipse sit
 sequutus annotare. Indicabitur ordinis ratio, transitus
 cōmodus: si quod schema speciosius: si quod ar-
 guentiū

uoue tractatū: ut in eo perinde ac speculo uideant, quid
 ipsos suffugerit, quid assequi non quiuerint, ubi dormi-
 tauerint, aut cæcutierint. Alioqui quod isti faciunt, pra-
 uam epistolæ formam proponere, quid aliud est, quā
 docere perperā scribere? Dicent, quotumquēq; repe-
 rias, cui sit stylus? Calceolariam nō docet, nisi calcifex:
 coquum non instituit, nisi coquus: gubernādi rationem
 nemo tradit, nisi nauclerus, & miraris si literas docere
 non queas, quas nescis? Quid docet grammaticus, qui lo-
 qui nescit? Expediet aliquoties & nudum thema propo-
 nere, ac totum inuentionis laborem ipsorum ingenijs re-
 linquere, quo uirium suarum periculum faciant. Magis
 autem blandiuntur etiam nobis, quæ ipsi quasi peperer-
 unt ingenio: uerum id raro fieri uelim. Nos olim quum A suo exē
 Senæ Alexandrum archiepiscopum, titulo D. Andreae, plo.
 Iacobi Scotorum regis filium, rhetorum studijs exerce-
 remus, isq; qui sibi iam uidebatur nōnihil profecisse, ro-
 garet, ut tantum indicatis propositionibus summis, reli-
 quam omnem inuentionem ipsi relinquerem, paruimus a-
 dollescenti ingenioso, miræ que spci. Adnissus est sum-
 ma ui, fortasse sperans fore, ut tametsi sermonis uber-
 tate uinceretur, tamen ob ingenij uigorem, non multum
 esset à nobis relinquendus. Primum collaudabam homi-
 nis industriam, & passus sum illum sibi aliquandiu pla-
 cere. Mox ubi indicassem, quā multa illum fugissent,
 quā multa nō suo loco dixisset, cristas demisit, et agno-

uit, quantum adhuc abesset à metra. Illud in genere me-
minerit doctor, ut pro sui quibusq; ingenij uiribus pre-
eat. Rudibus tota erit epistola præformanda: progressus
sat erit liniamenta quædam prænotare: adultis suffi-
cerit nudum indicare thema: ut & hac in parte paren-
tum curam doctor imitetur, qui primum infantibus cri-
bum præmâsum in os inserunt: deinde sat habent in ma-
num dare: mox mensis tantum admouent: postremo etiâ
domo extrudunt, ut suspte industria ipsi sibi querere
consuescant, & quod dici solet, nare sine cortice. Con-
ducat & illud, si iam ad mediocritatem progressus, pro-
ponemus idem argumentum iterum ac tertio, alijs uer-
bis, aliâq; sermonis figura tractandum. Quæ res potissi-
mum conferet ad parandam orationis copiam, ac felici-
tatem. Id autem commodius fiet in breuioribus themati-
tius. In hoc genere Ciceronem legimus cum Roscio suo
certare solitum, utrum ille sepius eandem sententiam uer-
riatis gestibus repræsentaret, an ipse mutatis uerbis ef-
ferret. Extant etiam nû & Maronis in hoc genere pro-
gymnasmata, ueluti de aurora, et anni partibus, sed hæc
de re tempstiuus ac pluribus dictum est in libello de Co-
pia. Cæterum ad inuentionis facultatem pertinebit, ut
palimodijs exerceantur: ut quod modo suaserint, rursum
dissuadeant, quod in cælum laudibus tuleris, id uiruperâ
do ad inferos deicias: ad quod sis adhortatus, rursum
ab eo deterreas. Quæ quidem in facultate plurimum ui-
luisse

Autor
Macrobius.
lib. 3. Sa-
turnal.

Li. 1. ca. 2.

luisse fertur Carnades. Hæc erunt propemodum simi-
lia locis, quos rhetores communes appellant, ut pro a-
more, quemadmodum apud Platonem dicunt, præter So-
cratem multi: & contra amorem, quemadmodum apud
eundem Lysias: pro literis, contra literas: pro diuitijs,
contra diuitias: pro monastica uita, & contra: pro lin-
guis, contra linguas: pro matrimonio, contra matrimo-
nium: pro monarchia, contra monarchiam. Eiusdem ge-
neris sunt, quæ per collationem seu contentionem tra-
ctantur. Vtra uita præstantior, ciuilis, quam practicâ
uocant Græci: an contemplatiua, quam theoreticam illi uo-
cant. Celibatus potior, an coniugium? Ad dicendum u-
trum ars plus possit, an natura? Vtrum recens hoc The-
ologicæ genus præstantius, an priscum illud. Vtrum plus
ualeat ad parandam famam militia, an literarum stu-
dium. Ad rem parandam, utilior ne sit iuris prudentia,
an studium medicinæ. Idem fit in personis. Vter dux
melior, Hannibal, an Scipio. Vter philosophus excellen-
tior, Plato, an Aristoteles. Vter poëta doctior, Vergi-
lius, an Hesiodus. Vtrius facundia mirabilior, Demos-
thenis, an Ciceronis. Hæc incident in consultationibus,
uerum quum deliberabit aliquis, utrum Romæ citius pa-
retur fortuna, an in patria: utrum satius sit literarum
gratia adire Italiam, quàm Lutetiâ, præter ea quæ sunt
locorum communium, ex proprijs circumstantijs multa
ducat argumenta. Vtrum expediat pueros statim admo-

De Car-
neademul-
tis in lo-
cis apud
Ciceronem
In dialo-
go de A-
micitia.

Lege Fab-
li. 2. ca. 4.

D S uere

uere studio literarum, an parcere tenerioribus illis animis, donec atatis progressu nonnihil roboris collegerint. Neque semper necesse est, ut preceptor se thematis inueniendi labore fatiget. Ex historijs, ut dixi, sumere poterit. Ex epistolis eruditorum, si quas pueri nondum legerunt, ueluti ex epistolis Ciceronis, Plinij, Cæcilij, Symmachi, Apollonij, Ang. Politiani. Quir enim huc in hoc genere non cum quolibet ueterum conferamus? Sed tamen è Symmacho rem peti malim, quam phrasin. Promptissimam huius generis uim, epistole diuerse Græcorum suppeditabunt. Ex omnibus degustatis preceptor, optima quoque proponet. Semper enim ab absolutissimis exordium dandum. Proinde Plinium illis statim obijci malim, quam Franciscum Nigrum, Marium Philelphum, etiamsi pater in epistolis nonnihil habet laudis: Aeneam Gasparinum, Campanum: multo minus Carolum Virulium Leonuaniensem: cuius scripta cito gratiam exuerunt. Non quod negem in his esse, quod aliquis possit imitari, sed quod mediocribus, aut tolerabilibus tantum anteferri malim eximios. Caterum cui palma debeat in hoc genere, non est huius instituti pluribus uerbis persequi. Si quis omisissis Græcis, patiat quinquam ullo in genere anteponi, M. Tullio, Plinio, & Politiano primas detulerim. Sed hac sanè in re fruatur suo quisque iudicio.

DE CONSVETVDINE VNVS
multitudinis numero compellandi.

Symmachus.

Sententia
Quintil.

Iam uero consuetudinem insulsissimam quidem illam, sed aliquot iam seculis mire receptam, unum hominem multitudinis numero compellandi, non tam deo cendi sunt iuuenes, quam animandi, ut ausint contemneret: certe quoties cum his agitur, unde nihil sit periculi. Mea certe etate iam hæc incepta magna ex parte obsoleuit, paulatim subolscenibus bonis literis. Quanta quæ supersunt & hodie non pauci uosissatores, qui quod pueri male didicerunt, non solum ipsi mordicus tenent, uerum etiam ab alijs exigunt. Inexpiabili contumelia se putant affici, si quis unum singulari numero salutet: ac planè rem putant iniuriarum actione dignam, ac leuibus uindicandam. Tu pro tua prudentia quid sit optimum dispicito. Hic mihi continuo Tragicum uociferas in re nihili. Quid tu, inquit, me tuissas? tuissas famulos tuos, ego sum & te, et tuis omnibus melior. Quid ais hominis monstrum, tu sic appellare dedignaberis, quomodo olim reges suos appellabat parasiti? quomodo summos orbis monarchas olim affabantur libertini, aut è plebe cerdo quilibet? Denique quomodo tu ipse decem Opt. Max. compellas? Quir non ut unum alloquar, quum unum uideam, etiãsi Polyphemo maior esses? An ideo Athonem mones dicam, non montem, quod ingens sit? An ideo non est mare Oceanus, quod uaste pateat? Adeo qui uix sunt homines, ijs non satis est, si unius hominis loco ducamur. Casari totius orbis monarchæ loquimur: Superi bene uertantè

Obiectio.

uertant quod agis Cæsar. Et hic indignatur, nisi dixeris: Bene uertant quod agunt uestre dominationes: perinde quasi non unum hominem, sed Hecaten quampiam triformem, aut Hermetem: trimegislum, aut Geryonem tricorporeum alloquamur. Hoc fortassis in muliere grauidâ sit tolerabilius, aut etiâ, si maui, in scropha. Quir à grammaticis distincti sunt numeri, singularis, dualis, & pluratiuus, nisi ut uteremur? Honoris, inquit, gratiâ abutimur: apte dictum abutimur. Nam istud est plane abuti, perinde quasi quis soleam utranq; eidem inducat pedem. Sed quis istuc iuris uobis donauit? An æquum putatis, ut honoris uestri gratia, præter ueterum consuetudinem, barbare loquantur homines? Quod si tyrannide occupatis, ut nouæ etiâ linguæ nobis sitis autores, quare non saltem constatis uobis? Etenim si numerus mutatus honorem habet, quare non eadem opera uidetur honorificum, plures singulari numero compellere? Quare non idem fit in tertijs personis? Honorificum est, si quis Marcolpho dicat, gratulor uobis: qui minus honorificum est, saluta eos, cum unum iubeas saluari, sed honorabilem? Quare hic honos tantum in pronomibus situs est? Honorificum est, saluta uos domine episcopi: qui minus saluta uos domini episcopi? Honorificum est, uidi uos ambulantes: quare non uidi uos ambulantes, si unus, sed honorato loquaris? Nimirum aucta pluralitate, crescit honos. Quare in re diuina, adituus non hunc in modum respondet

Alia obie
ctio.

Diluti o
ironica.

respondet sacrificio: & cum spiritu uestro? Quare is deo loquens, audeat dicere, præsta quæsumus omnipotens deus. Quare nos homunculi non ueremur illi dicere: remitte nobis debita: & ne nos inducas, si tantum honoris est in abusu numeri? Certè primus honos debetur deo, quare hunc tanto fraudamus honore, quare huic præferimus homuncionem? Quid hic respondebunt isti? an nobis obijcient heterosin? Audio, sed hæc non utuntur emendate loquentes, nisi in prima persona, uel modestiæ, uel festiuitatis, uel euphoniæ gratia. In sequenda nunquam, nisi quum genus significamus non personam. Quale est illud Nasonis: Quæ uestra libido est. Taxat enim uiros rû genus, ueluti si quis uni meretrici dicat, uos estis perniciet adolescentum, non unam notans, sed totû ordinem. Huic similitum est illud in tertia persona: Quum ad uxores uentum est, tum fiunt senes. Vnde quod olim modestiæ erat, aut inuidiosum, nunc repente honorificum esse cepit? O imitatores seruum pecus, ut mihi sæpe risum, sæpe iocum uestri mouere tumultus, istos fefellit, opinor, quod ueterû quispiam magistratu fungens, hunc in modum scripserit: Consideramus, retulimus, statuiamus, nimirum munus publicum cum suis collegis communicans, et potestatis inuidiam declinare uolens. Hoc ni fallor, exemplo reges & episcopi cœperunt & ipsi scribere: Nos Ioannes episcopus Cameracensis: Nos Carolus rex Gallorum. Nec dubiû quin & hoc qui primi cœperunt,

In prima
epist. Ama
tori.

Terent. i
Phormio.
Hora. li. i
epist. 20.

perunt, modestiæ causa fecerint, uidelicet quo tyrannidis speciem fugerent. Tyrannicum enim uidebatur potestatem cum nullo prorsus habere communem. Verum is scribendi mos simulatque regius haberi cepit, à nostris honorificentiæ causa certatim usurpatus est. Reticule sanè. Nam si modestiæ laus est, ubi quis pro: ego Ioannes episcopus, scribit, nos Ioannes: qui uos Ioannes dicit, pro, tu Ioannes, contumeliosus sit oportet. Nam se deicere, uirtutis est: alterum contemnere atq; extenuare, maligni est atq; inuidi, si id fiat in absentè: si in presentè, procacis & cõtumeliosi. Romanus pontifex in suis diplomatis, admiscet nonnunq; hanc Petri sedem, iniqui tenemus. Quis ferat, si quis idem dicat illi: Confingimus ad istam Petri sedem, quã indignus tenes. Quod si hanc sermonis ineptiam idiotarum stulta ambitio commenta est, qui dedignentur orationem habere cum alijs communem, cur eruditi hanc ineptam ac muliebrem inuinitatem assentando alunt? Scio deberi honorem magistratibus, parentibus, præceptoribus. Sed hic ridiculus est honos, quẽ præstat solœcismus. Verũ largiamur inuinitatem, ut tantum ualuerit consuetudo. Neq; enim me fallit in epistolis decimi libri, qui Plinianis per Aldũ adiectus est, legi semel atq; iterum sermonem huiusmodi: Vt primum me domine, uestra indulgentia promouit. Quamquam hic tergiuersari licuit, eas epistolas non esse Plinij: deinde hoc ipsum tam raro fieri illic, ut mendacem

Occupatio.

uideri possit. Postremo cum uestra dicit, uoluit senatus auctoritatem cum Cæsaris uoluntate coniungere, quod sciret hoc esse gratum imperatori modestissimo. Sed ut omissa tergiuersatione, largiamur quod isli uolunt, sit sanè ciuilitatis hoc honore blandiri maioribus: sit rustici & inurbani, hoc honoris non reddere: certe nouum insolentia genus est, non esse contentum, si quis cui decedat de uia: si caput aperiat: si genu flectat, nisi ridicule etiam loquatur honoris gratia. Scripserit aliquis Traiano, uestra indulgentia: at idem non offenditur, cum toties repetitur, tua pietas, pro, uestra pietas. Deniq; non sic illi loquitur Plinius, quum consul illius laudes prædicat, quam orationem oportuit quã maxime honorificã esse. Isti tam insolitum honorem etiam conuicijs, atq; a deo flagris exigunt à nobis. Domitianus imperator, uir prodigiosa arrogantia, se deum ac dominum scribere solitus est in suis diplomatis, atq; ita se compelli in aliorum instrumentis edixit. At is nemini unquam successit, quod singulari numero compelleretur. Ferri potest res, si modo sint unico solœcismo contenti: uix duplicatus istorum ambitioni satis facit. Nã oro uos, simplex erat solœcismus, quem istorum insolentia iam dudum ut plebecium, nimis que popularem fastidit ac renuit. Oro uestram humanitatem, sesquimensurum erit: nihil adhuc nisi uulgaris honor. Oro reuerendissimas humanitates uestras

Autor Suetonius in Domitiano.

uestras, bene congemmatum uitium: mediocris honor est, & ferendus. Adde tertium solæcismum, et plenam inieris gratiam: Oro reuerendissimas paternitates uestras, domine præstantissime. Cumulatissimam uis inieci gratiam, quadrigam solæcismorum facito hunc in modum: Oro reuerendissimas paternitates uestras, domine præstantissime, domine præsul. Euge euge. Iste demum honorificentissimus est sermo, dignusq; quo sollemniter adæantur reuerendissimi præfules, ac potentissimi monarchæ. Magis enim ridiculum, quod quidam honoris gratia personam quoque uertunt, dicentes. Mandauerunt mihi reuerentia sua, pro uestra. siue tua. Huius sermonis ineptiam si quis non uidet, illiteratissimus sit oportet: quum sentiat, non expuit, patientissimus: si tam absurdam assentationem libentibus etiam auribus haurit, gloriofissimus sit oportet. Et hæc sermonis portena cuius principis aures ferunt? Et huiusmodi non solum ferunt quidam, uerum etiam efflagitant Christianæ modellicæ columina: ac non parētibus homines seuerissimi grauiter succensent: adeo ut quibusdam hæc de causa dicam fuisse scriptam sciam, non de asini umbra, quod dici solet, sed de iniuriarum adhibiti solæcismi. Nuper etiam quidam, gratum nimirum exemplo, ultus est huiusmodi contumeliam, hunc quidem modum. Ab amicis magnis studiis agitur apud episcopum quendam, ut quidam spectatis moribus, egregia doctrina uir, sacerdotio, quod tum forte demortuus

demortuus uacuum fecerat in auro arctur. Negabat uigilantissimus pastor, temere sacerdotia committi oportere inexploratis. Ipsum qui commendabatur, accersit uisbet, uidelicet de doctrina, prudentiaq; uiri periculosa Ironia. stur. Adest ille uir sanè antiqua lituratura probe præditus, sed syncerus ac simplex, qui nondum nouum hunc Ironia. eloquentiæ florem attigerat: postremo qui præfules omnes putaret didicisse literas. Salutatur numero singulari: Saluere reuerende præsul. Vix totam salutationem distulerat, auertit se præsul atq; abit, indignabundus non aliter, quam si quis in faciem illius conspuisset. Admirantibus & causam rogantibus qui salutatorem commendarent, negat se illos conspectu colloquioq; dignari suo, à quibus se in os contemneretur. Frustra quidem rem purgare nituntur, planeq; surdo canitur fabula. Iratus ille, sacerdotium in alium quendam disertiore transiit, qui quadruplicato solæcismo humanissimas reuerentias domini domini salutaret: & qui unum hominem in multis, rursus in uno multos uideret. At quæto falsius in si nobis talionem reponerent, si ipsi singuli singulariter appellati, nos uicissim binos aut ternos singulari uoce conuenirent. Etenim si honorificum est, uni multitudinis appellationem tribuere, ueluti τοῦ ἀποσπάρτατος ἄλλ' Idest, multis præstatis alijs. uerbis alloqui: Tibi Paule, nos abbas dicimus, tanquam plures in unum conflat, uix efficiant hominem alicuius

Subiectio
Persiana
imitatio.

precij, sic erit par pari referendum. Dices optime le-
ctor: Rides tu quidem iam dudum, & nimis unctis naribus
indulges. Quid aliud faciam in re tam ridicula? Nā
si planē contendunt honoris significationem esse in cate-
chresi numeri, cur frequenter unicam rem, eamq; frivo-
lam, nihiliq; tricas, apinas, quisquiliasq; uocamus, multi-
tudinibus numero? Quis unicum instrumentum quo uer-
rimus pavementum, multitudinis numero scopas uoca-
mus? Non inuidendus honos istorum, quem cum quisqui-
lijis & scopis habent cōmunem. Hoc etiā interest, quod
nisi multitudinis uocabulo, nemo scopas recte salutabo-
rit, nisi dixerit, saluete scopæ: quum istis interim studiose
sa barbarie gratificemur, omnibus quidem grammaticis
eis, ac grammaticorum filijs iratis. Quid quod inter-
dum non sine periculo pluratiue conuiciamur etiam, in-
mirum assueti. Quid enim si Strabus quispiā, dubijs con-
tuitus, uni ē multis conuicium dicat, multitudinis nume-
ro: nonne quum oculis quē petit nō distinguat, periculū
erit, ne tanquam commune maledictum in se quisq; ro-
piat, et pro uno omnes in miserum Strabum conuicia re-
gerant? Id uero periculosius etiam fuerit ceco. Proinde
de genus hoc sermonis, quibus est hoc uitij, magnopere
fugiendum censeo, ne forte oculorū morbo, plures pro
singulis cernere putentur. Sic enim nuper quispiā isidori
modi saluatorem aperte derisit, et asperere potius, quam
urbane: nisi forte uidebitur recte, malo nodo, multo
quā

questus cuncus. Is enim solus cum esset in conclauis, &
Strabo quodam multa cum pluralitate adiretur, ite-
rum atque iterum circumspectans, respondit, ceteros
abiisse, se solum esse: si quid uellet, oportuniore tem-
pore rediret, dum illi adessent. Ille uero negat se quen-
quam præter ipsum unum querere. Tum alter hominē
percontantur, quot illic lectos uideret. Quum unum
duntaxat respondisset, Et quæ tandem, inquit, intem-
perie te agitant, aut ē quæ popina nobis probe potus
ades, ut ego tibi non unus uidear, sed multi? Et sunt etiā
qui rem tam absurdam tueri conentur rationibus philo-
sophicis, ut aiunt. Siquidem Aristoteles scripsit, regem
ut ceteris rebus præcellit populum, ita sermone quoque
differre debere. Itidem par esse, ut quos conditio, digni-
tas, opes, cultus, & insignia discernant, discernat & ser-
mo. Nec prorsus alia nota rectius dignosci, à priuato
magistratum, quàm abusu numeri, propterea quod ille
unus sit ē multis, hic non simplicem sustineat personam.
Papæ, accipio commentum: quanquam apud Græcos is-
tud fiet commodius, quibus tres sunt numerorum diffe-
rentiæ. Ergo cui geminus sit episcopatus, aut cuius epi-
scopatum abbatia quæpiam opima conduplicarit, huic
dicemus, χαίρειτε. Quod si tres sint episcopatus,
aut duobus addita abbatia, ternarium illum sacrum ac
mysticum expleat, huic dicemus, χαίρειτε. Hac quidem
lege, si τρεῖς αὐτῶν aut εἰς δ' οὐκ εἰς αὐτῶν numero sacerdotio-
rum

Id est sal-
uete uos
duo.

Saluete
Quater-
nariū, Sep-
tenarium

Cōclusio. rum sint prætergressi, equi dent ueniam, si nostram dis-
 simktionem sua ambitione confuderunt. Nec uideo qui
 minus liceat ad hunc loqui modū: Nos episcopi, nos abba-
 tes, cui uni plures sunt episcopæ, aut abatiæ. Sed dubita-
 ri iam dudum potest, isti ne stultiores, qui à re tam ab-
 surda, tamen abduci non queant: an ego qui in nugacissi-
 mis nugis tantum operæ sumpserim, nisi quod ut hoc
 facerem, plurimæ res me cohortabantur, sed duæ potissi-
 simum: tum ut istos apertius irrisos aliquando suæ stulti-
 ciæ pudefceret: tum uti eos qui plane depuduisent, iuue-
 nes partim ueterum exemplis animati, partim nostris
 uerbis moniti, non dubitarent cum suâ ambitione contē-
 nere. Desinet offendere, postea quàm desierit esse infor-
 lens: & aliquando placebit omnibus, quod nunc placet
 eruditis.

DE SALVTATIONE.

**Translad
pceptiões.** **N**VNC ad præceptiones huic argumento pecu-
 nliares reuertemur: sed si paucis admonuerim
 mus, quæ sint in salutatione fugienda, unde soleamus epi-
 stolam auspicari, ne pessimi gubernatores uideamus, si
 statim in portu (quod aiunt) impegerimus. Est enim hæc
 ceu prima frons epistolæ, in qua delinquentem nõ solum
 imperitiæ dedecus, uerum etiam religionis neglectæ pœ-
 culum maneat. Nam à ueteribus superstitiose obseruati-
 uidemus, ut è primis illis forte congregientium uerbis
 futuri sermonis uelut omen quoddam arriperent. Ego
 qui

qui sibi forte fortuna uenirent obuiam, qui uel quæpiam
 de re inter sese tractaturi congregarentur, quo faustus
 esset occurfus, ac bene ominatus sermo feliciter utrique
 uerteret, mutuam salutem dicebant. Et sacerdos quoties
 prodibat ad populum, salutabat, ac resalutabatur. Ea
 consuetudo è medijs hominum moribus, in epistolâ, quæ,
 ut dixi, colloquiū est inter absentes, translata est. Eam
 que semper ueteres à dicēda salute sunt auspicati. Idq;
 tam à Græcis, quàm à Latinis, tertia persona factita-
 tum uidemus: siue quod usus sermonis rex, personam mu-
 tauit, siue quod studio festiuitas quædam, quam adfert
 personæ hypallage, uidetur affectata: siue quod olim sa-
 lutatio nõ adderetur epistola, sed in tergo tituli uice ad-
 deretur, uelut ab eo recitāda, qui literas perferret. M.
 Tullius Cicero Trebatio imperatori S. D. Græci fermè
 ad hunc modum, *πλάτῳ τῶ δ' ἰσὼν ἐν πρῶτῳ*. Quæ Id est, Pla-
 uerba non hoc sonant Græcis, quod quidam existimant, to Dioni
 quasi iubeamus illos, quos ita salutamus bene uiuere, sed bene age-
 re.
 quod felicitatem precemur. Nam quibus res sunt sequi
 dæ, ij Græcis ἐν πρῶτῳ dicuntur. Quidā pro ἐν πρῶτ
 tepdicunt *χαίρειν*, quod apud nos sonat gaudere. Ve-
 trunq; uno uersu expressit Flaccus:
 Celso gaudere, & bene rem gerere Albinouano.
 Latini in hunc fermè modum salutant: M. Tullius Cice-
 ro, M. Varroni S. D. Plinius suo more addit, suo, opi-
 nor quod non scribat nisi amicis: C. Plinius Sabino suo
 E 3 S. D.

S. D. Hebraei uulgato gentis suae morae, pacem optant salutantes, siue quod sentiant bellum ac discordiam esse malorum omnium compendium: siue quod pacem appetant summam rerum prosperitatem, ubi nihil est quod offendit animum. Autor est Plinius auunculus religiosum antiquitus fuisse, nominibus salutare, ne preces opinor, ambigua ad alienum auertantur: quem admodum in deuotionibus nomen addebatur, uelut irrita sua tura execratione, nisi urbis aut gentis uerum nomen

Epilogus
huius loci

apponeretur. Ergo ne dirum nomen habeat epistola, utriusque nomen in ipso statim ingressu praefandum est: priore quidem loco illius, unde uenit epistola, posterioris eius, ad quem mittitur: etiam si longe sit honoratio re eius, cui scribitur, quam qui scribit. Puerilis mihi uidetur illa nominum honoris gratia transpositio, nisi nobis placebit illa Gnathonis salutatio: Parmenonem suum sume mihi, plurima salute impartit Gnatho. Aut nisi si quis ad hunc modum loquatur: Idem equus portabat Caesarem & Augustam, existimemus hominem laese maiestatis reum peragendum, quod plus honoris habitum sit equo, quam Caesari, & eius uxori. Sed extra iocum, mihi probatur ueterum simplicitas, quam utinam per nostram tempestatis corruptissimos mores ubique liceret emulari, ut nos inuicem nudis nominum titulis salutaremus: C. Plinius Caluo suo S. D. Quid enim erat uerius aut purius? Siquidem ubi quis nomen audit, omnes pariter uirtutes suas

In Eunuchio Terentiana.

suas audit compendio. Habet praeterea nescio quid peculiariter blandum proprii nominis appellatio, quo auditio delectari uidentur & animantia bruta. Quo magis istos admiror, qui uocabulum suum quod inditum est in baptismo, non alijs auribus accipiunt, quam si atrox ingereretur conuicium. Stultius, quod aulici quidam non ferunt, ut liberi patrem patris, aut matrem matris appellent uocabulo, dominus ac domina malunt audire, quam illis uocabulis neque sit quicquam honorificentius neque charius affectibus: adeo nihil illis placet cum plebe commune. Porro nominum uocabulo, praenominata, agnomina, cognominaque complectimur. Praenomina ferè a maioribus mutuamur, Marcus Tullius. Cognomina pleraque gentilia sunt, Bruno Amorbachius. Agnomina solum ex euetu quoque accrescere, Scipio Africanus, Cato Uticensis. Hodie cognomina aut gentilicia sunt, quae admodum apud Italos, Medicum, Baptistarum, Balborum, aut à loco ducuntur, Angelus Politianus. Nam praeter ueterum consuetudinem faciunt, qui patrum nomen cognominis uice subiiciunt: ut si quis Antonium Dionysij filium, Antonium Dionysium appellet. Ceterorum qui parentis uocabulum gignendi casu subnectunt, magis referunt Hebraeorum consuetudinem, quam Romanorum: Iacobus Alphaei, Ioannes Zebedaei, Petrus Simonis. Iam barbara, nonnunquam & sono absurda uocabula, uel hominum, uel locorum, uel familiarium,

Notat eos
quod proprii
nomen tan
quam con
uicium as
pernatur.

aut Latinis Græcis uenocibus reddenda sunt, aut in Latinam faciem commode deflectenda, ut ab idiotis etiam uulgatum nomē agnoscat: ut quum pro barbir, quod uulgo tonsorem sonat, Barbirium dicimus, pro Busleid, Buslidium, aut pro Lang, Langium. Quod idem in Græcis & Hebræis sibi permittunt eruditi: ueluti cum pro elephas, dicunt elephantus, pro Adam Adamus, pro Abraham Abrahamus. Quibusdam religio est, cognomē gentis immutare. Sed sunt quædā adeo barbara, ut stri dores sunt uerius, quā uoces: præsertim nonnunquam apud Germanos monosyllaba quinq; conferta consonantibus, quæ non sonari quidem possint ab eius linguæ ritibus, quæ si molliri non poterunt, in Græcas aut Latinas uoces uertentur. Cognomēnis quæ ducuntur à loco, uel originis, uel domini, quidam dure addunt præpositionem, Picus de Mirandula: Latinius est, Picus Mirandulanus: tolerabilius putant, Picus à Mirādula. Ac fortasse licebit unum aut alterum exemplum apud auctores inuenire, ubi addatur, de, sed pueri quod optimum est primum assuescant imitari. Non abhorret à ueterū consuetudine, nonnunquam ijs quæ diximus, magistratus, professionis, cognationis, aut etiam affinitatis cognomen annectere: idq; contra recentium morem, qui honoris gratia præponunt dignitatum uocabula: Beatissimo pape Alexandro sexto. Veteres contra: Trebatius M. Tullio Ciceroni imperatori. Hieronymus Damaso pape.

pape. Budæus Copo medico regio. Erasmus Ioanni Coleto theologo. M. Cato Bruto consuli. M. Tullius Quinto fratri. M. Brutus Portiæ uxori. Optarim si fieri possit, nihil adulationis admisceri titulis. Erras autem, si te laudari putas, quum episcopus scriberis, aut theologus, professionis ista sunt nomina, non gloriæ. Is demū te laudaret, qui bonum episcopum, aut eruditum theologum scriberet. Tolerabile fuerit, si uxorem charissimam aut liberos dulcissimos appellemus, aut patrē optimū. Porro quoties docti plusculum admiscunt honorificentiæ titulis, nō suo seruium ingenio, sed alienis obsequiunt. Istos nemo modestus feret, opinor, qui prodigiosis assentionibus salutationem infarciunt: ac tum existimant salutationem esse mire rhetoricam, ubi nonnunquam ipsō etiam hominis nomine prætermisso, hunc solem dixerint, alium lunam: hūc luciferum, alium cynosuram, aut lucernam ardentem, speculū sine macula, thuribulum odoriferum, pyxidem unguentariam, candelabrum aureum, uirtutum sacrarium, disciplinarum thesaurum, omnium scibilis gazophilacium, phœnicem, aquilam, uitē, hortum, flumen, fontem, pelagus, apicem, culmen, florem gemmam, iubar, fulmen, paradisum, deniq; rerum omnium laudabilium copie cornu. Et quid non? Ita nos uis hic saluator iuxta Comicum, uenustum dat adueniens principium. Atq; etiam ne parum sint Gnathones, quem admodum alios immodice efferunt, ita sese pari uenustam.

rustate deiiciunt atq; extenuant, seruos à pedibus, uilissima mancipia eius cui scribunt appellantes. Huius salutationis exemplum hoc erit, si quis forte requireret auctori causa: Per spicacissimo domino, septem artium liberalium candelabro aureo, Radianti theologorum apicibus, Religionis lucernæ semper fulgenti, Dominicalis orationis lucifero, Vtriusque testamenti gazophilacio. Hæc res archarum malleo, Omnium uirtutum heroicarum et non heroicarum, speculo lympidissimo. Dignissimo domino meo, domino præceptorum, humilimus dominionis suæ discipulus, & uilissimus seruator, oscula pedum pro salute. Rides exemplum? Sanè merito rides, sed huiusmodi non solum utuntur isti, uerum etiam libris adiectis præcipiunt adolescentulis. Hæc noua salutandi uerba priscis incognita, tum demum nata est: ubi profligata, in ludis literarijs pro Grammatica tradebatur. Michaël Modista, pro rhetorica similes nugæ. Quis non quam Gnatho, aut Colax, aut Gelasinus, usque adeo sit impudens, aut in tantum esuriit, ut istiusmodi uerba regi suo ausus sit in os dicere? Qui plagas pati possunt, qui iure perfundi, qui offe peti, qui commingi sustinent, tamè non sustinent sic salutare, quæ admodum nos Christiani grauib; etiam uiris adulamur. Quando Plautinus ille Parasitorum licentiosus & immodicus effector, ausus est talem inducere in fabula? Si Christianam simplici

Ironia.

Gnatho
Terentia.
Colax Ge
laxinus
Plautini.

citatem tueri non libet, simus uel ethnicorum exemplo paulo minus impudentes. Paulus scripsit, inquit, hoc Occupa-
nore inuicem præuenientes. At Apostolus illic non de sa-
tatione, sed de subsidio loquitur: sic enim ille solet hoc
norem appellare. Quod si uitari non potest: quin blan-
dius agatur cum eo cui scribitur, est uerecundius quod
dam assentandi genus. Sunt figuratæ laudes, his episto-
lam, quanta erit expleas licebit. Verum in ipsa statim sa-
lutatione, tam impudentem Gnathonismum, obsecro
quis ferat, nisi aut Mida stolidior, aut Thrasone glos-
siosior? Acque uitio dandum est, quod quidam in prin-
cipum literis factitant, eius cui scribitur, aut qui scribit
titulum, trecetorum cognominum longa serie in decimum
usque uersum producere. Iulianus imperator Caesar,
Flauus, Alemancus, Gotthicus, Francicus, Germani-
cus, Anticus, Slauius, Vandalicus, Africanus, pius, fe-
lix, inclutus, uictor, ac triumphator, semper Augustus.
An non fessus lector, epistolam parabit abijcere, prius
quam ad epistolam perucnerit, nisi coronidem quam re-
cidissent? Ridendum & illud salutandi genus, inepte fu-
catum, quod Carolo Louaniensi quoque cum primis ar-
ripisse uidetur: quo salutis loco, nunc hoc, nunc illud ap-
precamur: ueluti, Mida diuitias, loco salutis. Aut, humili-
nam recommendationem uice salutis. Hæc equidè
debita ueneratione seruitutem, loco salutis. Hæc equidè
deliramenta

Laudes figu-
rata, q̄
non aban-
mo profe-
runtur.

deliramenta inuitus refero, sed aliter dedoceri non poterant. Et in primis hæc sunt dediscenda: tum quod salutationem uerbis superuacancis onerāt, puritatemque ac simplicitatem corrumpunt, tum quod stultissimum uideatur, aliquid salutis uice subijcere, quum ipsa salute nihil sit melius. Eiusdem ineptiæ sunt illa: Quot habet cælum stellas, quot habet mare guttas, tot tibi mitto salutes. Quod si quādo pietate commēdatis uiri, secus atque nos docemus, salutarunt: præpostere fecerimus, si à quibus uiuendi petenda fuerant exempla, non loquendi in his quod optimum habuerunt, negligemus: quæ præsertim ea sola nobis proponemus. Neque si quando D. Hieronymus, D. Augustinus, D. Gregorius suorum temporum consuetudini concesserunt, id nunc oportebit in ludum literarium uocare, præsertim hac tempestate, qua nihil est omnino literis cum uulgo commune. Postremo quid absurdius, quàm ex magni nominis autoribus nihil imitari nisi quod erat contemplatione cæterarum uirtutum ferendum? Post expressas reliquas Hieronymi uirtutes, salutationis nouitatem condonabimus. Quod si non potest, noli huius prætextu tueri, quod tempori suo deditur, non iudicio. Sed offendemus iniquitatem, si tuis precibus parebimus. Quis enim non hanc salutem, Petrus Tartaretus Henrico Bedæ theologo S. D. contumeliosè interpretetur potius, quàm salutem? Verum ego non in hoc hanc operam suscepi, quo docerem sermonem fluitantem

Occupatio alia.

Obiectio.

tum auribus atque animis accommodare, sed uti recte scribendi rationem traderem. Neque tamen usque adeo despicendum existimo nostrum hoc seculum, ut errorem quæ corrupti mores hominum, et inscitia potuit inuehere, eum bonorum et eruditorum uirorum autoritas, et usus non possit reuellere. Videmus quantum profectum sit paucis annis. Vbi nunc in scholis auditur Michaël Modista, ubi glossæ Iacobi, ubi citatur Catholico, Brachylogus, aut Mammæ rectus, quos olim ceu rararum thesaurum, aureis literis descriptos habebant monachorum bibliothecæ? Certe semper erit ad optima conandum. Si statim sanctum erit, et ἐκείνῳ, quicquid hic aut ille deprauarit in studijs, neque quod deprauatum fuerit, restitueri licebit, quò tandem recident literæ? Denique si istis crassis licet ueterum eruditorum exemplum contemnere, nobis uicissim non licebit istorum indocilem inscientiam pro nihilo ducere? Quod si quid à ueterum consuetudine libebit innouare, si uidebitur aliquid dandum eius animo cui scribitur, aut publicæ consuetudini, tolerabitur quidem: modo absit enorme uitium, hoc est, ne saluti sit uel loquacitate molesta, uel assentatione parastica, uel affectatione quod morosa, ne diximus, pessimè sit omen toti epistolæ, si statim à uitio fecerit auspicium.

Id est, imotum.

SIMPLICIS SALVATIONIS

aliquot formulæ.
Salutationum quæ præter iudicium nihil habent formulæ

mulae sunt huiusmodi: Pius pontifex Romanus, eius nominis primus, Lodouico Gallorum regi, eius nominis tertio decimo, S. D. Tiberius Caesar senatui Romano S. D. Senatus P. Q. R. Machabæo duci, & socijs Iudæis S. D. Horatius Trib. Mil. Bruto imperatori S. D. Henricus Angliæ rex Maximilia. Cesari S. D. Demetrius eques Romanus Tito Lucio iudici selecto S. D. In huiusmodi nominibus officiorum plerumque hæretur à doctis, partim quod incertum quæ ueterum nomina, quibus nunc respondeant: partim quod pleraque iam recepta sunt, peregrinis ac barbaris uocabulis. Siquidem quem olim urbis præfectum uocabant, nunc alicubi uocant Maritimationem, alicubi locum tenentem, quem tribunum plebis, nunc ciuium magistrum uocari credunt. Quem olim quæstorem ærarium, nunc redituarium uocant, siue receptorem. Quos olim rationales, nunc opinor, plebiscitariarios dici. Quos olim quæstores paricidij, nunc scultetos. Quos olim caduceatores, nunc hiraldos. Quos olim senatores, seu selectos iudices, hodie uocant dominos parlamentares. Nam Ammiraldus pro litorum curatore, siue maris præfecto, nescio cuius lingue uerbum est. Quod genus sunt & illa: Marisschalcus, Seneschalcus, Baro, quæ uidentur unà cum barbarico imperio inuasisse. Aut igitur his utendum, aut uetus aliquod uocabulum subiiciendum, quod nouo respondeat. Id commodius faciet, qui primum ex antiquis historiographis

Ammiraldus.

Varrone, è Cicerone de legibus, è iurecōsultorum libris, ex libello Feneſtelle, quem ex professo scripsit, et in scriptis de magistratibus, animaduertit singulorum, & uocabula, & functiones. Item huius temporis officia, quibus uerbis dicantur, et quibus in rebus uersentur. Eadem curam oportebit adhibere, in conferendis Græcis ac Latinis officiorum uocabulis. Nam illi ὑπάτος, hoc est, summum uocant consulem, ἀντίπατος προκंसulem, αὐτοκράτορα dictatorem, seu imperatorem, quem eundem inter ἡγεμόνα uocant, sed hæc res plus habet negotij, quam ut hic sit obiter tradenda. Argumentum hoc proprium uolumen postulat, tantum indicabo, quibus rationibus cognitum magistratum possis circuitione notare. Qui præest describendis epistolis, & uulgo secretarius dicitur, uocabitur ab epistolis: qui schedas citatorias scribunt, et notarij uocantur, dicentur à libellis, qui thesauro præfectus est, à thesauris: qui cubiculis, à cubiculis, quem cubicularium, siue camerarium uocant: pocillator, à poculis: scriniarius præfectus, à scrinijs. Qui notant ac recitant acta in iudicijs, ab actis dicuntur, siue actuarij. Atque item de cæteris.

NOVAE SALVTANDI FORMVLAE.
Pliniano demum seculo natum uidetur, ut quos familiarius amarent, eos in salute suos dicerent, blatiore scilicet pronomine, conuictissimam necessitudinem significantes. Plinius Calphurnie suæ S. D. Ebutius
Hispanis

Hispale sua S.D. Quod si nobis permittimus à consue-
tudine uterum recedere, tot poterunt esse in epistolis
salutandi formulae, quot in congressu. Salue pater opti-
me. Salue mater optima. Saluete liberi dulcissimi. Salue
mea Terentia charissima. Salue multum. Salue pluri-
mum. Salue etiam atque etiam. Salue quantum mereris.
Salue pro tuis meritis. Antonius Licentio suo multam optat
salutem: plurimam salutem: perennem salutem. Nā
plurimas salutes, aut innumeras salutes, non ausim dice-
re, nisi sentiam à diuersis allatas. Politian. Marfilio suo
multam ex animo precatur salutem. Erasmo Faustio suo
multam optat faustitatem. Andreas Aegidio sodalissimo
cundissimo multam optat felicitatem. Antonius Laurentio
suo Marco fratri charissimo perpetuam optat incolom-
mitatem. Terq; quaterq; salue meum presidium. Salue
re te iubet tuus Lodouicus. Saluere te iubet, qui ipse te

Eiusmodi
salutatio-
nis formu-
lae extant
nonnullae
in epist.
Quida.

saluet. Salutem tibi dico, quam ipse desidero. Salutem tibi
mittit, qui ipse perijt. Salutem tibi mittit, quam ipsa tibi
tu dederis non est habitura. Saluus sis optimus socer. Tu
ue praecceptor optime. Has itaq; atq; huiusmodi formulae
quanq; nonnihil diuersas à uterum consuetudine, tamen
non uideo quare oporteat in totū dānare, modo in locis
adhibeātur. Illud genus nō perinde probo: Salua sit tua
praesentia, tua reuerētia, tua nobilitas, tua dominatio.

QVOMODO PER ALIUM SALV-
tandum, aut resalutandum. Crebro

Rebrum & hoc in epistolis, ut per alios salute-
mus alios. Id apud eruditos ferè fit his modis: Exempla
sunt apud
Ciceronē
multa.
Attico nostro multam ex me salutem dicito. Vxorem tu-
am ac liberos mellitissimos omnes meis uerbis saluere iu-
bebis. Generum mea causa salutabis officiose. Amicis
omnibus communem ex me salutem dicito. Parentem oo-
ptimum meo nomine salutabis diligenter. Fac ut amicis
communibus mei uice salutem annuncies. Totam fami-
liam tuam per te meis uerbis salutatam uolo. Non erat
ocium omnibus scribendi, sed omnibus pro me multam
dicere salutem. Tu mihi apud amicos omnes uicarius esto
saluator. Omnibus ex me annunciaris, me illis omnia
leta precari. Gener tuus iussit, uti suis uerbis tibi multam
salutem ascriberem. Socru tua optabis prosperam uale-
tudinem meo nomine. In salutandis amicis, quoniam in
praesentia mihi non uacauit scribere, fac Erasmi tui ui-
ces grauius obeas. Quam blandissime salutabis Antos-
mum, sed meo titulo. Salutem abbatē meis literis, sed tu
mihi apud illū epistola uice fueris. Graua bo te non ma-
gna sarcina, ut meo nomine salutem perferas ad socrum
meum. Quo ut sodalitatē totam mihi salutes accurate.

REDDITA SALVTATIO
per alios.

Attica, quam illi tuis uerbis dixi salutem, liben-
ter accepit, teq; uicissim per meas literas saluere
te iussit. Tuam salutem Attica libens accepit, ac suam re-
mittit.

F

mittit. Ambrosius salutem quam illi tuis uerbis renu-
ciaui, totidem uerbis renumerat. Amici per me tuo no-
mine diligenter salutati, dederunt hoc negocij, ut te uis-
cissim suo nomine iuberem saluere. Genero tuis uerbis
salutem scripsi, nã aberat, is suo nomine tibi multam sa-
lutem iussit rescribi. Socer tuis uerbis per me salutatus,
te uicissim meis resalutat. Qui me per te salutant, hos o-
mnes mutua salute meis uerbis imparties.

DE EPITHETIS ET NOMINI-
bus adoptiuis.

Nonnunquam urbanitatis & comitatis est, adde-
re honoris, aut adoptiua cognomina: quorum po-
sterius exemplum est, ut si senem bene de nobis merentē,
appellemus patrem; iuuenem nobis charum, filiū: nouer-
cam, matrem, sororis maritum, fratrem, quibus adijcien-
tur & epitheta, quæ Fabius uertit, apposita. Hæc ueteres
parcius admiscebant titulis, etiam si recentium con-
suetudo diuersum obtinuit, sed horū maior erit obseruandū,
media epistola. In his illud in primis erit obseruandū,
ut si tribuenda sunt, tribuantur apposita personis, &
rei, de qua agitur. Ecclesiasticis dignitatibus hæc ser-
congruunt: Beatissime papa. Pontifex maxime. Vigilanti-
ssime pastor. Sacratissime pater. Sanctissime præsul. Vigilanti-
ssime pater. uenerande, suspicienti-
de, obseruande, integerrime, religiosissime pater.

CONSCRIBEN. EPIST. 83
PRINCIPVM EPITHETA FERRE
sunt huiusmodi.

CAESAR Auguste. Rex inuictissime. Fortissime im-
perator. Dux illustrissime. Clementissime prin-
ceps. Vir generosissime, præpotens, ornatissime, clarissi-
me, splendidissime, Opt. Maxime: quod à Ioue sumptū,
quidam in Christum transferunt, in quem uerius compe-
tit, quàm in Iouem. Nonnulli etiam ad summos monar-
chas traducunt. Diuos, ac deos appellare reges, ethnici
cuiusdam gnationis est. Dominos appellare barbari
eū, etiã si cepit hoc nomen ferre Romana lingua, post-
quam ingenia iugum tyrannicum ferre poterant, mox
ecclesie proceres, quo differrent à prophanis, pro do-
minis, domini uoluerunt appellari.

MAGISTRATVVM CIVILIVM EPI-
theta fuerint hæc.

Consul uigilantissime, Senator splendidissime, Cen-
sor grauissime, Aedilis magnificentissime, Iudex
incorruptissime, Prætor integerrime. Ex his uero qui
litteras profitentur: Theologos graues, synceros, abso-
lutos, sacros, ac diuinos appellabimus: Rhetores disca-
tissimos, suauiloquentes, facundissimos: Poëtas sacros,
diuinos, claros, nobiles, inclytos: Iurisperitos, iuris utri-
usque consultissimos, prudentissimos legum, iuris utri-
usque iuxta doctos: Dialecticos, acutos, argutos, inui-

84 ERAS. DE RATIONE
 Etos: Medicos, peritissimos, fidos, eximios: Mixte do-
 ctos, undecunq; doctissimos.
 COGNATORVM ET AFFINIVM

hæc ferè sunt Epitheta.

Pater optime. Mater indulgentissima. Frater cha-
 rissime. Patruè obseruande. Soror charissima. V-
 xor suavissima. Nepos mellitissime. Iucundissime gener
 affinis, sodalis, commilito. Ex reliquorum genere, qui
 nulla certa nota sunt insignes, diuites, et autoritate præ-
 stantes viros appellabimus: Optimates viros, summas
 tes, primarios, nobiles, graues, grauissimos. Ornatos,
 uirtute aut eruditione præcellentes: Obseruandos, hoo-
 norandos, colendos, absolutos, eximios, egregios, pro-
 dentes, suspiciendos, spectatos, perspicaces, circumspico-
 ctos. Matronas nobiles, primarias, optimas, integerrimas,
 mas, probas, pudicas. Puellas lepidas, bellas, amabiles,
 optime moratas, pudicas, iucundas, mellitas. Adolescen-
 tes ingeniosos, probos, modestos, optime spei, eximia-
 tissimos. Opifices industrios, solertes, peritos, exquisito-
 tos, accuratos. Reliqua sibi quisq; ex his quæ recensito-
 mus inueniet. Atque hic quidem cautio sit oportet, non
 solum ne quæ alijs congruunt, in alios transferamus: ne
 luti si quis puellam uenerandam, senem iucundissimum, ne
 regem pudicissimum, matronã inuictissimam nominet.
 Verum etiam ne quando manifestò falsa tribuamus, ut
 theologo

Quid ca-
 uendū sit.

CONSCRIBEN. EPIST. 85

theologum male doctum, grauissimum potius appelles,
 quàm eruditissimū: Præsulem stupidum ac supinū quid-
 nis potius quàm uigilantem: Regem insigniter auarum,
 clementem magis dicas, quàm munificum. Etenim sibi
 quisque conscius, hæc in contumeliam rapit, non aliter,
 quàm si deformem senem, formosum puellum appelles,
 aut pumilionem egregium heroa.

VBI ET QUOMODO POTISSIMUM
 utendum epithetis.

HAEC, ut dixi, in salutationibus optarim par-
 ticiui adhiberi. Cæterum in media epistola quum
 res agitur, erit his aliquando locus. Quamquam nec hic
 passim quæuis, et sine delectu erunt adhibenda. Nam ut
 boni ducis est unumquemque militem, ita boni oratoris
 est, unamquamq; uocem eo statuere loco, ubi quàm ma-
 xime possit usui esse. Veluti principem cui gratias ages
 pro accepto munere, aut à quo uelis aliquid impetrare
 largitatis, tempestiuus munificētissimum, aut benignis-
 simum nominaris, quàm fortissimum, aut inuictissimum.
 Adhibebimus autem in loco, si dicemus: Ignosces primo
 errori, dux mitissime. Patere te exorari clementissime
 Cesar. Turcarum uim à Christianorum humeris depel-
 le rex inuicte. Succurre periclitati ecclesie, religiosis-
 sime princeps. Restitue per calumniã oppressos, acquisi-
 sime prætor. Non est meum tibi consilium impartiri, uir
 oculatissime. Tuo consilio nobis subueni, uir prudentis-
 sime.

F 3 fine.

fime. Siquidem in his orationibus nō sunt ociosa epitheta, sed argumenti uim obtinent. Ut enim probes non esse tuum illi dare consilium, assumis argumētum, quod ipse quum sit oculatissimus, domi consilium habeat, nec egeat mutuo.

DE TRANSFIGVRANDIS
epithetis.

TRansfigurantur hæc appositiua nomina nonnunquam haud inelegāter in substantiua, itaq; pronominum uicem gerūt: Obsecro te pater pijsime: Obsecro tuam pietatem pater, Gratulor tibi uir fortissime: Gratulor tuæ uirtuti. Condone mihi hunc errorem uir mansuetissime. Condone mihi hunc errorem tua mansuetudo. Nostræ stulticiæ præsidio sis, quæso, uir sapientissime. Nostræ stulticiæ tua sapientia sit præsidio. Compeces improborum audaciam uir integerrime. Improborum audaciā tua compeecat integritas. Publica calamitas implorat te princeps clementissime. Publica calamitas implorat tuam clementiam optime princeps. Succurre religioni Christianæ pijsime Cæsar. Tua pietas Optime Cæsar, succurrat religioni Christianæ labātī. Nō est hominis imperiti, uiro prudentissimo consilium dare: Non est meæ imperitiæ, tuæ prudentiæ consilium dare. Te, inquam, appello uir impudentissime: Tuam impudentiam. Nonnunquam uehementiæ causam duplicamus, sed immutata uoce. Succurrat mihi tua benignitas

benignitas liberalissime Mecænas. Te omnes execratur homo ignauissime: Tuam ignauiam execrantur omnes, homo formidolosissime. Demiror te homo uecordissime. Vecordiam tuam admiror, o demens. His igitur, si modice in loco utemur, et grauiorem amplificando reddemus orationem, et argumento iuuabimus sententiam, et sermonem grata uarietate nouabimus. Nam uulgo scriptorum in huiusmodi, neq; modus est ullus, neq; temperantissimæ ratio. Sic enim passim: Dominationis tuæ literas accepimus. Et reuerendissima tua præstantia mihi literis significauit. Et nobilitas tua meo nomine salutabit uxorem suam. Et charitati tuæ breuiter respondeo. Et nostra paruitas, dignissimæ paternitati tuæ gratias aggit. Stultum est ita uitare personam, quasi fas nō sit eam uitare. Et tamen fateor alicubi gratiam habere, uocabulum qualitatē personæ loco submissum. Stulticiæ meæ prudentiæ tua sit præsidio. Nostram tenuitatem tua foueat liberalitas. Nostram inopiam tua copia sustineat.

DE ADOPTIUIS NOMINIBVS.

VT autem redeamus ad id quod superius attigimus, iisdem locis gratiam habent adoptionis uocabula: quoties, potentes, quorū autoritate subleuamur, quorū beneficentiā adiuuamur, patronos, parētes, ac præceptores nominamus: Fœminas, patronas, ac matres: æquales amicitia iunctos, fratres, ac sorores: Eiusdem

dem studij sodales, aut eiusdem instituti professores, cōmilitiones: adolescentes, filios, discipulos, alumnos.

DE SUPERSTITIONE EPI

thetorum.

Fugienda est infelicitas eorum, qui se certis uocibus alligant, quas magica, penè dixerim, superstitione uel mutari, uel inuerso proferri ordine, piaculum existimant, perinde quasi Iouem conceptis uerbis euocent, aut noxios demones asciscant. Quos nisi rite, certisq; uerbis compelles, capitis tui periculo feceris. Beatissime pater, audit Romanus pontifex. Si scripseris. Beatissime, rescinditur diploma. Audit sanctissimus pater. Si quis scribat, pater sanctissime, mutatur scriptum. Audit sanctissimus dominus noster, nisi addas noster: aut si præpostere dixeris, noster sanctissimus dominus, ingens flagitium commissum putabitur. Simili superstitione receptum est, ut cardinalibus tantum, reuerendissimas dominationes tribuamus. Archiepiscopos reuerendissimos appellamus. Episcopos & Abbates reuerēdos. Priores, uenerabiles: Decanos spectabiles. Vnum Gallorum regem Christianissimum. Solum Hispaniarum regē catholicum. Angliæ regem serenissimum. Solum Cæsare semper Augustum. Duces illustrissimos. Alios inferioris nobilitatis tantum illustres: alios clarissimos. Quis hanc titulorum superstitionem inuexit in mundum? Nimirum pharisaicum illud hominum genus, quod

quod alijs quoque ceremonijs, & falsæ doctrinæ, falsæq; religionis præstigijs, diu mortaliū generi inimicum credulo imposuit. Huiusmodi reuerendissimis dominationibus, & catholicis maiestatis, amplissimis paternitatibus subinde repetitis, bonam epistolæ partem occupamus, et Latini sermonis gratiam perdimus. Ignosco ijs, qui utuntur inuiti: non ignosco, qui hæc comminiscuntur, aut qui exigunt ceu rem seriam. Quid enim si regē pro patriæ salute sese periculis obijcientem, pro catholico, aut Christianissimo dixerō, patrem patriæ: ridebit, opinor, me crasso Calphurnius ore? Quid si Romanum pontificem non ambitioni, non quæstui, non uoluptatibus, non tyrannidi inhiantem, sed Christi gloriæ, Christianiq; gregis salutis seruientem, dixerō pastorem euangelicum: an non appositius loquar, quàm si dicam, beatissime pater, cum beati cognomē quadret etiam in diuitem? Si uere talis est pontifex, tribui dignum titulum: si non est, submonui qualis esse deberet. At isti putant ad illud esse, dominus Petrus, & Petrus dominus. Et prophanos honoris gratia semel dominos appellandos, ecclesiasticos, dominos, domino s. Cæterum Abbates aut episcopos, dominos. Quod si dominici uocabuli congematio facit ad significationem dignitatū, quoties eos uocabimus dominos, qui plus quàm uiginti sacerdotijs onusti sunt? Et de his tricis, doctissimi scilicet homines sudantes disputant, cum utrunq; iuxta sit barbarum. Con-

Persiana
imitatio.

Obiectio

Dilutio.

ditionis nomen dominus est, non honoris: tyrannicum, non magnificum, barbaricum non Romanum. Nam lenonem cui mancipia sint, dominum recte dixeris. Item dem magistrum nostrum si dicas, theologum intelligunt, præsertim Lutetiae, et Louanij, quum calceariorum famuli, suum patronum inter se confabulantes, nostri magistri uerbis significant. Vcluti quum aiunt: ubi cessat noster magister? Temulentus est alicubi noster magister. Quod utinam nunquam domum redeat noster magister. Quod si capra loqui possent, pastori suo diceret, noster magister. Tantum interest inter caprarium abiectissimum, et idiotam, et inter sacrosanctum diuinae mentis interpretem. Dicent: Quid faciam, si quis honoris gratia me uocat magistrum nostrum? Ride, moue caput, et defini te sic honorare, si senserint aures tuas non delectari tuis inaptis.

QVOMODO DICENDVM VALE.

Quemadmodum à salutatione auspicamur epistolam, ita diuò uale, claudimus. Nisi quod apud Græcos $\chi\alpha\iota\sigma\epsilon\pi$ utroque loco ponitur, sed in calce rariius. Item apud Latinos salue. Vale non dicitur nisi in digressu, quemadmodum nec apud Græcos $\epsilon\gamma\gamma\omega\sigma\tau\omicron$. Hoc interest, quod saluatio nonnunquam sic effertur, quasi recitetur à tabellario. Cicero Trebatio salutē dicit. Vale semper ad scribentis personam accommodatur. Vale mea Terentia. Nemo sic scribit: Cicero Terentiam salue bene uale

Id est, gaudere & ualere.

Bene ualere iubet, quemadmodum: Cicero Terentiam saluere iubet.

VALE DICENDI FORMV.

le aliquot.

Vale. Vale recte. Bene uale. Cura ut quæ rectissime ualeas. Etiam atque etiã cura ut ualeas. Da operã ut belle ualeas. Communem ualetudinem fac cures diligent. Si tu recte uales, nos iam dudum ualemus. Uale tudini tuæ, si quidẽ nos ualere uis, omni sollicitudine fac seruias. Adnitere ut quã optime ualeas. Sit tibi curã tua ualetudo mi Tyro: Si quidẽ nos amas, ualebis mi Cicero, meque mutuo diliges. Fac ualetudinem tuam summo tuare studio. Valetō. Scribam aliã copiosius, interim mihi ualebis. Adero ad Calendas Maias, interea curabis ut ualeas. Da operam ut sis prospera ualetudine. Age curam ualetudinis tuæ. Si quid erit quod uelimus, eius cui scribimus animo inherere, solet post uale subijci Vale, nosque quod soles, ama. Vale mi Petre, et hoc unum fac memineris, te inter uenena uiuere. Iam uale. Valebis autem, si philosophiam amplecteris. Vale, et quicquid acciderit, cogita te mortalem esse. Vale nostri memor. Valetō et nominis immortalitati totis neruis incumbito. Vale meū decus, et caue ne tibi excidat, quod admonuimus de fratris negotio. Nonnunquam et post diu uale subijcimus, quod nos fugerit, aut quod ideo fugimus nos fugisse quod tenacius insideat animo. Vale mi Mos

Formulae quibus uti

m. r post
uale.

mi More. Sed heustu, propemodum praterieram, quod
in primis dictum oportuit. Vale. Iam par abam ob signa
re literas, sed quia prater spem ocij nonnihil obtigit, li
bet etiam diutius tecum garrere. Vale. Sed iam ob signa
turo epistolam, illud percommode uenit in mentem. Va
lebis. Sed mane paulisper: nunc demum occurrit animo,
quod primo loco dictum oportuit. Vale. Sed o me obli
uiosum, penè sero soccri tui negocium mihi uenit in men
tem. Vale. Iam ceræ admoueram anulum, Papæ, quàm
penè me fugerat, quod omnium maxime scire te uole
bam. Valebis, sed si illud prius admonuero, ut à fucatis
amicis te subducas. Vale. Eia, de libro nunc demum se
offert memoria: ne cui credas, nisi uideris mecum chiro
graphum. Vale iterum atque iterum. Equidem nò pos
sum desinere, adeo mihi dulce est cum amico iucundissi
mo confabulari. Vale iam tertio. Sed prius quàm ob si
gnem epistolam, unum illud addam. Vale. Iam epistolam
complicaueram, cū adiret me gener tuus, qui te iussit sal
uere plurimum suis uerbis. Iam ob signatam epistolam,
quum alteras tuas ad me literas reddidit ueredarius. I
taque resignaui, & eadem opera binis tuis respondeo.
Huiusmodi figura nò hoc tantum in loco, uerū aliàs etiā
habent gratiam, si quid Fabio credimus, Nam & amon
uent suspitionem fuci, & artificij, & lectorem dormi
t abundantum, uelut ad rem nouam expèrge faciunt. Repet
riuntur apud Christianos dicendi uale formula dicitur

ab his, non tamen in totum damnanda, mea quidem sen
tencia. Incolumem te nobis diu seruet Opt. Max. Iesus.
Faxit Christus autor omnis salutis, ut nobis et quàm diu
tissime, & quàm rectissime ualeas, Diu te nobis ac Rcip.
sospitem uelit esse dominus Iesus. Huius generis formas
si quis effingat accommodas, non arbitror reprehendē
dum. Ceterum alienas illas coronides, dureq; affectatas
non feram. Vale in eum qui uaste cingit fluctibus orbē.
Validum te seruet, qui mare & terras, uarijsq; mundū
temperat horis. Quid enim terra mari cincta facit ad
ualetudinem tuam? Aut quid annus in quatuor partes di
gestus? Mollius erat: Ille qui solus sanat omnem ægritus
dincem, donet tibi ut quàm optime ualeas.

QVID POST VALE.

Post uale continenter locum ac diem ascribunt ue
teres. Locum uarie, his quidem modis. Datum Ro
me, datum è Roma. Scriptum Mantuæ, siue è Mantua.
Aut omisso participio: Carthagine, Lutetia, Athenis.
Ex arce nostra. E uilla paterna. Ex nostro Formiano.
E castris Cesarianis. Ex regia Britannia. Ex nostro
Musco. E nauis. Ex pandocheo. Nam hoc quoque non
nunq̄ iuuat discere, ubi fuerit amicus qui scribit, Et lo
cus ac tempus nonnunq̄ excusat epistolā neglectius scri
ptam. Tempus priuatum his ferme modis ascribitur:
Ruri ad multam noctem. Puteolis prima luce. Ex hor
tis suburbanis. Inter cœnādum, aut mox à cœna. E pa
ternis

Periphrā
sis est dei,
nisi tu Ne
ptunū in
telligas.

Causæ duæ
cur nomē
loci statim
subijcitur.

Tempus
priuatum.

ternis ædibus crepusculo. Ex litore marino ad lunam.
Ex aula Cæsaris, nocte concubia. Noctu, multa nocte,
profunda nocte, alta nocte, plurima nocte, nocte intenso
pesta. Sub galliciniū. Ex balneis pomeridianis. Tempus
publicū his rationibus additur: Anno à Christo nato mil-
lesimo quingentesimo. Anno à natali Iesu Christi, quingē-
tesimo supra millesimum. Anno à uirginis partu, mille-
mo trecentesimo nono: Anno ab orbe redempto, post mil-
lesimum quingentesimo. Anno à Christo passo, sexagesi-
mo sexto. Anno ab hominum genere restituto. Anno sa-
lutis humanæ. Quidam auspicatur annum à natali Chri-
sti, quidam à Calendis Ianuarijs, quidam à die pasche,
quidam à festo annunciationis. Atque ex hac re sepe
mero captio nascitur parum attentis: quam uarietatem
expediret tolli à rebus mortalium. Veteres ab orbe con-
dito supputabant. Græci numerabant Olympiades, quæ
admodum alij indictiones. Romani primum ab urbe
condita numerabant: mox per consules designabant an-
num, quod is magistratus esset annuus. Asscribitur et
mensis, & dies mensis. Romæ calendis Ianuarijs. Nonis
Ianuarij. Ad Calendas Ianuarij, uel Ianuarias. Nonis
Martijs, uel Martij. Idibus Iunijs, uel Iunij. Ad idus Iu-
nias. Pridie calendarum Ianuarij, uel pridie calendarum
Ianuarij, quod posterius apud autores probos est usitatum
tius. Postridie calendarum Octobres, uel calendarum Octo-
briū. Tertio calendarum Augustas, uel Augusti: uel ad idem

Tempus
publicum.

Annotati
uncula.

etiam Calēdas Augustas. Recētius est autē, quod quidam
à principe mensis die supputant: Die mensis Iulij uige-
simo octauo. Errant autē, qui præpositionem ad, additā,
existimant semper tempus reddere incertum. Etenim
cum M. Tullius frequenter sic asscribit diem: Ad XV.
Cal. Feb. num ita potus erat, ut quo die scriberet ipse ne
sciret? Imò hic sermo sumptus est à Græcis, qui τῶν Id est, ad
τῶν τεῶν αἰών dicunt, pro τῶν αἰώνων. Ceterum si quando quartum,
de tempore ambigit qui scribit, hoc pacto scribere licea-
bit: Anno circiter nonagesimo supra millesimum. Anno
plus minus quingentesimo. Ad annos circiter nonaginta.
Annos fermè nonaginta. Dies qui Calendarū diem,
aut nonarum, aut Iduum proxime antecedit, nō est ali-
ter designandus, q̄ per aduerbium pridie. Pridie Calen-
darum Ianuarias. Is enim est ultimus dies mensis Decēbris.
Qui proxime consequitur, duplici modo notari potest:
Postridie nonas Iunias: siue, Octauo Idus Iunias. Nec
absurdum est, quod nonnulli nostris festis indicant dies:
Natali Christi. Natalicio uirginis matris. Pridiè nata-
lis Ambrosiani. Ferijs Paschalibus. Die à natali Ioan-
nis Baptistæ tertio. In scriptis, ubi cum periculo possit
errari in tempore, profuerit eundem diem, aut annum
uarijs notis indicare, ut: Anno à Christo nato M. D.
Alexandri Pontificis decimo. Nonis Aprilis, postridie
Paschæ. Etenim si scriptoris uitio contigerit de praua
ri numerum, unum ex alio poterit restitui.

Ordinem in epistolis, uel à natura, uel ab arte libere petere, sed ab arte infrequentius. Nam si in actionibus forensibus, omnis ferè dispositio à consilio sumitur, non præceptis: quanto magis id faciendum in literis quæ leguntur non audiuntur, et leguntur à docto, non à uulgo. Postremo quæ nullum omnino nominem quam habent ordinem: & si habent maxime, melius distulant, quàm ostendunt. Quare superstitiose faciunt, qui libertatem illam epistolarem, certis partibus alligant, atque eiusmodi seruituti includunt, cuiusmodi ne orationes quidem tenere Fabio placet. In simplicibus arguimus, cum sequamur ordinem, quem consilium nobis dicitur, non præceptiuncula. In confusis epistolis, in quibus innumerabilium propè rerum accruus congeritur: aut ut quicquid in buccam uenerit, ita effundemur: aut ordinem aliquem à tẽpore, loco, personis, aut rebus imaginabimur, cum crebris transitiunculis breuiter significamus. Quas quidem uel à similibus, uel à dissimilibus, paribus, imparibus, cõtrarijs, disparatis, relatis, gemus ad huc modum. Habes animum monstruosum, tuum corpus accipe monstruoso animo dignum. Mea in illis officia tenes, iam quam ille gratiam retulerit, cognoscis. Sed hæc adhuc puer, iam quæ adolescens designarit referam. Verum hæc tibi cū multis cõmunia, illud tue proprie laudis. Sed hoc leue, illud non tolerandum. Sed hæc in fine

L. 6. c. 6. &
li. 7. c. 10.
& li. 4. de
narratiõne

Transiit
culg unde
petenda.

mus ad splendida. Sic episcopatum est assequutus, nunc audi quomodo gesserit. Sic emit magistratum, nunc dicam ut episcopatum administrauerit. Adhuc uetera diximus, illud nouum & inauditum. Sed hæc tenus iocati sumus, ueniamus ad seria. Sed tristia mittamus, reuertamur ad letiora. Habes Britannici itineris tragœdiam, nunc Gallicas accipe Comœdias. Vulnus aperui, nunc remedium ostendam. Sed hoc nihil ad nos, illud uehementer mea refert. Ad primas tuas habes, nunc reliquis respondebo. Minuscula tuæ epistolæ respondi, uenio ad maiorem. Priori tuæ epistolæ satisfactum, ad alteram accingimur. Quæ hic gerantur audisti, nunc ad literas tuas ordine. Sed hæc me magnopere delectat, illud male habet. Quid doleam, habes: nunc quid metuam, accipe. Sed hæc spes tantum erat, illud iam tenebamus. Quantam rem susceperis, ostendi: nunc qua ratione perficias, discere. Tuis de negotijs habes, nostræ uero res sic habent, Prioribus tuis, opinor, respondi, nunc ad posteriores accingamur. Habes forensia, nunc domesticas res accipe. Rusticanas res habes, nunc urbanas accipe. De tuis habes ad omnia, de meis nunc uicissim accipe. Sed iam satis diu de Reput. ad domestica ueniam. Sed hæc rumore tantum cognouimus, illa uidimus ipsi. Dixi ducem, nunc tibi paucis moderatorem describam. Sed hæc corrigi possunt, illud ne leniri quidem ulla arte potest. Turpissima audi si, audi turpiora. Quid ingratus? sed audi etiã ingratiora.

tiora. Omnibus ferè de rebus habes, illud unum addam
 Consilij mei rationem habes, nunc quid te facere uelim,
 aperia. Sed iam nimis multa de externis, de nostris pau-
 ca modo memorabo. De partu, recte: de diuortio, diu-
 scrutior. De affinitate noua uoluptatem nuncias maxia-
 mam, sed de Casiano uita defuncto, acerbum profecto
 nunciū. Huiusmodi transituiculis cōmode excogitatis,
 tanq̄ ansulis quibusdam inter se connecti poterunt, quae
 natura non cohererunt: pariterq̄ fiet, ne tanquā scopae
 dissolutae, turpiter diffluat epistola, et legetur libentius,
 & intelligetur facilius, & heredit diutius. Quare con-
 nexionibus breuibus, & aptis, crebrius uti conuenit: nō
 in hoc solū genere, uerum etiā in simplicioribus argumē-
 tis, quibus ea quoq̄, quae natura sunt perpetua, interser-
 cemus, quo legentis animus subinde renouetur.

MIXTAE EPISTOLAE EX-
 emplum.

Mixtae epistolae exempla, quanq̄ apud Ciceronē
 plurima suppetūt, maximeq̄ ex ijs, quas ad Atti-
 ticū, & Qu. fratrem scripsit, tamen nec ubi nostrā operā
 studiosi adolecentes desiderent, unum subiiciemus.

DOMITIUS LUCIO SVO S. D.

Seculum exisse scribis, quod ne litera quidem a me
 seculum istud uix dum etiam trimestre: tamen ut me sine
 culpa incusari doleo, ita tuo nostri desiderio maiorē

in modum delector: Nos uix demum post Vlyseos erro-
 res, ad Musas rediimus, nondū satis etiā placatas. Exo-
 postulant adhuc, & queruntur sibi parum obtempera-
 tum à nobis fuisse, qui quidem felicissimo literarū ocio
 relicto, tantis fluctibus memet iniecerim. Lucubratiōes
 tuae nitidissimis formulis excusa, nuper in uulgus exie-
 runt, bonis, ni fallor, auiibus: nam passim & à distracto-
 ribus, et à studiosa iuuentute rapiuntur. Neq̄ desunt ta-
 men Momi quidam, qui Veneris sandaliū calunnientur,
 ne nihil in absolutissimo opere reprehendant. Styli noui-
 tatem subaccusant, id est, antiquitatem, quod ego tamen
 summam laudem interpretor. Quare tu haec aequo animo
 feres, ne tibi Vergilius inuideat, cuius caelestis eru-
 ditio huiusmodi Momos non potuit effugere. Nos quo-
 que dialogum nostrū incudi reddiditum perpoliuimus: is
 iam dudum in bibliopolarū est officinis, editionis aleam
 subiturus. Ceterū modo ab Aristotele, cuius signa à pu-
 eris sequuti sumus, desciimus, eiq̄ Lyceo, & ambula-
 eris illis in Platonicam familiam transmigrauimus. Et
 adeo defectiōnis non pœnitet, mi Luci, ut te quoque ad
 meam Academiam sollicitare non prius sim desiturus, q̄
 persuasero. Verū de scholis aliās, nunc ad politica. Hic
 oia plausu, letitiaq̄; perstrepunt. Mediolanum receptū,
 dux à uictore in Galliā deportatus. Galli successu ui-
 ctoriae sublato, maiora moliuntur, & iā Italia minatur.
 Nunc ad domestica ueniā. Cetera ut uolumus, ne potulus

Vide Do-
 natū in uī-
 ta Vergil.

Alludit ad
 peripaton

tuus iam menssem febricula afflictaur, sed medicus bene sperare iubet. A nobis neq; pecunie parcitur, neq; illi rei, quæ ad illius ualeitudinem curandam pertineat. Am brosius, qui tibi debet, iã tuis uerbis sepius appellauit, sed homo planè faciem perfricuit: quare aut nomẽ con donces cenfeo, aut obtorto collo hominem in ius trahas. Etiam si uercor, ne oleum & operam omnẽ luferis. Elu betur aliqua Proteus, sed de hoc tute statues. Domestica res sic habent. Nunc ad tuam epistolam. De Britania ad eunda, quid ita mihi in mentem inciderit, demira ri te scribis, ita credo quia parũ feliciter euenit. Quid facerem? Orabat is, cui negare fas nõ erat, & per alios uos menses in Gallia desidendum erat. Putabam esse ali quid, eadem opera, & amicissimo homini gratificari, & insulam multorum literis nobilem uisere. Postremo fatebor enim, nonnihil etiam nominis atque emolumentũ spes sollicitabat. Consilium habes nostrum, nunc cunctis accipe. Ad reditum usque secunda omnia.

Nunciato
ria.
Acneid. 6.

Facilis descensus Auerni.

Sed reuocare gradum, superasq; euadere ad auris.

Hoc opus, hic labor est.

Prius quàm nauim conscẽderemus, in littore omnis mea pecuniola naufragium fecit. Caterum placidissima nauigatione Gessoriacũ appulimus. Hic denuo portitor oes crumenæ angulos rimatur, ac Douariẽsem portitor em deuouet, qui sibi prædam præripnerit. O scelestam inu

quies littus. Imò amicũ & salutare. Nã nisi me nudum Britannia remississet, actum de nobis fuerat. Siquidem in Gallia in latronum sicas incidi, à quibus sola me nudũ seruauit. Nam aduersus hoc hostium genus nullis armis melius defendimur quàm inopia. Lutetiam deniq; reuer sum febris æstuantissima excepit, quæ oculos pa riter & corpus exhaust. Habes non mali consilij pesti mum exitũ. Quod mihi de noui honoris accessione tam ex animo gratularis, morem tu quidem antiquum tuum obtines, ut amicali commodis propè uehementius, quàm tuis ipsis gaudeas. De Casij morte nã tu mihi luctum acer bum annuncias. Quod Vari nebulonis improbissimi im pudentiam fregisti, ò quàm factum bene. Sed quid ais? Petronium ne gladiatorio animo ad te uiam affectare, & tibi tam odiose negotiũ facessere? An hoc quoq; portentum tuæ uirtuti fata destinarunt? Quod Antonius de nobis amantissime, & loquitur & sentit, noui nihil nuncias. Quod librum tam impendio carpit Zoilus, in credibile quàm placeam, ut illi me intelligo magnopere displicere. Fratres è turpi similitate, te autore in gra tiam redisse serio gaudeo. Dabis operã ne quando quod tantum est, rescindatur. Nepotem tuum tam sollicite mi hi toties abs te commẽdari, subiracunde fero. Ignosces, non tibi concedo, ut ille tibi magis curæ sit quàm mihi, etiam si eum amas plurimum. Quod hæreditaria pecunia es auctus, neq; me uis tibi gratulari, neq; gratulans

Lamenta
tio.

Gratiæ.

Monito
ria.

Officiosa.

Gratula
tio.

dum puto. Quis enim non uel Cræsi diuitijs illiusmodi hominis consuetudinē anteposuerit? Sororem tuam filiolo auctā, te nepotulo uolupte est. Eam rem spero superi bene fortunabunt. Generū tibi uoluptati esse gaudeo. Ab in filium nimium scuis. Memineris facito, illū & hominem esse, et puerum, teq; idem quod ille est, fuisse. An illum uis repente nasci senem? Age mitte hāc noxam, me precatore, meoq; periculo. Ad me recipio illū post hanc emendatiorem fore. Sed o decum immortalē, quantos risus tu mihi nuncias? Itāne Sabellius bibit, & fugiēt multum eris reliquit, sed alieni. Tandem fatearis oportet, me uatem esse optimum. Quanto ante fugam istam prospexi, & præcinnis? Consilium tuum de nauigando neutiq; probo. Terrēt me hyberni menses: sinus nauis tuus infamis: tua ualetudo nondū etiam confirmata. Sed de hoc ipse uideris. me certe autore non facies. De puero amādando, sanūne es? Certe differ in reditū meū. Quod de filiæ nuptijs cogitas, ego tuæ sententiæ uehementer subscribo. Habes ad oēm epistolam tuā. Sed hanc tu, illud unū me fugerat, fundus tuus si est uti describis supra modū me delectat: tum ædificiū, euge q̄ scire abs te cogitatum. Iā isthuc gestio reuolare, ut in Academia nostra, ab omni urbano strepitu semoti pariter phibē sophemur, certemusq; utrū ego te ad Academicorum patres abducam, an tu me per fugā in peripateticorum familiā reuoces. Hæc meditare dum accurro. De ædifici

Deprecatoria.

Iocosa.

Monitoria.

Dissuasoria.

Domestica.

te, quanquam architectum tantum, tamen hoc unum ad monebo, ut cœnaculū speciosis frequentibusq; luminibus illustre fiat. In hortis platanus sit patulis diffusa ramis & prope fonticulus aqua frigida subscatens, ut Musas quoq; si quando uidebitur, possimus arcessere. Respēdimus tuis, nūc qd hic agatur accipe. Nos certe hic in grauisimo æstu, tamen frigemus. Pontifex meus mōtes ille quidem aureos promittit, sed promittit tantum, mittit nihil. Cæterum spe Cræsi diuitias uincimus. Ut ut res cadent, nos certe utemur foro. Tu mi N. toto pectore, id quod per te facis, in nominis immortalitātē incumbes. lam orbis propē uniuersus ingenij tui expectatione suspensus, nescio quid cœlestē sibi de tua uirtute promittit. Et eum in locū res adducta est, ut desistere turpissimum fuerit. Nos hic gloriæ tuæ propagandæ magno ardemus studio. Nepotulos meos ideo tibi non commendo, quoniam commendatissimos esse scio. Scripseram hæc multa quidem nocte, postridie daturus, & ecce tibi ante lucem, de repente Lucilius adest: mixq; resalutatam esse quid abs te literarum apportet, rogo. Negabat quicquā esse scriptorum, sed multum omnino rerum nouarū tuis uerbis nūciauit. Primū nauigandi te mutasse consiliū, id quod ego utriusq; nomine uehementer gaudeo. Caminiū fucatam beneuolentiam in apertam similtatem tandem erupisse, adeo moleste non fero, ut etiam gratuler tibi. Nam personatus amicus damnum dare poterat: apertus

Iocosa.

Transitio.

Exhortatio.

Commen datitia.

Transitio

Gratulationio.

Gratiarū
actio.Monito-
ria.

hostis, quid tandē est quod possit nocere? Quod pro no-
stra existimatione tantā cum inuidentiſſimis hominibus
dimicationē suscepisti, non ego tibi tanq̄ pro nouo offi-
cio gratias agam, cum id facere nunquā desinas. Quod
de adiungenda Demetrii affinitate nos consulis, quanq̄
ipse consilio abundas, tamen in reditū nostrum rē profe-
ras censeo. Coram agere prestabit. Plura tecū garrire
libebat, quid enim faciā libentius? Sed iamdudum acci-
tus tabellio literas efflagitat. Quare ualebis ipse, no-
strosq̄ omnes ualere meis uerbis iubebis. Datū Aurrelia
Nonis Decemb.

EPISTOLARVM GENERA.

In eos qui
tria tantū
epistolaz
genera es-
se conten-
dunt.

Huiusmodi literarum genere ex uarijs rebus con-
sarcinato familiares inuicem persæpe utuntur.
Nunc simpliciu genera proponemus. In præsentia ne cō-
siliū quidem est omnes epistolarum formas recensere, id
quod nō minus infiniti negotij puto, q̄ Libycas harenas
pernumerare. Nam quod M. Tul. ad Curionem tria epi-
stolarum genera facit, non id agebat ut singulas litera-
rum species distingueret, sed ut propositæ cōplexioni
seruiret. Ea uero diuisio quæ nō ex argumenti uarieta-
te, sed ex characteris cōditione ducitur, parum mihi ui-
detur ad docēdum apposita. Quod si quis ex argumen-
torum differētia formas commetiatur, cum illorum in-
finita sit uarietas, quis erit formarum modus? Quis
enim est in rerū genere, quod literis non committatur.

Li. 2. epi. 3

In his gaudemus, dolemus, speramus, metuinus, in his
stomachamur, expostulamur, blandimur, querimur, iur-
gamur, bellum denunciamus, in gratiam redimus, conso-
lamur, consulimus, deterremus, minamur, excitamus, cō-
pescimus, narramus, describimus, laudamus, uituperā-
mus. In his odimus, amamus, miramur, deliberamus, pa-
escimur, conuiuiamur, nugamur, somniamus deniq̄, eco-
quid tandem non? His tanquam certissimis ministris, om-
nes animi affectus, his publica, his priuata, his dome-
stica credimus. Quare in re per se infinita eam modera-
tionem adhibebimus, ut neque summa tantum genera po-
namus, neq̄ minutissimas quasque partes frustulati cō-
cisas persequamur: ne aut nimia paucitas studiosis non
multum adferat adiumenti, aut immodica diligentia id-
dem, quod ait Fabius, assequamur, ut quum nimis mul-
ta, necdum tamen omnia uideamur dixisse.

Li. 5. ca. 10

TRES OMNIUM GENERVM

fontes.

Rhetorum plerisque tria causarum genera plas-
tauerunt, suasorium, encomiasticum & iudiciale.
Ad hæc tanquam ad fontes pleraque literarum forma
referuntur, ut suasorio has ferē partes subijcias, Conci-
liationem, reconciliationem, exhortationem, dehortatio-
nem, suasionem, dissuasionem, consolationem, petitionē,
commendationem, monitionem, amatoriam. In demon-
stratio genere uersantur descriptiones personarum,

Ci. 2. de
Orat. 8.
Quintili.
lib. 3. ca. 4

G S regio

regionum, prædiorum, arcium, fontium, hortorum, montium, mōstrorum, tempestatum, itinerum, conuiuiorum, ædificiorum, pomparū. Ad iudiciale genus, hæc ferè referuntur: Accusatio, querela, defensio, expostulatio, expurgatio, exprobatio, comminatio, inuectiua, deprecatio. His tribus quartum genus accersere licebit, quod si placet, familiare nominemus. Eius eiusmodi sermō species esse possunt: Narratoria, qua rē apud nos gestā, longè positis exponimus. Nunciatoria, qua nouarum rerū quippiam annunciamus, siue de publicis, siue priuatis, siue etiam domesticis. Gratulatoria, qua amicorum felicitatem nobis iucundam esse testamur. Lamentatoria, qua uel nostra, uel necessariorum incommoda deploramus. Mandatoria, qua negocij quippiam alij nostro nomine gerendum committimus. Est quæ gratiarum habet actionem, qua nobis gratum fuisse benemerentis officium declaramus. Collaudatoria, qua puerum, aut qui in nostro sit imperio officio functum laudamus. Officiosa, siue etiam nim uisum est appellare, qua operam ac studium alteri pollicemur amico. Iocosa, qua cuiuspiam animum festiua urbanitate delectamus. Verum de his prudens super sededo, propterea quod ut incantatores certas quas preculas, ita isti formulas quasdam præscriptas habent, ut ne apicem quidem sine summo rerum humanarum diuinarumq; discrimine putent demutari posse. Nos conatum conatus, nostris præceptionibus adiutamur, qui ad optimum

Notat formularios.

optimum scribendi genus adnituntur: non qui uel arrogantiſſima superstitione, quod semel arripuerunt, id pro optimo defendunt: uel ad sordidissimum lucellum toto pectore inhiantes, pro optimis pessima sequi malunt. Quid enim ijs præcipias, quibus ea demum epistola optima est, quæ quaestuosissima? His disputatoriam, seiscitatoriam, doctrinalemq; adijcias licebit. In quibus theologicæ, et ethicæ contineri possunt. Neque uero me præterit, apud Græcos esse, qui epistolarum genera diuidat hunc in modum, ut φιλική dicatur, quam amicus scribat amico. συστατική, qua quempiam alteri commendamus. μεμπτική, qua desideramus in aliquo officij ὀψιδική, qua cuipiam exprobramus ingratiudinē. παρορμητική, qua cōsolamur afflictos in rebus aduersis. ἐπιτιμητική, qua increpamus aliquē lapsū. νοουθετική, qua libere admonemus, quid sit agendum, quid non. ἀπειρητική, qua comminamur alicui ac metum iniicimus. ἐπειρητική, qua morum improbitatē alicui exprobramus. συμπαινετική, qua collaudamus aliquem officio functum, optimum factū. ἀξιωματική, qua deprecatores intercedimus pro aliquo, qui deliquit. ἐρωτηματική, qua seiscitamur, aut percontamur ab alio quod scire cupimus. ἀποφωλυτική, qua percontanti respondemus. ἀδυναστική, qua teſtis uerbis significamus cuipiam, quod ab eo solo, cui scribimus uolumus intelligi. ἀγριολογική, qua

Hæc ex principio uoluminis i. epistolarū Græcarum.

qua reddimus causas, cur aliquid aut factum non est, aut non est futurum, κατηγορικῆ, qua quæpiam incusamus. ἀπολογητικῆ, qua nos purgamus. εὐχαριστικῆ, qua gratulamur amico suam felicitatem. ἐρωτικῆ, quum diuersa scribimus, ac sentimus. ἀπαυχαριστικῆ, qua gratias agimus pro officio in nos collato. Has epistolarum formas tantum recensent, & exemplum qualescunq; subiiciunt, nec indicant qua ratione genus unumquodq; tractandum sit. Quod si maxime facerent, tamē ipsa generum distributio, non uideretur ab ulla ratione profecta. Nam quod appellant φιλικόν, non ab argumento sumptum est, sed à persona. Alioq; quos familiariter amamus, hos admodum nemus, obiurgamus, exhortamur, cum his iocamur, aut expostulamus. Extat & Philostrati præfatio, de characteribus epistolæ, admonens nos, quod epistolam non oporteat nec Atticam esse plus satis, nec omnino carere Atticisimo, quod hoc ipso figurata sit, quod figurata non est, quod tametsi ciuile sit, tamen non abhorreat à mollitudine: quod in breuioribus epistolis liceat circulum abscondere, in prolixioribus non item, nisi uel in calce, uel in epilogo, uel in epiphonemate: quod perspicuitas præcipue cõgruat epistolæ. Hæc ut sunt ab illo festiuiter scripte, ita non uideo, quid adiuuent adolescentem ad recte scribendum. Nos igitur iuuentutis industria confulere pro uirili cupientes, diuersam generum distributionem sequi maluimus. Sed ecce properantem alibi, me

uelut è cursu reuocat, auremq; uellicat secretariorum chorus, qui principibus sunt ab epistolis, ita ne nostri, inquit, ὡς περ τῶν μετ' ἀρχαίων οὐδ' εἰς λόγον. Verū his difficile sit aliquid præscribere, quorum calamus liber non est. Sed quemadmodum præcipit Martialis, ut coquus habeat gulam domini, itidem isti coguntur affectui principum seruire: quos illud tantum obiter admo-nebo, ut ubique doctam sermonis facilitatem, ac perspicuitatem sectentur, ac decori cum primis meminerint. Id metiendum erit, non ab ipsorum animo, sed ab eorum fortuna moribus' que, quorum nomine scribunt. Hactenus igitur epistolarum genera quatuor proposuimus, & suas cuique generi formas subieciimus: nunc ordine de unaquaque specie præcipiemus.

QUID INTER EXHORTATIONEM & SUASIONEM.

AC primum finitimæ admodum inter se sunt, exhortatio, & suasio, quas nos tamē dicendi gratia separauimus: idq; fecimus neq; sine exemplo, neque citra iudicium, propterea quod & ueterum nonnulli in arte dicendi, exhortatorium genus à deliberatio discessissent, & ipsi nonnihil discriminis perspiceremus. Si quidem nec eodem tendit utrunq; neque uia simili. Nam suadendo id agitur, ut uelis: exhortando ut audeas. Suasio probatiõibus docet, exhortatio stimulis excitat. Suadentiam mutat: exhortator animum addit. Suade-

Id est, ut Megareni filii nulla ratio.

Vide an rectius docedi gratia legi possit

mus aut errantibus, aut certe hæsitantibus: exhortamur
cessantes, aut etiam iam currentes. Quare si rem ad
uum executiamus, exhortatio suasoria epistola pars
rit, nempe epilogus, qui affectibus constat, non argu
tis. Neq; enim suadenti sat erit, quid sit optimū factū
cuisse, nisi & stimulos subijciat, ne uel difficultate, uel
periculo deterriti, uel ignauia retardati, quod optimū
esse uiderimus, non sequamur. Sed ut in suasionem se
semper incidit exhortatio, ita in hac non raro continet
get uti suasionem. Est autem utrunq; officiosum literarū
genus, cuiusq; usus maximis, minimisq; in rebus quā
tissime pateat. Atq; hoc maiore cura, diligentiaq; nobis
erit pertractandum.

DE EXORDIO EPISTOLARUM

Imitatus
est Fab. li.
7. ca. ulti.

Sed illud unum prius in genere studiosis adole
stibus præcipimus, ut epistolam scripturi, non
præcepta respiciant: aut ad libros, unde uoculas, sententias
tiolæ sue aliquot mutantur, confugiant, sed prius res
de quibus scribere constituerint, solertissima cogitatione
dispiciant: tum eius, ad quem scribitur, naturam, mores,
affectusq; omnes perspectos habeant: quantum etiam
apud eum uel gratia, uel autoritate, uel meritis de
ualeant. Eq; his omnibus diligenter pensulatis, epistolam
le tanquam uiuum exemplar ducant. Quo consuetudine
tum demum nihil equidem morabor, quo minus locorum
quot ex autoribus petant, unde tum uerborum optimis

rum, tum sententiarum copiosam supellectilem possint
mutuari. Eaq; omnia oportebit commode demutata, ad
rem præsentem accommodare, ne ueluti male assuta, ma
leq; conferruminata, hoc ipso furtina deprehendantur,
quod pessime coheret. Quin Maronis ingenium potius
imitemur in alienis asciscendis, ut non aliunde corroga
ta, sed domi nostræ nata uideantur.

De exordiendi epistola, illud etiam in uniuersum tra
demus, hoc in genere principij rationem esse minus dif
ficilem, quàm in orationibus. Propterea, quod illic sæpe
fit, ut orator iudicis animum, et mores penitus pernos
cit, non potuerit: & quoties apud cõplures cognitores
agitur, hoc etiam accedit difficultatis, ut quo alius con
siliatur, eo propter diuersum ingenium alienetur alius.
At qui unicuiquam epistolam mittit, non difficulter pos
set exploratum habere, quibus ille rebus soleat commo
uari: quod etiã si nulla intercessit familiaritas, id quod
fere fit, tamen diligenti percontatione licebit perue
nire. Quare præter ea quæ de colligenda beneuolen
tia, attentione, docilitate: quæq; de animorum motibus,
mores, uel conuictu familiari, uel curiosa diligentia
percepti, peculiarem quandam exordiendi materiam
ministrabunt. Porrò si ad parum notum scribetur, hoc
quod illi obseruatis iudicum uultibus, mutare quædam

Vide Ma
crob. li. 5.
Satur. c. 1.
2. et 3.

Vide Fab.
lib. 4. ca. 1.

Lege Fab.
li. 4. ca. 1.
et Cic. de
inuent. vii
hæc sum
pta.

Frons in-
dex animiDe uitiosis
exordijs,
lege Cice-
li 1. de in-
uentione.

Vide Qui

ex tempore: & si quid aliorum quam expectarat, viderit corrigere dicendo, aut si praesenserit, declinare liceat: quum epistola semel reddita, neque fronti legentis possit obsequundare: & is qui leditur scriptura, soleat relegendo dolorem suum exasperare, cui periculis conueniet exactissima cura occurrere. At quum inter se norunt, non est difficilis principij constituendi uia, maximeque praeterea uaria. Nam in actionibus multis modis delinquitur in exordiando: si nimium longo, si uulgato, si communi, si translato, si altius petito prooemio quousutatur. At ea literarum est libertas, ut undelibet incipere sumere liceat: modo id sit eiusmodi, quod illi ad id quod pares praeparet. Veluti si quis pecuniam mutuum rogaturus, statim in epistole initio de quoquam nunciet, quous ille ob amorem nominis eius, singularem similitudinem odium amarum cupidissime sit accepturus: uel si quis amico, quem non ignoret accurate scriptis literis uerba se delectari, fabellam aliquam quam lepidissimis uerbis fucatam recenseat: deinde inter alia quaedam ita de modutuando sermonem interijciat, ut quouis potius quam liberiora superiora illa spectasse uideatur: nonne alieni simum uertium fecerit, in oratione non ferendum, in epistola fortissimum? Vbi illa etiam simulatio plurimum obtinet gratitiae, quando nos aliud, quam destinauerimus, delibitius gregius amore rapi fingimus, quam initio constituissemus. Erit aliquoties a re media, aut omnino praeposere in

tilianu li.
7. ca. ulti.

grediendum, modo ita simulemus, non etiam obliti nostri fluctuemus, eamque ipsam erroris adumbrationem scito colore, ad rei commoditatem torquebimus. Idque incredibili quadam amoris magnitudine dicemus accidere, qui neque modum nouerit, neque ordinem. Calamum ab affectu duci: nos ibi denuo incipere, ubi desinendum erat: propterea quod dum scribimus, coram cum charissimis hominibus sermonem nobis serere uideamur. Quare obliquo illo prooemij genere, quod Graeci εφοδον, Latini insinuationem dixerunt, in actionibus non nisi tribus de modum temporibus utendum putant: quum aut negotij turpicudo, iudicem a nobis uehementer abalienauit: aut quum ante dixit, admodum persuasit: aut oratione nimis longas auditoris animum defatigauit. At in epistola, quoties uidebitur, oblique ingredi licet, & quamlibet longas repetere, & quamlibet alienum assumere principium, dum quacunque uia tamen ad rem conferat. Neque hoc, ut in dictionibus, ita et in literis uitiose uidebitur fieri, ut quod illic auditor unum quiddam expectat: ad quod dum festinat, fastidiat necesse est, quicquid alio ducere uideatur. At in epistola, quia contra fit id, quod per simulationem assumitur, non ingressus uitiosus, sed separata quaedam epistole pars uidebitur. Rectum exordio quo in rebus honestis utimur, scripserunt. Sed oportebat eadem praepcepta, quae illi rescripserunt. Sed oportebat eadem praepcepta, quae illi rescripserunt.

H
etc

Et ad forenses causas accommodarunt, ad proprietatem epistolarem deflectere. Alioqui quid tandem erat uel fructus, uel negocij, quæ fuissent à ueterum permul-
tis accuratissime, optimeq; perscripta, denuo uel eadē, uel deterius scribere: id quod ab omnibus, qui de hoc ge-
nere tractauerūt, factum uideo. Repetunt è Cicerone, quomodo exordicendum: quot narrationum genera: quo-
modo partitione constituenda controuersia: quemadmo-
dum narratione appericienda causa: quibus argumētis
uel communienda nostra, uel aduersariorum coarguen-
da: quot epilogorum species: deinde quid in composi-
tione fugiendam, aut sequendum: de sermonis elegantia, de
luminibus. Sed deum immortalem, quid hæc proprie ad
epistolam? Aut si maxime ista discēda sunt, ita uti sunt,
quanto rectius à Cicerone petentur, aut Fabio, eloquen-
tiæ fontibus, quàm è corruptis istorum lacunulis? Vt
mittam interim quædam etiam illic præcipi, quæ ad epi-
stolam pertinere ne possint quidem: puta de personali
stigoris, & oratoris: de circumstantium personarum
subijcienda re pro homine: de homine pro re submitten-
do, de constituenda questione. Nisi forte quædam ex his
in criminariam epistolam incidere uidebuntur, sed etiam
am si incidunt eadem, tamē incidunt aliter. Ergo si qua
do res hortabitur, ut eius ad quem scribimus beneuolen-
tiam, aut conciliemus, si dubius sit animus: aut redimus
mus, si læsus: aut augeamus, si res erit durior: aut exci-
tibus

temus, propter diutius intermissam necessitudinis con-
suetudinem, à personis his ferè modis fauorem captabi-
mus, si nostris parentibus cum illius maioribus, arctissi-
mam charitatem, copulatissimam consuetudinem inter-
cessisse dicemus, plurima utrinque extitisse officia: & si
eam beneuolentiam nobis tanquam per manus, & here-
ditaria successione traditam, nunq̄ neglectui fuisse dice-
mus. Verum amorē, quem ueluti cum nutricis lacte imbi-
bissemus, unā cum ipsis annis accreuisse et primū quidē
fatalem potius fuisse, quàm iudicio constitutū: nunc con-
suetudine, officijs plurimis sic esse confirmatum, ut nul-
lo prorsus casu conuelli possit. Præterea quanta semper Alia ratio
patris illius, aut patruī, aut matris fuerit in nos chari-
tas, aut nostrorū in illum, et quàm nos illos inuicē studio
se, quàm obseruauerit coluerimus, aut ille nostros. Quod
si auitam, paternamq; amicitiam, quia nulla fuerit, com-
memorare non licebit, dicemus eos solere maiorū suorū
necessitudines repetere, qui ipsi nullis amicitia uinculis
essent coniuncti: quemadmodum auita facinora nar-
rant, qui nihil ipsi memorabile gesserint. Hanc neces-
situdinem non tanquam hereditaria sorte temere ob-
uenisse, sed à nobis ipsis & natam, & educatam, initio
quidem, ingeniorum studiorum, que similitudine pueri-
les animos mira charitate conciliante: deinde conuictu
coniunctissimo, mutuis officijs: postremo mutua uirtutū
uicij, & admiratione sic coaluisse, adoleuisse, maturuis.

Quomo-
do captan-
da beneuo-
lentia à p-
sonis.

A similitu-
dine stu-
diorum.

se, ut iam nihil accedere posse uideatur, uel ad beneficium cumulum uel ad amorum magnitudinem. Tum nominatum, quo in loco, & quemadmodum, quibus communibus studijs pueritiam, aut etiam ephebiam transegerimus, quas uoluptates, quæ incōmoda, quæ pericula communitè tulerimus. Hæc omnia iucunda commemoratio ne reficabimus. Solemus enim grandes eiusmodi rerum mutua recordatione mire delectari: & consuevit pleerunque ex his inter pueros inita beneuolentia, in seran usque senectam, multa cum uoluptate perseuerare. Porro si qua propinquitas, si qua affinitas intercedet, sic natura coniunctissimos fuisse dicemus, ut longe tamen mutua charitate cōiunctiores. Sin nulla erit, affirmabimus nulla esse cognationis uincula, quæ nostros animos a re etius aut iucundius, aut etiam tenacius alligent, quam necessitudinis: sine his cognationem aut affinitatem molestem quoque haberi: ubi hæc adsunt, illa non magno opere requiri. Nullum esse præstantius firmissq; necessitudinis genus, quam quod à uirtute pulcherrimisq; studijs ceperit initium. Affinitatis copulam diuortio dirimi, cognatorum charitatem similitate rescindi: beneficij conflatam beneuolentiam, alterutrius ingratiuitatem in odium uerti solere: tum contractum amorem temere euanescere: eam demum copulam quam uirtutis adiutorio coniunxit, quemadmodum uirtutem ipsam immortalem esse. Proderit & illius in nos merita, cum gratia

Ab amore
ex admira
tione uir
tutis nato.

Ab illius
meritis.

nis significatione uehementer exaggerare: nostra uicissim in illi, multa cum uerecūdia ac figurate significare. Qui nostri de illo sermones, quam penitus infixamoria: quanto opere illius literis delectemur: ut illius cōmodis gloriāq; magis etiam ex animo gaudeamus, quam nostrapte: quodq; incommoda illius non paulo acerbius quam propria feramus: quantam pro illius dignitate, fortunaq; curam, studiumq; præstiterimus: quam acere contra maleuolentium improbitatem, dimicationem sustineamus. Postremo uel eruditionem, uel uirtutem quam in eo laudemus: nostra si qua erunt laude digna, uel recunde commemoremus. A miseratione beneuolentiam captabimus, si nostram fortunam aut eorum quos commedamus flebiliter exponemus. Ab aduersariorum persona, fauorem aucupabimur: si quas minas, si qua conuicia: si quam contumeliam illius causa nos pertulisse narabimus, ab ijs qui & ipsum & eius nomine nos quoque habent inuisos. Contra quid nos in illos, aut fortiter contumeliosæ dixerimus, aut inimice fecerimus. Sed hæc suis in locis. A re preparatiōes reddemus, si negabimus ulla ex parte ad nos pertinere quo de scripturi sumus, ad illum magnopere: nobis illic neque seri, neque meti, nisi quod amici charissimi commodis haud secus atq; nostris commouemur: si præterea negocij magnitudine, periculo, nouitate, antiquitate, utilitate, iucunditate, necessitate aut huiusmodi quapiam commendatione excita

A nostris
incommodis.

Ab officio

Ab eruditione.

A miseratione.

Ab aduersario.

Are.

bimus. Si iubebimus animo minime oscitanti legere, propterea quod longe plus momenti sit in re, quam prae se ferat. Si quantopere cum nobis, tum ijs quos illum pluri mi facere cognouimus curae sit, quanti quae referat aperiemus. Quod si res ipsa durior esse uidebitur, blandis mentis praelenemus, prudentiam illius obtestabimur: ut quae nos optimo amanti sumo studio dicturi sumus, ea pro sua uetere mansuetudine, in optimam partem accipiat. Rē eiusmodi negabimus esse, cuiusmodi primo statim occurru uideatur, tum si maxime dura sit, tamē ad monebimus quantulū amaritudinis, summa utilitate cōpenset. Sed hęc quoniam neque proprie exordij sunt, neque in genere commode praecipii possunt, in suum quaeque locum transferemus. Neque omnino eam exordij scripturae formam improbauerim, quam uideo neotericis scriptoribus nimio plus placuisse, ut à peruetusta quapian sententia factū ue memorabili in epistolā ingrediamur. Quod genus sit: Scio non temere scriptum esse. Elacum quem cui commēdes, etiam atque etiam aspice, ne maculatiā aliena tibi peccata pudorem. Nec ignoro tibi incium tuum exactum, cui non temere quiuis probatum. Sed tamen tot modis exploratum habeo huius inuenit genium, ut illum non dubitem tibi uel meo periculo commēdare. Item Hercules olim aduersus hydrā Lernaeam & cancerum congressurus, coactus est alienam operam implorare, qui solet opitulari ceteris. Ego unus cum ijs

Ab illius
prudētia.

Exordij
à commu
ni senten
tia.

Li. 1. epist.
19.

A facto
memora
bili.

CONSCRIBEN. EPIST. 119
monstris dimicans, ijs quae subinde nouis exortibus, quid faciam?

ABRVP TVM EPISTOLAE
initium.

S Atyrice illa, & ueluti ex abrupto principij species, in iocosis & familiaribus mire decet, qualis est illa Ciceronis: Ita ne praeter litigatores istos nemo ad te uenit? & deum immortalem, quid ego audio? Sic est inquam uti scribis. Siccine igitur ueterem amiculum negligis? Ergo mutabimus sententiam, quando tu quidē hoc tantopere censes. Quin ego igitur tibi gratulor? Quin tu igitur huc reuolas, sic isthac ut scribis res habet. Hui quis te tā esse uirum credidisset? Eho, quid ais obsecro? Ringitur Zoilus? Nae tu mihi aibum apportas nuncium. Huiusmodi figuris id assequimur, ut non multam epistolam epistolae, sed uiuo sermone, uiuum item sermonem referre uideamur. Et quoniam utrinque missae acceptaeque literae, mutuum alloquium imaginantur, pulcherrimum fuerit, quam rem representant, eā quam aptissime adumbrare. Porro solennes illas commendandas, aut in epistolae calcem censeo traducendas. Quae quam ubiuis etiam imperite uidetur fieri, ut nos ipsos cuiquam commendemus, sed offerimus magis, ac dedicamus, operam nostram. Alios commendamus id est, laudamus, ut beneficio digni uideantur.

Lib. 12. ad
Cornifici
um.

Vsus.

Affectus.

Quoniam exhortatorium genus, quod Græci *παρακλήσις* uocant, affectibus serè constat, quos iuxta sapientum multorum sententiam, natura nobis, tãquam stimulos quosdam ad uirtutem perfectam ac pedagogos addidit, animaduersum nobis penitusq; perspicuum esse debet, quæ sit humani animi natura: quæ uarietas ingeniorum: quem quæq; res affectum pariat: quibus quisque rebus maxime ducatur, à quibus abhorreat. Quæ quidem in parte proprie facultas oratoria domita natur. Sed hæc è rhetorum præceptionibus haurienda. Nos tantum breuiter attingemus, quantum ad huius generis epistolam conficiendam satis esse putabimus. Ergo ex his potissimum locis extimulandi animi rationes petemus. A laude, spe, metu, odio, amore, miseratione, emulatione, expectatione, exemplis, obsecratione.

Loci.

A LAUDE.

A laude bifariã exhortabimur, ut tum rem ipsam laudemus, tum hominem. Re laudanda excitabimur, si piam, si magnificam, si gloriosam, si raram, si inuicem, si arduam, si hæcenus intentatam dicemus. Quæ hanc partem in suadendo diligentius tractamus. Per se collaudatio in exhortando plurimum habet usus. Et honoris unice uirtutem excitat, alit' que. Et ita mortaliu animos natura finxit, ut uix quisquam adeo demer-

so sit peccatore quin laudibus erigatur. Quare studiose cohortationis monita multa cum laude miscbimus, id quod Cicero *factitat*, & factũ à se refert. ut exhortandi artificium quoddam indicare uoluisse uideatur. Ergo ab hac parte commouebimus, si ab eo bene gestã artificiosa laude dilatabimus: idq; tum à modo, tum à loco, à tempore: tum à persona, à difficultate rei: per collationem, per fictionem, alijsq; amplificandi modis, de quibus suo loco nonnihil attingemus: propterea quod cum plerisq; in generibus plurimum ualent, tum ad hoc proprie præcipueq; pertinent. Si quæ pulcherrime ad hoc perfecit, ab omnibus in cælum tolli dicemus, ut quæ feliciter et strenue cœpta, pari aut maiori etiam animi magnitudine pergat hortabimur: nihil illius immortalis tati præter extremam manum deesse: eam imponere nõ tam esse arduum, & negotiosum, quàm ad tuendam quæ iam uirtute parta sit gloriam, necessarium, ut qui eam omnes reliquerit, in hoc tanquã extremo actu bonus artifex seipsum superet. Si generis claritatem, si fortune splendorem, si nobilitatem, si dignitatem, si imperij præstantiam, si ingenium, si uires, si sapientiam, si uirtutem, si etatem, si rerum usum extollemus, ac ne quid his insigniã admittat admonebimus. Itaq; rei dilatate præstantiam cum eius uirtutis amplitudine commetiemur: dicemusq; illius diuinam uirtutẽ, huic tam præclaro muneru unam parẽ inueniri. Ac rei quidẽ securior est am-

Lege Fab.
lib. 8. ca. 4

Ex Saty-
ris Horat.

plificatio, personam uero quemadmodum laudes, non
hil refert. Sunt enim alij paulo inaniore, qui laudem es-
tiam apertiore facile agnoscunt. Est alius morosore
natura, cui male si palpere, recalcitrat undique tatus.
Quare illi plenius, hic laudāus figuratius. Tantum ad
mores attinet. Neq; nihil in etate discriminis. Siquidem
iuuentus quoniam & etatis uitio, & rerum imperitiā
tinet, apertiore laude tanquā applausu clariore, eris-
stas attollit, & senectus decrepita ob deficientis etatis
infirmiā laudationē libenter accipit. At matura ite-
la, & uirilis etas, quo magis suis confidit uiribus, quoq;
longius, uel à puerorum ineptia, uel à senum deliramentis
abest, eo tectius minusq; scenice laudari debet. Et
go apud uiros natura seueriores, laudandi inanitatē
guris obtexere conueniet: ut aut occupatione laudem
disimulemus, aut contrario ductu orationis tanq; obui-
gantes, maiore fide laudemus: aut in alteram quamplurimam
personam laudationem eam transferamus. Quousq; arti-
ficio apertum Gnatonismum effugiamus.

Sic aliquā
do laudat
Turnum
Vergilius
ut crescat
Aeneas uir-
tus.

A SPE ET METV.

Peracre res utraque calcar habet, tum ad excitā-
dos animos mortalium, tum ad sustinendos, ne
rum magnitudine defatigētur. spes premiorum, & in-
commodorum metus: quorum alterius quidem in adhe-
tando propriae sunt partes, alterius in deterrendo.
Vtrunq; in genere deliberatiuo late tractatur: hoc
genus

genere catenus adhibetur, ut tanquā suasorio epilogo,
commodorum, incommodorumq; summam, breuiter &
non sine amplificationibus, tanquam in conspectu ponā-
mas, immortalitatem, beatitudinem, decus, gloriam, hono-
res, opes, uoluptates, tranquillitatem, aut aliud emolu-
mentū diuersa ex parte, inferos, aeternos cruciatus, tur-
pitudinem, ignominiam, egestatem, dolores, tumultus.
Quod si utrisq; partibus uno in genere, id quod ple-
runq; fit, utemur, per Antithesim cōmoda dilatata cum
incommodis item exaggeratis conferre oportebit. Et
quibus quonq; rebus maxime duci senserimus, eas res sua-
diosius ampliatas, frequentius ingeremus: puta ambitio-
so honores, auaro emolumentū, seni uitae tranquillitatē:
itemq; de reliquis contra, ut quicq; maxime inuisum es-
se cognouerimus, ita q̄ atrocissime, ac creberrime pro-
ponendum. Deinde laborem, quo uel tanta commoda pe-
tuntur, uel incommoda uitantur, per depressionē oport-
ebit extenuare, ac postea per contentionē componere.

AB AMORE, ODI, MISE-

ratione.

Vehementer commouerimus, si eorum quorum no-
mine pericula subeuntur, charitatem, comme-
moratione renouabimus, & artificio alleuabimus: ut in-
parentem, parentes: in liberos à natura insitam pietas-
tem: in bene meritos amorē: in amicos necessitudinem:
in praestates nirtute uiros obseruantia. Rursus si odium

& atrocitatem, in eos cōtra quos dimicatio suscipitur,
 quā gravissime exaggerabimus. Neq; enim amanti so-
 lum, quod antiquitus dictum est, nihil est difficile, verum
 idem & odium præstat. Quare utrunq; calcar admove-
 bimus. & hinc amicorū gratiam, hinc inimicorum atro-
 citatem cornibus aduersis conferemus: ut pro sanctissi-
 ma Christi religione, contra teterrimam Turcarum su-
 perstitionem: pro coniugibus, pro liberis, contra neph-
 rios parricidas: pro fidelissimis socijs, contra crudelissi-
 mos hostes: pro charissimo, honestissimoq; amico, cōtra
 maledicentissimum Sycophantā. Idem & iisdem rationi-
 bus efficiet commiseratio. Si amicorum solitudinem, ino-
 piam, luctum, squalorē: è regione inimicorum potentia,
 ferociam, audaciam, insolentiā proferemus. Sed hos as-
 pectus, quemadmodum oporteat suscitare, & augere su-
 scitatos, à Fabio plenissime traditum est, in exordij, &
 conclusionis præceptis. Hoc tantum à nobis admonēdo
 tur, gravissimos animi motus excitaturū, qui consequen-
 tis temporis imaginem graphice representabit: quantum
 commodorum sequatur si res bene geratur: sin contra,
 quantum malorū. Et qui per prosopopœiam, rebus ipsis
 uocem dabit, uti patriæ, religioni, templis, moenibus, se-
 pulchris, manibus è monumento excitis: hisq; affectibus
 & sermonē conuenientem, ac decorū accommodauerit.

Metapho-
 ra ab exer-
 citu sum-
 pra.

Li. 4. ca. 1.
 Li. 6. ca. 1.
 2. & 3.

Fab. lib. 6.
 ca. 1.

AB AEMVLATIONE.

Hic locus ab inuidia sumitur, nō illa ignaua et ex-
 ecrata, quæ cum ipsa nihil præclari machinetur,
 alienis tamen uirtutibus uritur, sed illa generosa, quam
 animis nostris inseuit natura prudens, ut æmulatione cō-
 tra certatium, tanquam acerrimis quibusdam stimulis,
 incitaremur ad fortiter agendum: quæ nobis persuasit
 gloriosum esse, & quantisuis periculis redimendum q̄
 plurimos præcedere: contra turpissimū, & quauis mer-
 cede fugiendum, in simili certamine posteriores tulisse.
 Verum non simplex est ab æmulatione exhortandi ra-
 tio. Vtrinq; enim accrescent animi, si æmulorum uirtu-
 tem, gloriam, studium, conatum, opes, improbitatē, cum
 amplificatione ante oculos ponemus. Sed cauendum obē-
 ter, ne contra certantium laudem usq; adeo exaggeremur,
 ut eius animum, quem erigere conamur in despera-
 tionem abijciamus. Vnde comminisci quippiam oportet
 bit, ut æmulos, uel fortunæ ui, uel huius lentitudine non
 nihil præterisse dicamus, haud uirtute: eoq; acrius anni-
 tendum, ut id dispendij, quod fortunæ culpa sit acceptū,
 studio nostro sarciamus: & pudorem, quem negligentia
 contraximus, uincamus industria, siue eorundem igna-
 uiam, in sciitiam, infirmitatem, inopiam per eleuationem
 proferemus: hac quidem moderatione, ne quem hortamur,
 ad securitatem, & oscitationem trahamus. In su-
 periori modo erectior reddetur, ubi intelliget, tãto glo-
 riosorem futuram uictoriam, quanto uirtute gloriaq;
 præ-

Quid æmu-
 latio Cic.
 li. 4. Tus.

præcelluerint ij, quibus cum certatum est, cum ab egresso uiris uel superari nõ indecorum haberi solet. In altero sic facilem esse uictoriã ostendemus, ut tamen humanam negligendam arbitremur, incertos esse rerum humanarum exitus. Et multo magis pudendum esse, ab ignauiis æmulis superari. Hortabimurq; ut iam non cū illis, quos longo interuallo post se reliquerit, sed ipsi secum certamen esse putet.

AB EXPECTATIONE
duplici.

EXPECTATIO quidem geminum habet calcar: nam haud mediocrẽ iniecerimus sollicitudinẽ, si quantum sit omnium amicorum, & beneuolentium publicam uataq; de illius uirtute expectatio: nominatim quantum sibi promiserint ij, quorum ille iudicium, & autoritas plurimi facere uidebitur, quorumq; causa facturus omnia putabitur, ostendemus: non illius unius intercessio sed omnium necessariorum: sed posterorum, in quos sit gloria transfundenda. Expectationem quã maxime probabilem efficiemus, à generis nobilitate, ab indubie palam spectata, ab educatione, à loci celebritate, ab ante actis, & ante dictis, ab omnibus somnijs, atq; alijs item id genus circumstantijs.

AB INIMICORVM EXPE
ctatione.

Diuerso maleuolentium & inuidorum expectatio: Primum enim, et studia peruersa atrociter exaggerabimus, e quibus nominatim referre quosdam fuerit efficacissimum, quos illi præter ceteros inuisos atque infestos nouimus: & quid quisq; aut inuide dixerit, aut inimice fecerit referre. Horum omnium qui nunc præsentis gloria eius uruntur, si quod ipsi uix ausint sibi promittere, res parũ feliciter euenerit, quã insolens sit futurũ gaudium: quanta in bene cupientes insultatio, quã scommata, qui risus: quanta ferocitas, descriptione ante oculos ponemus. Ita eius unius uirtutẽ, in æditissimo frequentissimoq; theatro omnium oculis expositam: unde necesse sit, aut cum summa beneuolentium gratulatione & plausu recedere, aut inuidiosorum hominum sibilis cū summo nostro nostrorumq; pudore exigi atq; explodi.

AB EXEMPLIS.

Am nulla perinde re ad uirtutem inflammesimus, ut eorum quos admiramur exemplis, maximeq; illustris, peruestustis, ac domesticis. Illa enim autoritate, hæc effectu cõmendantur, propterea quod priscorum uirtutes, quoniam ab inuidia longe absunt, & audit quisq; libenter, & miratur impensius: & natura sit, ut quisq; se minimis exemplis acrius tangatur, ueluti maiorũ nostrorum, assinium, præceptorum, & eorum quibus cum nos uel patria, uel ordo, uel professio communis sit.

EXEMPLA QUOMODO TRACTANDA.

Primum calcar.

In omni genere scripti plurimũ ualent exempla.

dialecticis utcūq; precipitur. Sed hæc inæqualitas erit
per collationē aperienda, quæ ferè exemplis subijci con-
suevit. Infinitum uero traditu, unde ea ducatur. Nā non
modo ab una qualibet circumstantiarū sed etiam ab alijs
quibuslibet differentijs sumitur. Omnia tamen ad perso-

A psona.

nam, & rem referuntur. A persona ad hunc quidē mo-
dum: Formica brutum & minutum insectum & uix ani-
mal, hyberno uictui æstate consulit, & homo senectæ nō
prospiciet in adolescentiæ. Hoc ausa est mulier, quid te
uirum oportet? hoc uir guncula intellexit, te animum quid
par est sapere? Ille ethnicus, tu Christianus. Ille barba-
rus, tu Romanus. Ille prophanus, tu sacris initiatus. Ille
priuatus, tu magistratus. Ille tribunus militum tantum,
tu consul. Ille tyrannus, tu philosophus. Ille obscurus, tu
patricius. Alienus ille, tu patruus. Ille omnis expers do-
ctrinæ, tu à puero philosophiæ rationibus optimis insti-

A re siue
negocio.

tutus. Rudis ille, tu multo rerum usu exercitatus. A re
autem hoc pacto: Vitam ille contempsit, tu uoluptatem
non contemnes? Ut corpus ualeat, ferrum patieris &
ignes, et ut animo ualeas salutarē obiurgationem nō se-
res? Opes caducæ & sordidæ, per tanta pericula peti-
tur, & à sapientia quiduis incommodi deterret? Vni
ille, nos multi non idē facimus? Ille inermis, imparatus
uos instructi. Regnū ille sperabat, tibi immortalitas cer-
ta proposita. Toties ille, tu semel ille in tāta re uictus
Ab utroq; cultate, tibi omnia expedita. A persona, et à re pariter.

Puella uirā pro nihilo habuit, tu uir & uir eruditus, uo-
luptatulas nescio quas non quibus contemneres? Erit hoc
artis, quæ natura paria sunt ea dicēdo imparia facere,
& artificiosa collatione, altera exaggerare, deprimere
altera.

DE VARIETATE ET ORDINE
exemplorum.

Quāq; autem appellatione propria id demū exem-
plum dicimus, cum res gesta aut perinde ut gesta
exhortandi causa proponitur, tamē illustriū uiro-
rum grauius dicta, philosophorū paradoxa, poetarū
figmæta, autorū nobilium sententiæ, paræmiæ uulgo re-
ceptæ, allegoriæ, parabole: breuiter quicquid similitu-
dinibus est affine, id exempli uim habet, & à Fabio huic
generi subijcitur. Neq; primū illud genus, quod retuli-
mus simplex est. Nam quædā ab inanimis ducuntur, uti:
Sol Christo moriēte luxit, quid hoīem oportet facere?
Saxa mors illius scindere potuit, humanā mentē non per-
molliet? Orbes cælestes perpetua uertigine parēt impe-
ratori deo: nec ullū sydus ē tot stellarū milibus ordinem
deserit, aut in officio cessat, & mortales qd facere par-
est? A mutis rebus. Tigris pro catulis præceps seuit in
prædonem, & pro liberis cōiugeq; charissima, uirū for-
tem qd facere oportet? Leo in uictos, et abiectos nō se-
uit? non idē faciet imperator? Apis non solū mutū ue-
rumetiā exigū animal, in cōmune laborat, et hoīes Rē
publicā

Exemplū
qd appie.

Li. 5. ca. 18

Exempla
ab inani-
mis.Plin. li. 9.
cap. 18.

publicam negligunt? Elefantus numen agnoscit, & negligunt mortales? Quaecumque autem ab inanimis ducuntur et mutis, imparia ferè sunt. Siquidem ut similia, non ut paria proponuntur: sicut & illa, quae à spiritualibus trahuntur, quod genus est: Cacodæmones credunt, & contremiscunt, quo magis oportet hominem immortale numen uereri. Coelestes illae mentes, & immortales, aeterni diurniq; uitæ nostræ custodes, perpetuo nobiscum obambulant: quanto studio par est, nos ipsos pro nostra salute uigilare. Deus ipse, cui liberum est distinguere pro arbitratu quod arbitrio suo finxit, ad ulciscendos fontes lentissimus, ad ignoscendum promptissimus est, et regem mortalem cuiusmodi esse conuenit? Iam quæ ab hominibus ad homines transferuntur, ea tribus modis imparia fieri ostendimus, à persona, à negotio, ab utroq;. Ergo ut primi generis exempla copiose suppetant, omnium rerum, maximeq; insignium naturæ, uires, miracula, et exemplorum monumentis, & nostrapte obseruatione, copiarata esse debent: fontium, fluminum, marium, montium, gemmarum, arborum, herbarum, florum atq; ex his quæ plurimam similitudines iam preparatæ, atq; repositæ: ut si quando uis fuerit, uelut è proximo depromantur. Secundi uero generis, diuitem suppellectile accumulauerimus: si quæ ueterum erudita curiositas, de uolatilibus, de quadrupedibus, de ferarum, de serpentium, insectorum, piscium ingenio memoriæ prodidit: quæq; quotidie mortalium experientia

A spiritibus.

Require capite præcedenti.

Exempla inanimorum unde accumulanda.

Exempla irrationalium undpetenda.

quæ deprehendit, eorum omnium quam densissimam multitudinem in memoria, tanquam in procinctu paratam habeamus: maxime si qua sunt, quæ à certis autoribus prodigiöse facta referuntur. Quod genus est illud, de Delphino amatore, & puero ad amato apud Aulum Gellium: et de dracone, qui nutricium suum, iam à latronibus in sylua iugulandum seruauit: deq; leone, qui hospiti ob os exemptum gratiam uenatum aggerendo retulit. Et de Arione ac Delphino, cuiusmodi permulta à Plinio referuntur: quorum & inanimis nonnullus est usus. Verum hæc quoniam ad fabularum speciem proxime accedunt, autoritas erit grauitate, & multitudine, tum etiam sermonis commoditate fulcienda, deniq; praefatiunculis etiam munienda. Porro eorum quæ ab humana personâ ducuntur, minime frugalem, maximeq; uariam copiam constare oportebit: tum ex priscis historiis, atque annalibus: tum ex his, quæ nostra ferè memoria gesta memorantur: eaq; cum sit expeditior, magisq; ad manum copia, de quaq; uirtute, de quaq; uitio, de quaq; re illius sibi aliquot exempla sunt ediscenda, aut praemeditanda: neque id ab unico historico, aut unica gente, sed à Graecis, Latinis, Hebraeisq; scriptoribus omnibus, ex his quæ apud Aegyptios memorabiliter sunt acta, quæ apud Laedæmonios, quæ apud Thebanos, quæ apud Atticos, quæ apud Syros, quæ apud Persas, apud Romanos, apud Gallos, apud Britannos, apud Iudæos, apud Scythas.

L. 7. c. 8. &
Plin. l. 10. c. 1.
li. 9. ad Ca
ninium.
Gell. li. 5.
cap. 14.
Gell. li. 17.
cap. 19.
Herodot.
li. 1. Plin.
li. 9. cap. 8.

Nam habet sua quæque gens miracula, suos ritus, sua quædam instituta. Narrat hodieque nautæ & negotiatores, qui per omnes terras ac maria quærendæ studio rei circumuolitant, quædam non minus prodigiosa quæ prisca uetustas finxisse creditur. Horum omnium duplex esse ordo poterit, ut ad efficaciora sensim increseat series: qui quidem non tam est uulgatus, quam utilis aut ut ab antiquissimis, maximeque externis, per gradus ad nostratibus & proxima demum ueniamus, ut ab Aegyptijs, Phrygijsque ad Persica, à Persicis ac Syriacis ad Græca, à Græcis ad Hebræa: ab his ad Romana, à Romanis ad barbara, ab ethnicis ad Christiana, à peregrinis ad nostra sunt gesta memoria descendamus, à quibus ad gentilitia, postremo ad domestica perueniamus.

DE FABULOSIS EXEMPLIS.

Fabularum usus. Proximæ sunt huic generi ueterum poetarum fabule, & prophetarum allegoria. Sed fabularum hic erit usus, ut aut fabulas esse negemus: fuisse antiquitus permulta, & his incredibilia, quæ tamè à certissimis autoribus sunt literis prodita: aut poetæ laudem præfati, quid sibi eruditissimi, prudentissimique homines cuiusmodi figmentis uoluerint probabiliter aperiri, hoc pacto: Nimirum hoc sentiebat diuina mens Homeri, non poetæ modo, sed omnis etiam philosophiæ parentis, quum & in Iliade Ulysses, plerisque belli negotijs datus

miseret, & in Odyssea tot casibus alterum decennium fecerit iactari, arduum, perque durissimos labores esse uirtutis iter. Neque temere profecto, neque aniliter crudeliter finxit antiquitas Herculem, tam multis exantlatis laboribus, consumpto igni corpore, in deorum contubernium fuisse relatum. Id enim erat prisca illis sapientibus institutum, sanctissimi philosophiæ mysteria, ne passim euulgarentur, huiusmodi doctis fabellis obtexere. Significauit autem immortalitatem, non contingere nisi his qui perpetuam ætatem honestis laboribus exegissent, & inexhausto uirtutis ardore, cum omnium uitiorum monstris indefatigati bellum gessissent. Sub hoc generis mysticos ueterum sacrorum ritus, superstitiosaque nationum priscaurum ceremonias complectimur, in primisque Hebraicarum literarum mysteria: in quibus quidem interpretandis, utinam tam essemus circumspecti, quam sumus frequentes, et audaculi. Mirabor enim, si quisquam illa scite interpretabitur, omnis antiquitas plus quam mutis literis, ac spinosis quæstiunculis. Eodè modo referenda sunt (nam eundem habet usum) quæ à tragicis comicisque personis mutuamur, & eorum qui in diatationem compositis inducuntur. Huc quoque pertinere fabius autumat apologos Aesopicos, et Aniani, quos ille λόγους μυθικούς, id est, sermões fabulosos appellat.

His enim uehementer duci animos, præcipue simplices
 & imperitos cum tantum ualuerit ille Menenij Agrippæ,
 de membris humanis aduersus uentrem coniuuratis,
 sermo, ut grauius irritatam plebem patribus reconci-
 liarit. Quod si quem deterreas, ne cum potentiore con-
 tendat miros habebit stimulos apologus Horatianus, de
 rana sese inflante. Neq; leuiter interdum mouent excelsi
 lentium uirorum dicta, itidem ut facta: qualia nonnulli
 Plutarchus collegit, & ueterum sapientum paradoxa.
 Ut rex est qui metuit nihil. Et poetarum & illustrium
 scriptorum insignes sententiæ, ut Enniana illa:

Ci. 2. Tuf.

Fortes fortuna iuuat. Et Vergiliana:

Vergil. 5.
Aeneid.Nate dea, quò fata trahunt, retrahuntq; sequamur.
 Quicquid erit, superada omnis fortuna ferendo esse.Gel. 1. b. 3.
cap. 6.

Aut uulgo receptæ, quas adagia nominant. Sunt & à no-
 bis animosæ quædam, & plene spiritus fingende, ut: uiri
 est, aut fortiter interire, aut uincere. Nō moritur, quis
 quis pro patria mortem oppetit. Ut palma contra impo-
 situm omnis, ta masculus animus, contra fortune difficul-
 tatem debet erigi, ultroq; insurgere. Virtus duris labori-
 bus pascitur, nō frangitur. Viri nihil habet, qui gloria
 suo labori ullam uoluptatem anteponit. Inductiones ante
 Socraticæ, quas Epicurus de uocat, non tã ad excitandum
 ualent, quàm ad persuadendum, etiam si ad utrumq; sunt
 non inefficaces. Horum omnium miscellaneam quandam
 agemus, quo uaria magis sit oratio.

DE OBTESTATIONE.

Exhortandi locos ceu fontes ferè omnes aperuis
 mus, quod si quis epilogum etiam paræneticū quæ-
 dam requiret: is non incommode per obtestationem su-
 mitur, ut eum per inclytas maiorum imagines, quibus
 plus lucis attulerit, quàm acceperit, per egregia gentis
 decora, quæ sua uirtute non mediocriter illustrauerit:
 per gloriam bene gestis partam, per egregia facinora,
 quibus quotidie se ipsum uincat: per immortale nomen,
 cuius iam æterna iacta sunt fundamenta: per felicissimam
 indolem: per ingenium immortalitati & pulcherrimis
 rebus natum: per incredibilem sapientiã, prudentiam sin-
 gularem, doctrinam raram, animi magnitudinem pros-
 pè diuinam, uirtutem absolutam, à qua nihil sit tam ar-
 duum: quod aut præstari non queat, aut non ab omnibus
 expetetur: per maiorum manes, qui se à sua posteritate
 bene factorum gloria superari gaudeant: per liberorum,
 & nepotum pietatem, ad quos decus hoc unà cum patri-
 monio sit hereditaria traditurum: per amicorum
 & beneuolentium uota, per inuidorum studia: per
 odia execrata maleuolentium, quos optime sic demum
 ultimus sit, si inuidentiſſimas aures illorum, & oculos, uir-
 tutum splendore, & pulcherrimis rumoribus perstringat,
 atq; obruat, obtestabimur, atque obsecrabimus, ut se dis-
 gna uelit & audeat.

DE LENIENDA EXHORTATIONE.

I S Verum

Verum si quando periculum esse iudicabimus, ne quid offendat uehemens, & importunior exhortatio: nam habet hæc nescio quid monentis, præcipientisq; aut etiam diffidentis: & quorundam ingeniorum ea est insolentia, & securitas sui, ut ne moneri quidem patiantur. Id igitur ubi metuemus, multis rationibus exhortationis molestiam lenicimus: ut aut ne gemus nos oratione nostra languentem uelle accendere, sed currentem incitare, ac ne incitare quidem, ut ea gerat, quæ iam uisum sua sponte facit, sed nos pro nostro singulari in illud studio ita gerenti gratulari: orabimusq; ut importunitati nostræ det ueniam, quæ nõ aliunde profisciscatur, quàm ab immodico quodam gloriæ illius studio. Nihil est tam magnificum, quod illius uirtus nõ sit abunde præstitura: sed tamen qui in certaminibus spectant, tamen si nihil opus esse sciunt, tamen non possunt non applaudere, cui ualde fauent: quumq; is qui certat, sua uirtutis probe conscius, securus sit ab animo: tamen fauorem ille securus esse non potest, donec certam uictoriam uiderit. Aut longe aliud à nobis institutum fuisse simularimus, sed præter consiliū huc calamū esse delapsū transuersum scilicet agente nos incredibili quodam amoris freno. Deniq; uirtuti eius omnia secunda præcabinus.

QVIS HVIC GENERI CHARACTER
 Atque proprie conueniat.

Ex multis styli generibus, graue illud, & acre atq; ardens, & incitatum exhortationi præcipue conuenit. Nam florida, concinna ac festiua, alibi gratiam habent, hic masculus, & ut ita dicam, robustus debet esse character, amplus, & neruosus. Grauitas autem est, quæ de uiciorum Fabio nominat, eamq; inter præcipuas orationis uirtutes ponit. Sed in his quæ ad concitandos affectus potissimum ualent, his ferè rationibus constare uideatur, rebus, uerbis, amplificatione, figuris, & compositione. Rebus grauitatem consequemur, si quàm optimis sententijs, è sublimibus, grauibus, ac magni nominis, & peruestis autoribus petitis: si exemplis exquisitissimis, si priscis, si illustribus, si ne utiquam uulgaribus utemur. Verbis rerum grauitatem augebimus, si uoces sanctissimas, si amplas, si quàm maxime grauitè translata, significantes deligemus. Sonantes, ut: bellicos tumulibus diuina propè uirtute prostigasti. Amplas: Immortalis uirtutum tuarum monumenta, nulla unquam seculorū series obliterabit. Significantia, ut: Fratrem ne descrepater.

Egregiam uero laudem, & spolia ampla refertis,
 Vna dolo diuum, si foemina uicta duorum est.

Hanc uirtutem sermonis Fabius energiã appellat, quod nos actionem, aut efficaciam uertere possumus. Ea præstat, ne quod uerbum tota oratione sit ociosum quemadmodum in hoc carmine Vergiliano:

L. 3. ca. 2.

Grauitas
 quibus rebus
 constat.

Aeneid. 4

Li. 3. ca. 30

Tunc

Tu ne in triuijs indocte solebas
Stridenti miserum stipula disperdere carmen.
Nam in posteriore uersiculo, singulae quaeque uoces no-
uum pondus addunt. Hoc modo grauitatis laudem as-
sequemur, si sermonem perpetuum, argumentis, ampli-
ficationibusq; infarciemus, eaq; singulis uocibus inclu-
demus. Augent orationem & epitheta, id est appositio-
maximeq; translata, ut cruentis manibus sacratissimu-
deorum &c. Huius tamen modum requirit Fabius. &
ociosa sunt uitanda, quibus ad uoluptatem, non ad usum
utuntur poëtae.

Fa. l. 3. c. 6

DE AMPLIFICATIONE.

Amplifica-
riounde fu-
mitur, &
quanta ei-
uis.

Modus am-
plificandi
in eleuan-
do.

Deprimen-
do.

IN affectibus autem promouendis praecipue atq; adeo
propè sola dominatur amplificatio: cuius quidè uis
omnis in alleuando, deprimendoq; consistit. Ea sumitur
à circumstantijs omnibus, à quibus & probationes du-
cuntur. His autem rationibus licebit amplificare. Prio-
rum quidem commutato rei nomine: ut si, qui caesus sit,
eum dicamus occisum: & qui sit improbus, eum latrone
nominemus. Si quod nobis molestum est, id enecare, aut
ad restim adigere dicemus. Contraq; si, qui pulsarit ho-
minem attigisse, qui uulnerarit, laesisse dicitur. Si impu-
dica quæ sit, meyerix: si audaculus, gladiator nominan-
bitur. Alter est modus nihil à superiore diuersus: nisi
quod illic sola ponuntur quæ amplificanti, hic per colla-
tionem offeruntur etiam illa, quæ recta erant, ut magis
emineat

emineat atq; increseat amplificatio. Quod genus est Ci-
ceronis in Verrem: Non enim furem, sed raptorem: non
adulterum, sed expugnatorem pudicitiae: non sacrilegum,
sed hostem sacrorum religionumq;: non sicarium, sed cru-
delissimum carnificem ciuium, sociorum, in uestrum iu-
dicium adduximus. Tertius amplificandi modus, incre-
mentum uocatur: quum non statim quod est atrocissimu-
ponimus, sed per gradus plures, aut etiam unum perue-
nitur, interdum ad summum, interdum ad id quod supra
summum est quodammodo. Sic oratio increuit Cicero
ni: Facinus est, uincire ciuem Romanum: scelus uer-
berare, parricidium, necare: quid dicam, in crucem tolle-
ret. Hic ultra summum peruentum est. Ad summum sic:
Matrem tuam cecidisti, quid dicam amplius? occidisti. In-
creuit & citra distinctionem oratio: dum cursu quodã
grauius, grauiusq; semper aliquid insequitur: ut, pecu-
niam, honores, regnum, uitam denique patriæ charitate
contempsit: & de uomitu Antonij: In cœtu uero populè
Romani, negotium publicum gerēs, magister equitum.
Est & hoc incrementi genus, quum tanquam per fictio-
nem, inferiora quæ sunt augemus, ut illa maiora uidean-
tur, ut hanc rem tam æquam, si quilibet ignotus abs te
peteret, tamen ignoto recusare non debebas: nunc orat-
pater, & pater sic meritus. Si tantis officijs nullam gra-
tiam reposuisses, ingratisissimus eras: nunc pro summo be-
neficio, maleficiu summum retulisti. Si liberorum &
coniugum

Actio. 2.

Incremen-
tum.

In verrem
Act. 5.

In Phil. 2.

Lib. 12. Aeneidos. O
præstas animi iuuenis &c.
L. 10. 3. de cados.

Ratio amplificandi per congeriem.

Ex 7. act. Verrina.

iam, & humanum contemnit, iubetque grauius adhuc accipere, quum pater nihil hoc grauius, neque fieri, neque dici posse crederet. Posterioris generis illud est, quum Vergilius Aeneae laudes ex amplificata Turni uirtute adauget: aut quum Hannibalis bellicis laudibus crescit uirtus Scipionis, aut quum Germanorum, aut Gallorum fortitudo, Cimbrorum immanitas augetur, ut maior sit uictoris gloria. Sed infinite propè sunt, ex relatione ad alio quid, amplificandi formæ: ueluti si clades à Troianis, Græcisque acceptas amplifices, quo uideatur Helene species admirabilior, ob quam non piguerit sapientissimos uiros, tot mala perpeti: utque in Platonis symposio, & ad cibiadis formæ, & toties oblata copia, Socratis contentia singularis colligitur. Reliquum est ultimum augendi genus, quod οὐκ ἔστιν ἄλλο, id est, congeriem apponunt, qua rem eandem alijs atque alijs modis iterant. Nam nisi summa fiat uarietate, uitiosa erit iteratio. Iulii Cicero pro Ligario: Quid enim tuus ille Tuberculanus strictus in acie Pharsalica gladius agebat: cuius latius ille mucro petebat: qui sensus erat armorum tuorum, quæ tua mens, oculi, manus, ardor animi? quid cupiebat: quæ optabas? Sed plus habet grauitatis, quum paulatim forties increfcit, ut: Aderat ianitor carceris, carnifex pretoris, mors, terrorque sociorum, & ciuium Romanorum licitor Sextius. Iam uero extenuandi eadem sunt rationes, quæ amplificandi, neque diuersus usus. Optime extenuationis exemplum erit illud comicum: Hæc uerba una me hercle, falsa lachrymula, quam oculos terendo misere uix ui expresserit, restinguet. Hic uitiosissimum fuerit ad leuora à grauioribus orationem proficisci, ut uitam, sanguinem, pecuniam pro te effundere non dubitem. Plurimum uero ponderis orationi accedat necesse est, quoties hinc amplificata, hinc eleuata inter se comparantur.

Extenuandi ratio.
In Eunu.
Obscuratiuncula.

DE FIGVRIS AD GRAUITATEM FACIENTIBUS.

In hoc genere potissimum consuetabimur ea sermo nis schemata, siue tropos, quæ reddunt acrem et ardentem orationem. Huiusmodi sunt ex his quæ in uerbis sita sunt, membra, articuli, comparia, repetitiones, conuentiones, interrogationes, dubitationes, metaphoræ, prosopopœia, apostrophæ, demonstrationes, quæ rem oculis subiiciunt cum exaggeratione. Eandem uim habent asseuerationes, si quis tamen has inter schemata numerat, epiphonemata, quas acclamationes recte uertes. De quorum singulis non est huius instituti prolixius disserere: qui rhetoricè hic non docemus, sed indicamus duntaxat, quod ad scribendas epistolas attinet. Ceterum totius huius generis supellectilem, ac uim copiosam colligere licebit, quum ex alijs scriptoribus, tum præcipue ex historiographis: apud quos reperire licet crebras orationes, quibus dux exercitum, aut miles militè,

K aut

aut magistratus populum ad fortiter agendum cohortatur. Profuerit & ea meminisse, quæ philosophi & ceteri cūdi scriptores, de fortitudinis natura memoria prodiderūt. Nos tamē interim, quo quæ præcipimus inuēti ceu digito cōmonstremus, unicū subijciemus exemplum.

EXEMPLVM EPIST. COhortatorie.

Principit à laude.

Exhortatio cum laude mixta.

Laus à bene cœptis. A genere. A patre. Ab indole. Ab eruditione.

Dici non potest, iucundissime nepos, quanta tunc me, tum tuos omnes uoluptate affecerit pulcherrimus rumor, nuper hic de rebus fortiter abs te gestis, exortus. Iacta sunt per pulchra immortalitatis tue fundamenta. Quid autem hortari incipiam, ut rem diuinitus cœptam, perficias: qui eo animo sis natus, ut nihil unquam humile, aut sordidum cogitaris, utq; non tam calcaribus quàm frenis egere te putem? Sed tamen incredibili quodā erga te studio, compellor currētem (quod cœperunt) incitare. 1. bone, quod uirtus tua te uocat, i. pede festo: perge absoluere, quod summa cum laude cœpisti, te natalibus tuis, quibus hæc urbs nihil unquē uidit illustrius, te patre tuo clarissimo, ista tua indole, ista eruditione, ista animo dignum præstare. Impone summam manum immortalibus monumentis, à quorum absolute non multum abes: quod maximum ac difficillimum est præstitisti: quod desideratur, plus habet decoris, quàm difficultatis. Certasti cum maiorum tuorum imaginibus, quibus tuapte uirtute, plus lucis attulisti, quàm acceperis.

si etatem, qua cum propè adhuc impubes habearis, nihil tamen non forti uiro dignum uel gessisti, uel cogitasti. Anteuertisti maioribus tuis uirtutum magnitudine: uicisti hætenus, & tui studiosorum expectationem, & amulorum inuidentiam. Sed postquam omnia superasti, unū etiam certamen reliquum esse puta: nempe ut te ipsum imiteris, tui similis esse studeas: tu te ipsum præire conendas. Nam uinci à te ipso, tam fœdū fuerit, quàm pulchrū fuerit reliquos superasse. Ita si semper tibi instes, non deerit, qui cum laudibus certare possis. Cogita te eum in locum, ipsius fortunæ manibus esse deductum, ut necesse sit, aut summa cum laude peragere fabulam, aut summo cū probro defatigari. Ardua quidem & difficilis est uirtutis uia, sed amplissima tibi præmia proponere. Decus, immortalitas, imperiū, opes, dignitas, felicitas, in manu sunt, si pertenderis. At si (quod omē dij auertant) defatigeris, nō solū pristinae gloriæ tenebras offuderis, uerum etiam in posterum omnem dignitatis spem tibi recideris. Labores neque diuturni sunt, neque ita magni: præmia tum æterna, tum amplissima proponuntur. Aulea iam pars exhausta, annus duntaxat est tibi perdurandus: in quo facito, ut tanquam in conclusione, & extrema muneris tui parte, perfectissimus atque ornatissimus fuisse uidearis. Fac ut ueterum heroum pulcherrima facta tibi ob oculos assidue uersentur. Hercules ille, totius Græciæ facile princeps, quot laboribus

A spe metus.

A metu.

Ab exemplo. Exempli poeticum.

Tractatio
fabulæ.

sibi iter in cælum aperuit, quot monstra superauit, quæ
ad inferos etiam ipsos legitur penetrasset. Quæ tibi si se
ita de illo uidebuntur, non pugno quidem, sed tamen diu
uinitus à sapientissimis, doctissimisq; uiris, excogitata
sunt, quo nobis heroicæ uirtutis exemplum absolutum
proponerent, & ad immortalitatem nominis uiam ostē

Laus auto
ris.

derent. Nam quonam alio consilio Homerus, cui magno
doctissimorum hominum cōsensu, diuinitus quædam tri
buitur, Vlyssē quæ nobis ut sapientis uiri simulachrum
proposuit, tam diuturnis laboribus iactatum scripsit,
nisi ut significaret hanc unam esse uiam, ad æternum no

Exemplū
Græcum
ex histo
ria.

Exemplū
Macedoni
cum.

Exemplū
Romanū.

Exemplū
Hebræum.

Exemplū
fœminarū

minis decus parandum apud posteros. Hac Epaminū
das, hac Alcibiades clarissimi Græciæ imperatores, sibi
immortalem apud posteros laudem pepererunt. Quid
aliud Alexandrum Magnum cogitasse credis, cum se
tū periculis obijceret? Quem tu laborē Decios illos re
cusaturos fuisse unquam credis: quorum alter ut ætera
nam sibi laudem compararet, dijs manibus se deuouit,
ter in medios hostes se præcipitem dedit? Quæ nō etiam
Machabæorum nomen celebrabit, quorum unus elephan
ti uentre perfosso pulcherrimam oppetens mortem, cle
rissimo facinore immortalem gloriam est consequutus.
Quid hodie uel celebrius, uel plausibilius Iudith,
re, & Rachab memoria? quæ quoniam sexu suo ma
res masculum animi robur præstiterunt, non inter fœmi
nas, sed inter heroes commemorantur: Sed quid nos ex

terna atque antiqua repetimus? domi habes, qui te ad hu
iusmodi uirtutem debeant incitare, & quidem eo uehe
mentius, quo genere coniunctiores. Nam ceteros quidē
egregios uiros imitari, laudi ducitur: at tuorū sine sum
mo de decore dissimiles esse non potes. Viuit adhuc res
cens, & posteritate ipsa crescit aui tui uiri fortissimi

Transitus
Exemplū
de mensurā

Exemplū
aui.

memoria. Quāto ille animo iam inde à teneris annis ad
nominis immortalitatem contendit? Honestos ille labo
res, pro ludo habuit: uoluptatem & ocium non secus, ac
pestem teterrimam fugiebat. Sæpe ipse adolescens ex eo
tā natu admodū grandi audiuisse memini, se haud lōgio
rem uitam a superis optare, quā ut patriæ sua industria
posset usui esse, cui se potius quā sibi ipsi natum dice
bat. Ad propiora ueniam, tibi magis, quā mihi ipsi no

Exemplū
patris.

ta. Pater tuus uir fortissimus, atque optimus, quid un
quam durum, aut difficile iudicauit, quod uel ad glorie
incrementum uel reipublicæ commodum pertinere pos
sisset? Quot ille, quāque difficiles legationes adoles
cens, non sine summa laude obiit? Quot hycemes sub pelo
ribus egit? E quantis angustijs sua se uigilantia expe
diuit? Quem ille magistratum non petiit? Quid autem
petiuit, quod non obtinuit? Quid obtinuit, quo non sum
ma cum laude sit perfunctus? Debent pectori tuo pater

Repetitio
nes.

Dicta fa
miliaria
patris.

na illa monita infixæ sedere, Sæpe enim te adolescentus
lum, ut memini, Vergiliano illo carmine consueuit ex
osculans hortari: Discite puer uirtutem ex me, uerumq;
K 3 laborem

laborem, Fortunam ex alijs. Nec raro me audiente, hinc
 usurpare sermonem solebat, sibi prorsus uideri nihil in-
 teresse inter eos, qui nunquam nati essent, et eos qui nul-
 la re memorabili gesta, obscuri ex hac uita migrassent.
 Quare quum ab his sis maioribus ortus, huiusmodi pre-
 ceptis foris, domi que institutus, obscurum tibi esse non
 debet, quid tui, uel patria potius ipsa abs te expectet:
 presertim cum isti generi, isti indoli, egregiam quoque
 doctrinam adiunxeris: quum iam istiusmodi rudimenta
 edideris. Cogita tuorum omnium, non amicorum mo-
 do, sed ciuium etiam quotquot sunt oculos in te unum
 coniectos, omnium in te suspensos animos: quorum iam
 expectationi uix satis facturum uideris, si tantum ad na-
 talium tuorum uirtute nihil de generaueris. Nescio quid
 maius sibi de te pollicentur, quorum si uotis tua uirtus
 responderit, quid si etiam uicerit, quantus erit tuorum
 omnium triumphus, quanta patrie gratulatio? Quanta
 tum autem Trebonij uiri, ut scis, tui amantiissimi, et indi-
 cio de te, et amori in te accesserit? Sin rem indiligenter
 gesseris (quod omen deus auertat) maleuolentissimi ho-
 mines, qui tuae haecenus inuiderunt uirtuti, quos que re-
 rum tuarum splendor excruiat, continuo uerticem col-
 lent, erimus que et tu, et tui omnes ludibrio, et risu
 nebulonibus inuidentiis. Amici obmutescunt, inimici
 insultabunt, beneuoli frigidi, maleuoli feroces. An haec
 feret ista tui peccatoris celsitudo? Zoili in te odium ne-
 gillat.

Ab expecta-
 tione.

Ab expecta-
 tione
 maleuol-
 rum.

Conten-
 tiones.
 A certa
 persona.

Nullo comodiore modo pestem illam ulcisci potes, quam
 ut gloriae tuae inuidia contabescat. Varum autem uirus
 lentissimum hominem plane ad suspendium adegeris, si
 nobis uictor redieris. Codrus iam nunc suspendio tras-
 bem delegit. Si nihil te, neque tua gloria, neque nostra ex-
 pectatio mouerit, hoc certe tanti fuerit ut haec monstra
 conficias. Quare te Charissime nepos, unica spes, et is
 dem decus tuae gentis, per luculentissimas maiorum tuo-
 rum imagines, per egregiam indolem, per sapientiae lau-
 dem cui semper studuisti, per nostram, patriaeque expecta-
 tionem: per bene auspicata laudum tuarum initia, obse-
 cro, atque obtestor, ne committas, ut quum haecenus ca-
 teros uiceris, a te ipso superatus uidearis. Dicit tua coe-
 pta secudent, et felicibus utere fatis. Vale decus nos-
 trum. Est et inter Hieronymianas epistolas, exhortato-
 ria ad Heliodorum, quae uniuersum eius generis artifi-
 cium una complectitur.

Epilogus
 per obse-
 crationem.

DE GENERE DEHORTA- torio.

Operae precium non putauit, dehortationis exem-
 plum subijcere, quod eadem sit utriusque generis
 ratio, quum uix unquam exhortemur, quin eadem opera
 dehortemur. Exempla eorum quibus ea res infelicitate
 cesserit accumulabimus. Deinde rei turpitudinem, pro-
 brum, conuicia, damnum, incommoda diligenter collige-
 mus, quae per exornationem, quam a rhetores descriptio

nem appellant, ante oculos ponemus. Sed hæc aliâq; studioforum industriæ relinquenda putauimus. Nunc ad singulas cuiusq; generis partes, non quidæ ex omnibus, sed optimis autoribus sylvam quandam uerborû, ac sententiarum ministrabimus: quibus ex nostris nonnihil adijcimus, quo scripturi, hæc semper tanquam penum ad manum habeant, & imitandi studio, similia discant effingere.

EXEMPLVM DE PROMPTVM EX

prima Ciceronis ad Q fratrem epistola.

Ab expectatione bonorum.

A meo.

Ab expectatione malorum.

Quare, quoniam in istis urbibus cum summo imperio & potestate uersaris, quibus uirtutes tuas consecratas, & in deorum numero collocatas uides, in omnibus rebus quas statues, quas decernes, quas ages: quod tantis hominû opinionibus, tantis de te iudicijs, tantis honoribus debeas, cogitabis. Quod si in mediocri laude sermonis, ac prædicationis, res nostræ essent, nihil à te eximium, nihil præter aliorum consuetudinem postularerem. Nunc uero propter earum rerum, in quibus uersati sumus, splendorem, & magnitudinem, nisi summam laudem ex ista prouincia assequimur, uix uidemur summam uirtutem posse uitare. Ea nostra ratio est, ut omnes boni tû faueant, tû etiam à nobis omnem diligentiam, uirtutemq; postulent & expectent: omnes autem improbi, quod cû his bellû suscipimus sempiternû, uel minima re ad

ad reprehendendû contenti esse uideantur. Quare cum eiusmodi theatrum est totius Asiæ celebritate refertissimum, magnitudine amplissimum, iudicio eruditissimum, natura autem ita resonans, ut Romam usq; significatio nes uocesq; referantur, contendere quæso, atq; elaborare, non modo ut his rebus dignus fuisse, sed etiam, ut omnia illa tuis artibus superasse uidearis.

Simul & illud cogita, nos non de reliqua & sperata gloria iam laborare, sed de parte dimicare, quæ quidem non tam expetenda fuit, quàm tuenda nobis est: quod reliquum est, id non tam difficile, q̄ præclarum.

Exhortationem mitigat hoc modo: Atq; hæc non condicuntur, ut te dormientem oratio mea excitasse, sed potius ut currêtem incitasse uideatur. Facies enim perper tuo, quæ fecisti &c. Tu quanquam consilio non egres, uel abundas potius, tamen hoc animo esse debes, ut nihil cures, quàm ut ante factum aliquod egregiû audiamus quàm futurum putaremus. Te uero ad inoneo tum beneficijs tuis, tum amore incitatus meo, ut omnem gloriam ad quam à puero inflammatus fuisti, omni cura atq; industria consequare, magnitudinemq; animi, quam ego semper admiratus sum, semperq; amaui, constanter obsecras, nec unquam inflectas cuiusquam iniuria. Illud te & astores industrij solent, sic tu in extrema parte, & conclusionem muneris, ac negotij tui diligentissimus sis.

Mitigatio exhortationis.

A laude.

Obsecratio.

Plinius.

Quamobrem si me amas, quantum profecto amas: si dormis expergiscere, si stas ingredi: si ingredereis curare: si curris aduola. Hoc sit negotium tuum, hoc otium, hic labor, hæc quies: in his uigilia, in his etiam somnus reponatur. Effinge aliquid, & excude quod sit perpetuo tuum. Nam reliqua rerum tuarum post te, alium atque alium dominum sortientur, hoc nunquam tuum desinet esse, si semel ceperit. Scio quem animum, quod horum ingenium. Tu modo enitere, ut tibi ipse sis tanti, quantum uideberis alijs si tibi fueris. Quod te quoque ut facias, & hortor & monco: memento quibus imaginibus oneraris, quæ nomina, & quanta sustineas. Proinde dum suppetit uita enitamur, ut mors quam paucissima que abolere possit, inueniat. Lusus uocantur, sed hi lusus non minorem interdum gloriam quam seria consequuntur. Confugit in sinum tuum Respublica. Ac mihi intuenti sapientiam tuam, minus mirum uidetur, quod mortales istos caducosque titulos, aut deprecereis aut temperes. Scis enim ubi uera principis, ubi sempiterna sit gloria, ubi sint honores, in quos nihil flammis, nihil senectuti, nihil successoribus liceat. Arces enim & statuas temporis demelitur, & obscurat obliuio, negligit carpitque posteritas. Contra contemptor ambitionis, & potestatis amator, ac frenator animus, ipsa uetustate florescit, nec ab ullis magis laudatur, quam quibus minime necesse est. Quod ego titulis omnibus speciosius reor, quando non

tribus aut sexis nomen tuum, sed monumentis æternæ laudis inciditur. Ibit in secula fuisse principem, cui florenti & incolumi nunquam nisi modici honores, sepius nulli decernerentur.

EXHORTATIO.

SED præsta te cum, qui mihi à teneris (ut Græci dicunt) unguiculis es cognitus. Magna est hominum opinio de te, magna commendatio liberalitatis, magna memoria consulatus tui. Hæc profecto uides quanto excellentiora, quantoque illustriora futura sint, cum aliquantulum ex prouincia, atque ex imperio laudis accesserit. Quamquam te ita gerere uolo, quæ per exercitum atque imperium gerenda sunt, ut hæc multo ante medière, huc te præres, hæc cogites, ad hæc te exerceas sentiasque: id, quod te facillime posse obtinere summum atque altissimum gradum ciuitatis: quæ quidem mea cohortatio ne tibi in animo aut sine causa suscepta uideatur &c. Teque ad studium summæ laudis cohortabor. Est enim tibi grauis aduersaria constituta, & parata incredibilis quædam ex præstatio, quæ tu una re facillime uinces, si hoc statueris, quorum laudem gloriam adamaris, quibus artibus & laudibus comparantur, in ijs esse laborandum. Lib. IX. epistolatorios, circa medium et finem. Quam indicare malui, parte ne uolumen oneretur, partim quod gratiora sunt

Cicero.

quæ

Cicero ad
Atticum.
Dehorta-
tio, id est,
uniuersæ
uirtutis
memêto.

Adhorta-
tio ex obli-
quo.

que nobis ipsi decerpimus. Epistola lib. X. Quæ ipsum
Furnium, aliquot habet locos exhortatorios. Item *τοίνε ἀρετῆς μιμνήσκου*, curâq; & officio, ut ab omni-
bus & laudemur, & amemur. Per fortunas tuas Cice-
ro, per liberoste oro & obsecro ne quid grauius de sa-
lute, & incolumitate tua consulas. Nã deos hominesq;
amicitiãq; nostram testificor, me tibi præ dixisse, ne que-
temere monuisse. Quare si tibi tu, si filius unicus, si do-
mus, si spes tuæ reliquæ tibi charæ sunt, si aliquid apud
te nos, si uir optimus gener tuus, ualeamus, eorum fortu-
nam non debes uelle conturbare, ut eam causam, in cuius
uictoria salus nostra est, odisse, aut relinquere cogamur,
aut impiam cupiditatem contra salutem tuã habeamus.
Etiam atq; etiam Cicero cogita, ne te, tuosq; omnes sin-
ditus euertas: nec te sciens, prudensq; eò demittas, unde
exitum nullum uides esse. Quare quid est quod ego te
horter, ut dignitati & gloriæ seruias? Proponam tibi
claros uiros, quod facere solent qui hortantur: nemine
habeo clariore, quàm te ipsum. Te imitere oportet: te-
cum ipse certes, ne licet quidem tibi iam tantis rebus ge-
stis, non tui similem esse. Quod cum ita sit, hortatio non
est necessaria, gratulatione magis utendum est. Contu-
git enim tibi, quod haud scio, an nemini, ut summa seueri-
tatis animaduersionis, non modo non inuidiosa, sed epi-
popularis esset: & cum bonis omnibus, tum in fimo cingi
gratissima. Hoc si tibi fortuna quadam contigisset: quæ
tularer

tularer felicitati tuæ, sed cõtingit magnitudine tum ani-
mi, tum etiam ingenij, atq; consilij. Quo facto, intellige-
re debes, in te positam esse Remp. tibiq; non modo tuen-
dos, sed etiã ornandos illos uiros, à quibus initiũ libera-
tis profectum est. Tu quoniam Remp. nosq; conseruas,
fac diligentissime te ipsum, mi Dolobella, custodias. Nũc
mi Attice, tota mente incumbẽ in hanc curam, magna es-
tim res est. Quam ob rẽ aduola obsecro, atq; eã Remp.
quam uirtute atq; animi magnitudine, magis q̃ euentis
rerum liberaſti, exitu libera: omnis omnium concursus ad
te futurus est. Fortẽ & liberum animum, quo & consul
& nunc consularis Remp. uendicasti, sine constantia,
& æquabilitate nullum esse putaris. Nihil enim per se
amplum est, nisi in quo iudicij ratio extat: quia neminẽ
magis decet, quàm te Remp. amare, libertatisq; defen-
sore esse, uel ingenio, uel rebus gestis, uel studio, atq; effla-
gitatione omnium: Tute exuscita, ut eam ciuitatem, in
qua maxima gessisti, liberam atq; honestam fore putes,
si modo sint populo duces, ad resistendum improborum
consilij. Quare magnum fac animum habeas, & spem
bonam. Cessator esse noli, et illud, *γνώσι σκαυῖον* noli pu-
tare ad arrogantiam minuendã solum esse dictũ, uerum
etiam ut bona nostra norimus. Præterea meminere, Plinius.
quanto maiori animo honestatis fructus in conscientia,
quàm in fama reponatur. Sequi enim gloria, non appeti-
debet: nec si casu aliquo non sequatur, idcirco quod glo-
riam

Cicero ad
Q. fratrem.

riam promeruit, minus pulchrum est. Ii uero qui bene facta sua uerbis adornant, non ideo predicare, quia fecerint, sed ut predicarent, fecisse creduntur. Sic quod magnificum referente alio fuisset, ipso qui gesserat uocensente uanescit. Homines enim cum rem destruere non possunt, iactationem eius incessunt. Ita si silenda feceris factum ipsum: si laudanda, quod non si eas, ipse culparis. Multo deformius amittere, quam non assequi laudem. Item lib. II. tota epistola, cuius initium: Hominem te patientem. Huiusmodi sententijs extimulamus animum laudis cupidum.

εις διωνος αριστος αμανωδης περι πατριης. Id est.

Vnum augurium optimum pugnare pro patria.

αλκιμος εως ινα τις σε και ο ψιδωνωρ ευ επη

Strenuus esto, ut aliquis te etiam posterorum predicet.

ανεγεις εσε φιλοι, μνησασθε δε δεσποδ αλκιμω

Viri estis chari, recordemini autem Martis laboribus.

Aeneid. 5. I, bone quod uirtus tua te uocat, i, pede fausto.

Aeneid. 6. Tu ne cede malis, sed contra audentior ito

Quam tua te fortuna sinat.

Fac aliquid dignum promissis. Difficilia que pulcherrime

In magnis et uoluisse sat est.

Macte hac grauitatis gloria Caesar.

DEHORTATIO.

SED ego te ut ad certam laudem adhortor, sic à diuinatione deterreo: redeo que ad illud, quod initio scripsi, totius facti tui iudiciu, non tam ex consilio tuo, quam ex euentu homines esse facturos.

Cicero epist. fam.

COMMENTICIA MEA.

NON est affectanda gloria forti uiro, suapte uirtute contento: sed hæc bene facta non aliter quam uirtus eximia, sed hoc contingit illustrior ac uerior. Splendidus titulus, pater patriæ: sed hunc promeruisse pulchrius est, quam possedisse. Inter omnia tua, gentisque tue memora, si mihi credis, erit hoc precipue gloriosum, Tot egregijs facinoribus summa cum laude gestis, fac istum tibi colophonem addas. Arduum facinus ad quod te honor, sed tuo genere, tuoque animo dignum. Ab ista familia, ab ista indole, ab istis factis, nihil expectatur plebeium, sed mediocre. Omnia summa præstes oportet, si uelis maiora tuorum ornamentis, si tue pristinae gloriae, si cum te expectationi respondere. Cogita te uersari in theatris longe frequentissimo, omnium oculos in te coniectos: non abunde magnum sui premium est. Non uiuit, qui uiuit inglorius. Non perit, qui moriens, honestam memoriam relinquit posteris. Ut omnia mors tollat, certe nominis honesti decus à rogo redditur illustrius.

Dehortatio à gloria perita.

Brexeria

Hor. li. 3.
oda. ult.

Exereri, mihi crede, tibi monumentum ære perennius,
quod non lior edax, non aquilo impotens, possit diruer
re, aut innumerabilis annorū series, aut fuga temporū.
Onerant te tuorum imagines, non illustrant, nisi quibus
factis illi sibi nobilitatem pepererunt, ijs tu tuearis &
alas. Huc te uocat generis tui claritas, huc patriæ pie
tas, huc ciuium tuorum nunc in tua uirtute sita salus: tan
tum exeras istum uere magnum animum tuum, adernit
fortibus ausis superi fauentes. Audaces adiuuat ipse
Deus. In re honesta, suus cuiq; animus Deus est. Nunc de
libera, utrum malis maiorum tuorum ornamento, tuos
laudatissimis factis hoc decus ac ueluti summam manum
addere, an generi tuo tenebras offundere: & quicquid
hactenus tot egregijs laboribus partū est gloria, semel
amittere. Nulla possessio difficilius aut tardius parata
tur, quàm honestæ fame, nulla citius amittitur. Si te nullo
la mouet tantarum gloria rerū, certe liberis tuis nulla
possessionem relinquere potes, uel speciosorem, uel pre
ciosiorem, quàm huius facti nunquam intermituram gloria.
Ut leones et aquila, non cum quibuslibet feris belliger
tur, sed quasdam prædas, ut suis unguibus indignas con
temnunt: ita tuum est, hoc facinus, quomaius est, ac diffi
cilius, hoc maiore cum animo suscipere, uelut eximia
gloriæ materiam, eximia uirtuti seruatam. Scio difficili
umū esse ad quod horror: nec ignoro uerū esse quod
ci solet, οὐ πάντοτε ἀνδρῶν: sed aliquando grauiora præ
parantur.

Id est. Nō
cuiusuis
uiri. pro
uerb.

stitisti, nec alius animus par tanto negotio. Si palma de
dignatur cedere ponderi imposito, sed magis aduersus
impositum nititur, sursum erigens sese, quanto magis o
portet fortissimi uiri animum, ex ipsa negotij difficultate
te crescere. Non hæc scribo, quo te cessantem extimue
lem, sed quo sponte currenti calcar (quod aiunt) addā.

Non tam hortor ut ista facias, quàm gratulor ultro
properanti, quò nostra uota tuam uirtutem uolebāt in
uitare. Primum cogita, quid deceat Germanum, deinde
de quid Saxonem, deinde quid Alberti nepotem, postre
mo quid Philippum. Duplicem sustines expectationem
nimirū ut laudatissimo patri Philippo Philippus, et exi
mio fratri, cui succedis, respondeas. Nobilitas uera,
non aliunde quàm ex egregijs factis nascitur. Hæc ipse
tibi præstare potes. Quid suspicis uetusta stemmata?
Quin ipse tibi paras imagines? pulchrius erit decus,
cuius autor fueris, quàm cuius heres. Quanto pul
chrius est, te tuis maioribus, tua uirtute prælucere, quàm
in aliene laudis hereditatem uenisse?

Probrum ignauia quorundam nuper acceptum, tua
uirtus tuāque uigilantia sarciat oportet. Proxime ac
ceptam eladem omnes fortunæ imputabunt, si nunc de
clararis, quantum in bello ualeat fortis & infractus du
cis animus cum eximia prudentia coniunctus.

Nihil magis nostrum est, quàm quod nobis nostra pa
ratur industria. Hoc tibi præstat ista pectoris uirtus,

L

ut

Mitiga
tio.

Vergil. 9.
Aeneid.
Maeste
puer.

Epiph.
nema.

ut audeas: hoc patriæ pietas, ut uelis: quod reliquum est
dabunt superi, & pietatis fautores, & honestæ uiri utis
prouectores. Maeste istius animi esto. Istiusmodi sua
dij ad nominis æternitatē grassare. Eia maeste uirtute.
Sic sic itur in cœlū. Age fortissime iuuenis, ne defatiga
re, ne conquiesce, donec pulcherrimis gestis honestissimū
mum finem imposueris. Maxima studij pars tibi iam de
cursa est: hoc alacrius ad metam propera, quo propior
es. Nihil est tam arduū in rebus humanis, quod non effi
ciat, si sibi imperarit animus, ut magnopere uelit. Quo
res primū deos, ac diuos fecit? nonne præclara in Repu
merita? Quid enim deo similis, quàm excelsus anim
mus, uel gratis de uniuerso mortalium genere bene me
veri studens? Magnificentius est, amplissimos honores
promeruisse, quàm obtinuisse. In magnis et uoluisse ma
gnum est. In rebus præclaris etiam conatus in magna
laude ponitur. Quum hætenus in campo gloriae præ
curreris omnes, hic tui similis sis oportet. Si quid in
te generosæ mentis, si quid paternæ indolis, si qua scina
tilla pietatis in patriam, si quid consilij, si quid consilia
tis animi, si quid masculi roboris, si quid heroicæ uirtu
tis, id totum nunc expromas oportet. Non poteris in
hoc laudis cursu defatigari, si spectes quæ præmia tibi
sint proposita. Perge infracto animo, quæ cœpisti, non
menq; tuum immortalitati commenda. Verum decus nō
in opibus sed in uirtute positum est. Bene collocauit, qui
patriæ

patriæ uitam impendit. Te unum spectant oculi ciuium
tuorum. Tuis humeris innixa est patria. Illi despon
debunt animum, nisi eum præstiteris, quem semper esse
iudicarunt. Hæc ruitura est, si te subduxeris. Cogita
laborem esse breuem, felicitatem ad quam properas esse
perennem. Ardua est, iuxta Hesiodum, uia, sed in uera
tice manet inestimabile præmium. An aliquid durū uide
ri debet, quo paratur æterna felicitas? Ne specta, quid
hic aut ille interim de te loquatur, sed quid tota posteri
tas semper sit loquutura. Vere regium, magniq; animi
est, male audire, cum bene feceris. Inuidiam maleuolō
rum, gloria benefactorū obrue. Pulcherrimū uindictæ
genus est, inimicum benefactis ad suspendium adigere.
Inuidorū latratus, uelut ignauorū canum negligē. Illud
uide, quò te honorū consensus prouocat. Malis placuis
se tam turpe est, q̄ ob turpia. Enitere ut his placeas, qui
bonis placent omnibus. Asina per medios ignes succur
rit suo scetui, & uir fortis destituet patriam periclitan
tem: cuius pars sunt & liberi? Parua & exilia sydera,
ualidorum exortu obscurantur, sed tu non potes magis
illustrare progenitorum tuorum gloriam, q̄ si ad istum
modum famam illorum obscures. Eò perge, non quò te
reuocat mundus, sed quò te uocat Christus. An te remo
ratur difficultas, ubi cœlum promittitur? An diffidis,
ubi fautor & adiutor est Christus? An dubitas de præ
mio, ubi promissor est Deus? Non agnoscet beneficium
tuum

Simile.

Adhortatio ad literas.

tuum aetas tua. Atqui istud demum est animo excessivo dignum. Nullum beneficij genus heroicis animis dignius quam quod erogatur in posteros. Sudoribus emuntur literae, sed pariunt immortalitatem. Vigilijs parantur, sed semel partem nunquam amittuntur. Serius contingunt, sed ubi contigerint tutissima simul et perennis est possessio. In alijs egregie gestis, magna laudis portio fortunae deciditur, nonnullam et hi sibi uendicant, quorum opera res perfecta est, huius facti gloria in solidum tua erit. Summam de te spem concitasti, non est tibi committendum ut hanc sefellisse uidearis. Genus, in dolens, prudentia, animi sublimitas, pristina decora, miram quandam de te concitarunt apud omnes expectationem: hanc fallere turpissimum fuerit, equare necessarium, uincere pulcherrimum. Si uoles cogitare, quid te dignum, sic te geras in ista prouincia, ut qui in eadem ante te, non mediocri cum laude uersati sunt, tui comparatione magnam laudis partem amittant: neque quisquam exoriat, qui tibi ausit succedere. Fac ita te geras in isto magistratu, ut et autoritate tua successori tradas augustiorem, et integritate uigilantiaque difficiliorem. Cogitato tecum, quicquid est istud laboris, quod percipiendae iuris prouidentiae datur tribus, aut ad summum quatuor annis aboleretur. Labor abit, honestas manet: Labor breuis, gloria immortalis. Alij tot annos de sudant, per terras, maria

Adhortatio ad iuris studium. C. l. li. 16. cap. 1.

riaque uolitant, ut rem familiarem augeant, te pigebit ad paucos annos honestissimis studijs incubere, quo tibi simul et rem, et dignitatem pares? Honos alit artes, ut scripsit Cicero: et hoc tibi calcar non mediocre debet addere, quod is princeps nobis contigit, sub quo nemo gratis uirtutem colit. Quidam ita propagant nominis tui memoriam, at nullum monumentum fidelius custodit hominis famam, quam si benefactis nomen tuum insculpas animis hominum, hoc est, si ingenij monumentis, non solum de tua patria, uerum etiam de cunctis nationibus: non solum de tuae aetatis hominibus, uerum etiam de posteris benemeraris. Vide etiam atque etiam necubi dormites in hoc opere. Magni refert, unde famam aspiceris. Expedit omni cura perpolitum esse, per quod primum innotescere uis populo. Posteaquam semel bonarum literarum patrocinium suscepisti, non oportet de gradu cadere. Videtur tibi cuiusmodi monstris res est, prorsus Hercule quodiam est opus. Eum nemo melius praestabit uno te. Obtinere te per nostram amicitiam, per utriusque salutem: nam mea, nisi te incolumi non consisterit, ne te periculo negotio admisceas. Vel hircus Aesopicus te doceat, ne te contemnas temere in negotium, unde cum uoles, non possis temetipsum extricare. Facilis descensus Auerni, sed reuocare gradum, per difficile est. Si tibi uilis est tua uita, uxor ac liberorum te moueat calamitas. Sine his tu perire non potes, cum ex te uno pendeant omnes. In te omnis

Dehortatio.

Aeneid. 6.

domus inclinata recumbit. Hanc tua prudentia, tua uigilantia, tua fortitudine fulcias oportet, alioqui collapsuram. Tu inuicto animo, quod honestissimum iudicabis sequere. Optima cause fauebunt & numina.

EXHORTATIO MEA.

Cogita quanta factum istud laus & gratulatio sit consecutura. Quid multis? sic te numeris omnibus uirtutum absolutum presta, ut inimici uituperare te non possint, nisi simul laudent; illud noctes diesque tecum cogita, quo te quoque possis Tollere humo, uictorque uirum uolentem pro per ora. Quis non exosculetur istam eximiam indolentem? Quare te etiam atque etiam hortor, ut quod tibi maiores praetulerunt, tu posteris praeferas. Tu uel unus efficere potes, ne prorsus uerum sit, quod uulgo iactatur nobilibus nostris, nihil habere in domibus suis pulchrum, nisi inimicis: Hortantur te uno ore amici omnes, ut magno sis animo, utque omnia summa speres. Hoc utilissimum iudicatio, quod est cum honestate coniunctum.

DEHORTATIO MEA.

Sic habeto rationem dignitatis, ut memineris saluam. Fama aegre quidem restituitur sed restituitur tamen. Vita semel amissa nunquam recuperatur. Stultum est cum eo contendere, cui par esse non possis. Qui certat cum eo, quem non potest uincere, quae so quid aliud quam irrisum querere, an non extremae demeritae est? Si aduersus uirum

Georg. 1.
Tentanda
uia &c.

turam tuam niteris nihil aliud quam cum dijs pugnauris: & sis res ea successerit gigantibus. Quanto cum periculo tentantur ea quae uires nostras superant, Phaeton tis, Icari, & gigantum fabula te docere poterit. Quam non tutum sit audacem esse erga potentes & armatos, Adonidis interitus docere nos debet.

QUIBUS RESPONDENDUM

exhortatori.

Cum ego id ipsum destinasset, addidisti calcar spiritum curreti. Video quam faueas gloriae meae. Itaque dabo operam, ut non solum iudicio de me tuo, uerum etiam studio satisfaciam. Quamquam ipsa res iam dudum inflammabat animum meum, tamen non mediocre calcar addidit tua tam amica exhortatio. Utinam fortuna, & meo animo, & tuo studio respondeat. Non alia ratione poteris me magis deterrere, quam me conatus es incitare. Ais quicquid praescripsero, omnes habituros oraculi uice. Absit ut in negotio tam periculoso, meam auctoritatem quisquam sequatur. Strenue tu quidem suffundis aquam, quod aiunt, sed mihi magis opulatore opus est, quam hortatore. Quin ipse capessis ad quod me instigas? Si uideres uires meas esse pares negotio, nihil esset opus, qui adderet animum. Animi satis est, si tantum demisset uirium. Na tu equum, quod aiunt, in campum prouocas. Te quidem autore nihil non audebo. Iste tuus an mus tam feliciter ominans, mihi fuerit auspicii uice.

De Phaer
tone Qui.
li. i. meta.
De Icar. 8
De Ado
nid. 10.

Prouerb.

Nutantem animum, tua exhortatio totum impulit in curam huius negotij. Omnis iacta sit alea. Nos tuis auspicijs, rem fortiter aggrediemur. De exitu uiderint sperari. Nos quod in nobis est, fortem & erectum animum prestabimus. Age, nos uela uentis pandemus. Tantum ut fortibus ausis aspirent superi. Vtinam, quemadmodum addis animum, ita possis & successum rei dare. Tanti est apud me tua autoritas, ut te autore non dubitem uel in medio saltare foro. Quis tam est Thersites,

Homer.
Illiad 2.
Adagium
Therfi. fa
cies.

quem ista tua tam ardens oratio non faciat uirum? Acres stimulos addidit tua exhortatio, sed iam currenti, ut ait. Quod mea sponte faciebam, id tuo hortatu multo faciam alacrius. Ut forti militi tubæ sonitus ad prælium addidit animos, ita tua exhortatio me satis iam animatum, reddidit alacriorem. Ut qui monet quasi adiuuat, quemadmodum ait Plautus, ita qui hortatur, qui acclamat, qui applaudit.

In Curcu.
act. 3. sce.
ulti.

DE EPISTOLA SVASORIA.

Iam ad suasorium genus ueniamus, quod quidem ab illo superiori non admodum abhorret. Nam ut illi, ita hic quoque laudem, spem, expectationem, cohortationi nonnunquam admiscemus. Complectitur autem hoc genus uarias epistolarum species, quas separatim tractabimus.

Quibus partibus consistet suasoria epistola.

Nam & qui petit suadet, & qui commendat, & qui consulat, & qui monet, & qui consolatur. Suasoriam igitur epistolam hoc pacto licebit instituire. Si res postulabitur

captanda paucis est beneuolentia. Id quemadmodum fieri conueniat, à rhetoribus diligenter monstratum est.

Deinde narrationem subiiciemus, in qua omnia ad suadendum accommodabimus, & tanquam argumentorum semina iaciemus. Deinde si res ipsa partes in se continebit, eas cum diuisione proponemus. Quod si simplex erit, ipsi nostro ingenio diuisionem faciemus, & rationum capita, à quibus potissimum sumus suasuri, sub distributione, ut diximus, enumerabimus. Deinde singulas rationes uarie, copioseque tractabimus. Si quid uehementer nostræ rationi uidebitur officere, id statim in principio destruemus: aut ut quicque incidere, ita confutandum erit. Sed de rationum inuentione prius, postea de earum tractatione præcipiemus. Sumuntur autem rationes ab his potissimum partibus, honesto, utili, tuto, iucundo, facile, necessario. Honestum autem diuiditur in rectum & laudabile. Rectum in uirtutem & officium. Virtus in prudentiam, iustitiam, fortitudinem, temperantiam. Prudentia in intelligentiam, memoriam, prouidentiam. Iustitia in naturam, consuetudinem & legem. Natura in religionem, pietatem, gratiam, uindicationem, obseruationem, ueritatem, pactum, par. iudicatum. Fortitudo, in patientiam, magnificentiam, fidenciam, perseuerantiam. Temperantia, in continentiam, clementiam, modestiam. Honestum est, quod propter se est expetendum. Rectum, quod cum uirtute fit & officio. Virtus est animi habitus, rationi consentans

Exordium.

Narratio.

Diuisio.

Confutatio.

Enumeratio partium, à quibus consistet. Partes à quibus suadetur.

Diffinitio nes singulorum.

Honestum.

L S consentans

consentaneus. Officium est uirtutis, ad unamquamque personam accommodatio. Id sumitur ab etate, scientia, dignitate, professione, alijsq; circumstantijs, ut aliud est officium militis, preceptoris, discipuli, consulis, praetoris, nobilis, plebei, obscuri, senis, iuuenis, docti, indocti, uiri, foeminae, coniugati, caelibis. Quae quidem officia pro loco, tempore, & rerum conditione uariantur. Prudentia est rerum multarum memoria, & usus complurium negociorum. Memoria est, per quam animus praeterita repetit. Intelligentia est, per qua quae sunt, perspicitur, ante quam fiat. Iustitia est aequitas, ius unicuique tribuens, pro dignitate cuiusque. Natura ius est, quod nobis non opinio, sed quaedam uis innata in seuit. Religio est uis insita quae decorum metu, & ceremonijs hominum adicit. Pietas est in parentes, aut patriam aut alios sanguine iunctos officium. Gratia est officiorum, honorum & amicitiarum memoria, & remuneratio. Vindicta est, quae uim, & contumeliam defendendo aut ulciscendo propulsat, per quam peccata punimus. Obseruantia est, per quam etate aut sapientia, aut dignitate aliqua anteferentes ueneramur. Veritas est, quae nos mouet ut resficti est & sicuti scimus dicamus. Consuetudo ius est, quod sine lege propter uetustatem, aequae ac si legitimum usitatum est. Pactum est, quod inter aliquos communitum est. Par est, quod inter aliquos commune et aequale est.

catum est, de quo alicuius uel aliquorum sententia iam constitutum est. Lex ius est, quod aut populi, aut imperatorum iussu constitutum est. Fortitudo est rerum magnarum appetitio, & rerum humilium contemptio, & laborum cum utilitatis ratione perpersio. Magnificentia est rerum magnarum, cum ampla animi cogitatione administratio. Fidentia est per quam animus in magnis & honestis rebus multum in se fiducia certa cum spe collocauit. Patientia est rerum arduarum, ac difficultium honestatis, ac utilitatis causa, uoluntaria, et diuturna perpersio. Perseuerantia est in ratione bene considerata, stabilis & perpetua permansio. Temperantia est rationis in libidinem, atque alios non rectos impetus animi, firmata, ac moderata dominatio. Continentia est, per quam cupiditas, consilij gubernatione regitur. Clementia est, qua animi temere in odium concitati, comitate retinentur. Modestia est, per quam pudor honestus, claram & stabilem comparat auctoritatem. Haec sunt quae honesta appellantur, propter se expetenda. Quae his autem contraria sunt, turpia nominantur, & propter se sunt fugienda. Et quoniam uirtutibus uitia sunt finitima, non dissimile erit, quamuis rem uel ad laudem, uel ad reprobationem retrahere: id quae uel a nominis deprauationem sunt, & ex eorum preceptis mutuanda. Laudabile est,

Lex.
Fortitudo
Magnificentia.
Fidentia.
Patientia.
Perseuerantia.
Temperantia.
Continentia.
Clementia.
Modestia.
Laudabile

est, quod conficit honestam & presentem, & sequentem
 cōmemorationem. Id ex officio & uirtute nascitur, ne
 que unquam ab honesto separatur. Vtilitas in conserua-
 tione presentium, & comparatione sequentium com-
 modorum, & in eorum quæ his sunt contraria, cuitatio-
 ne consistit. Commodorum uero, quæ & bona appellantur,
 quædam sunt corporis, ut forma, uires, facultas, &
 eiusmodi: quædam animi, ut docilitas, celeritas ingenij,
 memoria felix, bonitas naturæ & indolis. Ad hæc quæ
 nostra paramus industria, eruditio, magnanimitas, tenen-
 perantia, ac cetera uirtutes, quædam fortunæ, ut hono-
 res, magistratus, opes, amici, & eiusmodi. Horum ut quic-
 que tractandum sit ne sim prolixior, à rhetoribus peti-
 iubebo. Tantum argumentandi formam annotabo, quæ rhe-
 tori conueniant: nam eas quas in tres figuras digessit Ari-
 stoteles, magna ex parte frigent, etiam in philosopho-
 rum scholis. Quanquam hanc partem non reperi in ex-
 emplari, quod apud me fuit manu descriptum. Atque in-
 ter cognoscendum planè cōperi, hoc ab alio quopiam alio
 fuit fuisse, quod nactus sit hæc in schedis meis, ex rhetori-
 præceptionibus, in alium quempiam usum decerpta. Non
 rescuimus tamen, quod in his magis desideraremus ad-
 ptam tractationem, quam utilitatem.

DE COMPLEXIONE ET CAE-
 teris argumentationum oratoriarum
 generibus.

Complexio est, in qua utrumuis concesseris, repre-
 henditur. Vnde, si tibi bonus præceptor fui, quid
 infectaris bene meritum? sin malus, cur reuocas? Poetas
 desine calūniari, quos si ipse didicisti, cur in alijs repre-
 hendis, quod ipse feceris? sin, quod magis credo, non di-
 didicisti, cur quod ignoras calumniaris? Pater si maritum
 improbum noueras, cur me illi collocasti? si probum, cur
 distrahis? Gabinium admonendum non censeo, nam si pro-
 bus est, non est reprehendendus: sin improbus, admoni-
 tionem tuam contemnet. Miserrimum est habere uxorem:
 nam si formosa sit, metu angeris: sin deformis, hoc ipso
 miser eris, quod deformem habes. Si meministi, obtun-
 dam, sin obliti estis, quum re nihil egerim, quid uerbis es-
 ficere possim? Stultum est, cuiquam absenti obrectare:
 nam si amicus est, cur presentem potius non admone-
 sin inimicus, cur odium eius irritas, & illi nihil nocere?
 De futuris euentis angere metu non debemus: etenim si bo-
 na sint, frustra metuimus: sin aduersa, infelicitatem diu-
 teraque pars, aut altera conuerti potest, & in aduersa-
 rium retorqueri: ut illud apud Aulum Gellium: Intendo
 tibi litem: si per suasero me nihil debere, non reddo mer-
 cedem, quia per suasi: sin minus per suasero, nihil debeo,
 neque enim didici artem. Sic utraque pars conuertitur:
 si per suaseris te nihil debere, dabis, quia didicisti artem
 sin minus per suaseris, rursus accipiam, quia non per sua-
 sisti.

Dilemma.
 Exempla.

De falsa
 complexi-
 one.
 L. 5. ca. 10.

Vtile.

Bona tri-
 plicia.

COM

Aliud exē
plum.De enume
ratione.

fisti. Accusandus omnino non est: nam si ueretur, quid cum accusas, qui probus est: si non ueretur, quid eum de-
cusas, qui id parui aestimet? Inuerte partem priorem: le-
mō si ueretur, maxime est accusandus, ut corrigatur.
Inuertere posteriorem sic: Imō si non ueretur, hoc ipso est
accusandus, quia improbus. Complexio, quae ex oppo-
sitis partibus constabit, refelli non poterit, ut haec: Non
sum accusandus, si aliter euenit quam putauī. Nā si scies
has id nō profuturum, tu potius es accusandus qui quod
Reipublicae utile uidebas, praesens conticuiisti: sin nescie-
bas, nec hic sum accusandus, cum & tu eiusdem futuro-
rum inscitiae reus sis. Enumeratio est, in qua pluribus re-
bus expositis, ac ceteris infirmatis, una reliqua necessa-
rio confirmatur, hoc modo: Si illum ab hoc dicis occisi-
sum, quum sine caussa nunquam suscipiatur maleficium,
necesse est, aut metu, aut odio, aut spe alicuius commo-
di, aut amici alicuius gratia ab hoc esse occisum: sed neque
odium, neque metum, neque spem intercessisse, neque ad
amicum aliquem mortem eius pertinere, probare poteris.
Relinquitur ergo ab hoc non esse occisum.

ALTERVM EXEM-
plum.

Quoniam hunc fundum constat meū fuisse, quem tu
nunc possides, necesse est aut hereditate tibi obuēnisse,
aut te uacuum occupasse, aut hunc emisse, aut usum tuum
fecisse, aut certe me inde ui deieciisse. Me uiuo, mea uer-
hereditate

hereditate tibi obuēnire non potuit. Emptio nulla profertur.
Vacuum, quod meum fuisse constat, possidere non potes: usu tuum non fecisti. Relinquitur igitur, ut
ui me à mea possessione deieceris: Haec argumentatio
confutatur, si aut unum aliquod membrum, quod ab ad-
uersario praeteritum erat, profertur: aut si unum quip-
piam ex his quae prolata sunt, falsum ostenditur. Ut si
dicat eum agrum sibi datum esse, quod ille in enumeratio-
ne praeterierat: aut si emptionem proferat, quod al-
ter in enumeratione negarat. Simplex conclusio, est
argumentatio, in qua ex eo quod antecedit, aliquid con-
sequi necesse est, hoc modo: Si hunc hominem in provin-
cia constat fuisse occisum, ab hoc qui tum Romae fuit, oc-
cidi non potuit. Item: Spiritus, igitur non est mortuus. Pe-
perit, igitur cum uiro concubuit. Cum uiro concubuit,
igitur uirgo non est. Homo est, igitur animal est. Poeta
non nouit, igitur didicit. Haec argumentatio confutatur,
si non coherere consequens ostenditur: ut, Si mater
diligat filium. At Medea (dicit aduersarius) filium
interfecit. Poeta est, igitur lasciuus. At Prudentius
probabiliter quidem, ac iuxta sensum communem, sed
neque necessario, neque perpetuo consequuntur. Per se fit,
ut iuuenes illaqueentur amoribus, sed reperias castissimos
moribus praeditos. Aut quod antecedit negabitur
si in primo exemplo dicat aduersarius, eum non
Romae

Confutatio enume-
rationis.De simpli-
ci conclusio-
ne.

Romæ, sed in prouincia fuisse. Subiectio est argumentatio, in qua querimus, quid pro aduersario, aut contra nos dici possit. Deinde p̄ singulas interrogationes protere subijcimus rationes, quibus id quod dictum est, non ita esse ostendimus, hoc modo. *Quæro igitur, unde iste ex tenui, tam pecuniosus sit factus? patrimonium amplum relictum est? At patris bona uenierunt. Hereditas aliqua obuenit? At à suis exheredatus est. Ex mercatura quæ agere constituit, questum maximum consequutus est? At ex eare, quæ habere uidebatur, omnino amissus sit. Quare si his rationibus locupletatus non est, aut illi aurum domi nascitur, aut unde non oportuit surripuit. Numeratur hæc argumentatio & inter exornationes. Nam quatenus aliquid colligimus, argumentatio est, quatenus ornata conficit orationem, exornatio putatur. Neque tantum ad concludendum adhibetur, quum non minus habeat dignitatis, hoc modo: Quid faciam miser? tacet. instigem? purgem me? laterem lauem. Reprehenditur hæc argumentatio, ut enumeratio: à qua non multum differat, si aut aliquid prætermisum ostenditur, aut infirmum aliquid ex enumeratis. *Oppositio est argumentatio, in qua ex opposito propositionis, ad ipsam propositionem reuertimur, hoc modo: Si eo tempore, quo hunc hominem in prouincia occisum dicitis, Romæ fui, relinquatur à me occisum non fuisse. Hæc propositio est, cuius oppositum sequitur. Nam si eo tempore, quo hunc hominem**

De opposi-
tione.

in prouincia occisum dicitis, Romæ fui, relinquatur à me occisum non fuisse. Hæc propositio est, cuius oppositum sequitur. Nam si eo tempore, quo hunc hominem in prouincia occisum dicitis, in prouincia fuissem, à me occisum suspicari poteratis: nunc autem, quum eo tempore in prouincia non fuerim, nihil est, quod hominem à me occisum suspicemini.

ALIVD EXEMPLVM.

Oportet nouo exemplo contra Cimbroſ Caium Marium imperium continuare. Nam si pax esset, & nullus nos ad nouas cogitationes cogeret, liceret autem facere quæ uolumus, nunquam nobis Quirites nouandum aliquid dicerem contra exempla atque instituta maiorum. Contentus enim essem moribus his, legibus, eaq; consuetudine, quæ nobis à patribus tradita est. Nunc autem cum bellum acerrimum sit, & hostes Italiam deuastent, quos tunc propius ueniant, ac iam urbi imminere uideantur, is qui omnibus imperatoribus antecellit Caius Marius, uel contra instituta ciuitatis (silent enim leges institam anno consulatum ac imperium contra Cimbroſ accipiet. Etenim quæ non faceremus, si pax esset, hæc nobis cum bellum sit necessario suscipienda uidentur.

ALIVD EXEMPLVM.

Non ab insignibus modo, uerum etiam à leuissimis uis nobis temperandum est. Nam si nulli nobis essent ini-

M mici,

Redit ad
primam
propositio-
nem.

Hæc pro-
positio est
oppositi.

mici, facile istis uitijs ignoscerem, quæ & humana sunt
& ipsa ætate penè excusantur. Nunc autem quum in di-
gnitate uitæ constitutus, à pluribus inuidis & malicio-
lis obserueris, dandam tibi operam censeo, ne uel in mi-
nima culpa deprehendi queas.

ALIVD EXEMPLVM.

Grauisime omnino istam iniuriã feram necesse est,
quæ si mihi ab alieno quopiam, de quo nihil essem bene-
meritus, obiecta esset, æquiore animo ferrem, liceret eo-
nim inimicum ulcisci, & simplex uulnus esset. Nunc au-
tem quum ab eo hanc contumeliam acceperim, qui cum
summa mihi familiaritas fuit, & in quem tantum officio-
rum contuli, quantum in alium neminem, non molestissi-
me ferre non possum. Duplicatur enim uulnus, quum in-
iuriæ ingratitude summa additur, & eum, quo amico-
sum usus, sine summa turpitudine non licet ulcisci.

ALIVD EXEMPLVM.

Haud æquũ est, ut tibi meam operam sine fructu co-
modem. Nam si referendi facultas tibi deesset, uoluntas
prompta adesset, uoluntate contentus essem. Nunc au-
tem quum sis opulentissimus, & id tibi supersit, quod mi-
hi deest, haud par est, te gratis meum officium possidere.

Violatio.

Violatio, quam Græci Βιάσις appellant, est argu-
mentatio, in qua ex aduersariorum ratione, nõ id quod
ipsi uolunt, sed quod nobis utile est, sequi demonstrat-
ur. Hæc in confutatione solum adhibetur.

Exemplum

Non est ducenda uxor, Ratio, eo quod ex connubio,
in orbitatem & luctum incidamus. Imò eo maxime est
uxor ducenda, quæ filijs alijs procreatis, luctum orbita-
tis à nobis expellit.

ALIVD EXEMPLVM.

Non sunt legendi poëtæ, demulcent enim legentis an-
imum, & alliciunt. Imò ob id ipsum sunt legendi, quia
demulcent animum.

ALIVD EXEMPLVM.

Nihil est magni tentandum cuiquam, eo quod breuis
sit hominis uita. Imò tanto magis aliquid egregij ten-
dum erit, ut quum diu uiuere non possimus, aliquid relin-
quamus, quo nos uixisse testemur. Et iterum: Damnatus
est, occidit hominem: imò præmio donandus, quia ty-
rannum hominem occidit.

Inductio est argumentatio, quæ rebus non dubijs cõ De indu-
ctio. cõ-
cessis, propter similitudinem, rem quæ dubia erat, com-
probat. Dic mihi prætor, uarijs sententijs pugnandum,
nec ne, si illo die inter nos dissensissemus, utrius senten-
tiæ staretur? Nõ est dubiũ, inquis, quin consulis. Quod
si diuersa fuissent auspicia, & mea quidem pugnandum
eo die significassent: tua, quiescendum: meis ne auspicijs
pugnandum fuisset, an tuis quiescendum? Meis scilicet,
quia consul fui, parendum dices. Age uero, si meis auspi-
cijs mea sententia, pugnatum prospere est, æquum ne ti

180 ERAS. DE RATIONE
bi uidetur, eum honorem ex ea re assequi, cuius nec sententia, nec auspicijs quicquam actum est?

ALTERVM EXEMPLVM.

Dic mihi senex ingratisime, si nihil in te beneficij locaſſem, num tu me iniurium uocaffes? Non, inquires, Neque enim iniuria uideri poteſt, ſi nihil de eo benemerearis, cui nihil debes. Nunc igitur quum ultro plurimum in te officij contulerim, non equum eſt te mihi ſuccenſere, quod bene facere deſierim, qui ſuccenſere non poteras, etiam ſi nunquam bene facere coepiſſem.

De collectione.

Collectio eſt argumentatio, qua rationibus & expositione abſoluitur. Hæc in quinque partes diſtributa eſt, proſitionem, rationem, rationis confirmationem, expolitionem, & conluſionem. Proſitio eſt, per quam ſummatim oſtendimus, quid ſit, quod probare uolumus. Ratio eſt, quæ demonſtrat uerum id eſſe, quod propoſimus uno aut pluribus argumentis. Rationis confirmatio eſt, quæ rationem expoſitam corroborat. Expolitio eſt, quæ rei locupletandæ & honeſtandæ cauſa ſumitur. Conluſio eſt, quæ poſtremo diſſuſius dictas breuiter colligit partes argumentationis.

EXEMPLVM.

Propoſitio.

Quonia breuiter docui, iudices, quæ de cauſa ſemper Vlyſſes Aiaceſem extinctum uoluerit, nunc quid uobis impedimento ſit, quin eum ab hoc interfectum uel hactenus

CONSCRIBEN. EPIST.

181

ce claris uideatis: potuiſſe quoque quod uoluerit facile perficere, quàm breuiſſime oſtendam. Nam is quum ſi ſocijs acerrimum uirum uideret, tum demum cogitaſſet poſſe eum incautum opprimi. Etenim quum arborum frequẽciam proſpectum omnem eripere uideret, tum eum ſecurum, alijs cogitationibus occupatum, non ante quietum aduerſi ſuſpicaturum arbitrabatur, quàm ei gladium occultus inſingeret. Itaque ſolitudo loci, obſcuritas inſidiæ præparatæ ac dolus, acerrimi, & capitalis inimici nihil metuentis, ſolitudo et ſecuritas, poteſtatem intendendi fortiſſimum uirum, deterrimo omnium atque perſiſſimo præbuerunt. Non credat hoc quiſquam niſi conſtet nihil eſſe Vlyſſis animo ſceleratiſſimo, atque improbiſſimo. Cuius rei indigna mors Palamedis præclarum testimonium eſt, quum ſingularis prudentiæ uirum dolo atque inſidijs conſiſſus, uel publico iudicio ſuperare poſſe ſperauerit. Quod ſi non in ſyluis, neque in ſolitudine, ſed celeberrimo loco, cunctis ſpectantibus, publico iudicio, ſapientiſſimum hominem ſuperare poſſe credidit, quanto magis ſolum, atque incautum, idque in latebris interire mere poſſe ſperauit: præfertim quum Palamedis iniuſtæ nex animum ad maius facinus audendum accenderit.

Cöcluſio.

Quare ſi ſyluam, ſi ſolitudinem, ſi illum inermem, incautum, hunc præmeditatum hæc omnia, paratumque fuiſſe intellexiſtis, nolite amplius dubitare, iudices, Aiaceſem ab Vlyſſe occidi potuiſſe.

M 3 Aliud

Proposi-
tio.

Ratio.

Confirma-
tio.Expoli-
tio.

Conclusio

Nihil dementius est, quam de improbo homine bene mereri. Quisquis enim id facit, suo officio, suoque summo hostem sibi facit eum, quem neque amicum, neque inimicum habere licuit. Nam si eum suis officijs nullis deo uinxisset, nihil cum improbo commercij fuisset. Nunc quum is ei se deuinctum sentiat, cui gratias referre non potest, cui debitorem uideri pudeat, necesse est, ut eiusmodi hominem extinctum uelit, ne sit, cui debere superbissimus simul & ingratiſſimus homo uideatur. Id si cui obſcurum uidetur: Trebonij hominis innocentissimi casu, liquido poterit intelligere, qui quum Varum senem, omnium quos terra sustinet, ingratiſſimum, amicum etiam habere potuisset, si nihil de eo meritis esset, cum suis summis beneficijs, accurrimus effecit inimicum. Itaque quanto se deuinctiorem illi intelligit, cui homo superbissimus minime uelit, tanto diligentius in eius perniciem incumbit. Quis eum hominem sane mentis iudicaret, qui latro nihil plus sapit is, qui improbum et ingratum demerenti, causam illi prebet, cur se perditum uelit. Quare cum nostro beneficio summum malum nobis parari intelligamus, & quemadmodum amico nostro ceſſerit, uideamus, si pro Oreste uidebimur in saniores, si post hac improbum hominem nostris beneficijs demereri uelimus.

ALIUD EXEMPLVM.

Sapientia

Sapientis est fame sue longe diligentius, quam opibus suis, non minus uero diligenter quam uita & consuleret. Minus siquidem damni, & incommodi accipit, qui pecuniam, aut etiam uitam amittit, quam qui famam.

Pecunia enim amissa sarciri potest, fama semel amissa, in integrum restituitur nunquam. Et uita quidem corporis, quum certos a natura terminos acceperit, in longum tempus extendi nequit. Fama uero hominis quae est altera, & potior uita nostra, etiam post cineres & rogam superest. Vitam igitur quisquis eripit, rem adimit, qua nullo etiam auferente, diu frui non poteramus.

At famam qui eripit, re immortalis, & pulcherrima nos spoliat. Quod ueteres recte intellexisse mihi uidentur, qui non pecuniam modo, uerum etiam uitam ipsam effundere non dubitabant, quo nomen suum quam maxime prorogarent. Multos fuisse eo animo legimus, ut postquam se fama spoliatos uiderent, ne causam quidem esse putarent, cur diutius in uita manerent. Ad hoc grauius fama, quam uitae dispendium iudicabant. Quod si homines in rebus maxime timere uidemus, quae cum sint praecipuosissima, facillime tamen perduntur, ac difficillime restituantur: sapiens existimandus non est, qui fame, quae neque restitui potest semel amissa, & qua nihil habet homo praecipuosius, non multo diligentius consulendum putat quam pecuniae, aut etiam uitae. Potest etiam tribus duntaxat, aut quatuor partibus confici collectio:

M 4 si uel

De ratiocinatione.

Propositio.

Assumptio.

Propositio.

si uel confirmatio, uel expositio, uel utraque omittitur. Ratiocinatio est, argumentatio perfectissima, quæ accōmodatione assumptionis, ad id quod propositum est, elicit conclusionem. Hæc quoque sicut collectio paucioribus partibus constare potest, tamen ea quæ perfectissima putatur, quinque partibus consumitur: Propositio, ratione, propositionis assumptione, assumptionis ratione, & complexione. Propositio est per quam breuiter is locus proponitur, ex quo omnis emanat uis argumentationis. Ratio est, quæ demonstrat uerum esse, quod proposuimus uno, pluribus uel argumentis. Assumptio est oratio per quam id, quod ex propositione ad ostendendum pertinet, assumitur.

Assumptionis ratio est, per quam id quod assumptum est, confirmatur. Complexio est, per quam id quod ex tota argumentatione conficitur, exponimus hoc modo.

Omnes qui causam habent ad suscipiendum facinus, si uita eorum à maleficio non abhorret, libenter maleficiū suscipere solent. At Vlysses interficiendi Aiæcis summa causam habuit: nec est homicidium ab eius uita alienum. Vlysses igitur interficiendi Aiæcis maleficiū suscepit. Hæc est ratiocinatio tripartita, ommissis rationibus.

Hanc quinq; partibus hoc pacto tractabimus. Omnes homines, iudices, quorū uita per consuetudinē à scelere non abhorret odio sic mouentur, ut uehementer exoptent suas inimicitias, quouis explere facinore. Nā eiusmodi homines,

homines, qui manus semper iniusto sanguine cruētas habere consueti sunt, cū non possint à uitio animi recedere: non solum, cū aut ita accidit, ut cōmodū consequatur, aut incommodum maleficio uitent, mouētur ad facinus, uerum etiam ipsi causas querunt, quibus socio iniurias manus adferant. Etenim si boni uiri cauendum putant, ut ne causam quidem habeant, qua prætermittere officium compellantur, hos crudeles uiros, hos iniquos, quæ semper sanguine gaudent, non mirum est interficiendū hominis causam querere. Præterea, si boni nonnunquam aut inimicitijs à recta uia qua semper uixerūt depulsi sunt, quis non credat homines prauos cōmodo suo moueri, ut conseruare consuetudinem suam uelint?

Illi uirtutem sibi solitam utilitate decepti omittūt: hinc officium quod nunquam obseruauerunt, cum utilitatem scelere adipisci se posse intelligunt, obseruabunt? Videlicet ignoratis, iudices, quanta uis sit iræ? quid inimicitie possint, quid odium pariat? Non dico hic beluas iræ odio moueri, ut alteri noceant. Non dico multos sapientissimos uiros, odio atq; ira permotos, temperare sibi non potuisse. Præterire melius est, quot urbes, quot regna, quot gentes infectæ odio iacent. Quare iudices, stetit bonos inimicitijs corrumpi uidetis, huiusmodi homines qui per consuetudinē à maleficio abesse non possunt, odio motos, obtruncare inimicū uoluisse dubitatis? At Vlysses acerrimus inimicus, capitaliq; odio ab Aiæ-

ce dissidebat. Scitis enim omnes, scitis nec opus est, ut
 altius rem uobis aperiam, quem in illum animum gessit,
 post iniquissimam illam contentionē armorum. Scitis tū
 midum hunc hominem, qui nihil unquam uirtute animi,
 omnia fraude egerat, fortissimum hominem, acerrimum
 hostem, inimicorū persecutorem, iniuria lacesitum uehe-
 menter extimuisse. Intelligebat enim nisi uitā illi eripes-
 set, se incolumem esse non posse. Consueuerat, si manife-
 ste non poterat, quouis modo aduersarios aggredi: cui
 rei Palamedis indigna mors testimonio est, quem quum
 prudentia omnes superare uidebat, non ignoratis qua
 proditiōe, quibus insidijs, qua inuidia motus, occiderit.
 Atque ex illo nullum periculum metuebat. Aiace metu
 conficiebatur. Hac in re inuidia, odium, ira, & metus
 simul concurrunt. In Palamedē inuidia solū mouebatur.
 Quare iudices huiusmodi homines, uel parua de causa
 maleficia suscipere solēt. Hic autē odio acerbo Aiace
 ac metu percussus erat. Non est audiendus, si neget se
 Aiace interficere uoluisse. Propositiones autē, à prin-
 cipalibus causarum locis inueniuntur, ut in coniecturali
 statu, à petitione testium, hoc modo. Sine testibus non est
 audiendus aduersarius. In negociali constitutione, à lege
 hoc pacto. Non oportet aliquid innouari contra legem.
 His contraria, ut nō sunt omnis rei petendi testes: plura
 ma enim flagitia occulte committuntur. Et hoc tempore
 contra leges aliquid innouare oportet. Si uero id quod

Cōplexio

De propo-
sitionis in-
uentione.

ab aduersarijs propositum est, aut proponi poterat, re-
 fellere uoluerimus, tum utendū erit propositione, subla-
 tione, opposita propositione, solutione. Propositio est,
 sublationis pollicitatio. Exemplū, Nec me clam est, quid
 callidissimus senex calumniatur. Sublatio est aduersa-
 rij. Exemplū, Non debuisse me contra pactiōne discere
 re. Opposita propositio est, solutiōis pollicitatio. Ut, Ve-
 rum id quod frivolum sit, non est difficile ostendere. Solu-
 tiōne secundarijs locis cōfirmabimus, hoc modo: Ridicu-
 le enim mihi pactiōne allegat, quā ipse prior soluit. Cō-
 uenerat, ut bienniū abs me doceretur, fateor: uerū ea le-
 ge, ut ille mores in melius mutaret. Nunc cū ex malo fa-
 ctus sit pessimus, ab utro nostrum est pactio uiolata: nem-
 pe ab isto.

ALIUD EXEMPLVM.

Nec audiendos Theologos puto, qui poetās legēdos
 negent, quod uerborum nitore legentis animum uehe-
 menter alliciant. Quid enim magis pro poetis dici po-
 test? Nā si ut fatentur, poetā mira quadā dicendi polis-
 tie, uenustateque delectant: cū ea uoluptas nō modo à tur-
 pitudine absit, uerum etiam summam adferat utilitatem,
 causa est ostensa, cur maxime poetās legere debeamus.

Rationes porrò, quibus propositiones confirmantur,
 inueniuntur à circumstantijs quæ sex numerari solent,
 persona, res, causa, locus, tēpus, modus: quibus additur à
 nonnullis septima, materia. Persona est, quæ ad aliquam
 rem confirmandam, uel infirmandam capitur, hominis
 conditio

De exor-
nāda pro-
positione.De ratio-
num inue-
ntione.

Persona.

Quæ cōfi-
deranda.in unaqua
que psona

conditio. Persona est duplex. Vna extra causam, ut maiorum aliorum iudicum, auditorum. Alia in causa, ut accusatoris, rei, iudicis, testium. Persona in decem partes distribuitur. Nomen, naturam, uictum, fortunam, habitum, adfectionem, studia, facta, casus, orationes. Additur & consilium. Nomen proprium, ut Cato sapiens, Aviafides Iustus, Metellus Numidicus Pius, Pomponius Atticus, Melaius Polynices, Petrus Candidus. Nomen commune ciuitatis, aut gentis, aut provincie, ut Pœnus perfidus, Græcus leuis, Athenienses studiosi, Romani bellaces. Ab his sepe rationem ducimus, maxime in genere demonstratio, nomen fortuito impositum in calumnia trahentes. Vt, Hic uero nomine Niger, nomen ex re habet. Credo hoc nomen non fortuito, sed presagio quodam & omine contigisse. Aut inuertimus nomē: ut, falso nomine Innocentius, cum nihil sit eo nocentius. Candidus cum præter nomen nihil habeat candidi. Aut per antiphrasin, ut Vigilantius dictus, cum Dormitantius merito debeat appellari. Fingimus & ipsi nomina, de quo suo loco dicemus. Nihil enim ad rationum inuentiones ea res attinet. Natura aut diuina, aut humana, et mortalis est. Diuina sumitur ex augurijs, extis, omnibus prodigijs, oraculis, diuinitus dictis. Mortalis natura diuiditur in sexum, ut uir, mulier. Nationem, ut Græcus, Barbarum. Patriam ut Romanus, Atheniensis: Cognationem, ut mortalis, ignobilis. Actatem, ut puer, iuuenis, senex: Dignitatem,

Nomen.

Natura.

tatem, quæ in commoda animi & corporis distribuitur, siue etiam incommoda. Animi autem comoda, & incommoda sunt, ut acutus, hebes, memor, obliuiosus, prudens, stultus, timidus, audax: dum hæc insunt à natura, non industria comparata. Corporis autem sunt, ualetudo, imbecillitas, longitudo, breuitas, formositas, uelocitas, tarditas, candor, suscedo. Item & nasutus, birsutus, glaucus, & huiusmodi. Victus distribuitur in educationē, apud quos, quo modo, & cetera. In usum, ut quo in negotio, quo questu sit occupatus, & cetera. In mores, ut liberos, an frugi, auarus, an liberalis, & huiusmodi. In fortuna considerandum est, seruusne sit, an liber, pecuniosus, an tenuis: exul, abdicatus an secus: priuatus, an cum potestate: fortunatus, an infortunatus. Adfectio est animi, & corporis ex tempore aliqua mutatio, ut uultus letus, tristis, cupiditas, metus, titubatio, pallor, rubor, tremor, oculorum suffusio, gestus insolitus, incessus modo citus, modo tardus, quæ inter signa coniecturalia numerantur. Habitus uirtutes, et uitia corporis & animi complectitur, quæ non insunt à natura, sed industria sunt comparata, ut uelocitas, robur, ingenium, memoria, probitas, eruditio, facundia & huiusmodi. Studium est uehemens animi ad rem quampiam applicatio, ut medicus, orator, poëta, theologus, miles, uel quorum studiosus, & eiusmodi. Facta, casus, & orationes, ex tribus temporibus considerantur. Ex præterito quid fecerit, quid

Victus.

Fortuna.

Adfectio.

Habitus.

Studium.

Facta.
Casus &
orationes.

Consiliū. Res. **Causa.** **Locus.** **Modus.** **Materia.** **Propositio.** **Ratio à psona rei.**

quid illi acciderit, quid dixerit. Ex presenti, quid faciat, eueniat, quod dicat. Ex futuro quid facturum sit, quid illi euenturum sit, quae dicturus sit, aut ipse aut eius socij, ciues, maiores, amici, inimici. Consilium est faciendū excogitata ratio. Res est totius negotij certis signis cōflata complexio, quae potissimum in epilogis adhiberi solet. Causa diuiditur in impulsione, ratiocinatione. Impulsio est temerarius impetus animi ad aliquid faciendum, aut non faciendum, ut ira, cupiditas, uolentia, timor, furor, & omnis animi perturbatio. Ratiocinatio est, quae commodorum comparatione, aut incommodorum uicitatione ad rem hortatur. Ea consistit in commodorum adaeptione, retentione, augmento, aut incommodorum euersione, reiectione, diminutione. Est autē duplex causa principalis, & accessoria. Principalis, ut occidit hominem ex quo pecuniae maximam summam sperabat. Accessoria, praeterea non ignorans se Clodio, huius inimico acerrimo rem gratam facturum. Locus opportunus, an importunus, angustus, amplus, nemorosus, in diuisis longinquus, an propinquus, celebris an desertus, sacer an prophanus, publicus an priuatus. Modus clam an palam, an occulte, persuasione an sponte: audacter an cautiose: insciens an prudens: amore an odio. Materia, siue an gladio, arcu, ueneno, incantationibus. Nunc quoque modorationes à circumstantijs inueniuntur, exempli gratia: **Proditor es patriae Catilina: nisi huius rei...**

Res Cicero produxerit, non est audiendus. Ea enim nobilitate, his maioribus natus sum, ut sine testibus, id de me suspicari non debeatis. Atque ideo magis expellendus est Cicero, cum haec sine testibus dicat, quod mihi semper inimicus fuerit, & nobilitati (ut pote nouus homo) infensus. Nam uestra prudentia, iudices est eam potestatem, ualibus uiris non concedere, ne fictis argumentis nobis les homines circumueniant. Non enim tanti sceleris susceptionem sine testibus approbare debetis. Praesertim in hac Republica, in qua leges sanctissime semper sunt conseruatae. Atque ideo magis expellendus, ne si fictis argumentis locus dabitur, multos nostrum, hi noui homines inuadere conentur. His praesertim temporibus, quibus ignobilium animi in nobilitatem sunt accensi: & ea licentia stantij haecenus, unde rationes propositionum inueniuntur. Nunc de confirmationum inuentione. Profluit autem omnis confirmatio ab ijs locis. Ab exemplo, minori maiori, equali, & contrario.

E X E M P L V M.

Oportet tempore belli ob ciuitatis emolumentū aliquid innouare. Et maxime nobis Romanis licebit, qui semper ad utilitatē Reip. aliquid noui solemus excogitare. Maiores enim nostri ex commodo Reip. reges exolerunt, & decemuiros continuare imperiū passi sunt: & tribunos plebis sacrosanctos constituerunt. Scipionē ante

Ironim A
A perso-
na aduer-
sarij.
A psona
iueicum.
A re.
A loco.
A causa.
A tēpore.
De inuen-
tione con-
firmatio-
num.

Ego si tuos filios (si modo tui dicendi sunt, quos crudelissime trucidasti) aut uerberibus affecisses, aut exilio, et abdicatione notasses, moleste tamen etiã ferrẽ, et pulcherrimos iuuenes uel clarissimo patriã solo priuãri, uel indigne uerberibus cãdi. Nunc uero cum nõ abo-
dicatione, nõ exilio, non uerberibus, sed morte tres simul abstuleris non expostulem? non accusem? non grauius uerberem? Et qui si unum interfecisses, exclamarem, nunc tribus necatis, silebo? Inueniuntur item argumenta, et ratioes à locis topicis, nempe à genere, specie, differentia, et ratioes à locis topicis, nempe à genere, specie, differentia, usibus, iunctis, iudicatis, simili, maiori, minori, paritate, proportionibus, oppositis, transumptione, casu, cõiugatis, diuisione. Genus est, quod continet speciem. Ad generis negationẽ, consequitur et speciei remotio, nõ contra, ut uirtus non est, igitur nec iustitia. Animal non est, igitur nec homo. Remota specie, non consequitur remotio generis, sed affirmata specie, sequitur affirmatio generis. Iustitia non est, igitur uirtus non est, nõ consequitur remotio speciei. Rursus ad affirmationem totius generis, consequitur affirmatio uniuscuiusq; speciei, ut, omne argentum legatur, igitur et coelatum legatur. Omnibus scientijs et perã dare iubemur, igitur et poetica. Nulla uirtus est prima

Ab incisione totius in pauca ra.

A genere.

A specie.

principi negligenda, igitur nec clementia. Remouetur tamen necessario genus, si quis formas eius omnes per enumerationẽ negauerit hoc modo: Nam quod nec ratione utitur, nec brutum est, id ne animal quidem est. Differentia est, qua genus diducitur in speciem. A differentia equaliter infertur, et remouetur species, quam constituit. Genus autẽ comprobatur, non improbat, ut supra dictum est de specie: ut, si sentit, est animal, si ratioe caret, homo non est. Ratione non caret igitur et animal est. Nã si ratione caret, non statim animal non erit. Proprium est, quod soli speciei accidit, ut homini risus. Id, quem admodum differentia, id cuius est proprium positum, infert, remotum aufert. Ut, quod risibile est, id hominem esse necesse est. Quod risibile non est, id ne homo quidem dici potest. Si tyrannicidæ proprium est tyrannum occidere, hic tyrannum occidit, igitur præmio donandus. Hoc quoniam proprium non est, sic conuincimus, si tyrannum occidere, tyrannicidæ proprium est, carnifices, quibus tyrannos occidendos tradimus, tyrannum occidunt: carnifices igitur præmium accipiunt. Definitio est cuiusq; rei breuiter, et absolute positam complectens oratio. Hęc cum re definita conuertatur, necesse est: ut, si animal rationale est, igitur et homo. Quod nec animal est nec rationale, id homo nõ erit. Si hõ est, ergo et animal rationale. Si homo nõ est, igitur ne animal quidẽ rationale. Definitio confutatur.

A differentia.

A proprio.

A definitione.

si aut uerum proprium, aut differentia uera, aut genus uerum positum non est: si quid in altero continetur, aut excluditur, quod non idem in altero contineatur, aut excludatur hoc modo: Monetam omnem uxori legauit, coelatum autem argentum moneta est: argentum igitur coelatum omne legauit. Neque enim omne coelatum argentum moneta dicitur. Nam patera, & huiusmodi coelatum argentum est, nec tamen ista moneta uocant. Constituantur & definitiones ex accidentibus, quae si huiusmodi sint, ut cum re definita conuertantur, ualeat conuersio: ut homo est animal bipes, erectum, sine pennis. Psittacus auis est uiridis, rostro adunco, collo rubro, torque insigni in senecta, quae altero pede cibum tenens uis scitur. Constituantur & definitiones ex enumeratis absolute partibus, speciebus, siue formis: ut Respublica est, quae unius, aut paucorum, aut populi potestate regitur. Hoc genus facile confutatur, si qua species in enumeratione praeterita additur. Exemplum. Iniuria sunt, quae aut pulsatione corpus, aut conuicio aures afficiunt. Confutatur. Quid si quis filiam tuam rapiat, iniuria non erit? Etymologia est nominis interpretatio, siue notatio: ut, Hic Chrysofonus est appellatus, quod aurum undecumque pariat. Nam χρυσός Graece aurum, & χρυσάειον sœctum significat. Fingit, igitur poeta. De Deo dicitur, sputat, igitur Theologus. Medetur, ergo medicus. Si uero inferuntur partes, non remouetur, hoc modo: Res

A descriptione.

Alterum genus descriptionis.

Ab etymologia.

A toto.

Respublica consilio gubernanda est, ergo & domus, et unusquisque ciuium. Non tamen quoniam tota Respublica fortunae committenda non est, idcirco nec tu te casui committes. Neque enim quia tota domus redintegrandam non est, igitur nec paries unus. Verum partes si uniuersae colligantur, totum inferunt: si uniuersae remoueantur, totum auferunt. Considerantur autem partes, a tempore, a quantitate, a loco: ut, Si neque in caelo, neque in terra inuenitur, nusquam igitur inueniri poterit. Causa & effectus conuertuntur, si modo eiusmodi sit causa, ut ab ea una fluat effectus, & ea sola sit idonea ad producendum effectum. Ea quadrifariam diuiditur, in efficientem, materialem, formalem, & finalem. Ab efficiente causa: ut, Non potest non esse dies, exorto sole. Nec uirgo est, si cum uiro concubuit. Si sapientia uirum bonum facit, & ipsa bona est. Corpus in lumine est, ergo facit umbram. Voluptas in famiam gignit, igitur fugienda. Virtus honorem adfert, igitur appetenda. Coloratus est, igitur fuit in sole. Puluerulentus est, igitur in itinere fuit, non est confectus: harum enim rerum plures possunt esse causa. Substantia materia, & effectus necessario aufertur: ut, Lignum nullum habuit, nec naues igitur potuit fabricare. Ferrum cum desit, qui possunt gladios cudere? A forma: ut, Aperte mentiuntur poetae uolasse Dedalum: nam quod natura negat, nemo potest facere. A fine ducuntur argumenta: ut, Felicitas est expectanda, igitur & uirtus.

A causa.

Ab efficiente.

A materia.

A forma.

A fine.

tus. Non malum est uiuere, igitur nec comedere. Bona
 est medicina, nā & salus bona est. Bona est pax, igitur
 & bellum utile. Hęc argumētatio in conuēturali statu
 potissimū adhibetur. Ab usibus: ut, Equitare oportet, si
 Ab usibus igitur & equi habenti. Nauigare conuenit, igitur et na
 ues parare cōuenit. Tueri uitam licet, igitur & gladiū
 ferre licet. Veterem theologiā scire pulchrum, ergo &
 A genera poētas didicisse pulchrum erit. A generatione ad cora
 tionē. ruptionem: ut, Malum est extinguere Rempubli. igitur
 bona est Resp. Concordia ciuium optima, cur nō igitur
 Ab adiu & ciuitas? Ab adiunctis: ut Cesarem sapientissimum
 Etis. fuisse constat, quē nullius unquā rei poenituerit. Scilicet
 Antonius, qui nihil unquā gessit, cuius non postea poenit
 tuerit. Pallet, cogit abundus sedet, subinde animū mutat,
 igitur amat. Expalluit, titubauit, trepidauit, igitur con
 sciū sibi fuit. Si tibi famam meā contaminare licuit, mi
 hi expurgare nō licet? Quē quis amat, non ledit: quē
 heredem facit, charum habuit. Orbe inseruit, igitur he
 reditatē captat. Si poēta est, igitur lasciuus. Si dialecti
 cus, igitur cōtentiosus. Si theologus, morosus. Si malis
 cus, auarus. Quę tamē facile confutari possunt, præfer
 tim si eiusmodi sint, ut sæpenumero non consequantur.
 A iudica Ab iudicio, uel autoritate: ut, Optima statim descendit
 tis. sunt. Sic enim Quintilianus institutor optimus faciens
 A simili. existimauit. A simili sic: Vt in tempestate, quum maximū
 periculum, mare, uentique minantur, tum peritus
 naucler

nauclerus minime à clauo deccdit, oculos & manus ad
 omnia intentas habet. Ita uir sapiens, cum maxime se
 uit fortuna, & cum res sunt maxime dubie, tum maxi
 me consilio uti, & uigilare ad omnia debet. Locus autē
 à simili cōfutatur, si aut dissimile esse docebimus, quod
 alter simile dixit, aut aliam commodiorem similitudi
 nem adducemus, hoc modo: Vt picem nemo tractat, nisi
 contaminetur, ita poētas nemo potest legere, quin ad li
 bidinem incitetur. Negabimus simile quippiam poēsīm
 diuinam scientiam cum pice habere, aut commodiorem
 similitudinem dabimus, hoc modo. Imò quod apes fa
 cere uidemus, ut ex unoquoq; flosculo, quicquid est opti
 mum, id excerpant, si quid ueneni, id araneæ exugen
 dum relinquunt: Ita nos in poētis, quod est eruditionis,
 & bonæ doctrine, id nobis rapiemus, si quid obsceni
 tatis occurrerit, id relinquemus. Vt, neque equus indos
 mitis quamuis natura bonus, ad eas utilitates, quę ab
 eo desiderantur, idoneus est: Ita nec homo indoctus,
 quamuis ingeniosus, is est à quo uirtutis fructum possis
 elicere. Non enim, ut qui currenti ad cursum succedit,
 uelocior est: sic qui imperatori, ad regendum exerci
 tum melior. Nec ut nauis, ita amicitia noua fidelior.
 A maiori. A maiori, hoc modo: Parenti nō obtemperat, & audiet
 alienum? Huius mortem tam fert familiariter, quid mi
 hi hic faciet patri? Si aduiterum occidere licet, ergo &
 A minori. A minori, hoc modo: Si furem cadere licet, A minori
 licet

Simile per
 negatio
 nem.

licet & latronem. Si puer ista potuisset, uir non poteris?

A pari.

A pari: Si lex parricidam damnat, & matricidam. Si patri in filium ius est, igitur & in filiã. Si fratrem domalis, cur me eijcias? Porro exemplum, aut simile est, aut contrarium, aut maius, aut minus. Simile exemplum: ut, lurre occisus Saturninus, quoniam & Gracchus. Contrarium: ut, Brutus filios proditionem molientes, occidit. Manlius uirtutem filij morte multauit. Marcellus ornamenta Syracusanis hostibus restituit. Verres eadem sortem abstulit. Maius: ut, Si propter matrimonium uiolati Troia funditus excisa est, quid fieri adultero par est? Minus: ut, Tibicines, cum ex urbe recessissent, publice sunt reuocati, ciuitatis principes, qui bene de Rep. meriti sunt, cum inuidia cessissent, ab exilio non sunt reuocati? Simile ostenditur, à genere, natura, ui, magnitudine, multitudine, tempore, loco, causa, persona, opinione, modo. A genere sic: Extinguitur intellectus, quoniam et uisus. Confutatur, sed uisus materialis non item intellectus. A ui: Infit iuuentuti seueritas quædam, quoniam et senibus. Confutatur, sed iucunditas iuuentutis propria. A magnitudine: Si sorte non electione fit gubernator nauis, nec imperator clas. Confutatur, sed maiori maias ratione gerendum est. A multitudine: Non stræne, an hostium hæ ciuitates sint, diiudicemus, sic enim & maiores de deabus fecerunt. Confutatur, sed in pluribus maius periculũ. A tempore. Continet Pompeius imper

De confutatio argu-
mentorũ
ab exemplo
A genere.

A ui.

A magnitudine.

A multitudine.

à tempore.

imperium, quoniam & Marius. Confutatur, sed ille atrocissima Reipub. tempestate, quum nunc urgeat nemo. A loco & causa. Quum in Italia bellum sit, non traiciantur in Africam copia, ne simile quid cum Atheniensibus patiantur. Confutatur, sed longius illi: & ignota in loca, propius nos, & in cognita, & ea ex re alios quoque hostes illi attraxerunt nos hostem Hannibalem ab Italia expellemus. A persona: Continet Marius imperium, quoniam & Scipio. Confutatur, at sanctus ille uir, hic non æque. Ab opinione. Qui Cereris sacra stuprauit obeunt, ea poena plectatur, qua qui Vestæ obeuntem corrupti. Confutatur: sed quæ maiori conatu suo suscipiuntur peccata, atrocius puniendæ sunt. Possunt autem multorum ad eiusdem euersionem concurrere. Locus à portione, hoc differt à simili, quod ibi à simili simile dicitur, hic similitudinis, ac proportionis fit collatio. Per simile effertur argumentum. Nam ut nauis gubernator non sorte, sed iudicio eligitur, ita in Rep. magistratus sunt eligendi. Per proportionem sic: Ita se habet ad nauis gubernator, ut ad Remp. magistratus. At iudicio, non sorte gubernator eligitur. Oportet ergo & magistratus, iudicio, non sorte eligere. Locus à portione eodem modo reprehenditur, quo locus à simili. Locus ab oppositis sic: Cæcus est, igitur nunquam uidebit. Item: Nō est solus cæcus, qui caret oculis, nam multos tametsi o-

A loco & causa.

A persona.

Ab opinione.

Locus à portione.

Ab oppositis.
A priuatiue oppositis.

A negatio
ne. culos habent, tamen cecos adpellare non dubitamus. A
negatione: Pacem contempserunt Carthaginenses.
A relatiue
oppositis. In Hispania enim nostros socios sollicitant. A relatiue
oppositis: Carthaginenses Romanis sub
iectos esse conceditis? Constat igitur Romanos
Carthagini imperasse. Si tu me preceptorem appellas,
cur ego te non appellem discipulum? Si fateris a me tibi
creditam pecuniam, tu mihi debes. Si me pro filio no ha
bes, nec tu mihi pro patre habebis. Si nos pro tuo ex
ercitu non habes, nec te pro imperatore ducemus. A co
ntrarijs.
A contra
rijs. trarie oppositis: Si sanus non es, aegrotare constat. Si a
mandus, qui bene meretur, odio prosequendus, qui male
meretur, si premio dignus, qui tyrannum occidit: supplicio affi
ciendus, qui tyrannum iuuat. In contrarijs, quae med
ta uocantur, non consequitur necessarium: ut, Si niger no
est, igitur albus est, nam uiridis, aut ruber esse potest. A
disparatis: Disparata genere sunt, quae sub eodem genere
posita, diuersis differentijs, uel proprijs separantur.
A dispa
ris. Quanquam etiam quae genere distant, disparata possunt uo
cari: ut, Si homo est, igitur nec asinus, nec deus &c. Tu
quam decem pondo argenti deposueris, qua fronte aut
tantundem repetis? Marmoream domum diruisti, & re
ponis latericiam? A transumptione: Philosophus non in
uidet quoniam nec sapiens. Distinguitur hic locus ab in
terpretatione, quoniam hic nihil exponitur, sed a uero
bo notiori, minus notum infertur, illic nominis ratio infer
fertur

fertur, hoc modo: Sapiens non inuidet, philosophus a
mator est sapientiae, igitur non inuidet. A coniugatis:
Si rhetorice uirtus est, rhetorem studiosum esse necesse
est. A casibus: Si ingratitude turpis est, turpiter igitur
facis, qui bene merito gratiam non referas. A di
uisione: Diuisio fit, aut per negationem, aut partitionem.
Per negationem hoc modo: Aut utile est bellum indice
re, aut non: sed non est utile bellum inferre, igitur quies
cere utile est. Partitio autem aut est generis in species:
ut, Animalium quaedam ratione participant, quaedam
sunt rationis expertia, aut totius in partes, aut uocis in
significata, aut subiecti in accidentia, aut accidentis in
subiecta, aut accidentis in accidentia. Sed de his haec
mus satis, iam ad partes suasorio generi proprias redea
mus. Tutum, quod ad incolumitatem pertinet, iucundum,
quod uoluptatem aut animi, aut corporis, aut utrius
que adfert. Facile, quod sine periculo, aut negotio fieri
possit. Necessarium, quod aliter fieri nequit. Caetera a
rhetorum preceptis petantur. Nemo putet omnibus his
partibus semper in suadendo utendum esse, quod perlon
gum foret, praesertim in epistola. Sed quot incident, &
quanta ex parte, eatenus attingere sat fuerit. Concilia
to igitur eius animo, cui scribimus: deinde si inciderit,
subiecta narratione: tertio loco id quod suadere, aut dis
suadere uolumus cum amplificatione quadam est proponendum.
Deinde post diuisionem, aut etiam ommissa diuisione, ratio aut
N 2 mulo

A coniu
gatis.

A casibus.

A diuisio
ne.

Tutum.
Iucur di.
Facile.

Necessa
rium.

multæ rationes sunt subdendæ rationibus confirmatio-
 nes subiungendo. Confirmationi ipsi nonnunquam altera
 confirmatio firmamenti causa apponitur. Deinde re-
 locupletabimus exemplo, autoritate, proverbio, senten-
 tia, simili, dissimili, contrario. Quæ ita inter se miscebi-
 mus, ut nunc à ratione ad simile, à simili ad exemplum,
 ab exemplo rursus ad rationem, uel eandem alijs uerbis
 uestitam, uel aliam ueniamus. Nam ab exemplis rationes
 nonnunquam nascuntur. Item autoritati, sententiæq; ra-
 tionem cõuenit subijcere. De exemplorum uarietate ita
 diximus. Similia ex omni rerum genere petuntur, quæ
 re plurimorum animantium, herbarum, aliarumq; rerum
 species, & naturas cogitas, & perspectas habere con-
 ducet: autoritates quoque aliàs philosophorum, aliàs or-
 ratorum, theologorum, historicorũ. Quæ si scite inter
 miscbimus, nunquam deerit quod dicamus, & satietate
 uarietate facile uitabimus. In hac uarietate, expoliti-
 one, & collectione rhetorica diligenter utemur. Huius
 præceptiuncula hoc erit exemplum.

EXEMPLVM EPIST. SV A

soviæ.

Beneuolẽ
uã captat.

Quanquam pro tua singulari sapientia, ipse ab-
 de per te sapias affinis iucundissime, nec alienis
 eges consilijs, tamen hoc uel ueteri nostræ amicitie,
 quæ ab ipsis propè cunabulis unà cum ætate nobis
 accreuit, uel tuis summis in me officijs, uel arctissimæ de-
 nique

iniquæ affinitati debere me putauit, si is esse uellem, quem
 tu me semper existimasti uirum & amicum, et gratum,
 ut id quod ad tuam tuorumq; salutem ac dignitatem plu-
 rimum interesse iudicasset, te libenter ac libere admo-
 nerem. Aliena nonnunquam rectius quàm nostra perspi-
 cimus. Tuum consilium meis in rebus persepe sum secus-
 tus, neque minus felix mihi comperi, quàm erat amicũ.
 Nunc si uicissim in tuis meum sequi uoles, futurum arbi-
 tror, ut neq; me suasisse neq; te pœniteat paruissè: Cœ-
 nauit apud me sexto Idus Apriles, cum in uilla montana
 essem, Antonius Baldus homo, ut scis, tuarum rerum stu-
 diosissimus, generiq; tuo iam inde ab initio coniunctissi-
 mus. Triste plenumq; lachrymarum conuiuium. Nuncia-
 bat mihi magno utriusq; dolore, matrem tuam sceminã
 integerrimam, è uiuis concessisse: sororem tuam luctu
 ac desiderio uictam, sterili dicatarum uirginum choro
 esscriptam esse: ad te unum spem stirpis tuæ redisse: ami-
 eos summo consensu tibi puellam summo genere natam,
 forma præstanti, optime moratam, postremo tui aman-
 tissimã, summa cũ dote obtulisse. Te uero nescio qua seu
 doloris impotentia, seu religione, ita cœlibatum decre-
 uisse, ut nec generis studio, nec sobolis amore, nec amico-
 rum ullis, aut monitis, aut precibus, aut lachrymis abdu-
 ci possis à sententia.

Tu tamen uel me autore, mentem istam mutabis, & Propositi-
 o. cœlibatu relicto, sterili ac parum humano uitæ institutio.
 to, sano

Attentio.

Fides.

Narratio
habens in
spera ar-
gumento-
rũ semina

Diuisio.
hoc est li-
me argu-
in. ratio-
nis.

to, sanctissimo coniugio indulgebis.

Qua in re neq; tuorum charitatem, quae tamen alio
quin animum tuum uincere debebat: neque meam autori-
tatem quicquam mihi prodesse cupio, nisi clarissimis ra-
tionibus ostendero: id fore tibi longe tum honestius, tum
utilius, tum iucundius. Quid quod etiam hoc tempore
necessarium?

Ab hon-
sto primū
ratiocina-
tur.

Nam primum hac in re, si te honesti ratio mouet,
quae apud probos uiros plurimum ualere debet, quid
matrimonio honestius, quod ipse Christus honesti-
qui nuptijs unā cum matre, non solum interesse digna-
tus est, uerum etiam nuptiale conuiuium miraculorum
suorum primitijs cōsecrauit? Quid sanctius, quod ipse
rerū parens instituit, adiunxit, sanctificauit: quod ipse

A laudabi-
li.

sanxit natura? Quid eo laudabilius, quod qui reprehē-
dit haereseos damnaretur? Tam est honorificū matrimo-
nium, quā est infame uocabulū haeretici. Quid aequi-
quā id reddere posteris, quod ipsi à maioribus accē-
pimus? Quid inconsideratius, quā id sanctimonie sta-
dio perinde ut prophanum fugere, quod deus ipse tollit
us sanctimonie fons ac parens sanctissimum haberi uoluit?
Quid inhumanius, quā hominē ab humane condi-
tionis legibus abhorrescere? Quid ingratius, quā id negē-
re minoribus, quod ipse nisi à maioribus accēpisses ne-
ses quidem qui negare posses? Quod si matrimonij quae-
rimus autorem, nō à Lycurgo, non à Mose, non à Salomōne

Cōfirma-
tio nes cū

sed ab ipso summo rerum omnium opifice conditum &
institutum est ab eodem & laudatum, ab eodem honesta-
tum consecratumq;. Siquidem initio cum hominem è li-
mo suxisset, miseram prorsus & inamoenam eius uitam
fore intellexit, nisi sociam Euam adiungeret. Quare
uxorem non è luto illo quo uirum, sed ex Adae cratibus
eduxit, quo prorsus intelligeremus nihil nobis uxore ca-
rius esse debere, nihil coniunctius, nihil tenacius adgluti-
natum. Idem ille post diluuiū mortaliū generi reconci-
liatus hanc primam legem prouulgasse legitur, non uti-
coelibatum amplecterentur, sed ut crescerent, ut multi-
plicarentur, ut terram implerent. At quo pacto, nisi cō-
iugio darent operam? Et ne hic uel Mosaeicae legis liber-
tatem, uel temporis illius necessitatem causamur, quid
aliud sibi uult illud in Euangelicis quoque literis repe-
titum cōprobatum? quae Christi suffragiū propter hoc,
inquit, relinquet homo patrem & matrem, & adhere-
re uxori suae. Quid parētum pietate sanctius? At huic
tamen coniugalis praesertur fides. Quo autorem? nempe
deo. Quo tempore? nō Iudaismi tantū, sed Christianis-
mi quoq;. Deseritur pater, deseritur mater, & adhere-
tur uxori. Filius emancipatus incipit sui iuris esse. Fi-
lius abdicatus desinit esse filius. At sola mors dirimit cō-
iugium, si tamen illa dirimit. In his modo dirimitur, qui
cōiugium repetunt. Quā diu perseverat coniugalis
esse & non uidetur diremptum matrimonium. Iam
si cēs

laude ab
origine
rei.

Homo pri-
mū condit-
us mox
uxori iun-
ctus.

Post dilu-
uiū reno-
uata ma-
trimoniū
lex.

Quod na-
turae lege
fuerit pro-
ditū eua-
gelica cō-
probauit
auctoritas.

si cetera sacramenta, quibus ecclesia Christi potissimum
 nititur, religiosa quadam ueneratione coeuntur, quos non
 uidet huic plurimum religionis deberi, quod & à deo,
 & primum omnium est institutum? Et cetera quidem in
 terris, hoc in paradiso: cetera ad remedium, hoc ad con-
 sortium felicitatis: cetera naturæ collapsæ sunt adhibi-
 ta, unum illud conditæ datum est. Si leges à mortalibus
 institutas sanctas habemus, non erit coniugij lex sanctissi-
 ma, quam ab eodem accepimus, à quo & uitam, quæ uo-
 na propè cum ipso hominum genere nata est? Denique
 ut legem exemplo confirmaret, adolescens, ut dictum est,
 ad nuptiale conuiuium uocatus, unà cū matre libens ad-
 fuit: nec adfuit modo, uerum etiam prodigioso munere
 honestauit, haud alibi miraculorum suorum initium au-
 spicatus. Cur igitur inquires, Christus ipse à coniugio ab-
 stinuit? Quasi uero non plurima sint in Christo, quæ imi-
 rari potius quàm imitari debeamus, sine patre natus, sine
 ne parentis dolore proceffit, clauso monumèto prodigi-
 Quid in eo non supra naturam? Sint hæc illi propria.
 Nos intra naturæ legem uiuentes, suspiciamus illa quæ
 supra naturam sunt: quæ pro modulo nostro sunt emul-
 lemur. Sed è uirgine nasci uoluit. E uirgine quidem, sed
 coniugata. Virgo mater, deum decebat: coniugata, non
 bis quid esset agendum significauit. Virginitas eam dece-
 cebat, quæ cœlestis afflatu numinis illibata pareret illu-
 batum. Sed Ioseph sponsus, nobis casti coniugij leges cõ-
 mendat.

Ab ipari.

Confutatio.

Altera cõ-
futatio.

medat. Qui magis conjugale societate potuit cõmendare,
 re, quàm quod arcanã illam, & angelicis quoq; mentibus
 stupèdam, diuinæ naturæ cum humano corpore ani-
 magis coniunctionem, quod ineffabilem illum & eternũ
 in ecclesiam suam amorem declarare uolens, se sponsum
 illius, illam sponsam suam appellat? Magnum inquit Pau-
 lus matrimonij sacramentum est, in Christo, & in eccle-
 sia. Si qua fuisset in rerum natura sanctior copula: si
 quod fœdus religiosius, quàm coniugij, profecto ab eo
 sumpta fuisset imago. Quid simile usquã de cœlibatu le-
 gitur in arcanis literis? Honorandum connubium, & tho-
 rus immaculatus prædicatur apud apostolum Paulũ, cœ-
 libatus hic ne nominatur quidẽ. Nec excusatur quidẽ ni-
 si compensatione maioris boni. Alioq; si quis naturæ le-
 gem sequutus, det operã liberis, præferendus est illi, qui
 perseuerat in cœlibatu, non ob aliud, nisi ut sibi liberius
 uiuat. Vere continent, ac uirgines laudatas legimus,
 cœlibatus ex se nullã habet laudẽ. Iã uero Mosaisca lex
 sterile coniugij execratur, atq; ob id à cõmunibus aris
 quosdam submotos legimus. Quamobrem tandẽ? nempe
 illa nulla sobole auferent. In Deuteronomio præcipuum
 benedictionis argumentum proponitur Israëlitis, quod
 nullus esset inter illos futurus sterilis, nec mas nec scemi-
 na. Et Lya dicitur despecta à domino, quod non pare-
 ret. Quin & in Psalmis inter præcipuas beatitudinis
 partes

Ephesi. 5.

Deutero. 7.

Ab impari partes refertur, uxoris fecunditas. Vxor inquit tua sic
cut vitis abundans, filij tui sicut nouella oliuarum in cir
cuitu mense tua. Quod si lex damnat ac notat sterile
matrimonium, cœlibes multo amplius damnauit. Si nau
tura poenam non effugit, ne uoluntas quidem effugiet.
Si damnantur quorum uoluntati natura defuit, quid cõ
merentur ij, qui ne operam quidem dederunt, ne steriles
essent? Hebræorum leges hoc honoris habebant matri
monio, ut qui sponsam duxisset, eodem anno non cogea
retur in bellum exire. Periclitatur ciuitas nisi sint qui
eam armis tueantur. At certum exitium est, nisi sint qui
conijugij beneficio iuuentutem, semper mortalitate despo
cientem sufficiant. Quin & Romanæ leges eos qui
cœlibes essent, damno etiam multabant, à Reipublicæ
muneribus secludebant. At qui liberis Reipublicam
auxissent, eis tanquam bene meritis præmium e publico
statuebant.

A necessa
rio.

Plutar. in
uita Caro
nis.

† Priscæ leges poenas constituerant aduersus cœli
bes, quæ tametsi per Cõstantinum Cæsarem temperata
sunt in fauorem Christianæ religionis, tamen arguunt
quàm nõ sit e Reipub. uel minui ciuitatem amore cœlibi
tus, uel spurij impleri. Quin Cæsar Augustus Censuram
inquisiuit in militem quod in ducenda uxore nõ parauis
set legibus, & periclitabatur ni docuisset se trium libe
rorum parentem. Declarant & in hoc Cæsarem leges
fauorem erga conijugium, quod in dictas uindictas
Hec omnia
in priorũ

Miscella inductas sustulerunt, ac sublatis poenis huius
modi pacta, tanquam præter æquum & bonũ inita pro
irritis haberi uoluerunt. Adde quod Vlpianus decla
rat dotis causam semper & ubique præcipuam, quod
haudquaquam fuisset, nisi præcipua quædam utilitas ex
matrimonio proficisceretur. Habitus est honos coniu
gio, sed maior fecunditati. Simul atque contigisset no
men patris, hereditatis & omnis legati atque etiam ca
duci capax reddebatur, id liquet etiam ex poëta Satyri
cot per me scriberis hæres, Legatũ omne capis, nec nõ
& dulce caducum. Plus etiam commodorum adferebat
ius trium liberorum, in his est immunitas à publicis le
gationibus. Quinque porro liberi uacationem impetrat
& personalibus quoq; muneribus, quod genus est tutela.
Ei cui tredecim liberi contigissent Iulianus imperator
non modo uacationem indulxit à decurionatu, sed simpli
citer ab omnibus muneribus. Nec silent huius tanti fauo
ris causam sapientissimi legum cõditores. Quid immor
talitate felicius? Hæc natura negatam matrimonium ar
te quatenus licet largitur Reip. Cui non optabilis est ad
pud posteros memoria? Hæc nullis fornicibus, nullis py
ramidibus, titulis ue certius propagatur, quàm libero
rum procuratione. Apud Adrianum imperatorem cau
sam uicit Albinus, non alia cõmendatione, q̃ quod Reip.
dedisset numerosam sobolẽ. Proinde dispedio fisci, pas
sus est liberos in paterna bona in solidũ succedere, quod
O 2 intelli

editionũ
exemplari
bus deside
rantur.

intelligeret imperium magis sulcari propagatione iuu-
tutis, quàm pecuniarum accessione. Postremo ceteræ le-
ges nec omnibus regionibus, nec quibuslibet temporibus
congruunt, sola cõiugij lex ad omnes orbis nationes, ad

Plutar. in
uita Ly-
curgi.

A pœnis.

Lex Iulia.

Deut. 22.

Ab ipari.

omne tempus pertinet. Lycurgus leges tulit, ut qui ux-
ores non ducerent, hi & æstate arcerentur à ludis &
xores non ducerent, hi & æstate arcerentur à ludis &
spectaculis, hyeme uero nudi forum circuitent, ac se-
metipfos execrati, iusta pati dicerent, quod legibus non
paruissent. In summa, uis scire quantũ matrimonio tri-
buerit antiquitas, uiolati matrimonij pœnam perpẽde.
Græci quondam uiolatum matrimonij ius, decenni bello
uindicandum censuerunt. Ad hæc non Romanis modo,
uerumetiam & Hebræis, & Barbaricis legibus adulte-
ris pœna capitalis statuebatur. Furem quadrupli pœna
absoluebat, adulterij scelus securis expiabat. Apud He-
bræos autem populi manibus lapidabatur, qui id uiolati
set, sine quo populus non esset. Nec hoc contenta legum
seueritas, illud etiam permisit, deprehensum adulterum
sine iudicio, sine legibus confodere: nimirum id donans
dolori maritali, quod grauate cõcedit uim à capite pro-
pellenti: quasi lædat atrocius, qui coniugẽ adimat, quam
qui uitam. Profecto sanctissimam quandam rem coniugij
gium uideri necesse est, quod uiolatum humano sangui-
ne sit expiandum: cuius ultio, nec leges, nec iudicem ex-
pectare cogitur, quod ius nec in parricidio est.
Sed quid de scriptis legibus agimus? Naturæ hæc lex

est nõ in tabulis æreis exarata, sed animis nostris penitus
insita: cui qui non pareat, ne homo quidem sit existiman-
dus, nedum bonus ciuis. Nam si ut Stoici homines acutis-
simi disputat, recte uiuere, est naturæ ductũ sequi, quid
tam naturæ consentaneum, quàm matrimonium? Nihil
enim tam à natura, non hominibus modo, uerum etiam re-
liquo animantiũ generi insitum est, quàm ut suam quodam
que speciem ab interitu uindictet, & propagatione pos-
steritatis, tanquam immortalem efficiat. Quod sine con-
iugali coniunctione fieri non posse quis ignoret? Tur-
pissimum autem uidetur muta pecora naturæ parere le-
gibus, homines Gigantum more naturæ bellum indicere,
cuius opus, si oculis haud cæcutientibus inspiciamus,
intelligemus in omni rerum genere coniugij speciem
quãdam inesse uoluisse: Omitto enim iam de arboribus,
in quibus Plinio autore, cum primis graui, adeo manife-
sto sexus discrimine coniugium inuenitur, præsertim in
palmis, ut nisi marita arbor in sceminas circumstantes
xamis incumbat, tanquam concubitus appetens, hæc pla-
ne steriles mansuræ sint. Idem indicat, autores esse, qui
credunt in omnibus quæ gignit tellus, inesse sexum ma-
ris & sceminæ. Taceo de gemmis, in quibus sexũ inue-
niri scripsit idem autor, at non solus. Nonne deus ita res
cõstitas uinculis quibusdam connexuit, ut alia alijs egere
uideantur? Quid cœlum perpetuo motu uersatile, non
ne dum tellurem omnium parentem subiectam, uario re-

A defini-
tione.

A natura.

A minore.

In arbore
coniugij
Li. 14. c. 4

In gem-
mis.

Coit⁹ cœli
& terræ.

rum genere fecundat, uelut infuso semine, mariti fungitur officio? Sed singula percurrere nimis longum arborum. Quorsum autem hæc spectat? eò uidelicet, ut intelligamus coniugali societate et constare, et contineri omnia: sine ea dissolui, interire, collabi cuncta. Fingunt uero teres illi ac sapientissimi poetæ, quibus studium fuit philosophiæ præcepta fabularum inuolucris tegere, Gigantes anguipedes terræ filios, extractis in cælum montibus bellum superis intulisse. Quid hæc sibi uult fabulæ? Nimirum immanes quosdam ac feros homines et obsecros, à coniugali concordia uehemèter abhorruisse, eos fulmine præcipitatos, hoc est, funditus interiisse, cum uiuarent, quo solo constat humani generis incolumitas. At ijdem Orpheum poetam, ac citharædum saxa durissima cantu mouisse commemorant. Quid significantes? Nempe uirum & sapientem & facundum, homines saxæos & ferarum ritu uiuentes, à uago concubitu prohibuisse, atq; ad matrimonij sanctissimas leges adduxisse. Apparet igitur, qui connubij amore non tangitur, cum non hominem, sed saxum uideri, hostem nature, inimicum huius rebellè, suapte stultitia sibi perniciem accerferè. Crudelior enim est, qui generi suo, quàm qui uni sibi mouetur exitium. Age uero, quandoquidem in fabulas minime fabulosas incidimus, idem Orpheus, cum apud inferos Plutonium ipsum manes que permouit, ut Eratrydicen suam liceret abducere: quid aliud poetus con-

Fabula & eius expositio.

Horat. in Arte.

gisse putamus, quàm ut nobis coniugalem amorem commendarent, qui apud inferos quoque sanctus, ac religio sus haberetur? Eodem pertinet, quod antiquitas coniugio Iouem Gamelium præfecerat, Iunonem pronubam, Lucinam, quæ parturientibus adesset, superstitiose quidem errans in deorum nominibus, at non errans in hoc, quod matrimonium rem sacram ac dignam, quæ dijs cure sit, iudicarit. Diuersi quidem apud diuersos populos ac nationes, ritus legesq; fuere. Nulla unquam gens tam fuit barbara, tam ab humanitate omni aliena, apud quam coniugij nomen non sanctum, non uenerandum sit habitum. Hoc Thrax, hoc Sarmata, hoc Indus, hoc Græcus, hoc Latinus, hoc uel extremus orbis Britannus, aut si q; sint his quoq; semotiores, religiosum habuit. Quid ita? quia necesse est omnibus esse commune, quod communis hominum parens inseuit, & adeo penitus inseuit: ut huius rei sensus non solum ad turtures & columbos, uerum etiã ad immanissimas feras pertingat. Siquidem leones in uxorem mites sunt, Pro catulis dimicant tigrides. A snos per obstantes ignes agit prolis tuendæ pietas. Atq; hoc sanè ius nature uocant, ut efficacissimum, ita latissime patens. Ut igitur diligens cultor nõ est, qui præsentibus rebus contentus, arbores adultas satis quidè accurate tractat: ceterum neq; propagandi, neq; inferèdi curã agit, propterea quod necesse est, paucis annis eos hortos quantumuis diligèter excultos interire.

Fest. Põp.

Ab auctori tate & exemplis.

Pietas & in feris. Plin. li. 8. cap. 43.

Simile.

Ita parum diligēs in Republica ciuis cōsensus, qui praesenti turba contentus, de propaganda ciuium multitudi-
ne non cogitat. Nemo igitur unquam egregius ciuis ha-
bitus est, qui non liberis gignendis recteque instituendis
operam dederit. Apud Hebræos & Persas laudi in pri-
mis erat, quā plurimas habere uxores, tanquam et pa-
tria plurimum deberet, qui eam numerosissima sobole lo-
cupletasset. Num tu Abraham ipso sanctior uideri stuo-
des? Is pater multarum gentium non esset appellatus, idē
deo auspice, si uxoris contubernium refugisset. Num tu
Iacob religiosior haberi quæris? Is Rachelis amplexus
tam diuturna seruitute redimere non dubitauit. Num so-
lomone sapientior? At quantum ille uxorum gregem do-
mi aluit? Num Socrate castior, qui Xanthippen foemina
etiam morosam domi pertulisse legitur: non tam ut ille
suo more iocabatur, quo domi disceret tolerantiam, sed
ne in naturæ officio claudicasse uideretur. Intellexit eo-
nim uir unus Apollinis oraculo sapiens iudicatus, hanc le-
ge se genitum, ad hanc natū, hoc se debere naturæ. Nam
si recte à ueteribus philosophis dictum est: si non temere
re à nostris theologis comprobatur: si merito, uelut de-
dationis uice ubique decantatum neque deum, neque natu-
ram quicquam frustra facere: cur hæc membra tribuit
cur hos stimulos, hanc gignendi uim addidit, si cœlibatū
per se laudi ducitur? Si quis te magnifico munere donat
ret arcu, ueste, aut gladio, indignus accepto uideberis,
si nisi

Hebræi.
Persæ.

Laert. in
uita.

si uti eo aut noles, aut nescies. Cum cætera omnia tanta
ratione sint constituta, haud uerisimile uideri debet,
hæc una in re naturā dormitasse. Nec audio qui mihi dis-
cat scædam illam & obscenam pruriginem & Veneris
stimulos non à natura, sed à peccato profectam. Quid
tam dissimile ueri? Quasi uero matrimonium, cuius mi-
nus sine his stimulis peragi nequit, non culpam præces-
serit. Iam in cæteris animantibus unde illi stimuli? à na-
tura, an à peccato? Mirum mihi à natura. Nā in corporis
affectionibus minimum interest inter hominē & reli-
quas animantes. Postremo nos imaginatione scædā red-
dimus, quod suapte natura pulchrum ac sanctū est. Alio
qui si res nō opinione uulgi, sed ipsa natura uelimus ex-
pendere, qui minus scædum brutorū animantium more,
edere, mandere, cōcoquere, excernere, dormire, quæ lici-
ta permissaq; Venerē uti? At uirtuti potius quā natu-
ræ parendum. Perinde quasi uirtus sit ulla dicenda, quæ
cum natura pugnet: unde nisi proficiatur, ne esse quis
de poterit, quæ cultu & disciplina perficiatur. Sed Apo-
stolorum te institutū delectat, qui & ipsi cœlibatū sunt
secuti, & alios ad id uitæ genus sunt cohortati. Imiten-
tur sanè Apostolos uiri Apostolici, quorum cum sit mu-
neris & docere, et instituere plebē, non queunt simul &
gregi, & uxori satis facere. Quamquā & Apostolis ali-
quot uxores fuisse constat. Episcopis cœlibatū conce-
damus. Quid tu Apostolicū institutum sequeris, ab Apo-
stolico

Confuta-
tio.

Confuta-
tio.

Confuta-
tio.

stolico munere longe alienissimus, homo nimirum et pro-
 phanus, & priuatus? Illis hoc ueniam datum est, ut uacat
 à coniugij munere, quo magis uacaret copiosorem pro-
 lem Christo gignere. Sit istud sacerdotum ac monachoo-
 rum priuilegium, quos apparet in Essenorum institu-
 tum successisse. Tui status alia ratio est. At ipse Chris-
 tus, inquit, beatos pronūciauit, qui sese castrarum ob-
 regnum Dei. Non reicio auctoritatem, sed sententiam
 interpretor. Primum arbitror hoc Christi dogma, ad
 ea tempora potissimum pertinere, quibus oportebat ec-
 clesiam ab omnibus mundi negotijs quàm maxime exo-
 peditum esse. Cursitandum erat per omnes terras, im-
 minebat undique persecutor. Nunc is est rerum et
 temporum status, ut nusquam reperias minus iniquitas
 tam morum integritatem, quàm apud coniugatos. Es-
 aggerent quantumlibet suum institutum monachorum ac
 uirginum examina: iactent quantum uolent ceremonias
 cultusq; suos, quibus potissimum inter ceteros eminent
 sanctissimum uitæ genus est, pure, casteq; seruatum con-
 iugium. Præterea non is modo sese castrat, qui uiuit con-
 iugis, sed qui caste, sancteq; colit coniugij munus. Atque
 utinam uere castrati sint, quicumque suis uitij magni-
 ficum castrationis prætexunt titulū, sub umbra castitatis
 turpius libidinantes. Neque enim mei pudoris esse
 puto, commemorare, in quæ dedecora sepe prolabantur
 tur, qui naturæ repugnant. Postremo ne præcipit que-
 dem

Matth. 19

dem Christus ulli cœlibatum, at idem diuortium palam
 interdicat. Mihi sanè uidetur, non pessime consulturus
 rebus ac moribus hominum, qui sacerdotibus quoque ac
 monachis, si res ita ferat, ius indulgeat coniugij: præser-
 tim cum ubiq; tam ingens sit sacerdotum turba, quorum
 quotusquisq; castam agit uitam? Quanto satius concu-
 binas in uxore uertere, ut quas nunc habent cum infama
 mia, cum irrequieta conscientia, habeant palam cū hone-
 sta fama: ac liberos gignant, quos ut uere legitimos ac-
 ment, sancte q; instituunt, quibus et ipsi pudendi nō sint,
 & uicissim ab illis cohonestentur, atque id, opinor, iam
 pridem procurassent episcoporum officiales, nisi pro-
 uentus amplior esset ex concubinis, quàm ex uxoribus.
 Sed diuina quædam res est: angelica res est uirginis
 tas. At humana quædam res est coniugium. Ego nunc
 homo loquor homini, plebeius plebeio, infirmus infirmo.
 Laudanda quidem res est uirginitas, at ita, si non hæc
 laus ad q̄ plurimos transferatur. Quæ si uulgo usurpa-
 re homines incipiant, quid uirginitate dici, cogitari ue-
 ritur exitialius? Tū si in cæteris maxime laudē mereas
 tur uirginitas, in te certe reprehensione carere nō pos-
 test, per quæ stabit, quo minus optimū illud genus & im-
 mortalitate cum primis dignum obliteretur. Postremo
 minimum abest à uirginitatis laude, qui ius illibatam
 coniugij seruat, qui uxorem gignendæ proli, non li-
 bitam habet. Si frater fratris sine liberis defuncti semen
 excita

Confutatio.

Ex lege
Mosaica.

Confutatio.

Hieronymus.

A consequentibus

A pari & impari.

exercitare iubetur, tu uniuersi tui generis spem interire
 re fines, praesertim cum ad te unum reciderit: Neque ue-
 ro me clam est, magnis uoluminibus priscorum patrum
 decantatas uirginitatis laudes: quorum Hieronymus a-
 deo miratur eam, ut non multum absit a contumelia ma-
 trimonii, & ab episcopis orthodoxis ad palinodiam sit
 inuitatus. Verum donetur hic ardor illis temporibus,
 nunc optarim, ut isti qui passim sine delectu, ad coelibat-
 tum, ad uirginitatem adhortantur, etatem qua sibi non
 dum est nota, hoc operae collocarent in describenda ima-
 gine casti purique matrimonij. Atqui his ipsis quibus tan-
 topere placet uirginitas, non displicet bellum aduersus
 Turcarum gentem, qui numero tot partibus nos super-
 rant: quorum si rectum est iudicium consequetur, ut in
 primis rectum & honestum habeatur, pro uirili liberis
 gignendis operam dare, & iuuentutem in belli usum sus-
 ficere. Nisi forte bombardas, tela, naues, ad hoc bellum op-
 parandas putat, uiris opus esse non putat. Idem probant
 ut ethnicorum parietes ferro trucidemus, quo liceat filios
 etiam inscientes baptizare. Id si uerum est, quanto im-
 tius est idem efficere coniugiorum officio? Nulla natione
 immans est, quin execretur infanticidium. Principales
 ges pari propemodum seueritate puniunt prouocatum ab-
 ortum, & acerbitam pharmacis sterilitatem. Quae ita
 Quia minimam interest inter eum, quod nasci coepit
 in tercipit: & eum, qui procurat, ne quid nasci possit.
 Hoc

Hoc quod in tuo corpore uel arescit, uel magno etiam sa-
 luti periculo corrumpitur: quod in somnis elabitur, ho-
 morat, si modo tu esses homo. Execratur Hebraeorum
 liera, uirum qui iussus congregari cum uxore fratris de-
 functi, ne quid nasceretur, proiecit semen in terram: &
 uita iudicatus est indignus, qui uitam inuidit nascituro fo-
 eti. At quantulum ab hoc differunt, qui sibi perpetuam
 sterilitatem inducunt? An non uidentur tot homines oc-
 cidere, quot erant nascituri, si liberis gignendis dedissent
 operam? Quae so, si cui sit fundus soli natura feracis,
 quem incultum sinat perpetuo sterile esse, nonne legibus
 poenas daret, eo quod Reip. intersit, ut suam quisque rem
 bene tractet? Si punitur is, qui negligit agrum, qui ut ma-
 xime colatur, nihil aliud fert, quam triticum, aut fabas aut
 pisas: qua poena dignus est, qui recusat eum fundum cole-
 re, qui cultus fert homines? Atque illic diutino molestoque
 labore est opus, hic breuem culturam etiam uoluptas ueluti
 paratum praemium inuitat. Quare si quid naturae sensus:
 si honestum, si pietas, si religio, si officium, si uirtus te mo-
 uet, cur ab eo abhorres, quod Deus instituit, natura san-
 xit, ratio suadet, diuinae pariter & humanae literae lau-
 dant, leges iubent, omnium gentium consensus approbat,
 quod optimi cuiusque exemplum adhortatur. Quod si
 per se res etiam acerba, uiro bono sunt expectanda, non
 alio nomine, quam quod honeste sunt, matrimonium profecto
 multo maxime expectandum, de quo quis dubitare possit,
 plusne

A simili.

Epilogus
superiorum
argumento-
rationum.

A iucundo.

Ratiões.

plúrsne habeat honestatis, an uoluptatis. Quid enim dulcius, quàm cum ea uiuere, cum qua sis non beneuolentia modo, uerum etiam corporum mutua quadam communicatione artissime copulatus? Si magnam quandam animi delectationem ex reliquorum necessariorum beneuolentia capimus, quàm dulce in primis sit habere, qui cum animi tui secreta affectus comunices: qui cum perinde ut tecum loquaris: cuius fidei te tuto committas: qui tuas fortunas suas esse ducat. quid tu credis habere felicitatis mariti uxorisque coniunctionem, qua nulla possit in rerum natura inueniri, neque maior, neque firmitior? Cum ceteris enim amicis animorum duntaxat beneuolentia coniungimur, cum uxore et summa charitate, et corporum permixtione, et sacramenti foedere, et fortunarum omnium societate copulamur. Præterea in ceteris amicitijs quanta simulatio? quanta perfidia? Sed ij quos nostri amantissimos existimamus, sicut hirundines, exacta æstate de uolant, ita fortuna reflante deficiunt. Nonnunquam uerocentior amicus ueterem eijcit. Paucos audiuiimus, quorum fides usque ad uitæ finem constiterit. Uxor uero charitas non perfidia corrumpitur: nulla simulatio obscuratur, nulla rerum mutatione conuellitur: denique, sola morte, imò ne morte quidem distrahitur. Illa parentum illa sororum, illa fratrum pietatem, tui amore cõdemitate unum respicit: ex te pendet: tecum emori cupit. Res est: habes quæ tueatur, habes quæ augeat. Non est: ha-

Cõfirmatio ex colatione.

bes quæ quærat. Si res secunda sint, duplicatur felicitas: si aduersa, erit quæ te consoletur, quæ abs te deat, quæ inseruiat, quæ tuum malum suum esse cupiat. An tu uoluptatem ullam cum hac tanta coniunctione conferendam censes? Si domi agis, adest quæ solitudinis tedium depellat: si foris, est quæ discedentem osculo prosequatur, absentem desideret, redeuntem læta excipiat. Dulcis inuenta tuæ sodalis, gratum senectutis solatium. Natura quidem homini dulcis est uel quæuis societas, qui prope quem ad beneuolentiam atque amicitiam genuit. Hæc igitur quomodo non erit dulcissima, in qua nihil non commune est? Contra autem, si feras quoque solitudinem horre, societate delectari uidemus, mea sententia, ne homo quidem sit existimandus, qui ab hac societate omnium et honestissima, et iucundissima abhorreat. Quid enim eo homine odiosius, qui tanquam sibi uni natus, sibi uiuat, sibi quærat, sibi parcat, sibi sumptum faciat, neminem amet, ametur à nemine? An non istiusmodi portentum diuinum censebitur, quod cum Timone illo ex uniuerso homine autem in medium mare proijciatur? Neque tura nihil illas tibi uoluptates proponere, quibus cum natura nihil uoluerit esse homini dulcius, nescio tamen quomodo à magnis ingenijs dissimulantur potius, quam cõtemnuntur. Quamquam quis adeo se uero, ne dicam stupida sit natus ingenio, qui eiusmodi uoluptatum genere non capiatur: præsertim si citra numinis, aut hominis offensa

Jam, citra famam detrimentum possit contingere? Equi-
 dem cum non hominem, sed plane saxum dixerim. Etiam
 si minima bonorum, quae habet coniugium, pars est, ea cor-
 porum voluptas. Sed fac te istam ut uiro indignam con-
 temnere: quaequam ne uiri quidem uocabulum sine his mere-
 mur: ponatur, si uis inter extrema coniugij commoda:
 iam quid casto amore esse potest amabilius, imo quid san-
 ctius atque honestius? Accrescit interim dulcis affinium
 turba. Duplicatur parentum, fratrum, sororum, nepotum
 numerus. Natura enim unam duntaxat matrem unum pa-
 trem tribuere potest. Coniugio pater alter, altera mater
 accedit, qui te, ut cui sua uiscera commiserint, singulari
 pietate non prosequi non possunt. Iam uero quati illud
 aestimabis, ubi pulcherrima coniunx pulchra faciet te pro-
 le parentem? Vbi quis tibi paruulus aula Luferit Aeneas,
 qui tuos, tuaeque coniugis uultus referat, qui te blanda bal-
 butie patrem appellitet? Iam accesserit coniugali charita-
 tati uinculum adamantinum, quod ne mors quidem ipsa
 queat abrumpere. Felices, inquit Flaccus, ter et amplius
 Quos irrupta tenet copula, nec malis Diuulsos queris
 monijs, Suprema citius soluet amor die. Habes qui sine
 Et utem tuam oblectent, qui oculos claudant, qui iusta per-
 soluant in quibus renatus uidearis, quibus superstitibus
 tu ne occidisse quidem puteris. Non abeunt ad alienos here-
 des, quae tibi parasti. Ita tanquam omnibus perfuncto uita
 munijs, ne mors quidem ipsa acerba uideri poterit. Omnia
 uelint

Voluptas
 ab affini-
 tate & li-
 beris.

Alludit ad
 hoc quod
 Aeneid. 4

In Epod.

uelimus, nolimus, senectus imminet. Hac ratione natura
 respexit, ut in liberis ac nepotibus repubescamus. Quis
 enim grauius ferat senectutem, ubi suos uultus, quos ado-
 lescens gessit, in filio conspexerit? Mors omnibus parata
 est. At hac una uia, uelut immortalitatem quandam mede-
 tatur natura prouidentia, dum sic aliud ex alio propa-
 gat, ut ueluti cum planta, arbore excisa repullulat, nec in-
 terisse uideatur, qui prole relicta moritur. At minime
 me fugit, quid inter haec obmurmures. Beata res est con-
 iugium, si omnia secunda eueniant: sed quid si morosa con-
 tingat uxor? quid si impudica? quid si liberi impij pro-
 ueniant? Occurrent animo tuo exempla eorum, quibus
 coniugium exitium attulerit. Exaggera quantum potes,
 sed tamen hominum ista uitia fuerint, non coniugij. Cre-
 de mihi, non solet nisi malis maritis mala uxor contin-
 gere. Adde quod tibi magna ex parte in manu est, ut
 bonam eligas. Quid si corrumpatur? A malo quidem ma-
 rito, uxor bona corrumpi potest: a bono mala corrigi con-
 suevit. Falso uxores accusamus. Nemo si quid mihi cre-
 dis, unquam nisi suo uitio improbam uxorem habuit. Iam
 ex bonis parentibus, ferme similes nascuntur liberi.
 Quinquam et hi utcumque nati, ferè tales euadunt, quae
 in illis finxeris institutione. Iam uero non est quod Ze-
 lotypiam metuas. Iste stulte amantium morbus est. Cas-
 tus ac legitimus amor zelotypiam nescit. Quid tibi tra-
 pedi in mentem ueniunt? Haec maritum adultera secu-

Refuta-
 tio incom-
 modorum
 matrimo-
 nii.

Zelotypia

ri percussit: hæc ueneno sustulit: illa morū odio ad morē
tem adegit. Cur non potius Tiberij Gracchi Cornelia
succurrit? Cur nō Alcestis non optimi mariti coniunx
optima? Cur non occurrit uel Iulia Pompeij, uel Brutū
Portia? Cur non æterno nomine digna Artemisia? Cur

De Arre-
misa uide
Gel. li. 10.
cap. 18.

Vide Val.
& Plutar.

non Hypsicratea Mithridatis Pontici regis uxor? Cur non
Tertie Aemilie comitas in mentem uenit? Cur non
Turia fides? Cur non Lucretia, Lentulaq; succurrit?
Cur non Arria illa à Plinio celebrata? Cur non inno-
meræ aliæ, quarum & pudicitia, & fides in maritos,
ne morte quidem potuit immutari. Rara, inquis, auis in
terris, mulier proba. Et tu rara uxore dignum te finge.

Prouer. 18

Mulier, inquit sapiens ille, bona pars bona. Aude tuis
moribus dignam sperare. Plurimū in hoc situm est, quā
delicias: quomodo fingas, qualem ipse te illi præbeat. Sed
dulcior est, inquis, libertas. Quisquis uxorem accipit,
compedes accipit, quas sola mors possit excutere. Quid
autē dulce esse homini soli possit? Si dulcis est libertas,
sociam asciscendam censeo, qua cum bonū istud tibi com-
mune esse uelis: Quāq; quid ista seruitute liberius, ubi
ita uterq; alteri obnoxius est, ut neuter manumittit ne-

Libertas.

A simili.

Orbitas.
Violario
qua retor-
quetur ar-
gumentū.

lit? Astrictus es ei, quem in amicitiam recipis. At hic ne
mo libertatem adeptā clamitat. At uereris, ne liberis
morte absumptis, orbis in luctum incidas. Si orbitate ti-
mes, ob id ipsum ducenda uxor est, quæ sola hoc præsta-
re potest, ne simus orbi. Sed quid tu tam diligenter, imo
anxie

anxie, omnia matrimonij incōmoda disquiris, quasi cœ-
libatus nihil habeat incommodi? Quasi uero ulla sit uita
mortaliū, quæ non sit omnibus fortunæ subiecta casibus.
E uita migret oportet, qui nihil incommodi ferre uelit.
Quod si ad cœlestem illam uitam respicias, mors hæc ho-
minum uita est, haud uita dicendi. Sin intra humanam
conditionem animum contineas, nihil est cōiugali uita,
neq; tutius, neq; tranquillius, neq; iucundius, neq; amabi-
lius, neq; felicius. Ab exitu rem specta, quotumquens; ui-
des, qui semel expertus coniugium, non auide repetat? Ab euen-
Mauricius meus, cuius eximia prudentia tibi non est in-
cognita, nōne ab obitu cōiugis, quam unice deamabat,
eiccro mense duxit in thalamum nouam sponsam? Nō a-
deo libidinis impatientia, sed negabat sibi uitam uideri
uitam, absq; coniuge rerum omnium consorte. Iouius no-
ster, nōne iam quartam ambit uxorem? Sic adamabat ui-
uas, ut nullam consolationem admissurus uideretur. Sic
una defuncta, ad sarcinendam thalami solitudinem pro-
perabat, quasi leuiter illas amasset. Sed quid nos de hoc
nesto ac iucundo disputamus, cum non utilitas modo sua
deat, uerum etiam necessitas ad coniugium impellat?
Tolle matrimonium, per paucis annis uniuersum homi-
num genus funditus intereat necesse est. Xerxen illum
Persarum regem, cum ex edito loco ingentem illam ac
uix ulli creditam hominum multitudinem intueretur,
lachrymas non tenuisse dicunt, quod ex tot hominum

Ab utili
ac necessa-
rio.

milibus, post annos sexaginta, nullus omnino superstitus
 rus esset. Cur quod ille de suis copijs intellexit, non etiā
 de uniuerso hominum genere perspicimus? Sublato con-
 iugio quotusquisque ex tot regionibus, provincijs, res-
 gnis, urbibus, cœtibus post centum annos supererit? Est
 mus nunc, & cœlibatum miremur, qui eternam sit geo-
 neri nostro cladem allaturus. Quæ pestis, aut lues à suo
 peris, aut inferis immitti possit nocentior? Quid ab illo
 diluuiio timeri possit acerbius? Quid tristius expecte-
 tur, etiam si Phaëton teum redeat incendium? At ex his
 iusmodi quidem tempestatibus multa relinqui solent in-
 columbia, ex cœlibatu nihil reliqui fieri potest. Videt
 mus quantum morborum agmen, quot casuum discrimina
 na, noctes, diesq; hominum paucitati insidientur. Quot
 pestis absorbet mare, quot Mauors abripit? Taceo enim de
 quotidianis mortibus. Circumspicitur undique mors: ruit,
 rapit, properat quantum potest genus nostrum extingue-
 re, & nos cœlibatum miramur, coniugium fugimus? Nisi
 forte placet Essenorum infilitutum, aut Dulopolitarum,
 quorum gentem facinorosam nunquam deficiēs numerositas
 propagat. Num expectamus, ut Iupiter aliquis nos eodem
 munere donet, quod apibus tribuisse dicitur, ut sine concubitu
 fecerimus, & posteritatis semina è flosculis ore legamus? An
 uero postulamus, ut sicut è Iouis cerebro Minervā pro-
 gnatam poëta fabulantur, ita nobis è capite liberi exire
 liant?

Locus cō-
 munis.

liant? An denique ut iuxta ueterum fabulas, è terra ue-
 luti mures in Aegypto, è saxis proiectis quod est in fa-
 bulis, è duris arborum truncis homines producantur?
 E terræ gremio permulta sine nostro cultu enascuntur.
 Plantula sub umbra matris sæpe pullulascunt: at homi-
 ni hanc unam propagandi uiam natura esse uoluit, ut
 mutua mariti, uxorisq; opera mortalium genus ab inte-
 ritu uindicaretur, quod si fugiāt tuo exēplo mortales,
 ne ista quidem, quæ tu miraris, esse poterunt. Cœlibatū
 miraris, suspicis uirginitatem? At nec cœlebes erūt, nec
 uirgines, si coniugij usum sustuleris. Cur igitur prælata
 est uirginitas? cur honorata, si exitium adfert mortalis
 bus? Laudata est, sed pro tempore, sed in paucis. Voluit
 enim deus hominibus cœlestis illius uitæ tanquam imagi-
 nem quandam & simulacrum ostendi, ubi neque nu-
 bent ulla, neque nuptum dabunt ulli. Sed ad exemplum
 paucitas idonea est, multitudo inutilis. Quemadmodū
 non omnes agri, quanq̄ feraces ad usum uitæ serūtur: sed
 pars negligitur, pars oculis pascendis colitur. At patitur
 hoc ipsa rerum copia, in tanta aruorū amplitudine,
 exiguam partem sterilem relinqui. Verū si nulli seran-
 tur, quis nō uideat nobis ad glandes fore redeundū? Ita
 cœlibatus in tanta hominū multitudine, in paucis quidē
 laudē habet, in omnibus summam reprehensionem habi-
 turus. Iā si maxime in alijs sit uirtutis nomen habitura
 uirginitas, in te certe uitiosa fuerit. Cateri enim puris

Confuta-
 tio.

A simili.

tati studuisse uidebuntur: tu generis parricida iudicaberis, quod cum honesto coniugio propagare potueris, turpi cœlibatu passus sis interire. Liceat è numerosa sobole uirginem deo cōsecrare. Rustici frugum primitias superis immolant, non uniuersum prouentum, ad te unius stirpis tuæ reliquias esse memineras oportet. Nihil autem refert, utrum occidas, an seruare recuses, qui à te uno seruari et poterat, et facile poterat. At sororis exemplum te ad cœlibatum adhortatur. At ista uel una re potissimum debebas à cœlibatu deterri. Generis enim spem, quæ prius utrisque erat communis, nunc totam ad te unum reuolutam intelligis. Detur hæc uenia sexui, detur ætati. Puella dolore uicta peccauit, stultarum mulierum, aut stultorum monachorum impulsu sese precipitem dedit. Tu maior natu, uirum te esse memineras necesse est. Illa maioribus suis cōmori uoluit, tu ne moriantur, operam dabis. Soror subduxit sese officio, tu duorum tibi partes obeundas esse cogita. Nō dubitarunt filii Loth, cum patre temulento rem habere, satius esse iudicantes nefario etiam incestu generi consulere, quam patri interire. Tu matrimonio honesto, sancto, pudico, sine offensa, summa cum uoluptate, non consules tuo generi adliquin intermorituro? Quare sinamus eos Hippolyti institutum imitari, sectentur cœlibatum, uel qui mariti fieri possunt, patres non possunt: uel quorum tenuitas liberis educandis non suppeditat, uel quorum genus alio

Genes. 19.
Exemplū
cum collatione.

Epilogus
rotius de
clamatōnis.

rum opera possit propagari: aut certe eiusmodi est, ut magis Reipub. conducatur intermori quàm propagari: uel quos peculiaris quidam æterni numinis fauor, communi hominum sorte selectos cœlesti cuiuspiam functioni destinauit, quorum mira est raritas. Tu uero cū teste medico uiro neque imperito, et minime mendaci, magnam posteritatem promittere uidearis: patrimonium haberas amplissimum, genus autem tum optimū, tum clarissimū, ita ut obliterari sine nephario scelere, magnoque Reipub. detrimento non possit, tum adsit ætas integra, nec desit forma: offeratur uero coniunx puella, qua neque integritas, neque illustriorem ullam uiderunt ciues tui, pudica, modesta, pia, facie diuina, cum dote amplissima: cum rogant amici, lachrymentur propinqui, instent affines, patria flagitet: ipsi maiorum tuorum cineres è tumulis id ipsum te obtestentur, tu tamen adhuc contaris, adhuc cœlibatum cogitas? Si qua res parum honesta abs te petere tur, si qua difficilis, tamē uel tuorum uota, uel generis charitas animū tuum expugnare debuerat. Quanto æquius est id amicorum lachrymas, patriæ pietatem, maiorum charitatem abs te obtinere, ad quod te diuina pariter et humane leges hortantur, natura instigat, ratio ducit, honestas allicit, tot commoda inuitant, necessitas etiam ipsa cogit? Sed iam argumentorum plus satis. Confido te iam dudum me monitore sententiā mutasse, animūque ad salubriora consilia appulisse. Primum conducet

De exerci-
tatione hu-
ius gene-
ris præce-
ptio.

Loci com-
munes.

in hoc suasorio genere longe omnium utilissimo, diligenter exerceri. Dominatur enim ferè in omnibus generibus. Primum igitur cuiusmodi sit, quod persuadere cupis, attente est considerandū. Deinde quæ sunt in eo commoda omnia diligenter colligemus, & amplificabimus: contra uero si qua insunt incommoda, quæq; illius animi posse deterere uidentur, ea aut extenuabimus, aut remouebimus, excogitatis quàm plurimis rationibus, et rationum confirmationibus, ac locupletationibus. Qui loci incident communes, ad rem accommodandi sunt, uelut hic incidebat, omnibus rebus insitam esse uim propagandi sui. Vt mille morbis, mille casibus atteri genus humanum. Item quàm nihil in hac uita iucundum sine consorte. Item senectutem ac mortem tolerabiliorem fieri paratis liberis. Postremo uero uidendum quibus argumentationum formis, aut quibus exornationibus ea quæ excogitata sunt, quàm commodissime possint explicari.

DE GENERE DISSVASORIO.

IN dissuasione omnia incommoda colligemus. Hæc quæ admodum inueniri possint, mox paucis demonstrabimus, quæ quidem meditata, & tanquam ad manum habere oportebit. Proponat autem didascalus aliquod argumentum scite excogitatum, capita rationum, exemplis, similitudines: & si uolet dispositionem paucis ostendat, reliqua puerorum ingenijs relinquat, Deinde illorum inueni-

inuenta castiget, mox palinodiam scribere iubeat. Nonnunquam etiã acuedi ingenij gratia, infames materias proponat. Veluti si quis suadeat paupertatem, exiliū, ingratitude, & gritudine, contemptum studiorū, neglectum linguarum, tyrannidē, uel ut uetulus uetulā ducat, ut domum ducat uxorem improbam. Nihil enim est ita natura bonum, quin ab ingenioso oratore deprauari possit. Hæc exercitatione tum copia, tum promptitudo quædam, quauis de re dicēdi parabitur. A me modo suasum est matrimonium, ubi pleraq; eius uitæ cōmoda collegi, contra autem cœlibatus incōmoda exaggeraui. Incommoda uero matrimonij, quæ illic partim extenuaui, partim refelli, ea in palinodia erunt exaggeranda: contra, commoda aut uehementer deprimenda, aut commoda esse neganda.

Quo nam igitur modo erit hæc palinodia instituenda? Aut hoc ipsum argumentum iisdem positis circumstantijs, in diuersam partem tractabimus: aut fingemus amicū secum hæsitantem, utram uitam uelut amplecti, aut iam nuptias animo destinauisse. Et ut à circumstantijs discamus inuenire argumenta, thema certis personis cōstitutum proponemus, hoc pacto. Petrus adolescens, minus fratrum suorum, summo ingenio, & iam literis initiatus, matris opera à schola reuocatus, ab eadem ad ducendam uxorem sollicitatur, puellam, et diuitē, & egregia forma. Pater neq; uxori, neq; filio refragatur, sed

P S liberū

Infames
materie i-
terdū pue-
ris propo-
nenda.

Thema cū
circumsta-
ntijs.

liberum illi permittit, ut eligat. Scribit nunc illi sodales
æqualis, et socius studiorum, conaturq; illum à matrimo-
nio deterrere. Hic, ut coniugium q̄ miserrimum ostendat,
omnes eius uitæ crummas cōtrahet. primū ab ipsius

Anatura. coniugij natura. Adducet enim seruitutē, et eam quidē,
quam semel admissam effugere nullo modo possis. Nulla
enim seruitus, nō misera esse potest, cum hominē naturā
libertatis auidū sinxerit. Atq; hic incidit locus communis

A ratione seruitutis est, tū illa minime uiro conuenit, qua cogimur muliercu-
lis inseruire. Præterea quod mutua est seruitus. Acco-
dit etiam alterum incommodum quod eam ipsam suffia-

Exaggeratio seruitutis. nere cogeris & alere, cui inseruis. Nā reliquis in serui-
tutibus, serui ex dominis pendēt, at illa ex te. Prius ibas
quod uolebas: cœnabas ubi uolebas: uiuebas q̄ cū uolebas,
uagabaris, nugabaris, cōuiuabaris, lusitabas, confabula-
baris. Nūc domi desidendū, cœnandū domi, cubandū do-
mi, uiuendū more illius. Quæ si facis, ubi dulcis illa liber-
tas? Sin minus, lites domi paratæ, audiēda iurgiosa uxo-

Per contentionem. ris cōuitia. Res augeri poterit per cōtentionē? Seruus
uernaculus, siue emptitius, uel precio dato, uel ex heredi-
tate, sperat libertatē: hic sola mors habet ius manu
mittendi. At formosa est, non potest non esse uoluptati-

A contrario. Imò si formosa est, certā miseriē effugere non potest.
Nā si deformatis esset minus quidē aīm uoluptate oblecta-
ret: at rursum metu minus angeret, minus prociac esset.

Nunc cum formam suam non ignoret multo erit in a-
solentior. Tum si parum pudica sit, qui tibi iucunda pos-
terit esse uita? Sin pudica, quod haud scio an fieri pos-
sit, perpetuo metu cruciaberis, ne te non satis amet, ne
corrumpatur, ne mutet animum. Nam si non ames, mi-

serum est uiuere cum ea, quam non ames. Sin ames, hæc
omnia secum incōmoda adfert amor, suspiciones, iniu-
rias, iurgia, rixas, et cætera. Præterea stulti est compe-

des suas quāuis aureas amare. Quid refert, lineo, an se-
rico sune stranguleris? Deinde extenuabis eā corporis
uoluptatē, qua negabis tantos dolores esse emendos. Est
enim pecunia prorsus, plena fastidij, plus aloes q̄ mellis

habēs: indigna magnis ingenijs: An hæc una tanti est, ut
multo dulciores uoluptates relinquant, & tot miseras
adeas? Atq; hic rursum incidit locus cōmunis, aduersus
eam uoluptatē, quæ ex coitu percipitur, quā quidam nō

inscite morbi comitialis speciē dixere, Plato escam malo-
rum. Nulla res magis hebetat animi uigorē, nulla magis
eneruat uires corporis, nulla magis accelerat senium.

Post hæc ostendat rē esse plenā periculose aleæ. Hic lo-
cus incidet odiosus, de uitijis foeminei sexus, q̄ pauca
bone aut pudicæ reperiātur, q̄ paucos non poeniterit
initi coniugij. Hæc omnia quæ nimium frequenter acci-

dunt ponet ob oculos. Vxorem rixosam, procacē, impu-
dicam: breuiter his moribus, ut quod frequēter accidit,
maritum ad mortem adigat: perennes querelas, dotis
expro

Per exte-
nuationē.

Loc° cōis.

Ab auto-
ritate.

exprobrationem, affinium graue supercilium, garrulam
socrus linguā, suffossorē alieni matrimonij, liberos im-
pios ac perditos, aliāq; quæ plurima collegere, Iuuenas-
lis, Tertullianus, Hieronymus, & alij qui in uituperando

Ab incom-
modorum
enumeratione.

matrimonio uires eloquētiæ deprompserunt. Atq; hinc
ueluti gradu facto, descendet ad ea incommoda, quæ se-
lix etiam matrimonium serē consequuntur: maiorē rei
domesticæ curam, studium augendarum facultatū, adipi-
scendorum honorum: huc enim extimulat uxoris socerum
ditas, morbum filiorum aut uxoris, mortē, luctum, orbis
tatem. Contra quæ uoluptas sit in literis. Nō posse quen-

Per cōben-
tionem.

quam simul, & uxori & Musis uacare. Quæ dignitas,
quæq; felicitas uirginitatis. Sic per contentiones enu-
merabit, quæ relinquat, quæ subeat. Sed sine matrimo-
nio genus humanū sustineri nō potest, quasi uero desint,
qui isto munere fungātur. Istuc alijs relinque, qui huma-
nis rebus sunt nati, tu ad diuina, ad cœlestia factus es.

A diuerso
studio.

Sunt tibi fratres quorum opera genus tuum possit pro-
pagari, tuum est illud non liberis, sed literis illustrare.
Plures filios tibi parabis beneficijs tuis, q̄ uxor possit
gignere. Et sæpenumero fidelius amant, quos pararis
quàm quos genueris. Puta te tot habere filios, quot pu-
ros, quot adolescentes, ad honestas literas, ac piam uita-
institueris. Hi parentem non grauant sumptu, nō discri-
tiant alendi sollicitudine, imō potius alunt parentem. Et

Locus cō-
munis.

hic est locus cōmunis, longe uerius esse patrē, qui fingit
ac

de format animum, quàm qui generat corpus. Ad hos
rum omnium singula poterunt accommodari exempla, cœ-
teraq; quibus ostendimus orationem locupletari. Hæc ita
dicasse suffecerit, ne plus satis oneremus lectorem.

DE CONSOLATORIA EPIST.

Quum uita mortalium undiq; plena sit calamita-
tum, neq; multos reperire liceat, quos suæ fortuna
næ non poeniteat, nullū officium incidit frequen-
tius, q̄ ut amicorū animos consolando subleuemus. Neq;
uero mediocre beneficium est, tempestiua & amica cō-
solatio, quæ quoties in rebus afflictis, eorum quibus be-
ne uolumus ægritudini reme deri non licet, uerbis saltē
lenimus dolorem. Verum scite id ipsum faciamus oportet,
ut ne uelut imperiti medici uulnus crudū adhuc & re-
tens exulceremus potius q̄ mitigemus. Proinde triplex
erit ratio tractandæ consolationis: una simplex et aper-
ta, per quam argumētis declaramus non esse causam do-
lendi: cum uiro sapienti nihil accidere possit triste præ-
ter turpitudinem, neq; à quoquam lædi possit, nisi à se-
ipso. Huiusmodi ualidis pharmacis utemur, quoties no-
stra cū philosopho, aut alioqui uiro cordato res est. Alte-
ra per insinuationē sumēda, quoties aut animus est infir-
mior, aut dolor recentior, acerbiorue, q̄ ut aperte pa-
tetur sibi admoueri manus. Siue cū erectior est animus
quem consolamur, quàm ut uideri uelit opus habere
conso-

Triplex
ratio tra-
ctandæ cō-
solatiōis.

Simile.

Quomodo istitue da insinuat io.

consolatore. Nam quemadmodum sunt quidam animo tam excelsio præditi, ut cū ægrotent grauius, tamen pudeat medicum accersere, quod ignauum, ac forti uiro pudendum existimēt ægrotare: ita sunt qui pudore quodam generosæ mentis, quamlibet magnum dolorem animi preemunt ac dissimulant. His hac arte erit obrependum, ut negemus nos consolandi gratia scribere, cum multis modis perspectam habeamus illius eximiam sapientiam, tum infractam animi magnitudinem omnibus fortunæ procellis maiorem. Tametsi fatebimur casum esse eius modi, ut alium quemlibet facile possit deijcere, tamen non dubitare nos, quin homo à puero ueræ philosophiæ præceptis institutus, longo rerum usu doctus, ad hæc inuicto quodam animi robore præditus, fortiter ferat, quod ex communi mortalium lege, uitari non potest: nos illius fortitudini gratulari uelle potius, quam dolori mederi. Priori incommodo sic medebimur, ut eius, quem consolari uolumus affectum in nos transferamus, sic autem temperantes orationem ut nostro dolori magis obsequi, quam illius ægritudinem mitigare uelle uideamur. Hæc arte M. Tullius Milonis causam agens, fecte metum in se transfert, quo iudicum animis metum eximat. Si quidem quos dolor adhuc totos possidet, nõ aliter tractandi sunt, quam isti, qui ob morbo uitiatum animi iudicium, sibi uidentur esse cornuti, aut naso in longum prominenti, aut mortui, aut testacei. Oderunt dissentientes, amant eos, qui

qui per dissimulationem, ipsorum imaginationi assentantur. Proinde qui his mederi student, nonnunquam simulant sese eodem teneri malo. Porro contracta beneuolentia, facile persuadent remedium, ac paulatim obrepentes, tandem eximunt falsam imaginationem. Itidem agendum erit cum his, quorum animus nondum admittit manum medicantis. Dicemus nos ipsos ad consolandum parum esse idoneos, qui non minus angamur animo, quam is ipse, quem confirmare deberemus. Deinde doloris causas etiam exaggerabimus, eamque exaggerationem non solum à re ipsa, sed ab eius etiam qui patitur indignitate sumemus, non sine laude quadam eius iniuriam quam plurimis bonis uiris dolere dicemus. Quod ubi erit factum, tum medicamentum adhibebimus: hic omnia que dolore lenire possunt, diligenter colligemus. Id fiet si ipsum malum in quod incidit, uerisimiliter extenuabimus, et bonum unde excedit, quantum licet eleuemus. Malum extenuabimus, si minus diuturnum fore ostendemus. Solent enim patientes ferri incommoda, que breui finem habitura putentur, præsertim si eam incommoditatem magna aliquarum diligentissime dispiciemus, quibus eam spem quam maxime probabilem efficiamus. Unde autem coniecturæ laud obscure demonstrant: et Ciceronis cum multa, tam illa in primis ad Cecinnam epistola, exemplo esse potest.

Extenuandi malum modus primus. A natura mali.

Cōiectura.

Alter mo-
dus exte-
nuandi
malum.

potest, ubi idem facete suo more, tanquã augurandi dis-
ciplinam quandam tradere uidetur. His omnibus assen-
tationem quandam admiscebimus. Quod si eiusmodi sit
incommodum, ut diuturnum uideri necesse sit, alijs exte-
nuandi rationibus utemur. Aut enim non esse incommo-
dum, aut non esse tam graue, quã apparet, nitentur ostens-
dere. Id faciemus, si quicquid erit in eo commodi, id de-
curate cum amplificatione quadam indicemus. Nullum
enim tam graue malum homini potest accidere, ex quo
non aliquid commodi decerpi queat. Si negabimus ullum
esse malum existimandum, quod citra culpã homini ob-
tigerit, quemadmodum docet Aristoteles, iucundam esse
se malorum recordationem, quæ cum honesta fama con-
iuncta sunt: ita leuius ferimus, quæ nostra culpa contra-
cta non sunt. Hic philosophorũ rationes et præter ce-
teros Stoicorum plurimum adiuuabunt: si eiusmodi casus
laminatẽ, uel fame eius profuturã, uel gradum quandã
ad maxima commoda iactum esse ostendemus. Solet enim
summa uirtus, summaq; felicitas à durissimis inijs
plerunq; proficisci: idq; exemplis approbamus, si theo-
logico more eiusmodi tempestatem à superis propitijs
immissam dicemus, corpori quidẽ molestam, sed animi
salutarem. Nihil autem æque dolorem leuat, teste Cicero
rone, ut cõmunis tanquã legis humanæ cõditionis recor-
datio. quare id mali, illi cum uniuerso mortaliũ genere,
uel certe cũ clarissimis optimisq; uiris quã plurimis
commune

commune esse declarabimus. Hic illustriũ uirorum exem-
pla, qui in eodẽ luctus inciderunt, aut certe similes:
quiq; eos fortissimo animo, maxima cum laude tulerũt,
accumulabimus. Postremo ad exhortationem ueniemus:
ad pristinam animi tolerantiam, magnitudinem, sapiens-
tiam, eruditionem uocabimus. In conclusione omnẽ ope-
ram, studium, diligentiam, et ipsi, et eius filijs, ac neces-
sarijs deferemus. In consolando iocus erit uehementer
fugiendus, nisi leue sit incommodum, ut ioco possit exhi-
larari. Tum si modo cui scribimus, is erit, qui huiusmo-
di rebus capiatur, quã blandissime iocandum erit, ita
tamen, ut ueras consolationes cum iocis permisceamus.
Præterea cauendum, ne non tam amice consolari, quã
præcipere uideamur, nisi uehementer erit familiaris,
cui scribimus, ne tanquam sani ægrotantibus imperare
mus: ne quid de nostra, aliorũ uic felicitate commemo-
mus: ne Tytirim illum Vergilianum rustice imitemur:
O ræleboe, deus nobis hæc oia fecit. Ut enim socie-
tas miseriam leuat, ita alienæ immunitatis recordatio,
egritudinem exasperat. Quæ cum satis diligenter præ-
cepta putẽ, exemplum adijciemus. Canidius uir in Rep.
sua præclarus, per inuidiam factionũ aduersarum cie-
sus, in longinquis regionibus exulat, relicta domi uxo-
re, paruisq; liberis, cum amicus consolatur. Officium
neum tibi, ut à quo persepe meo in luctu fuerim aman-
tissime confirmatus, uicissim in tuo tristissimo casu des-
bere

Epilogus
quomodo
instituen-
dus.

Quid ca-
uendũ in
consola-
tione.

Argumen-
tum siue
thema epi-
stolæ.
Ordĩ ab
officio.
Epistola
consolato-
ria exilij.
Ductus ẽ
obliquus.

beri quidē agnosco sed te nihil egere gaudeo. Ita enim fortiter, sapienterq; exilium ferre audio, ut nos, qui tui desiderio angimur, tua potius, q̄ tu nostra consolatione simus subleuandi. Næ tu sanè uir fortissime, nihil à tuis studijs alienum facis. Ita enim à puero, & optimis matorum institutis, & philosophiæ rationib; animū preparasti, ut nullus te fortunæ status, nec secundus erigere, nec aduersus possit deijcere. Non quo te tā acerbi uulneris sensu omnino carere putem: Id enim stupentis magis, q̄ excellētis animi uidetur. Quis enim tam saxo pectore sit, qui, quod tibi euenit, cū pro summis in Remp. meritis, summā contumeliā acceperit, tāta ingratitude nō permoueatur? Quis tantū obliuionis ex illo Letheo flumine bibit unquā, ut nullo natalis terræ, amicorum, uxoris, liberorum desiderio teneretur? Non tibi doleat uulnus, qui acceperis, cum multis non tuis modo, uerum alienis, bonis tamen, doleat. Quare si te dolere uetem, inuisibilis, manifestus planè uidear: tametsi affirmare ausim, per multas esse causas, cur tu malum moderatius ferre debeas: quod si etiam diuturnū fore uideretur, tamē erat, quo te sustentares. Nempe in primis tua uirtute, literis, conscientia recte factorum: qua quidem nulla est in rebus aduersis, uel uerior, uel præsentior consolatio. Nā certissimo augurio breui futurum spero, ut tibi de bono nestissimo reditu gratulemur: omnesq; existimēt emullos tuos, qui tuam salutem extinguere credebantur.

A studijs
amplifica
tio.

Occupatio.

Cōplexio

gnitatem tuam uehementer illustrasse. Id quidem ego, auguriū ne uanū putes, certissimis signis, partim quidē à tua uirtute, et maximis in Remp. officijs, partim à temporum natura colligo. Eam enim in te sapientiam, integritatem, industriam, nostra Resp. domi, bellicq; experta est: & si tu pro animi tui magnitudine, patria carere facile posses, illa certe tali ciue diutius carere omnino non sustineat. Cur igitur sic meritum eiecit, inquires? Rerumpu. tempestates nosti, nec uulgi animos ignoras, quibus nihil instabilius: qui procellarum in motum sursum ac deorsum fluctuant, nec quenquā constantem, aut odisse solent, aut amare. Ita est humanum ingenium, uirtutis, nec præsentis fulgorem, nec absentis desiderium ferre possumus. Præsentem, ut Flaccus ait, odimus, sublatam ex oculis, querimus inuidi. Camillum uirum clarissimum, cuius in pace splendorem Romana Resp. ferre non potuit, afflictis in rebus, coacta est reuocare, nec prius q̄ expulisset, qualem ciuem habuisset, ciuitas alioqui sapiens intelligere potuit. Itaque quum absentem patriam reddidissent, & dictaturam non amittunt, ab exule defensum est. Socratem, uirum omnium quos terra produxit optimum, Anyti & Meliti calumnia undecim uiri ueneno damnarunt: quem ubi desiderare cepit ciuitas Atheniensis, repente omnium conuersis animis, in ipsos accusatores publicus est impetus factus.

A persona

Consulatio.

Exempla

Amplificatio per se.

Facit veri simile. Socrati statuæ erectæ. Serius quidem illi, quàm Socrati commodum erat, respuerunt: tu nondum ita cecidisti, quin facile restitui possis. Iam multos quos tuus in Republica splendor urebat, tui desiderium cruciat: factionis aduersæ qui sunt, partim amicorum precibus uicti, partim absentia tua, partim ipsa die mutati, posuerunt odium, nonnulli ad amicorum tuorum partes transfugerunt.

Ab occasione. Nemo certe est, qui non mitius oderit. Per oportune uero bellum oritur, & magnum, & periculosum, & quidem cum ijs ipsis, quos aliquando tua uirtute coercitos meminerunt. In quo cum uehementer Respublicam tuam operam sit desideratura, in certam spem adducor fore, ut qui ab ingratis ciuibus fueris eiectus, à supplicibus reuocaris, ut non tam acerbum fuerit eiectioni fuisse, quàm si reuocatum sic fuisse reuocatum. Habes augurium memoriosum sic fuisse reuocatum. Habes augurium memoriosum sic fuisse reuocatum. Habes augurium memoriosum sic fuisse reuocatum. Habes augurium memoriosum sic fuisse reuocatum.

Trankitus. quod ita meum est, ut idem amicorum tuorum nemo non speret, inimicorum nemo non metuat. Quo si quid adhibere non uterer ullis remedijs potius quàm illis: quibus te uirum fortem facile sustentari uideo, quibus te uirum fortem facile sustentari uideo, quibus te uirum fortem facile sustentari uideo, quibus te uirum fortem facile sustentari uideo.

Consolatio est philosophorum decretis. psetor quotidie, & te uti facile suspicor. Optima consolatrix philosophia, quæ non unum aliquod malum, in omnibus fomentis lenire, sed ad omnes fortunæ incursum animum armare solet. Huius, ut ita dicam, lacte cum ab ipsis sis incunabulis enutritus, quid ego suscipere aut ululas Athenas? sed tamen pro tua modestia memoriam, aiunt, te moneri patieris, uidelicet ut hominis felicitatem.

Ab animi dotibus.

Paradoxa. citatem, non in fortuna temeritate, sed in animo esse sitam memineris. Patriam, opes, honores, ceteraque munera sua, fortuna potest eripere: animum sapientem, neque dare, neque eripere potest, in te ipso omne praesidium tuum constitutum esse cogites: sapienti uiro, praeter turpitudinem, nihil acerbi posse accidere. Virtutem seipsa contentam, non est casuum mutabilitate pendere. Non cruciari, sed cruciatu dignum admittere, in malis est numerandum. Tua te uirtute inuoluas oportet. Exilium dolet? Non tu miser, qui immeritus pateris, sed ijs longe miserrimi, qui immerentem eiecerunt. Infelicis enim longe est, facere iniuriam, quam accipere. Patriam ingratisimam ciues eripuerunt: animi magnitudinem, uirtutem, integritatem, eruditionem, honestam famam, eripere non potuerunt, nec poterunt. At hoc ipsum dolet, quod optime meritis ab ea Republica quam se penumero tua uirtute seruaris, exulas. At istuc maximam aegritudinis partem leuare deberet. Socrates uir integritate laudatissimus, uenenum bibiturus, uxorem eiulantem, deplorantemque quod innocens esset mortuus, obiurgas: Stulta, inquit, nocentem me mori malles? At quod uenit ex merito, leuiter, lenteque ferendum. Quæ uenit indigno poena, dolenda uenit. Vulgi ista sententia est, & stultitiae plena. Sapientem uero, quæ maior esse possit consolatio, quàm ex recte factorum conscientia, quæ cum aderit, etiam si fractus illa batior orbis, impavidum ferient ruinæ. Omne solum forti patria

Sententia
mixta si-
mili.

Apophtegma.

Exempla
fabulosa.

Locus cō-
munis.

Exemplū
cōfictum.

Comple-
xio huius
partis.

patria est. Egestas, exiliū, bellum, non mala, sed materia
uirtutis sunt. Crescit enim, & alitur aduersis rebus ani-
mi uigor, perinde ut ilex, quæ quo diligentius duris bis-
pennibus tondetur, eo latius ramos diffundit. Darius se
rebus aduersis prudētiorē fieri dicebat. Ego uero ita
existimo multos egregios uiros, fortuna scuitia non
prudētiores modo uerum etiā clariōres euasisse. Num
Herculis gloria per orbē sic emanare potuisset, nisi illi
Iuno tot monstra, tanquam uirtutis materiam obiecis-
set? Vlysem equidem non tam bellicis rebus, quam to-
lerantia malorum, quibus decennium est iactatus, immor-
tale nomen adsequutum puto. Cedunt ipsa interdum se-
liciter mala, & à superis propitijs immituntur. Multos
tibi recensere possem, quibus ita cecidit exiliū, ut optan-
dum fuisse uideretur: qui cum in patria, uel obscuri, uel
inuidiosi uixissent, apud exteros, & rem amplissimam,
& summos honores sunt assecuti. Claudium uirum no-
bilissimum à ciuibus in exiliū actum, Gallia excepit.
Iam exul adeo locuples, clarusq; est, ut nō modo patriā
non desideret, uerum etiam quod nō antè reliquerit, pe-
niteat. Petrum Aliaçensem Cameracensis ciuitas episco-
pum eiecit, Roma ex exule fecit Cardinalem. Multa apud
nostros, ad gloriā uirtutis uia grassantibus obstant
emulatio, inuidia, postremo uirtutis, et splendoris satie-
tas quædā. Quare cum ex his rebus, quas tu semper es
admiratus, & in quibus felicitatem constituendam inuila
causasti,

causasti, nihil tibi decepsit, nihil est, quod te his casibus ue-
hementer afflictes, quibus natura uniuersum hominū ge-
nus subiectū esse uoluit. Hac enim lege nascimur omnes,
ut omnibus fortuna casibus subiaccamus. Sic libitum
est fortuna in rebus humanis ludenti, indignos attol-
lere, optimum quenq; deijcere, læta miscere tristibus.

Quid autem acerbum uideri potest, cuius conditio tibi
cum omnibus est communis? Repete cogitatione, & ue-
teres, & recentes annales. Quem tu regem, quem ducē,
quem clarum uirū ab hoc seuo fortuna ludo immunem
fuisse comperies? Quoties illa è domino seruum, è re-
ge captiuum, è consule rhetorem, è triumphatore exus-
lem, ex patriæ cōseruatore hostem patriæ fecit? Quid
unquam habuit Græcia Alcibiade uel generosius, uel
fortius? At hic ubi splendore suo inuidiam suscitasset,
ex ea Republi. quam multis uictorijs illustrasset, in exi-
liū eiectus est. Aristides ob inuidiam, quod ob morum
incorruptam integritatem uulgo iustus cognominare-
tur, ostracismo damnatus, solum uertere iussus est.

Quid Phocione iustius? At huic etiam uenenum bibere
cogit. Quid Socrate castius? At huic sua uirtus exi-
tium attulit. Quid de Scipione dicam? quid de Bruto,
quid de Catone, quid de Cicerone, qui ea Repu. carere
compulsi sunt, quā magno suo periculo ipsi seruassent?
Et quanto animo sapientissimi uiri, ciuium iniurias tulerunt?
Nimirum intelligebant uirtutem suā, & gloriā

Mitigatio
mali à cō-
munitate.

Per contē-
tionem.

Exemplū
Græcum.

Exemplū
Romanum.

Subiectio. bene gestis partam, non in ingrata patria residere, sed unã in exilium comitari. At frustra suam operam in ingratissimos ciues contulerant. Minime. Quid ita? quia non ut in patria senescerēt, ea pericula susceperāt, sed ut eternã sibi samã compararent. Exules tamē erant.

Noema. Minime, q̄ ob rem? Eam enim pro patria habere desiderant, in qua talibus uiris locus non esset. Vbicunq; bene sumus, in patria sumus. Quare nō magno eius desiderio tenebantur, ubi minus tute, quã in exilio uiuendum intellexerant. Numidico Metello, qui ob summã animi constantiam eiectus erat, quum in spectacula sedenti, literarum reuocationis redderentur, ne aperiendas quidem puauit, ante quã ludi finirentur. Et Metellus quidem Roma negligenter plane carebat, sed Metello Roma carere non potuit. Quã ob rem non poterat? quia cuius presentis animi magnitudine ciues inuidi cruciabantur, eius absentis industriam requirebant. Ille uero exulem se esse non meminit, ne afflictum quidem aut miserum putabat. Cur ita? Nimirum persuasum habebat eos, qui rem exilio dignam admitterent, miseros esse: eos uero, qui ob uirtutis inuidiam exularent, non supplicium, sed gloriae materiam accepisse. Secundis enim in rebus animarum magnum obtinere non magni negotij est. At sciencie fortuna, animo nō frangi, sed æquabilem mentis statum tenere, id uero longe pulcherrimum putatur. Tu uero gaum sis istis uiris, neque rerum usu, neque animi magnitudine

mitudine inferior, literarum etiã peritia superior, streuos gubernatores debes imitari, qui quum maxime aduersa tempestas incumbit, tum minime à clauo discedūt, Neq; enim magni artificij est, tranquillo mari uentisq; serenitibus, rectum tenere cursum, sed egregium nauclerum tempestas arguit aduersa. Et quoniã mare ingressis, uenti in manu non sunt, ijs qui contigerunt a quo animo utendum erit. Adde fieri nonnunquam, ut uenti nimium secundi, plus periculi adferant, quã aduersi: cogunturq; plus æquo turgentia uela contrahere. Rebus enim plus satis ex sententia procedentibus, facile precipites in exitium serimur: aduersis uero, ut cautiore, diligentioresq; ita tutiores nonnunquam sumus.

Quapropter cordatis uiris fortune fauorem semper suspectum esse uideo, quæ tum maxime insidiatur, quum blanditur maxime. His ego te rationibus facile confirmassem: quanquam quale est Herculem uelle consolari: nisi iam certa de reditu tuo spes omnium tuorum animos obtineret. Tu fac, ut animi uirtutem domi, belliq; spectatam in ista interim palæstra parem obtineas. Mihi quidem ipsi maiori esse possint. Vale.

Quanquam autem orbitati & exilijs potissimum adhiberi solet consolatio, tamen licebit & alia themata comminisci uarijs de rebus quæ molestiam adferūt: ueluti de morbo corporis, de ualetudine parum prospera aut fir-

ma, de senectute, de parum bonis auibus contracto matrimonio: cuius frustra poenitet, de monachali instituto: de sacerdotio, aut alio uitae genere, cuius tædet cū, qui se se addixit: de generis infelicitate, de conditionis humilitate, de paupertate molesta, de inuidia, de rebus aliquo casu ereptis: de beneficijs penes ingratum hominem depositis: de liberis improba uita debonestantibus parentem, de pestilentia, de bello, cæterisq; innumeris. Nam hos ueluti fontes uisum est indicare præceptoribus, unde sumant subinde nouum thema.

Aliud thema.

Subijciemus & alterum exemplum. Antonius Suetus amisit filium optimæ spei adolescentem. Hunc consolatur amicus.

ALIUD EXEMPLUM CONSOLATIONIS.

A suo dolore.

Quam acerbum uulnus ex adolescentis optimi decessu pater acceperis Antoni clarissime, equidem ex meo ipsius dolore facile cõiecturã facio. Quod re uehementer sim inhumanus, si parentem in tam tristis casu lugere uetem, cum alienus ipse non queam non lugere. Impudens autẽ merito uidear, si tuo dolori pareã me deri, cū ipsi mihi medico sit opus, siq; patri coner lacrymas abstergere, cum ipse lacrymarum nullum ad hoc modum facere possim. Quamq; enim hoc fortunæ telum paternũ pectus altius ferire debuit, tamen illud tibi prestat solet singularis quædam sapientia, ut omnino casus

Transitus ad argumentationem.

sus humanos, non solum forti & infracto, uerum etiam alacri perferas animo. Proinde tibi constes oportet, ut animi dolorem, omnino iustissimum (quis enim neget?) si nondum potes abijcere, certe premas, ac modereris. Cur autem non etiam abijcias? uidelicet, ut quod ab idiotis impetrat paucorum dierum spacium, id à sapientissimo uiro impetret ratio. Nam quæ materculatam impotentis filij mortem luget, cui dies non ægritudinem leniat primum: deinde penitus etiam adimat? Nusquam animo deijci, sapientis est. At in his casibus, quibus omnes ex equo maximi pariter ac minimi sumus obnoxij, dolere immoderatus, extremæ uiciorum mibi uidetur esse.

Argumentatio.

Ratio.

Expolitio per collationem.

Exemplum impar.

Mitigatio mali à cõmunitate.

A simili.

Quis enim ignorat, nisi prorsus incogitans, hac se lege natum esse, ut quodcumque uocarit deus, sit protinus hinc emigrandum? Itaque qui mortem hominis deplorat, quæso, quid aliud, quàm se mortalem esse desitet? Aut cur potius mortem deploret, quàm natiuitatem, cū utraque iuxta secundum naturam sit? Perinde ac si quis gratias agat, quod ad conuiuium sit admissus, queratur autem se se dimitti. Quod si quis uelut è sublimi specula, uniuersi mortalium generis conditionem uitamq; contempletur, non merito delicatus sibi uideatur, si inter tot orbitatis exempla, inter tam densa senum ac iuuenum funera, grauius discrucietur animo? perinde quasi soli nouum aliquod ac magnũ malum acciderit, quasiq; unus tanq; albæ, quod aiunt, gallinæ filius extra publicã alcã

Ab auctori
tate.
Id est, do-
loris indi-
gentiam.

aleam statui postulet. Quas ob res sapientissimi legum
conditores, ut luctum aliquem parentum affectibus in-
dulgent, ne uidelicet à quibuslibet ἀπαθεία illam exi-
gere uideantur, à nonnullis etiam Stoicis damnatam, ita
cum modicis sanè finibus circumscripserunt. Siue quod
intelligerent, in id genus casibus, qui cum omnium sunt
communes, tum uero non fortunæ iniuria, sed ipso natu-
ræ cursu atq; ordine inducuntur, breuem moerorē susci-
picere: uel infirmioribus, ut pote natura uulnus quod in-
fligit leniente, sensimq; cicatricem obducente: siue quia
perpenderit, dolorem non solum inutilem esse ijs, quibus
impeditur, uerum etiam perniciosum ijs, à quibus
sumitur, grauem ac molestum amicis ac familiaribus, ui-
tæq; socijs. Iam uero, si quis recta reputet uia, an non de-
mentia species esse uidetur, ultro malum malo addere.
Et cum fati iacturam nulla ratione sarcire possis, tamen
ultro tibi perniciem accersere? Perinde ut si quis abho-
ste nonnulla facultatum parte spoliatus, quicquid reli-
cum est, id omne iratus in mare deiciat, atq; eum in mo-
dum fortunam suam deplorare sese prædicet. Quod si
nos parum mouet Mimus ille nobilis, & quouis etiam
philosopho dignus: Feras, non culpes, quod mutari non
potest, certe Dauidis sapientissimi regis exemplum per-
ciberrimum in mentem ueniat, cui simulatq; pueri, quem
tenerrime diligebat, mors est nunciata, confestim solo
erexit sese, puluerem abstulit, ciliicium abiecit, deinde
totus

Simile.

Exempla.

lotus et unctus, uultu mutato, alacris ad epulas accessit.
Id factum admirantibus amicis, Quid est, inquit, cur me-
iam conficiam dolore? Nam ante hac, utcumq; spes erat
fieri, ut meo luctu flexus deus, infantē seruaret: nūc nul-
lis ille lacrymis ad nos reuocari potest, nos ad illum bre-
ui properabimus. Quis tam demēs ut cuiquam supplex
esse uelit, quem certo sciat precibus non commoueri? At
morte nihil inexorabilius, nihil surdus, nihil rigidius.
Arte mansuescunt ferae, uel immanissima. Est quo fran-
gatur marmor: est quo mollescat adamas, nihil est quo
mortē delinias. Ea nec formæ parcit, nec opibus, ne eta-
ti, nec imperijs. Atque ob id ipsum æquiorē ferenda ani-
mo, uel quod inuitabilis, uel quod tam ex æquo commu-
tis omnibus. Iam uero quid ego tibi recensere pergam
tot ethnicorum exempla, qui suorum interitum excelsio
infractioque tulerint animo? A quibus animi fortitudine
superare Christianos, nonne turpissimū uideatur? Nunc
tibi succurrat nobilis illa, meritoq; literis omnium cele-
brata Telamonis et Anaxagoræ uox: Sciebā me genuis-
se mortalem. Succurrat Pericles Atheniensium dux, non
tam eloquentia, quam animi fortitudine celebris, qui cū
intra quadriduum duobus mirificis adolescentulis orba-
tus esset, solito uultu, atq; adeo coronatus, etiam in con-
tione disseruit. Succurrat Xenophon ille Socrate præ-
ceptore dignus: cui quum inter sacrificandū mors filij
esset nūciata, coronā modo deposuit, atq; eandē mox re-
posuit,

A simili.

Exempla
imparia.

Animad-
uertenda
diligenter
exēploꝝ
tractatio
de qua pri-
us doctē
præcepit.

posuit, simulatq; fortiter in acie cecidisse cognouit. Succurrat Dion Syracusanus, qui cum in amicorum cōfessu nōnihil agitare, ac subito tumultu in adibus coorto scitatus, quid esset rei, didicisset filiū de tegulis lapsū interisse, nihil commotus, iussit extincti corpus mulieribus rite sepeliendum tradi, sese quod instituerat, non omitturum. Hunc imitatus Demosthenes, amissa filia charissima, atq; unica, septimo ab eius obitu die coronatus, & candido uestitu ad populum prodijt. Cuius facti, & fidem confirmauit, & illustrauit gloriam Aeschinis inimici criminatio. Succurrat rex Antigonus, cui cum nūciatum esset, filium in extraordinario conflictu cecidisse, paulisper cunctatus, & intuens eos qui renūciarant, magno quidem animo, sero, inquit, interisti Alcynone (nam id erat filio nomen) qui tam temere in hostes te cōieceris, neque tuæ salutis, neque meorum memoratorum. Quod si Romana te magis capiunt exempla, respice Pulvillum Horatium, cui capitolium dedicanti, cū nunciatum esset, filium uita defunctum esse, nec manuum à poste remouit, neque uultum à religione ad priuatum dolorem flexit. Respice Paulum Aemilium, qui intra septem dies duobus amissis filijs, progressus in concionem, ulro populo Romano gratulatus est, quod publicam fortunæ inuidiam, domestico luctu redemisset. Cogita Qu. Fabium Maximum, qui cum filium consularis, & egregijs clarum gestis amississet, consul in concionem pro-

Exempla
Romana.
Valer. li. 5
cap. 10.

Idem eod.

Cic. Tus.
libro 1. &
epist. li. 4.

prodijt, & encomium filij recitauit. Intucere Catonem Censorium, cui cum filius natu maior obisset, singulari ingenio, summa uirtute iuuenis, ad hæc prætor iam designatus, nihil tamen hoc casu commotus est, ut Recip. negocij segnius administraret. Occurrat Martius, cognomēto Rex. Is cū filium summæ pietatis, magnæ spei, postremo unicum amississet, orbitatem suam adeo infra se tulit animo, ut statim à rogo iuuenis curiam peteret ac senatum legis ferendæ causa euocaret. Occurrat L. Sylla, cui filij mors, nihil omnino acerrimam illius in hostes uirtutem contudit, nec effecit, ut falsò sibi Felicis cognomētū surpassesse uideretur. L. Bibulus postero statim die, quàm utrunq; filium interfectū cognouit, ad solita officia processit in publicum, Huius collega C. Cæsar cū Britāniam peragraret, & filie mortē didicisset, tamen intra tertium diem imperatoria obiit munia. M. Crassus in Parthico bello, cum filij caput pilo præfixū conspiceret, nam id hostes ludibrii causa propius accedentes ostentabant, conuitijs etiam exasperantes calamitatem, usq; adeo non est animo consternatus, ut repente priuatum equo circumuectus clamaret, suū hoc malum priuatim, cæterum publicā Reip. salutem in militū incolumitate sitam esse. Atq; ut omittam exemplorū agnoscere, Gallos, Pisones, Scæuolas, Metellos, Scauros, Marcellos, Aufidios, Claudius Cæsar, cum cum amississet, quæ & genuerat, et adoptauerat, ipse tamē pro rostris laudat.

Valer. lib.
5. ca. ult.

Seneca ad
Martiam.

Valer. l. 4
c. 1 & Sen.
ad Martiā

Valer. l. 5.
c. 8. Senec.
ad Mar. c. 8
ad Albinā

laudauit filium, in conspectu posito corpore, interiecto tantummodo uelamento, quod pontificis oculos à funere arceret, & flente populo Romano, solus non fleuit pater. Atque ut hos quidem imitari pulchrum, ita turpissimum sit, non prestare uiros eum animum quem sceminæ præstiterunt. Cornelia duos filios, Tib. Gracchum, & C. Gracchum, & occisos uidit, & insepultos. At cōsolantibus amicis, ac miseram dicentibus: Nunquam inquit, non felicem me dicam, quæ Gracchos peperit. Sed quid nos hæc ex prisorum annalibus repetimus? Quasi uero nō quotidiana uita, satis exemplorum suppeditet? Circumspice uicinos, circumspice cognatos & affines, quot reperies etiam mulierculas, quæ mortem liberorū moderate ferant? Intantum non opus est ad hanc rem, magnis philosophiæ præsijs. Nam si quis modo secum animo reputarit, quàm calamitosa sit hæc nostra omnis uita, quot periculis, quot morbis, quot casibus, quot curis, quot incommodis, quot uitijs, quot iniurijs sit obnoxia: quàm exigua pars eius nobis abeat, non dicam eum uoluptate, sed non aliqua ægritudine contaminata: deinde labitur ijs, qui maturius eam reliquerint. Breuitatē gratuliter expressit Euripides, qui uitā mortaliū, dieculam unam appellat. Sed melius Phalereus Demetrius, Euripidem castigans, qui eam non potius temporis punctum dixerit. Optime uero Pindarus, qui uitam hominum, non

Præteritio

Seneca ad Mart.

Transit.

Ab extenuatione commodi amissi.

bre somnium appellat. Res duas maxime nihili coniunxit, umbram & somnium, ut planè quàm sit inanis hæc uita, demonstraret. Porrò quàm eadem sit calamitosa, probe perspexisse uidentur antiqui poëta, qui mortalitū genus, non alio epitheto rectius insigniri posse iudicauerunt, quàm si eos *μοχθηροῦς* & *Δελοῦς*, id est, calamitosos & miseros, cognominarent. Nam prima pars ætatis, quæ quidem optima putatur, sese nescit. Mediā protinus negotiorum tumultus, curæq; excipiunt. Extremam morbi ac senectus occupat, ut de felicissimis interrim agamus. Quis igitur non optimo iure probet illam Sileni sententiam, optimum esse non nasci, proximum quàm ocysime aboleri? Quis nō approbet Thracum institutum, qui nascentes luctu lamentisq; excipiunt, rursū exeuntes è uita gaudio gratulationibusq; prosequi solent? Quod si quis ipse sibi narret, quæ suis auditoribus solitus est Hegesias, is & suam mortem optabit potius quàm horrescet, & suorū obitum æquissimo feret animo. At obstrepit interim paternus dolor. Ante diē periit, periit adhuc ephebus, periit optimus, ac singulari pietate filius, uitæq; longissima dignus. Queritur natus uices inuerti, quod filio pater, iuueni senex superes sit. Sed obscuro te per deum immortalē, quid tantum appellas, ante diē? Quasi uero non unusquisq; uideat dies & supremus esse possit. Alius inter materni laboris uteri, uix dum homo præfocatur, & inter fingentis

Vide pro uerb. Optimum non nasci.

Valer. lib. 8. cap. 9. et Herodot. lib. 5. Confutatio.

A finitione.

tis adhuc naturæ manus intercidit. Alius dum nascitur, alius dum uagit in cunis abripitur. Alius in ipso statim æui flore, uix dum percepto uitæ sensu, perit. Et tot hominum milibus, quàm paucis datum est ad senectæ limen, quemadmodum uocat Homerus, pertingere? Hac nimirum lege deus animum in huius corpusculi præsidio constituit, ut quocumque die, quocumque momento iusserit decedere, protinus inde sit exeundum. Neque uero quisquam ante diem euocari sibi uideri possit, cum nulli sit certus dies præscriptus, sed is demum legitimus est dies, quemcumque imperator ille noster supremum esse uoluerit. Nos si sapiamus, unumquemlibet perinde ut supremum opprobrium. Quamquam in tanta uitæ breuitate, fugacitateque quantum quaeso refert, paulo serius, an maturius eximaris? Neque enim magis interesse uidetur, quam cum plures ad capitis supplicium ducuntur, primus, tertius, an octauus feriaris, nihilominus mox seruentur. Quid enim aliud ipsa uita, quàm perpetuus quidam ad mortem cursus? Nisi quod comodi cum his agitur, qui à tantà laboriosa uitæ functione maturius dimittuntur. Verum ut amentis est, iniussu imperatoris è castris excedere, ita stulti atque ingrati, missionem à duce celerius datam non libenter amplecti. Maxime si iam non sine laude discedat, qui dimittitur, sique ad præmiū non ad ignominiam auocetur. Neque enim conuenit æui spaciū solstitijs metiri. Recte factis existimanda est ætas: ut is diu uixisse putetur.

Collatio.

Collatio.

tetur, non qui plurimos annos, ἐτ ὅτι οὐκ ἔχουσιν ἀγοῦρας, ut inquit Homerus, terram pressit et numero addidit, sed qui grauius peracta uitæ fabula, honesta sui memoriam posteris reliquit. An quereris, quod statim tibi talē filium dederit deus, qualē optasses post annos multos euadere? Quid quod neque usque adeo præmature defunctus est noster adolescens. Iam uigesimum attigerat annum, quæ quidem ætate, mea sententia, optimum est mori, quia uiuere dulcissimum. Iam patriæ ciuem bonum, iam patri filium piū, iam æqualibus conuictorē iucundum, denique superis bonam et integram mentem præstiterat. Decessit uitiorum ignarus, calamitatum imperitus. Porro quid allatura fuerit uita longior, incertum. Certe plerumque fieri uidemus ut posterior ætas, et grauioribus uitæ adolescentiæ puritatem inficiat, et pluribus calamitatibus iuuentutis felicitatem contamineat. His omnibus seu malis, seu periculis illum mors cita subduxit. Nunc denique tuto gloriari potes, te filium optimum habuisse, uel habere magis. Sed habueris tantum, non habeam etiam. Vtrum potius æquum est, discutiari te quod amiseris, an gaudere, qui te repetiti muneris, non meminisse dati. Magnum profecto Romanus, filius pius, sed ita datum, ut ad tempus fruereris, non ut perpetuo tuum esset. Sic enim tecum consideramus. Si quis princeps, summi precij, summæque artis tabulam

Sententia.
Id est, In
utile tellu
ris pondus.

A conie
tura.

A simili.

Proso-
pacia.

nobis dedisset utendam, utrum eam, quando cunque colu-
lubritum fuerit, repositenti, sereno uultu reddemus, gra-
tias insuper agentes, an tristes ad hunc modum cum eo
expostulabimus? O te crudelem, quàm precioso munere
re nos spoliasti, quantam uoluptatem nobis ademisti, quò
cito remtum egregiam nec opinantibus eripuisti, non
ne is optimo iure, tam ingratum querimonijs ad hunc re-
sponderit modum? Hoc cene præmij pro meo officio re-
porto? Itane nihil meministi, nisi hoc tantum, quod bellissi-
mam tabulam amisisti? Excidit animo, gratis & ultra
commodasse me? uos tot iam dies, mea benignitate pauise
se oculos, animum oblectasse? quod dedi, benignitatis es-
erat, quod reposito meo iure facio. Vobis aliquid ex me
lucrum fuit, iactura nihil fuit, nisi quod uestro uitio id esse
se proprium fingebatis, quod erat commodaticium. Pro-
inde perire uobis uidetur, quod repetitur. Imò quo preo-
ciosior, quo iucundior ea res fuit, quam utendam per-
misi, hoc magis atque magis mihi debetis. Nec ante tem-
pus repetitum uideri oportet, quod citra iniuriam pote-
rat non committi. Hæc ratio si nullo pacto refelli pote-
rat, cogita quãto iustius natura, dolorem ac querelas no-
stras huiusmodi sermone possit reprehendere. Atque his
nimirum rationibus, dolorem nostrum leniri conuenie-
bat, etiam si mors totum hominem tolleret, neque quicquid
nostri post funus superesset. Nunc si saltem hoc credide-
mus, de quo nihil addubitauit Socrates ille Platonis
uideo

Epiphone-
ma.
Comple-
xio.

Transitus

Ab autori-
tate.

idelicet hominem ipsum animum esse, corpus hoc nihil
aliud esse, quàm animi uel organum, uel domicilium, aut
ut uerius dicam, sepulchrum & carcerem, unde cum es-
mer serit, tum demum sui iuris esse, multoq; quàm antea
felicius uiuere, quid est quod mortem incusemus? quan-
do quidem usq; adeo non perit ille qui moritur, ut tum de-
mum nasci uideatur potius. Et nobis animo frui licet,
quod oculis non cernimus: nihil secius quàm amicis abs-
sentibus cogitatione frui soleamus. Et haud scio, an ali-
quanto suauius, quàm si eos coram oculis cõspiceremus:
propterea quod corporum conuictus, non raro nobis of-
fensarum materiam consuevit ministrare, et consuetudi-
nis assiduitas, amicitie iucunditatem nonnihil imminue-
re. Eius si desideras exemplũ, an non sat argumẽto sunt
apostoli, qui tum demum uere frui Christo, uereq; ama-
re ceperunt, posteaquam illis corporea presentia fuis-
set adempta? Sic est profecto, bonorum amicitia animo-
rum non corporum coniunctione constat. Qui uere as-
mant, animos amant, non corpora. At animorum copu-
lam, nulla uis, nulla temporum, uulla locorum interca-
pedo potest dirimere. Porro nimis quàm puerile est, as-
micum iam perisse putare, simulatque sub oculis esse de-
suerit. Tu quoties libebit, filium tibi cogitatione, sermos
nibus que presentem reddes. Ille uicissim tui meminit,
sentitq; penitus animi tui affectus, nonnunquam & in so-
mnis occur sabbat patri: & arcanis quibusdam modis ani-

Ab exem-
plo.

mus, utriusque sese complectentur, & confabulabuntur.
 Quid autem prohibet, quo minus iam nunc imaginem
 cum illo uiuere, qui cum paulo post es uicturus? *Quantum*
 enim est hoc omne quod uiuimus? Sed haecenus ijs uene-
 dijs sum usus, quibus cum ethnico quolibet agere pote-
 ram. Nunc quid pietas, quid Christiana fides, a nobis im-
 petrare debeat, paucis consideremus. Iam primum si
 maxime misera mors esset, tamen oportebat boni conse-
 fulere, quod nulla uia corrigi poterat. Rursum si totus
 tum extingueret hominem, equius tamen ferenda, quod
 tot huius uitae calamitatibus finem imponat. Porro si
 animum originis aetherae, graui corporis ergastulo liberat,
 propemodum etiam gratulandum ijs, qui e uita
 ta decesserint, & in felicem illam libertatem postlimi-
 nio redierint. Nunc uero cum haud dubie pias animas
 ex huius uitae procellis, ad immortalitatis portum trans-
 mittat, ac ne pilum quidem hominis perimat, quippe
 corporibus quoque ad eandem immortalitatem aliquan-
 do reuocandis: utrum quaeso lugere, an magis gratula-
 lari conueniat ei, quem ex hoc turbulentissimo uitae pro-
 lago, in tranquillam illam immortalitatis stationem
 mors matura transuexerit? Age paulisper huius uitae
 (si modo uita est appellanda) sordes, arumnas, pericu-
 la in unum congere. Rursus e diuerso eius uitae commo-
 da, quae pios hinc ereptos manent, copone: & facile ni-
 debis, hoc homine nihil esse iniustius, qui summum bonum,
 ad

Transitus
ad nostra
ria.

Exaggera-
tio in fi-
ctione.

Contertio.

ad quod unum nati, conditi que sumus, perinde quasi
 maximum malum de ploret. Orbem te clamitas, cum si-
 lium caelo genueris, cuius ceu numinis cuiusdam memo-
 riam, ut sacrosanctam uenerari possis: qui caelitus tui
 curam agens, res tuas ceu dexter aliquis deus, bene for-
 tunare ualeat. Neque enim ille, aut non sentit res morta-
 lium, aut solitam in patrem pietatem, una cum corpore
 deposuit. Viuit profecto, mihi crede, uiuit ille, adestque
 praesens nobis: et hoc ipsum nostrum colloquium audit,
 sentitque, ac fortassis hunc ipsum luctum nostrum ridet,
 ac damnat. Quod ni corporum horum moles obsisteret,
 fortassis & audiremus cum lachrymas nostras huiusmo-
 di dictis increpantem: Quid istuc est quod agitis? Quid
 sententiam uestram inutili, ne dicam, amenti luctu consci-
 tis? Quid iniquissimis querimonijs fatum, fortunam,
 mortem in ius trahitis? An mihi ex istius uitae malis ex-
 empto, & in hanc felicitatem euecto inuidetis? Sed bo-
 na uerba. Non inuidet nec paterna pietas, nec amicitiae
 candor. Verum quid aliud sibi uult ista comploratio? An
 lachrymis dignum censetis, quod e seruitute in libertas
 tem, de arumnis ad felicitatem, de caligine in lucem, de
 periculis in tutum, de morte ad uitam, de morbis ad im-
 mortalitatem, de tot malis ad summum bonum, de cadu-
 cia ad aeterna, de terrenis ad caelestia: denique quod ab
 hominum colluue ad angelorum contubernium sum tradu-
 ctus? Iam appello uestros istos animos. Quaeso p uestram

Profopo-
pacia.

Contraria.

Fictio.

in me pietatem si uobis esset in manu, me ad istam reuocare uitam, num essetis reuocaturi? At quo tandem flagitio tantum odium commerui? Si reuocare nolitis, quor sum attinent ista querela, non solū inuites, ut dixi, uerū etiam impiæ? Porro nisi me immortalitas iam dudum omnino doloris expertem reddidisset, ego uicissim uestris istas lachrymas, alijs lachrymis deslerem, & tam crassam animi uestri caliginem commiserarer. At nostram ipsorum uicē ploramus inquitis. Verum istuc sanè haud amantium est, sed ad sese respicientium, & uel alieno incommodo suis rebus consulere uolentium. Sed age, quid tandem istuc iactura est, quod mea mors uobis attulit, an quod conspectu meo frui non licet? At qui nibilo ferocius, interim memoria nostri frui licet, tanto quidem ferocius, quanto tutius. Nam existimate me malis omnibus præceptum, quæcunque in uita homini possunt accidere, & quorum magnam partem uestra uiuacitas experta est. Non est qui uobis obsequium exhibeat, sed est qui apud deum Optimum Maximū pro uestra salute patrum num agat, ut sedulum, ita & efficacem. Denique quantum tulum hoc momenti est, quod nostram dirimet consuetudinem? Vos modo pro uestra uirili date operam, ut peperacta uitæ fabula, mors dignos reperiat, qui huc trahantur. Hæc inquit, si nobis loqueretur filius, nonne merito nostri luctus nos pudesceret? His ferme rationibus animi mei uulnus lenire soleo, quæ tibi communia fuerere uoluis.

Comple-
xio gener-
alis.

uolui, non quòd his remedijs magnopere egeres, sed arbitratum sum cōgruere, ut qui cum mihi luctus esset communis, cum eodem et consolationem communicarem. Ceterum ut quæ fustius disserta sunt, in epilogum contraham, hoc pacto effervescentē animi tui dolorem coercēbis. Mortuus est filius, genueris mortalē. Tanto, inquis, bono priuatus sum: reddidisti ei qui gratis dederat. Grauis orbitas: leuius ferendum, quòd aliquā sarciri potest. Patrem destituit. Quid prodest flere, quod mutari non potest? Aut cur anxie deploras, quod tibi cum tot hominum milibus cōmune est? Sed interitum filij non possum non flere. Quiduis potius quàm perit, qui bene moritur. At occubuit immatura morte: nulla mors non matura res æt morienti. Ante diem uiuere desijt: nullus cuiquā certus mortis dies. In ipso æui flore extinctus est: tum optimum est mori, cum uiuere est suauissimum. Obijt adole- scens: hoc pluribus uitæ malis subductus est. Optimum amisi filium: gaude quod talem habueris. Innocens è uita decessit: nulla mors magis optanda, minus deploranda est. Sed interim filio frui non licet. At animo licet & mox ipso totus toto fruēris. Si quid nouisti rectius istis, candidius imperti: si nō, his utere mecum. Ac bene uale, quod quidem uult etiam ipse filius.

SYLVA.

Quapropter hoc te primum rogo, ne contrahas, Cicero. Aut demittas animum, ne uic obrui, tanquā fluctu,

R S sic

Epilogus.

Dialogi
fini.Sic Seneca
Optimū
est mori
cum iuuat
uiuere. Et
Quicunq;
ad extre-
mum fatū
sui uenit
senex mo-
ritur.

Cōfirmat
sententia

sic magnitudine negotij sinas, contraq; erigas ac restas, siue etiā ultro occurras negotijs. Nullus dolor est, quem non temporis longinquitas minuat, atq; molliat, et cui nō callum obducat. Homines nos esse meminimus, ea lege natos, ut sub telis fortunæ proposita sit uita nostra. Neq; esse recusandū, quo minus ea, qua nati sumus conditione, uiuamus: ne uetam grauius eos casus feramus quos nullo consilio uitare possumus. Euentisq; aliorū memoria repetitis, nihil accidisse nobis noui cogitemus. Homines sapientes turpitudine non casu, et delicto suo non aliorum iniuria commoueri debent. Conscientiam rectæ uoluntatis, maximam consolationem esse rerum incommodarum, nec esse ullum magnū malum, praeter culpam, memineris.

Cicero.

Est omnino difficile, non grauius id ferre, sed tantum animos nostros maximis in rebus gerendis, et suscipiendis exercitatos, frangi et debilitari molestia non oportet. Quoniam molestissime homines ferre debent, quæ ipsorum culpa contracta sunt.

Tu fac animo magno, fortiq; sis, speresq; fore, ut fracto impetu leuissimi hominis, tuam pristinam dignitatem et gloriam consequaris.

Cic. epist.
Famil.

Me in summo dolore, quem in tuis rebus capio, maxime scilicet consolatur spes, quod ualde suspicor fore, ut infringatur hominum improbitas, et consilijs tuorum amicorum, et ipsa die, qua debilitantur cogitationes,

et inimicorum, et proditorum. Facile secundo loco me consolatur recordatio meorum temporum, quorum imaginem uideo in rebus tuis.

Libro 4. epistolar: Vehementer te esse sollicitum. Eodem, epistola: Postea quàm mihi. Eodem. Neque mouere te audeo.

Reliquum est, ut consolet, et afferam rationes, quibus te à molestijs coner abducere. At ea quidē facultas, uel tui, uel alterius consolandi, in te summa est, si unquā in ullo fuit. Itaq; eam partem, quæ ab exquisita quadam ratione, et doctrina proficiscitur, non attingam, tibi totam relinquam. Quid sit forti et sapiente homine dignū, quid grauitas, quid altitudo animi, quid acta tua uita, quid studia, quid artes quibus à pueritia floruisi, à te flagitent, tu uidebis.

Extremum illud est, ut te hortet et obsecrem, animo ut maximo sis: nec ea solum memineris, quæ ab alijs magnis uiris accepisti, sed illa etiam, quæ ipse ingenio studioq; peperisti: quæ si colliges, et sperabis omnia optime, et quæ accident, qualiacunq; erunt, sapienter ferres. Sed hæc tu melius, uel optime omnium.

Quare non debes, aut propriam fortunam, aut propriam postulare, aut communem recusare.

Libro 5. epistola: Et si unus ex omnibus, tota. Eodē. Et si egomet etc.

Sed ut illa secunda moderate tulimus, sic hanc nō solum

lum aduersam, sed etiam funditus euerfam fortunã fortiter ferre debemus: ut hoc saltem in maximis malis boni consequamur, ut mortem, quam etiam beati cõtemnerẽ debebamus, propterea quod nullum sensum esset habere, nunc sic affecti, non modo contemnere debeamus, sed etiam optare. Tu si me diligis, fructu isto ocio, tibi persuade, præter culpam ac peccatum, quo semper caruisti & carebis, homini accidere nihil posse, quod sit horribile, aut pertimescendum.

Lib. 6. epistola: Et si ea perturbatio &c.

Sin omnino interierint omnia, fueritq; is exitus, quem uir prudentissimus M. Antonius iam tum timebat, cum tantum instare malorũ suspicabatur: misera est illa quidem consolatio, tali præsertim ciui, & uiro, sed tamen necessaria: nihil esse præcipue cuiquam dolendum in eo quod accidat uniuersis. Quæ uis insit in his paucis uerbis (plura enim committenda epistola non erant) si attendes, quod facis, profecto etiam sine meis literis intelliges & cætera.

Ita enim uiuere, ut non sit uiuendum, miserrimũ esse mori autẽ, nemo sapiens miserũ duxit, ne beato quidem.

Sed in ea es urbe, in qua hæc uel plura, & orationes, parietes ipsi loqui posse uideantur &c.

Ego tibi hoc confirmo, & si leuis est consolatio ex miseris aliorum, nihilo te nunc maiore in discrimine esse, quam quemuis aut eorum qui discesserint, aut eorum qui

qui remanserint. Alteri dimicant, alteri uictori timent. Sed hæc consolatio leuis, illa grauior, qua te uti spero, ego certe utor: Nec enim dum ero, angar ulla re, cum omni uacem culpa: & si non ero, sensu omnino carebo. Sed rursus, *ἢ ἄρα εἶσ' ἀδύνατος*, qui ad te hæc.

Lib. 6. ex epistola: Noui quid ad te. Ab eo loco. Hoc loco si uideor augere &c.

Quod reliquum est, quando tibi uirtus, & dignitas tua reditum ad tuos aperuit, est tuæ sapientiæ, magnitudinisq; animi, quid amiseris, obliuisci, quid recuperaueris, cogitare. Viues cum tuis, uiues nobiscum. Plus acquisuisti dignitatis, quam amisisti rei familiaris, quæ tamen ipsa esset iucundior, si ulla esset Respub.

Lib. 6. ex epistola: Gratulor tibi mi Balbe. Ab eo loco: Mihi tamen placuit mi Balbe.

Tua me calamitas uehemẽter excruiat, meis incommodis modice tangor.

Tu fac habeas fortem animum, quem semper habuisti: primum ob eas causas, quas scripsi: deinde quod eadem Respub. semper uoluisti, atq; sensisti: ut non modo sed tamen conscientia & factorum & consiliorum tuorum quecunq; acciderent, fortissimo & maximo animo ferre deberes.

Quamobrem fac animo magno fortiq; sis: & si turbaissimã sapienter ferres, tranquilliora late seras.

De reliquo, ut te saepe per literas hortatus sum, ita uelim tibi persuadeas te in hac causa nihil habere, quod timendum sit, praeter communem casum ciuitatis: qui & si est grauiissimus, tamen ita uiximus: & id etatis iam sumus, ut omnia quae non nostra culpa nobis acciderint, fortiter ferre debeamus.

Vacare culpa magnum est solatium, praesertim cum habeam duas res, quibus me sustentem, optimarum artium scientiam, & maximarum rerum gloriam: quarum altera mihi uiuo nunquam eripietur, altera ne mortuo quidem.

Libro 9. epistola: Delectauerunt me literae tuae, quia eos habet consolatorios.

Ad Atticū Ac ne sis perturbatus Noui enim te: et non ignoro, quam sit amor omnis sollicitus, atque anxius. Sed res est, ut spero, non tam exitu molesta, quam a ditu.

Sed ad haec omnia una consolatio est, quod ea conditione nati sumus, ut nihil, quod homini accidere potest, recusare debeamus.

Ex lib. ad Brutū, tota & elegans: Fungerer officio.

EX EPISTOLIS PLINII

Secundi.

Plinius.

Quibus ex causis necesse est, tanquam immatura morte eius in sinu tuo desleam: si tamen fas est aut fieri, aut omnino mortem uocari, qua tantum uiri mortalitas magis finita, quam uita est. Viuit enim uictusque semper: atque etiam latius in memoria hominum.

sermone uersabitur, postquam ab oculis recessit. Volo tibi multa alia scribere, sed totus animus in hac una contemplatione defixus est, Virginium cogito, Virginium uideo, Virginium iam uanis imaginibus, recentibus tamen audio, adloquor, teneo: cui fortasse ciues aliquos uirtutibus pares, & habemus & habebimus, gloria neminem.

Ut enim crudum adhuc uulnus, medentium manus reformidat, deinde patitur, atque ultro requirit: sic reces animi dolor consolationes reijcit, ac refugit, mox desiderat, & clementer admotis acquiescit.

Torqueor quod discipulum ut scribis, optime spectasti, cuius & ualitudine, & morte impedita studia tua quid nesciam, cum sis omnium officiorum obseruantissimus, cumque omnes quos probas, effusissime diligas?

Iisdem nunc ego te, quibus ipsum me hortor, moneo, confirmo. Et gaudium mihi, & solatium in literis: nihilque tam laetum, quod his laetius: nihil tam triste, quod non per has minus triste. Tamen in magna consolatione, ingens est sollicitudo.

CONSOLATORIA SYLVA MEA.

Valeat illa uulgi sententia, ubi non sis qui fueris, non est cur uiuere uelis. Quae si minus potest tota displicere, cogita non tantum qui nuper fueris, sed qui olim: neque tantum obuersetur animo tuo, unde cecideris, sed etiam unde surrexeris.

Absit

Absit à viro muliebris illa uox, dum mea me uictum doceat fortuna dolere. Imò te ratio reddat aduersus omnes uitæ casus inuictum, ut propellas animo dolorem, non ut assuescas.

Tibi recti conscientia, & bonorum iudicium plurius esse debet, quàm inuidorum hominum sermo.

Magis te confirmare debet, paucorum insignium, et probatissimorum hominum graue testimonium, quàm inepti uulgi fabulæ.

Leuius ista feres, si percipias animo, quid posteritas de te loquutura sit potius, quàm tuum seculum, cui licet adimit iudicium.

Neq; tantum de fortuna tua ademisse, quantū ad tuam minis tui gloriam addidisse æmulorum tuorum inuidia mihi uidetur.

Non hic tui consolandi officium mihi sumpsi, quod minus magnifice de animi tui magnitudine sentirem, sed quemadmodum gubernatores optimi uiri tempestatibus ita uiri fortissimi fortunæ impetum superare interdum non possunt.

Non me fugit, quàm graue uulnus acceperis ex uxoris obitu. Amisisti fœminam singularis exempli, etiam si præscis seculis uixisset. Quam illa marito uerecundiam præstitit, cum ipsa summam mereretur? Quàm multas quæ eximias uirtutes, ex diuersis ætatibus, ex uarijs matronis collectas, ac mixtas una expressit? Tamē hoc tibi debet

debet esse magno solatio, quod tantum bonum tam diu possideris. Vixit enim tecū annos quadraginta quatuor, sine iurgio, sine offensa. Sed hoc ægrius fero, inquires, quo tenui diutius. Nam gustatas tantum uoluptates facilius obliui scimur. At uide ne ingrati sit hominis, tantū cogitare, quid amiseris, nō meminisse quàm diu fruitus sis. Certe prudentiæ tuæ fuerit, non committere, ne hoc ualeat apud animum tuum ratio, quod alioqui necessitas ipsa, & dies longa, & satietas doloris inducit.

Communis dolor. Tu nepotibus, ego pronepotibus orbatus sum. Sed spero futurū ut alij nati, dolorem hunc gaudio mutant, quādo salua est, unde hoc sperare licet.

Multum ab istis dissentio, qui in graui dolore putant hominem sibi relinquendum, donec uulnus tempore mitius, medicam admittat manum. At ego quemadmodum primum arbitror, animum philosophiæ præceptis aduersus omnes malorum incursum, ueluti antidoto præmunitum habere: ita proximū arbitror, statim repugnare dolori, ne ueluti morbus iam familiaris factus, nullis remedijs possit exigi.

Scribis dolorem, quem ex uxoris obitu conceperas non solum non leniri die, sed indies etiam in crude scere.

Quo magis censeo uelut inueterere morbo ad quælibet mutationis auxilia confugiendum: Sunt balnea, rusticatio, negotiorum cura, studia literarum, peregrinatio, spectacula, contentio cum aduersarijs, publici magis

stratus functio. Horum atq; his similibus, nunc hoc, nunc illud tentandum est. Fortassis incidet tandem in aliquid, quod ægritudinem istam animi, uel sanet, uel ceu clauis clauum protrudat.

CONSOLATIO FAMILIARIS

cum obiurgatione, mea.

TEB ne sic angi, sic animo iacere? Quorsum tandem attinet, ut te afflictes, ut te lachrymis conficias? An ista malum lenient, an non potius exacerbabunt? Quorsum attinet tam misere deplorare, quod mutari non potest? Vbi nunc est illa animi tui constantia: ubi literis quibus aliorum dolorem leuare consueueras? Alijs mederi potuisti, tibi nihil prodes. Ipse tibi nunc medicus sis oportet. Cur frustra & te ipsum lachrymis, & amicis querelis exanimas? Quæ est ista animi impotentia, quæ mollicies? Num te uirum esse oblitus es? Itane ista tam grauius feris? quasi uero ista tibi uni contigerint, aut tantæ sint, ut alijs non multo etiam acerbiora euenierint. Quid uel tuo animo, uel doctrina indignius, quam sic angi, sic fragi, sic te ipsum abijcere, quo modo ne mulier quidem ulla posset? Neque enim uideo, quem fructum adferre possint inanes lachrymæ, & querimonie. Nam si eiusmodi malum iudicas, ut ad salutem reflecti nequeat, cur luctu duplices incommodum? Si spes est, cur non es potius te sustentas: atque id agis, qua ratione quam potius ex istis malis queas emergere? Si desperas, memineris

meris illud, in istiusmodi rerum conditione, bonum animi, dimidium adimere mali. Sin speras, cur perinde, tanquam in re desperatissima te maceras?

Audio te tam grauius angere, ut ex luctu, mentis etiam errore afficiaris. Deum immortalem quid tibi uis? Quin tu potius obduras, ac seruas te rebus secundis? Cur tu & amicis luctum auges, & inimicis uoluptatem præbes, & te ipsum indigne conficis?

Tu contra audentior ito. Quod tua te fortuna sinet.

Ducunt uolentem fata, nolentem trahunt. Tu, dum ista te conscientia, iste animus, ista uirtus, ista literæ, ista rerum gestarum memoria te comitabitur, caue te putes exulem ubicunq; locorum, quocunq; sub coelo erit uiuentum, etiam si ultra Getas relegatus esses. Sed quid ego sus Minervam? Facit sanè non loquacitas mea, sed beneuolentia longiores epistolas. Vale.

Verg. Aeneid. 6.
Tu ne cede malis
sed cõtra,

CONSOLATIO IOCOSA

& familiaris.

Quod te lachrymis conficis, non miror, qui puellam amiseris, nondum totos sexaginta septem annos natam, idq; relicta dote satis opima. In hoc tibi scribere uisum est, ne doloris magnitudine uictus, tibi manus adferres. Priusquam extilles lachrymis, fac iuxta prouerbum, uiuorum memineris.

Tua puella redibit nunquam. Alioqui matrem deslere uideberis. Mitto tibi strophium, quo lachrymas exteras

geas, & succum medicum, quo lippitudini fletu contra
te medearis. Clama te miserum, sed nunquam efficies,
quin istam miseriam tibi complures inuideant.

Nisi desinis macerare te, uereor ne populus in te ideo
ciat cōniciū illud: *ωσός τόν μάλιστα τάφορ Δακρύβια.*

AD CONSOLATIONEM
responsio.

IAM quibus modis respondendum sit consolatori res
ipsa dabit consilium. Nam ferme gratias agimus, pri-
mum pro officio, deinde laudamus ingenium, quod nihil
adduci potuerit ad leniendum dolorē, quod ille non sum-
ma dicendi facultate differuerit. Postremo quod illius
& prudens & erudita & grauis, deniq; cum primis
amica oratio, aut bonam doloris partem nobis admea-
rit, aut totum excusserit. Aut si nobis nō profuit illius
consolatio, laudabimus animum, studium, & ingenium
illius: quod tanquam bonus ac peritus medicus nullum
non remedij genus admouerit, sed arte maius esse ma-
lum: Aut ita respondebimus imperioso consolatori, fas-
cile quum ualeamus recta consilia egrotis damus. Tu si
Terentius hic fies, aliter sentias, Exemplo super sedebimus, solum
nonnihil suppedi abimus.

Cicero ex famil. lib. 4. Ego uero Serui. lib. 5. Quam
quam ipsa consolatio.

Ad Atticū Vtinam illū diem uideā, cum tibi agam gratias, quod
me uiuere coēgisti. Adhuc equidem ualde me poenitet.

Sed te oro, ut ad me Vibonem statim uenias, quō ego
multis de causis conuerti iter meum. Sed eō si ueneris,
de toto itinere, ac fuga mea consilium capere potero.

Si id non feceris, mirabor, sed confido te esse omnino
facturum.

Quod me hortaris, ut firmo sim animo, uellē posses
aliquid asserre, quamobrem id facere possem.

Quod me ab hoc mœrore recreari uis, facis ut oīa etc.
Sed me mihi non defuisse tu testis es. Nihil enim de
mœrore minuendo scriptum ab ullo est, quod ego nō do-
mi legerim. Sed omnem consolationem uincit dolor.

Quin etiam feci, quod profecto ante me nemo, ut ipse
me per literas consolaret, quem librum ad te mittam.

Cōsolari iam desine, obiurgare uero noli. Quod cum
facis, & ego tuum amorem & dolorem desidero, quem
ita affectum mea ærumna esse arbitror, ut teipsum con-
solari nemo possit.

Ad consolationem mea.

Tua quidem oratio sperare me iubet, quod impro-
bum sit etiam optare.

Vide ne me lactes inani spe, ne doloris uorsuram se-
cero, mox cum fœnore recursuri.

DE PETITORIA EPISTOLA.

Seruius enarrans locum, in libro Aeneidos primo, Quatuor
Subi Iuno supplex petit ab Acolo, ut classem Aeneas in petitorio
assiciat, indicat præcipere rhetores in omni petitione ne seruan-
da.

quatuor seruanda esse: primum ut quod petimus ostendamus esse in potestate eius, à quo petimus: præterea, ut doceamus esse iustum quod petimus: deinde, ut modum ac uiam indicemus, qua confici possit quod petimus: denique ut sequatur remuneratio. Hunc ordinem

Aenid. 1. in petitionibus Vergilio fuisse perpetuum, uelut hoc in loco: Et mulcere dedit uentos, & tollere fluctus, ostendit facultatem. Mox: Gens inimica mihi Tyrrhenum nauigat æquor, declarat esse iustum. Iustum enim quicquid molimur in hostem. Rursum: Incute uim uentis, & dissipate corpora ponto, modum aperit & uiam. Addit remunerationem: Sunt mihi bis septem. Ac recte quidem Seruius & expedite. Nos tamen paulo crassiore Mineruarum quas petimus: & magna est uarietas personarum,

Varia petitiō

que rogant, aut rogantur, oportet & petendi rationem esse uariam. Sunt enim quædam, quæ fauorabiliter petimus à quouis, ueluti consilium: sunt quæ pudore suffundunt rogantem, ueluti quum petimus mutuum, aut remparum honestam. Igitur in genere duplex erit petendi modus, rectus & obliquus. Vbi causa erit fauorabilis, aperte suadebimus esse præstandum quod petimus: ubi secus, per insinuationem irrepemus in petitionem. Primum exaggerantes, quæta nos circumstat necessitas, & quàm magnum telum sit necessitas, & quàm inutilis pudor uero egenti; neque fugere nos, quàm sit improbitas tantam

tantam ab eo petere, de quo nihil unquam simus promeriti. Post hæc paulatim per cuniculos ostendemus, nobis non mediocrem spem porrigi ab insigni illius benignitate, qua solitus sit etiam ignotis, & indignis opitulari: ob eximiam ingenij bonitatem, ad subleuandas omnium miserias propensi. Hic pudor non uulgariter commendat rogantem, quemadmodum improbitas alienat animum. Nullus enim libenter in eum confert beneficiū, quicquid debetum flagitat, magisque poscit, quàm petit. Pro fuit Hortensio, quod quum cuperet ex uxore Catonis Vticensis sustollere prolem, non ipsam petijt, sed illius filiam Portiam Bibulo nuptam, plurimas interim causas adducens, quare cuperet ex ea gente heredem. Ille cum respondisset se facile assensurum, si modo probaretur genero, tandem uerecunde subindicauit, se Martiam ipsius uxorem petere, cuius copiam facere, ipsi esset in manu, qui maritus esset. Iam imprudens concesserat, quod petebatur. Itaque persuaso Martiæ patre, duxit eam uxorem. Autor Plutarchus. Vbi nihil erit opus hac insinuatione, tamen eius à quo rem difficilem petimus, beneuolentiam modis omnibus conciliabimus. A persona ipsius cuius benignitatem quum erga ceteros, tum erga nos grate commemorabimus: dicemusque nos ei, cui iam sumus tot nominibus deuinctissimi, uell fieri deuinctiores: à persona nostra testificantes, quanto studio semper illum coluerimus, quodque præcipuam fidutiã in illo sem-

Hortensius
Catonis
uxorem
petit.

Beneuolentia quemadmodum in petitione captari debeat.

per habuerimus: simul ostendentes hoc quod petimus, ut nulli nos libentius debituros, quàm illi, cui debemus omnia, ita nulli facilius esse præstare. Quod etiam magis exponemus in explicando modo. Si qua erunt nostra in illum merita, ea summa cum modestia significabimus magis quàm commemorabimus. A persona maiorum utriusq; , si docebimus inter utriusq; parentes ueterem atq; arctissimam necessitudinem intercessisse, compluribus mutuis officijs hucusq; cultam, & confirmatam. A persona aduersariorum, si declarabimus nobis esse certo tamen cū ijs, quos is etiã odit, à quo præsidia poscimus. A re, si docebimus, eam piam esse, iustam, honestam, nobis necessariam, illi facilem & honorificam. Deinde si citra arrogantiam ostendemus, quid ex ea re commoditas sit, ad ipsum etiam aliquando rediturum. Si quid in eo rit incommodi quod animum illius, uel alienet à nobis, uel deterreat, id uel diluemus, uel extenuabimus. Si erit opus, admiscebimus obtestationes earum rerum, aut personarum, quibus scimus illum posse commoueri. Postremo pollicebimur memorem animum, nec habituros modo gratiam, uerum etiam relatores, si dabitur, cum fœnore: nos ipsos totos, resq; nostras omnes illi uicissim dedicabimus, ac deferemus. Facultatem nostram extenuabimus: de animo studioq; magnifice pollicebimur. Illud adijciam, non hic solum, uerum etiam alijs in rebus aliquando plus ualere iocum tempestiuum, & ad

ptum, quàm seriam petitionem. Tantum de præceptionibus satis esto, reliqua iuuenibus, aut præceptoribus animum aduertenda relinquo.

EXEMPLVM PETITIONIS
obliquæ.

INGENIJ mei pudorem ipse non ignoras uir eximie. Sed quò non adigit mortales, uere durissimum telum. A necessitate, *Id est, ex improviso, uide prouer. de uis ex improviso. A simili.* necessitas? Eo in loco sunt res meæ, ut ni protinus ad manum sint ducenti angelati, tam perierit tuus Lodouicus, quàm extrema faba (quod aiunt). Scio beneficium esse magnum & eximium, neque me fugit, quàm nulla sunt mea in te officia, quorum fiducia rem tantam ausim abs te petere, præsertim quum tot, tantisq; nominibus iam pridem obstrictus tibi, nondum ulla ex parte retulerim gratiam. Et tamen nisi deus aliquis, uelut ἀπὸ μηχανῆς alicunde sese proferat, funditus interij. Quare quòs admodum in summa rerum desperatione, nautæ solent sacram iacere ancoram, ita ego dispectis omnibus ad te uelut ad propitium quoddam numen confugio. Non ausim rogare, quanquam hac adigit necessitas, tamen illud uolui te scire, statum rerum mearum: ut si me iudicis dignum exitio, te iudice peream æquiore animo: sin tua pietas, multis iam argumentis ante hac in me declarata dignabitur me ex hoc discrimine eximere, conabor omnib. neruis, ne te unq̄ huius capituli seruati pœniteat.

PETITIO REI PARVUM

honestæ.

Insinua-
tio.Proposi-
tio.In Operi-
bus.Ab impre-
catione.

Non ignorabam, quàm impudens esset in causa pessima, à viro omnium optimo patrociniū rogare. Non enim conabor excusare factum meum, ne grauius peccem impudentia, quàm hactenus peccatum est stultitia, & incogitantia ne dicam dementia. Horrescit animus, abhorrens & ab ipsa malorū meorum commemoratione, sed tamen aperiendum uulnus, si sperem medelam. Sortem satis amplam, quam pater dederat in negotiationem, nuper alea perdidit. Ingens flagitium fateor, sed utcunque succurri poterat, si solum esset. Inscio patre, cum matris pedisse qua rem habui. Illa me callidior, negauit se facturā sui copiā, mi pollicerer me maritum ipsi futurum. Ibi mihi non Iupiter, ut inquit Hesiodus, dimidium mentis, sed Venus totam mentem ademit. Polliceor demens. Nunc aiunt nulla ratione rescindi posse, quod sic actum est, ut illis sit pessime, qui leges tam iniquas condunt. Pater merito iritatus, abdicatiōnem parat. Quod si fit, nullum uideo melius consiliū, quàm ut laqueo uitam finiam. Quis enim libeat uiuere in tantis malis? Scio te nihil non posse apud patrem. Solus es qui me possis redigere in gratiam. Quod si quid te miseret mei, non ausim rogare, sed tamen uides calliditate meam. Efficiam ut te mei seruati nunquam uel

pudeo

CONSCRIBEN. EPIST.

pudeat, uel poeniteat. Sic admissum hoc omni officiorū genere sarciam. Aetatem uides. Sepenumero à grauioribus commissis, iuuenes sese ad bonam frugem conuertere. Utinam quod factum est, fieri posset infectū. Sed quod mutari non potest, pensari potest. Maximum quidem hoc peccatum est, fateor, sed primum. Denique quid sibi uult pater? Si abdicat, nec mihi adimit uxore, & sibi parat orbitatem: sin ignoscit, habebit hoc semper ad diuitem filium. Fac breui sciam, utrum meis malis sin omnino perdendus, an tua bonitate seruandus. Nihil enim miseriū, quàm pendere.

PETITIONIS HONESTAE
exemplum.

Inprobū fortasse alijs uidebitur, praesul amplissime, eum à quo tantum beneficiorū acceperim, quantum ne sperare quidem unquam sum ausus, rursus nouis precibus sollicitare. At ego ingenui, minimeque ingrati animi existimo, cui multum debeas, ei plurimum uelle debere. Cui enim extremas fortunarū mearū partes potius acceptas ferre cupiam, quàm ei ipsi cui primas, cui medias debeo? Quid enim Lucius esset, nisi te tanquam nomen quoddam propitium nactus esset? Tu me puerum, ob nescio quam in me uirtutis indolem: praeterea fortasse, quod putabas meas literas tibi aliquando, uel usus uel ornamento futuras (quam utinam de me, uel existis-

Exordiū
ab insinua-
tione.A benefi-
cij in se
collatis.
Vide num
propterea
rectius lega-
gi possit.

matio

mationem, uel expectationem non omni ex parte uidear
 fefellisse) adoptasti. Nec semel complexus, unquam so-
 uere, iuuare, ornare desististi. Itaque si quid hodie in me,
 uel uirtutis, uel bonarum literarum, uel dignitatis esse
 putatur, id omne tuae debeo munificentiae. Sed duo mihi
 restare uidentur, ut et tu opus tuum pulcherrime ce-
 ptum perficias: et ego efficiam, ne nullum tantorum in-
 me beneficiorum fructum ex me cepisse uidearis. Quod
 utrunque ut fiat, et ego maximopere cupio, et tibi in
 manu est. Eadem opera et tu me alumnum beaueris, et
 eo in loco collocaris, quo multis in rebus tibi usui esse
 possim. Post diurnos, ut scis, in literis theologicis ex-
 haustos labores, ad Calendas Maias theologia laurea
 sum insignitus: quam quidem professionem paulo splendi-
 dius uitae genus decere, non ignoras. Praeterea, quoniam
 haecenus amplitudini tuae sumptui tantum fui, et quod est,
 ut aliquando sim et usui, et dignitati. Iam uero hoc in-
 pro tempore uacat praepositura Corinthiensis, non ma-
 xima quidem illa, sed meo consilio commodissima: tum
 quod et in tua sit patria, et a mea non ita multum ab-
 sit. Habebis, qui tuorum, tuaque illic negocia perinde que-
 ra sit habiturus, ac si propria forent. Praeterea quic-
 quid unquam dignitatis mihi accessurum est, id in tuam
 unius gloriam accesserit, cui semel me debeo, quatenus sum.
 Nec me latet, quam potentes sim competitoribus habito-
 rus, quam hoc honore indignos, quam utrique nostrum

maleuolentes. Nihil me terret, modo tu uelis, qui unus
 plus caeteris omnibus potes patrocinari. Quid enim tu
 audeas a principe petere, quod ille cunctetur prestare?
 Quare si me non temere adoptasti: si qua unquam ex par-
 te tuo de me iudicio respondi: si me uirum gratum exi-
 stimas, fac ut haec praepositura mihi tribuatur. Id ego
 abs te et diligentius, et pluribus uerbis contenderem,
 nisi uererer, ne de tua humanitate, quam ego semper in-
 me propensissimam sum expertus, diffidere uiderer. Es-
 so uicissim modis omnibus enitar, ita me eo honore dis-
 gnum prestare, ut neque te noui huius in me muneris poe-
 nitent, et ueterum tuorum erga me beneficiorum fru-
 ctum aliquem percipias. Vale.

PETITORIAE SYLVA.

Cic. epist.
famil.

Pluribus uerbis ad te scriberem, si aut tua humani-
 tas longiorem orationem expectaret, aut id fieri no-
 stra amicitia pateretur, aut res uerba desideraret, ac
 non pro se ipsa loqueretur.

Hoc uelim tibi per suadeas, si rationibus meis a te
 prouisum esse intellexero, magnam te ex eo, et perpe-
 tuam uoluptatem esse capturum.

Quod si mihi tua clementia opem tulerit, omnibus
 in rebus me fore in tua potestate tibi confirmo.

Lib. V. epistola: Coram me tecum, tota.

Cum uero ea tua sit uoluntas, humanitas, beneuolen-
 tia erga me, libenter amplector talem animum. Sed ita

(non enim dimittam pudorem in rogando meum) si feceris id quod ostendis, magnam habebō gratiam, si non feceris, ignoscā: et alterum timori, alterū mihi te negare non potuisse arbitror. Est enim res profecto maxima. Quid rectum sit, apparet: quid expediat, obscurū est, ita tamen, ut si nos sumus, qui esse debemus, id est, studio digni, & literis nostris, dubitare non possumus, quin ea maxime conducant, quæ sunt rectissima.

Lib. VI. epistola: Si mihi non tecum, tota.

Lib. IX. petitio iocosa: Et si munus flagitare.

Tu si me amas tantum, quantum profecto amas, exoptatus facito ut sis, si inelamāro ut accurras. Sed do operam, & dabo, ne sit necesse.

Nunc mihi & consilij opus est tuis, & amore, & fide, quare aduola. Expedita erunt mihi omnia, si te habebō. Multa per Varronem nostrum agi possunt, quæ te etiam urgente erunt firmiora. Multa ab ipso Publio elio ci, multa cognosci, quæ tibi occulta esse non poterunt: multa etiam, sed absurdū est singula explicare, cum ego te requirā ad omnia. Vnum illud tibi persuadeas uelim, omnia mihi fore explicata, si te uidero.

Quam ob rem si me amas tantum, quantum profecto amas, si dormis, expergiscere, si stas, ingredi, si in gredis, si curris, aduola. Credibile non est, quantum ego in consilij, & prudentia tua: quodque maximum est, quantum in amore & fide ponam. Magnitudo rei

longam orationem fortasse desiderat: coniunctio uero nostrorum animorum, breuitate contenta est.

Quare ut Numestio mandauī, tecum ut ageret, item atque eo, si potest, acrius te rogo, ut planē ad nos adules: respiraro si te uidero.

Pluribus uerbis tecum agerem, nisi pro me apud te res ipsa loqueretur.

Tantum te oro, ut quoniam me ipsum semper amasti, eodē amore sis. Ego enim idem sum. Inimici mei mea mihi, non me ipsum ademerunt. Cura ut ualeas.

Tu me, ut facis, opera, consilio, gratia iuuas.

Quintū fratre optimum, humanissimūque sustentas.

Omnem autem spem habeo existimationis, priuatarumque rerum in tua erga me mihi perspectissima beneuolentia: quam si his temporibus miseris, & extremis praesliteris: hæc pericula, quæ mihi communia sunt cum cæteris, fortius feram: idque ut facias, te obtestor, atque obsecro.

Te etiam atque etiam oro, ut me totum tuendum suscipias, ut si ij salui erunt, quibus cum sum, unā cum ijs possim incolumis esse, salutemque meam tuæ beneuolentiæ acceptam ferre.

Itaque te uehementer etiam atque etiam rogo, magis quam à me uis, aut pateris te rogari, ut hanc cogitationem toto pectore amplectare.

Quamquam hæc epistola non sua foris est, sed rogatoris.

toris. Igitur mi Plance, rogo te, & etiã oro, sic mediũs
fidius, ut maiore studio, magis que ex animo agere non
possim, ut totum hoc negocium ita agas, ita tractes, ita
conficias, ut quod sine ulla dubitatione apud C O S S. ob
tinuimus propter summam bonitatem, et æquitatem cau
se, id tu nos obtinuisse non modo facile patiare, sed etiã
gaudeas. Qua quidem uoluntate te esse erga Atticum,
sæpe præsens & illi ostendisti, & uero etiã mihi. Quod
si feceris, me, quem uoluntate, & paterna necessitudi
ne coniunctum semper habuisti, maximo beneficio deuin
ctum habebis. Idq; ut facias, te uehementer etiam at que
etiam rogo.

Nunc mi Capito, scio enim quantum semper apud
eos, quibus cum sis, posse soleas, eo plus apud hominem
facillimum, atque humanissimum Plancum enitere, elabo
rora, uel potius eblandire: effice ut Plancus, quem spero
optimum esse, sit etiam melior opera tua.

Quod certe facies, si tu neruulos tuos mihi sæpe co
gnitos, suauitatemq; qua nemo tibi par est, adhibueris.
Quod ut facias, te uehementer rogo.

Ignosce mihi, quod cum antea accuratissime de Bua
throcij ad te scripserim, eadem de re sæpius scribam.
Non me hercle mi Plance facio, quod parum confidam,
aut liberalitati tue, aut nostræ amicitia, sed cum tanta
res agatur Attici nostri, nũc uero etiã existimatio & c.
Oro atq; obsecro te Cicero, necessitudinem nostram,
tuamq;

tuamq; in me beneuolentiam obtestans, sororis meæ libe
ros, obliuiscaris esse Lepidi filios, meq; his in patris lo
cum successisse existimes. Hoc si à te impetro, nihil pro
fecto dubitabis pro his suscipere.

Scribere multa ad te neque possum præ sollicitudine,
de stomacho, neq; debeo. Nã si in tanta re, tamq; necessa
ria uerbis mihi opus est ad te excitandum, & confirmã
dum, nulla spes est, facturum te quod uolo, & quod os
portet. Quare noli expectare longas preces, iutere me
ipsum, qui hoc à te, uel à Cicerone coniunctissimo ho
mine priuatim, uel à consulari tali uiro remota necessi
tudine priuata, impetrare debeo.

Hoc te ita rogo, ut minore studio te rogari non
possim.

Innumerabilia sunt tua in me officia, domestica, forẽ
ria, urbana, prouincialia, in re priuata, in re publica, in
studijs, in literis nostris, omnia uiceris, si feceris & c.

Cui enim ego potius dignitatem meam acceptũ fer
re cupiam, quàm cui salutem & omnia debeo.

Credibile non est quantum ego in consilijs, & prouo Petit. cõs.
suetudine tua, quod maximum est, quantum in amore & si
de ponam.

Te habere consiliorum autorẽ, & sollicitudinum so
cium, omni in cogitatione coniunctum cupio.

Quod si feceris, magnus ad tuã pristina erga me stu
dia cumulus accedet.

Te autore, mihi uel agendi, uel quiescendi ratio constabit.

Nunc mihi consilij opus est tuis, et amore, & fide, omnia mihi expedita erunt, ubi tuā sententiā accipero.

Hac in re consilium de tua sententiā capiemus.

Tuum ad nos reditum, tum omnes tui uehementer desiderant, tum tempus & res tuæ postulant.

Autoritate tua nobis opus est, & consilio, & etiam gratia.

Noli pati litigare fratres, et iudicij turpib. consistari.

Sed quid tibi mando nominatim, me totum tuo amori, fideiq; commendo.

Sed si me amas, quod quidem iam facis, aut perbellè simulas.

Nunquam putauit fore, ut supplex ad te uenirem, sed hercule facile patior, datum tempus, in quo amorem experiar tuum.

Plinius.

Petitiō iudicij.

Quod superest, rogo ut pari simplicitate, si qua existimabitis addenda, commutanda, omittenda, indicetis.

A simplicitate tua peto, quod de libello meo dicturus es alijs, mihi dicas. Neq; est difficile quod postulo.

Lib. III. epistola: Assumo te in consilium &c.
Mibi & tentandi aliquid, & quiescendi te autore ratio constabit.

Obsequar tamen consilio tuo, cuius mihi autoritas pro ratione sufficit.

Audi

Audisti cōsilij mei motus, superest alterutra ex parte iudicium tuum, in quo mihi æque iucunda erit simplicitas dissentientis, quàm comprobantis autoritas.

Politianus lib. VII. epistola: Multo æquius fuerat.

Habes quid mihi uideatur, & intelligis animi mei uotum, sed tamen tuum consilium sine exceptione sequar: ad tuam uoluntatem me cōfirmabo, à quo honeste dissentire non possum. Nihil assentor, tantum enim animi inductio, & me hercule amor in te meus, apud me ualet, ut que tibi uilia sunt, & que tu uis, ea omnia mihi protinus & recta, & uera uideantur.

Hic in re facturus sum, quicquid tu decreueris, nam huius totius consilij, te ducem, me comitem esse decet.

Quod ut facias, non solum te rogo, uerum etiam sua deo. Neq; enim mihi iucūdiuserit, si nos inuiseris, quàm utile tibi.

SYLVA MEA.

Habes rerum mearum statum. Diuinas animi mei uotum. Vides quid res ipsa flagitet, nam ipse nihil a se sum rogare, ne uidear nō minus improbus, q̄ miser. Improbus planè uideri possem, q̄ te quotidianis meis postulationibus, occupatissimum interpellem: nisi eo te animo esse cognoscerem, ut quos semel tueri cœperis, non quiescas donec planè confirmes.

Ex tua unius humanitate quantus sum pendeo. In te

uno omnes spes, fortunæq; meæ sunt sitæ.

Nihil est tam arduū, quod te patrono consequi posse diffidam.

Nihil tam amplum est, quod uel ego abs te petere nō audeam, uel tu præstare nequeas.

Quam tu facile potes, tam ego uehementer cupio.

Parum recte de tua liberalitate sentit, qui rem iustā uerboſius abs te petit.

Adijce & hunc calculum, ad altissimos cumulos tuorum in me beneficiorū: quibus & si nihil accrescere posse uideatur, tamen hoc unum desiderant, ut undique absoluti, atque exaggerati esse uideantur.

Quum plurima sint tua in me officia, nihil tamen fuerit hoc uno, uel maius, uel iucundius.

Non dubito quin mirere, atq; etiā stomachere, quod tecum eadem de re agam sæpius.

Scio, perfricui faciem insigniter, qui hoc ausim abs te petere: sed hanc impudentiam me docuit non mea natura, sed dura necessitas.

Res est tã pia, tã iusta, ut uir æquus eam nec hosti negare debeat. Nostra tã arcta est necessitudo, ut nihil tã iniquum sit, quod alter ab altero non debeat impetrare.

Si uideor improbus, qui rem tantam abs te flagitem uerius quàm petam, dabis ueniam. Hanc audaciã me docuit nō mea natura, sed tua humanitas, qui mihi nihil negare soleas.

Res

Res est eiusmodi, ut si tecum cōsideres, quod abs te peto, sim abs te potius rogandus.

Inuitus onero te precibus, sed urget necessitas.

Scio tantos patronos non uocandos ad mediocrem, aut uulgarem operam, sed hoc negocium eius generis est, ut ab uno te præstari possit.

RESPONSIO AD PETITIONEM.

Quod mecum per literas agis, unã ob causam malem coram egisses. Non enim solum ex oratione, sed etiam ex uultu, & oculis, et fronte (ut ait) meum erga te amorem perspicere potuisses. Nam cum te semper amaui, primum tuo studio, post etiam beneficio prouocatus, tum his temporibus Resp. te mihi ita cōmendauit, ut chariorem habeam neminem. Literæ uero tuæ, tum amantissime, tum honorificentissime scriptæ, sic me affecerunt, ut non dare tibi beneficium uiderer, sed accipere à te ita petente, ut inimicum meum, necessariū tuum, me inuito seruare nolles, cum id nullo negotio facere posses.

Cicero ad Atticum.

Lib. iij. tota epist. Facis pro cætera reuerentia. Faciam ergo quod desideras, tam diligenter, quàm libenter.

Plinius.

Quod admones, gratias ago, quod rogas, queror. Admoneri enim debeo, ut sciam: rogari non debeo, ut faciam, quod mihi non facere turpissimum est.

Excusare me profecto uel fratri, hoc sanè tempore: Mea.

T 3 sed

sed arctior est amicitia nostra, quam ut ullam patiatur
exceptionem, quoties alterutrius seria res agitur.

DE COMMENDATITIA
epistola.

Tres in
commendatio
ne confi-
derande
personę.
A nostra
persona.

Hic finitimum est commendatitiū genus. Quam
enim commendamus aliquem, alieno nomine qui
piam petimus: quare iisdem rationibus erit tractan-
dum. Hic tres erunt considerande personę. Nostra, eius
cui scribimus, eius quem commendamus. Postremo loco
res ipsa cuiusmodi sit erit inspicienda. A nostra per-
sona persuadebimus, si causas a quibus ad hunc commen-
dandum fuerimus commoti, iustas, magnas, plurimas, ue
ostendemus: uel quod de nostris, aut nobis ipsis sit bene-
meritus, uel quod nobis cum ipso, aut nostris cum illius
maioribus, uetus, & coniunctissima familiaritas inter-
cesserit, aut hospitium, uel quod sanguine propinquus,
patria, studijs, uel coniunctus, affinis, aut alioqui charus,
& commendatus: uel ita deniq; hominem describemus,
ut ob modestiam, probitatem, eruditionem, integritate-
tem, humanitatem, nobilitate, dignus sit, qui quum omni-
bus bonis, tum illi in primis debeat esse quam commenda-
tissimus. Si qua uero uel nostra, uel illius quem com-
mendamus, maiorum uel eius in alterum merita preces-
serunt, ea summa cum modestia significabimus, extenu-
antes quidem ipsa benefacta, benefaciendi autem animo
mum

num amplificantes. Vehementer commendationem ius-
uabit, si eum quem commendamus, de eo cui commenda-
mus quam optime sentire et predicare dicemus. Nō
possumus enim non beneuolentia quadam commoueri er-
ga eos, quibus nos citra absentationem intelligimus esse
se admirationi. Quare scite Isocrates præcipuum amicitie
concordiæ initium monstrauit, ut absentem
laudemus, apud eos, quos renunciaturos suspicemur: si
utriusque nostrū summam de eo fiduciam uerisimiliter
aperiemus, sollicitudinem uidelicet quandam in iusticiam
oportet, ubi eiusmodi hominem omnem spem suam in i-
psius unius humanitate reposuisse intelliget, nullius præ-
ter suam unius opem implorare uoluisse. Et a personis
quidem hoc modo commendationem tractabimus.

A re commendabimus, si eam facilem illi duntaxat,
cui commendamus monstremus: si piam, si honestam, si
utile probabimus. Tum si eiusmodi erit, ut ex ea ad pa-
tronum aliquid laudis, gratiæ, autoritatis, aut emolu-
menti uenturum uideatur, id accurate admonēbimus,
si eodem beneficio quam plurimos deuincturum dice-
mus. Deinde obsecrationibus uti licebit. Postremo loco
& nostro, & commendati nomine pollicebimur il-
lum gratum, & memorem futurum. Nos eodem benefi-
cio perinde ac si in nos esset collatum, perpetuo deui-
ctos fore. In calce mutuam operam, & studium deser-
uimus. Constat enim epistolam commendatitiam ex duobus

A perso-
na com-
mendati-
& eius cui
commen-
damus.

Ar.

Breuis hu-
ius gene-

ris com-
prehēſio.Commen-
dationis
triplex
tractatio.

Iocosa.

misceri generibus, sua sorio, & demonstratiuo. Quum enim eum quem commendamus, cum laude describimus, in demonstratiuo genere uersamur: quum rem ipsam aut honestam, aut utilem, aut facilem ostendimus, in deliberatiuo. Sed breuis debet esse commendatio, neque nimis accurata, præsertim si ad eum scribimus, cui sumus ipsi uehementer commendati. Testimonij enim pondus habere debet, potius quàm disputationis speciē. Et huius generis esse potest triplex tractatio: Recta, obliqua, et iocosa. Recta quum aperte docebimus eum esse dignum fauore quem commendamus. Obliqua quum negabimus nos hunc commendare uelle, tantum admonere ut hominem uelit cognoscere: futurum enim, ut quum alij gratias agere soleant ijs, qui commendationem recepissent, ille ultro gratias sit acturus, quod nostra opera contigerit nosse talem uirum. Iocosa, quum intelligemus nos plus effecturos sermonis iucunditate, quàm serijs argumentis. Non arbitror operæ precium, de singulis exemplis proponere, ne nimium increſcat uoluminis magnitudo. Tantum in sylua formulas aliquot annotabimus. Commendatorij generis exempla, quum apud Ciceronem sunt plurima, tum, illa epistola, cuius initium est: Nondum erat auditum: uniuersum commendandi artificium una complectitur.

HERMANNVS THEOLOGVS ANO
dronio Bolano antistiti S. D.

Quamquam

QUANquam mihi Dionysij mei fortune maiori A persona
propemodum, quàm meæ ipsius curæ essent, præsul cōmēdati.
humanissime, idque nō modo propter uetustissimā Commen-
arctissimamque, quæ mihi cum eius familia fuit necessi- datio ex
tudinem, uerum etiā propter admirabilem hominis & obliquo.
modestiam, & probitatem, tamē cum tibi pluribus uer-
bis commendandum non putauī, ne uel de nostra amicitia,
uel de hominis uirtute parum sis uiderer. Id enim
nostra necessitudo, qua nihil arbitror inueniri coniun-
ctius, postulare uidetur, ut quemcunq; beneuolentia cō-
plectendum statuissem, idem tibi quoque & charissimus,
& quum commendatissimus debeat haberi. Tanta rursus
est hominis tum probitas, tum modestia, tum eruditio, ut
uel citra meas literas cum optimo cuique, tum tibi eius-
modi uirorum amantissimo non possit non esse quàm cō-
mendatissimus, nisi utriusque parum noui, præsertim quod
tibi ipsi cum patre huius, uiro, ut scis, omnium, qui unquam
fuerunt gratissimo uetus hospitium fuerit. Non eguit
quidem ille nostra commendatione, quam commendari
planè uoluit, & uni adeo tibi uoluit. Mirum enim dictu
fuerit, quantum fidiæ, in tua unius humanitate reposita
fuerit, quàm amanter de te & loquatur, & sentiat.
Nec enim quæ essent à mente diuersa, loqui consuevit.
Nec errat mea quidem sententia. Cui enim obscurum
est, quantum pro tua autoritate, & apud illustrissimum
principem, & populum ualeas? Tum quantum studiosis

T S uiris

Narratio

uiris semper fauerit tua benignitas, sepe maiorum suorum antehac nunc & mea praedicatione didicit. Res est autem eiusmodi, ut tibi non multum negocij, huic plurimum commoditatis sit allatura. Debet huic Abbas Syrus ex agris nescio quibus, iam multorum annorum fructus, homo, ut scis, & pecuniosus, & calumniosus, cuius quidam praedecessores, sine ulla controuersia constanter soluerunt. Hic simul atque insatiabilem habendi sitim, unam cum mitra est assequutus, debitum inficiatur, in ius

Correctio

in id potius, in iniuriam uocat. Pudet dicere, quas Propterea ille optimo adolescenti tergiuersationes necitat, & astutas elabendi uias quarat, hominem nostri. Quod quidem cum semper molestum esse debeat, quia iniquum, tum hoc tempore Dionysio meo incommodissime sane obijcitur, hoc in tempore negari pecuniam, quum ea sic est opus, ut quum maxime. Proximo uere, erat doctoris insignia consequuturus, quo maiore cum autoritate posset Reipu. commodis inseruire. Est enim iuris utriusque mire peritus. Vide autem quam iniquum sit huiusmodi causificationibus studiosissimum iuuenem, & merito studiorum suorum cursu ad iniustas lites uocari, & iam multis sudoribus promeritum honorem, penam est manibus extorqueri. Rem iam partim ex me cognosti, reliqua ex ipso coram agente disces. In te uno utriusque nostrum spes sita est. Quare te per nostram beneuolentiam, & paterni hospitij memoriam, maiorem in modum oro, ut

ut ei in causa aequissima praesidio uolis esse. Abbatem istum uel odio, uel autoritate, uel metu ad soluendum compellas, à litibus quibus maxime pascitur, deterreas. Et magna & multa sunt tua in me officia, hoc tamen ita mihi erit gratum, ut pro omnium summo sim habiturus. Apud iuuenem ita beneficium collocaris, ut nunquam antehac apud quenquam rectius. Bene uale.

Est uulgare ac frigidum commendationis genus, cum hoc officium extorquetur à nobis. (Sior.)

Si tibi molestus sum huic imputa. Nam mihi fuit molestus Tu pro tua prudentia, ubi ex ipso iam cognito quid sibi uelit cognoris, dispicies, quid sit factu optimum.

Commodabis illi mea causa, si modo id potes absque tuo incommodo: sin minus, quouis ablega hominem potius quam ut ad me redeat.

Est & iocosa commendatio, quae nonnunquam plus efficit quam seris. Exemplum est in epistolis Ioannis Campani, qui monachum quendam importunum commendat suo Cardinali, & nos aliquando sic pusillum quendam, & recaluastrum ac macilentum commendauimus Maccenati nostro, qui per eum miserat pecuniam, & in literis caluum appellarat, solitus & me ioco caluum dicere, quod essem raro capillitio. Commendauimus autem, in hanc ferme sententiam. Caluus ille caluo pecuniam bona fide reddidit. Verum si pernoctasses quo in statu sit iste caluus, haud quaquam admirareris, hominem sic

sic esse macilentum, ut uix tres pili supersint in capite. Est illi longa capillitio, ut uix tres pili supersint in capite. Est illi longalis apud tuum tribunal. Ea res sic expilat, sic exugit hominem, ut ni tua succurrat bonitas, ne pilum quidem nummorum sit usquam habiturus, & periculum sit ne prorsus fame pereat. Causa pia est, pro matre litigat, neque quicquam superest, nisi ut suprema sententia pronuncietur. Bene uolo homini. Quis enim non faueat similis simili? Eodem beneficio tibi duos caluos duos magnos uiros obligabis. Hæc friuolum uideretur admonere nisi conduceret ad hoc, ut præceptor ex his facile reperiat uarias thematum formas.

COMMENDATITIAE SYLVA.

Cic. epist. famil.

Epistola lib. epist. fa. I. cuius initium: Aulo Trebonio, tota huius generis est.

Lentulum nostrum eximia spe, summæ uirtutis adolescentem, cum cæteris artibus quibus studuisti semper ipse, tum in primis imitatione tui, fac erudias: Nulla enim erit hac præstantior disciplina. Quem nos, & quia tuus, & quia te dignus est filius, et quia nos diligit, semperque dilexit, in primis amamus charumque habemus.

Libro 2. Fabio uiro optimo. Tota.

Tocosa.

L. Valerium iuriconsultum ualde tibi commendo, sed ita, etiam si non est iuriconsultus. Melius enim ei credere uolo, quam ipse alijs solet. Valde hominem diligens est.

est ex meis domesticis atque intimis familiaribus. Omnia non tibi agit gratias, sed idem scribit, meas literas maximum apud te pondus habituras. Id eum ne fallat, te etiam atque etiam rogo.

Atque ipsum tibi Pomponium ita commendo, ut quam ipsius causa confido te facturum esse omnia, tamē abs te hoc petam, ut si quid residet in te amoris erga me, id omne in Pomponij negotio ostēdas. Hoc mihi gratius facere nihil potes.

Lib. 6. Cum A. Cecinna tanta. Tota & elegans.

Hunc mihi Cæsar sic uelim omni tua comitate complectare, ut omnia, quæ per me possis adduci, ut in meos conferre uelis, in unum hunc conferas: de quo tibi homine hoc spondeo, non illo uetere uerbo meo quod cum ad te de Milone scripsissem, iure lusisti, sed more Romano, quomodo homines non inepti loquuntur, probiorem hominem, meliorem uirum, prudentiorem esse neminem. Accedit etiam, quod familiaritatē inducit, in iure ciuili singularis memoria, summa scientia. Huic ego neque tribunatum, neque præfecturam, neque ullius beneficii certum nomen peto: beneuolentiam tuam et liberalitatem peto. Neque impedio, quo minus, si tibi ita placuerit, etiā hisce tibi ornes gloriolæ insignibus. Totum denique hominem tibi trado de manu (ut aiunt) in manum tuam istam & uisitoria & fide præstantem. Sumus enim putidiusculi, quamquā per te uix licet. Verū, ut uideo, licebit. Rufum istum

Responso
ad comen-
datione.

istum amicum tuum, de quo iterum ad me scribis, adiuvare rem quantum possem, etiam si ab eo laesus essem, cum tanto pere uiderem eius causa laborare. Cum uero ex tuis literis et illius ad me missis intelligam, et iudicem magnam curam ei salutem meam fuisse, non possum ei non amicus esse: neque sola tua commendatione quae apud me, ut debet, ualet plurimum, sed etiam uoluntate, ac iudicio meo.

Libro 11. Per magni interest. Tota, et elegans.

Item proxima. Lamia uno omnium. Item eodem libro. Cum Appio Claudio.

Libro 13. Et si non satis. Eodem Caio Auiano. Item proxima. Aulum Fusium.

Item multae sequentes epistolae sunt eiusdem generis. Eodem. Non dubito. Quin totus hic liber nihil habet praeter epistolas commendatitias. Lib. 15. Marcum Fabium.

Cicero ad
Atticum.

Quare ceteris in rebus, tantum ei tribues, quantum humanitas tua amicitiaque nostra postulat.

De Tullia mea tibi antiquissimum esse uideo, idque ita ut sit, te uehementer rogo.

Ego autem mi Plance, et si non dubitabam, quin et S. C. et lex et Coss. decretum, ac litera apud te plurimum autoritatis haberent, teque ipsius Attici causa uelle intellexeram, tamen hoc pro coniunctione, et beneuolentia nostra mihi sumpsi, ut id a te peterem, quod tua singularis humanitas, suauissimi que mores, a te essent impetraturi. Id autem est, ut hoc, quod te tua sponte facturum esse certo scio,

scio, honoris nostri causa libenter, non prolixè, sed celeriter facias. Mihi nemo est amicior, nec iucundior, nec charior Attico, cuius antea res solum familiaris agebatur, eaque magna, nunc accessit etiam existimatio, ut quod consecutus est magna et industria et gratia uiuo Cestare, mortuo id te adiuuante, obtineat. Quod si a te erit impetratum, sic uelim, existimes, me de tua liberalitate ita interpretaturum ut tuo summo beneficio me affectum iudicem.

Ego etiam mi Cicero proprie, familiariterque te rogo, ut ueterem ames, uelisque esse quam amplissimum, qui et si nulla re deterreri a proposito potest, tamen excitari tuis laudibus indulgentiaque poterit, quo magis amplexetur, ac tueatur iudicium suum, id mihi gratissimum erit.

Filiam meam, et tuam, Ciceronemque nostrum quid ego mi frater tibi commendem. Quin illud meo reo, quod tibi non minorem dolorem illorum orbitas affert, quam mihi. Sed te incolumi orbi non erunt.

Itaque eum tibi commendo maiorem in modum, hominem domi splendidum, gratiosum etiam extra domum, quem fac ut tua liberalitate tibi obliges. Est tribunus militum in exercitu nostro. Gratum hominem obseruaremque cognosces. Trebatium ut ualde ames, uehementer te rogo.

Quare ut instituisi complectere adolescentem.

Ex lib. ad Brutum. Tota. Bibulus. Item epistola. Multos tibi.

Omnibus

Omnibus rebus ita eum tractes, ut intelligat nostram commendationem non uulgarem fuisse.

COMMENDATORIAE AD NEPTIAS exemplum.

Plinius.

Tota epist. lib. 1. Petis ut fra. t.

Elegans exemplum commendationis, erit tota illa epist. lib. 2. cuius initium: Et tu occasiones obligandi me audissime amplecteris.

Libro 3. epist. Quod ipse amicis tuis.

Libro 4. Caluifium nepotem.

Eodem lib. Si quid omnino. Rursum lib. 6. Attilium crescentem.

Obliga me, oblige ante, quam dicat, nam cum dixerit gratias ages. Spondeo sollicitudini tuae, spei meae, magnitudini cause suffecturum.

Est indolis optima, breui producturus alios, si hic interim prouectus fuerit à nobis.

Accepisse te beneficium credes, cum propius inspiceres hominem, omnibus honoribus, omnibus titulis (uia huius uolo elatius de modestissimo uiro dicere) parem.

Commen-
datio pre-
ceptoris.

Videor ergo demonstrare tibi posse Iulium Genitorum rem. amatur à me, iudicio tamen meo non obstat charitatis hominis, quae ex iudicio nata est. Vir est emendatus & grauis, paulo etiam horridior, & durior, ut in hac licentia temporum: quantum eloquentia ualeat, pluribus credere potes. Nam dicendi facultas aperta, et exposita statim

statim cernitur. Vita hominum altos recessus, magnasque latebras habet, cuius pro Genitore me sponforem accipe. Nihil ex hoc uiro filius tuus audiet, nisi profuturum. Nihil discet, quod nescisse rectius fuerit: nec minus sepe ab illo, quam à te, meque admonetur, quibus imaginibus oneratur, quae nomina, & quanta sustineat. Proinde fauentibus Dijs, trade cum praecceptori, à quo mores primum, mox eloquentiam discat, quae male sine moribus discitur.

Libro 5. epist. Video quam molliter tuos habeas.

Claudius amari à te cupit, dignus hoc ipso quod cupit, deinde quod ipse te diligit. Neque enim ferè quisquam exigit istud, nisi qui facit, uir alioqui rectus, integer, quietus, ac penè ultra modum, si quis tamen ultra modum, uerecundus.

Hunc hominem, appetentissimum tui, mihi crede complacectere, adprehende, imò & inuita, ac sic amataquam gratiam referas. Neque enim obligandus sed remunerandus est in amoris officio, qui prior coepit.

COMMENDATIO MEA.

MULTIS in illum beneficijs conferendis reddidisti te quodammodo obnoxium. Ita enim, nunc moribus comparatum est, ut posteaquam multa praestiteris, hoc tantum meminerint quod negatum est.

Postea quam hominem coepisti benefaciendo tuum facere, beneficia beneficijs cumulanda sunt.

Non decet stare semel incitat a liberalitate, cuius pulchritudinem usus ipse commendat.

Cur hunc hominē tibi tanto studio cōmendandū putarim, mirari desines, ubi eum propius nosse coeperis.

Huic persuasum est: & te apud principem, & me apud plurimū ualere: & de te quidē haud fallitur, de me ne fallatur, non tam promeritus sum, quā cupio.

Pluribus hanc rem abs te contenderem, ni uereret, ne cui de tua humanitate uiderer diffidere.

In epistola ad Lolium.

Scio non sine causa dictum Horatio: *Quem cui commendes etiam atque etiam aspice. Sed huius hominis integritas, sic mihi multis argumentis est explorata, ut non dubitem illum tibi uel capitis mei periculo commendare. Quem si complecteris, gratias agam, quod mihi credideris. Sed tu mihi magis ages gratias, quod tibi tradiderim hominem in manum, qui tibi fuerat etiam è longinquo arcessendus.*

RESPONSIO AD COMMENDATIONEM.

Cicero ad Atticum.

Numerium Numestium libenter accepi in amicitiam: & hominem grauem & prudentem, & dignum tua commendatione cognoui.

Plinius lib. 6. epist. Commendas mihi. Rursum epist. Rogas ut agam.

Mea.

Quid ego audio? Vis tibi ignosci, quod me tuis commendatitijs literis oneras. Imò sic interpretor, *ingens beneficium*

beneficium abs te datum, qui tali uiro me conciliaris.

Quid possim tu uideris. Quis sit exitus rei futurus, fortunæ in manu est, illud efficiam ut Antonius intelligat nostram amicitiam haudquaquam uulgarem esse.

Et tu diligenter commendas hominem, & ille mihi uisus est dignus cui tantopere faueas. Sed temporum iniquitas in causa fuit, quo minus liceret illi tantū præstare quantum uolebamus.

DE MONITORIA EPISTOLA.

Monitoriæ epistolæ duplex est officium. Et uitium, si quod mutari uolemus, docte indicare, & quæ sint agenda, ea nescienti, tanquā scienti ostendere. Et quoniam uix quisquam æquo animo sua discit uitia, ideo reprehensionis acerbitatem laude mitigabimus. Cum multa in eo sint egregia, negabimus passuros nos, ut tot uirtutes unius uitij neuo obscurentur, neque commissuros ut tantus amicus cum exceptione laudetur. Deinde ipsum uitium uel ab ætate, uel ab imprudentia extenuabimus, uel maximis quoque uiris idem fuisse ostendemus: aut certe ipsum quidem esse mutandum, sed tamen ab animi liberalitate, aliæ uirtute proficisci, haud magno negotio mutari posse. Nos hæc præcipuo in illū amore scribere dicemus, alijs non idem facturos. Orabimus ut patri libertate in nos statatur, nisi forte minus amet. Id enim propriū amicitiae munus, ut libera sit admonitio ac mutua, & similia, quæ ad hanc sententiam pertinebunt.

Duplex momentis officium.

Quod si tyranno, regi, aut alioqui potenti scribimus, cuius aures nullam omnino sint reprehensionem admittunt, eum falso laudantes reprehendemus. Quum enim multas in eo uirtutes prædicamus, à quibus est alienissimus: cum item in alijs quædam abominanda execramur uitia, à quibus illum immunem esse dicimus, tacite admitemus agnoscentem, quid mutare, quid sequi debeat. Hoc equidem consilio laudationes illas principum reprobatas fuisse auguror, ut sub laudis specie suorum uirtutum sine offensa, sine pudore admonerentur. Alios qui quid ea assentatione foedius? Vbi uero sine reprehensione quid agendum sit, ostendemus, autoritatē quamdam nobis constituamus oportet, sine eius, quem monemus iniuria. Idque uel ab ætate, qua illum longe præcedimus, uel à multarum rerum usu, qui in eo tantus peritatem nondum esse potuit: uel à diuturno studio in quo nos finis plurimis annis uersati, illo nunc ingredientem pollicebimur nos amantissime, simulque fidelissime consulturos. Demum grauitate quadam sermonis, quid quo modo fieri conueniet ostendemus.

Probatissimorum autorum dictis & exemplis crebris utemur, præsertim eorum quorum autoritas grauis est apud eum quem admonemus, & quid quæque laudis, aut infamiae consequutum sit, ostendemus. Ad prius illud admonendi genus quo amicum uel blandius uocamus ad meliora consilia, uel liberius obiurgamus, personam

personarum aut rerum uarietate, multum cōducet liber Plutarchi, quem scripsit de discernendo adulatorem ab amico. Ad posterius hoc quod tantum docet, non obiurgat, conferent epistolæ, imò libri omnes Senecæ, Cypriani, Hieronymi & aliorum qui uiuendi formam diuersis præscripserunt. Sed præcipue Plutarchi libelli, qui morales appellantur. In priore reperientur huiusmodi ferme themata. Admonendus amicus submorsus, ut magis se se accommodet ad mores omnium. Sit magis comis in uxorem, mitior in liberos, clementior erga famulos, obsequentior erga amicos. Item qui linguæ sit liberioris, admonendus ut circumspectius loquatur, quod non eodē candore ab omnibus excipiantur, quæ dicuntur. Itē amicus plus satis addictus studijs admonebitur, ut parcat ualitudini, ut se partiat studijs ac necessarijs negotijs, ut se magis accommodet ad sensum communē. Ita qui simplicioris erit ingenij admonebitur ne quid fidat fratribus amicis. Qui deditus erit alicui reuocabitur ad alios usus. Qui profusior, ad frugalitatem, qui ferocior, ad modestiam, qui incogitantior, ad uigiliantiam. Atque itē de ceteris, nam sunt innumera. Hoc genus minimū differt à suasorio. In posteriore licet huiusmodi themata fingere. In studio literarū quomodo uersandum. Stilus quibus modis potissimū parandus. Quibus rebus cōcilianda fama. Quibus artibus uitari possit inuidia. Quo pacto colenda amicitia. Quid uitandum, aut sequendū in matris

Themata

monio, qua de re scripsit Plutarchus. Quibus modis instituendi liberi. Quid faciendū ludi magistro. Quid ei, qui decreuerit in aula principum uiuere. Quod officium boni medici, principis aut episcopi, ducis aut militis, boni cōcionatoris. Ex his similia licebit similesq; materias cōminisci. Sæpe miscetur utrunq; genus, cuius accuratissimum exemplū si quis querit, legat Ciceronis ad Quirinum fratrem epistolam, cuius initium: Et si non dubitabā quin hanc epistolam. Præstabit in huiusmodi thematibus exerceri, unde præter phrasim paratur & prudentia potius quàm in friuolis et anilibus materiis. In re tã uaria, nō magni referebat exemplum subijcere, sed tamen hoc faciemus, ne prorsus exemplo careat præceptio.

EXEMPLVM EPISTOLAE
monitoriæ.

Quoniam ex Italia reuersus, inter tuos uiuere desiderasti, eritq; tibi & pro tua eruditione, & natalium splendore, & uitæ dignitate in omnium oculis summa cum expectatione uiuendum, oras ut senex iuueni optimam quandam uiuendi formã commonestrum, quo possis & maleuolorum reprehensionē effugere, & optimi cuiusq; iudicio probari, denique & animi tranquillitati & corporis ualetudini consulere. Incredibile dictu est, quantum iam nunc ista animi tui maturitate delecter, qui iuuenis adhuc, ea quæ senes pleriq; negligis

Propositio.

Laudat institutum.

gligimus mediteris. Optima inquit Cicero, est uitæ eligenda ratio, quam iucundam reddet cōsuetudo. Quare quanquã singularis tua, & eruditio, et præmatura quædam animi magnitudo, monitore non egeat, tamen quantum ætate, qua sola te uincimus: quantum longo rerū usu, qui prudētes efficere solet, quantum multorum annorum studio cōsequi potuimus, institutum quod optimum præscribemus. Quod & ueterum plerosque tenuisse uideo, me quoque, quantum potui, secutum esse gaudeo, ne te quidem secutum fuisse pœnitebit olim. Principio, quod semper fecisti, cum animum obtine, qui nihil acerbum, nihil durum existimet, quod sit honestum. Qui nullo uel metu deterritus, uel spe captus, ab officio desistetatur. Quam optimos tibi adiungito. Malos ne lacefito: tua ne iactes: aliena ne carpas. Fac cū omnibus sis antefendus, ipse te præferas nemini. Amicum ita ames, tanquã aliquid quando osurus: inimicum ita oderis, tanquã olim amaturus. Cū bonis officijs certa: nemini aduerseris: omnibus te affabilem præbeas: domi hilaris, foris compositus. Ne mini tua arcana cōmittas, memor quod fallax sit multorum amicitia. Beneficiū confer libet, inuitus accipe. Morositate in primis fuge. Officiorum diutissime meminisse oportet, iniuriarū facile obliuisci. Gloriã si contemnes, ultro te sequetur: sin sequeris, fugiet sequentē. Ne capti laudari, sed fac laudanda. Cū præpotētibus, aut nulla sit cōsuetudo, aut comis. Nullus sumptus tibi sit præciosior

Docet agē da.

tempore: diem in operas partire. Ieiunus stude, aut scribe, pransus, hilariora quædam agito, cessa nunquã. His rationibus si diligenter uteris, & animi tranquillitati consules, & charus quàm plurimis, nemini odiosus esse poteris. Corpus uero moderatis agitationibus exerce, ne ignauia torpescat, nec immodicis laboribus frangatur. Cibus sit temperatus, ac tempestiuus: prande liberalius: cæna parcius, potus non quantũ libidini, sed quantum nature satis est, sume. Vale.

ALIVD EXEMPLVM.

DVM te incredibili quodam ardore literarum flagrare minime dubitarem, Christiane non uulgaris amice, hortatore nihil opus esse putauì, sed eius quã ingressus esses, uia duce modo, ac tanquam indice. Id quod mei officij esse iudicauì, uidelicet ut tibi homini nõ modo multis modis copulatisimo, uerum etiã iucundissimo, uestigia, quibus ipse à puero essem ingressus, comonstrarẽ. Quæ si tu pari cura accipies, atq; ego dicurus sum, futurum cõfido, ut neq; me monuisse, neq; te peruisse poenituerit. Prima igitur cura sit, ut præceptorẽ tibi deligas q̃ eruditissimũ. Neq; enim fieri potest, ut is recte quenquã erudiat, qui sit ipse incruditus. Quem si mul atq; nactus eris, fac modis omnibus efficias, ut ille patris in te, tu filij uicissim in illum induas affectum. Ad quod quidẽ cum ipsa honesti ratio nos debet adhortari, quod nõ minus debeamus ijs, à quibus recte uiuẽdi ratio

Docet agẽ
da,

nem, quã à quibus uiuendi initia sumpsimus, tum tua ista beneuolentia tantum ad discendum habet momentũ, ut frustra sis literatum præceptorem habiturus, nisi habueris & amicum. Deinde ut te illi & attentum & assiduum præbeas. Contentione enim immodica, nonnunquam obruuntur ingenia discantium. Assiduitas uero, & mediocritate sua perdurat, & quotidianis incrementis maiorem opinionem aceruum accumulatur. Satiatate cum omnibus in rebus, tum in literis nihil perniciosius. Laxanda est igitur aliquoties illa literarum contentio, intermiscendi lusus, sed liberales, sed literis digni, & ab his non nimis abhorrentes. Imò medijs ipsis studijs perpetua quædam uoluptas est intermiscenda, ut ludum potius discendi, quàm laborẽ existimemus. Nihil enim perquam diu fieri potest, quod non agentem aliqua uoluptate remoretur. Optima quæq; statim, ac primum discere. Extrema est dementia, discere dediscenda. Quod in curando stomacho solent præcipere medici, idem tibi in ingenij seruandum puta. Caue ne aut noxio, aut immodico cibo ingenium obruas: utroq; enim iuxta offenditur. Ebrardum, Catholicon, Brachylogum, ceterosq; id genus, quos percensere neq; possum, neq; opere præcium est, ijs relinquito, quos barbariem immenso labore discere iuuat. Initio nõ quã multa, sed quã bona percipias, refert. Sed iam rationem accipe, qua possis non solum rectius, sed etiam facilius discere. Hoc enim in ho

mine artifice prestare solet artis ratio, ut tantūdem operis, quum rectius, expeditiusq; tum leuius etiam efficiat. Diem tibi in operas partire, id quod et à Plinio Secundo, & à Pio pontifice Max. uiris præstantissimis, scitatum legimus. Principio, quod caput est, præcepto rem interpretantem, non attentus modo, sed & anidus auscultato. Non contentus impigre sequi differentem, aliquoties præuolare contēde. Omnia illius dicta memoriæ, præcipua etiam literis mandabis fidelissimis uocum custodibus. Quibus rursus ita confidas caue, ut diues ille ridiculus apud Senecam: qui sic animum induxerat, ut se tenere crederet, quicquid seruorum quisquam meminisset. Noli cōmittere, ut codices habeas eruditos, in se: incruditus. Audita ne effluāt, aut apud te, aut cū alijs retracta. Nec his cōtentus, aliq̄ temporis partē tacitæ cogitationi tribuere memento: q̄ unam D. Aurelius, tum ingenio, tum memoriæ in primis conducere scripsit.

Conflictatio quoque & tanquam palaestra ingeniorum, nervos animi præcipue tum ostendit, tum excitat, tum adauget. Nec sciscitari, si quid dubitabis: nec castigare, si quid errabis, sit pudor. Nocturnas lucubrationes atq; intempestiua studia fugito: nam et ingenium excitant, & ualetudinem uehementer offēdunt. Aurora musis amica est, apta studijs, Pransus, aut lude, aut deambulata, aut hilarius confabulare. Quid quod inter ista quoq; studijs locus esse potest? Cibi non quantū libidinis, sed

Ad Lucilium
epist.
27. de Calpurnio
Sabiniano.

sed quātum ualetudini satis sit, sumito. Sub coenam paulisper inambula: cœnatus, idem facito. Sub somnum, exquisiti quippiam, ac dignum memoria legito. De eo cogitantem sopor opprimat: id experrectus, à te ipso reposeas. Plinianum illud semper animo insideat tuo: Omne perire tempus, quod studio non impertias. Cogita iuuenta nihil esse fugacius: quæ ubi auolarit semel, redit nunquam. Sed iam hortator esse incipio, indicem pollicitus. Tu suauissime Christiane, hanc formam, aut si quæ poteris meliorem, sequere, ac bene uale.

QVI SIT MODVS REPETENDÆ
lectionis.

Quibusdam prima ac unica ferè cura est, statim ad uerbum ediscere: quod equidem non probo, est enim tum magni laboris, tum fructus propè nullius. Quorsum enim attinet, psitaci more, uerba non intellecta red dere? Cōmodiorem igitur uiam accipe. Lectionē quidem auditā continuo relege: ita, ut uniuersam sententiā paulo altius animo infigas. Deinde à calce rursus ad caput redibis, et singula uerba excutere incipies ea dumtaxat inquirens, quæ ad grāmaticam curam attinent. Videlicet, si quod uerbum obscurum, aut ancipitis deriuationis, si heteroclitæ coniugationis: quod supinū, quod præteritum faciat: quos habeat maiores, quos ne potes, q̄ constructionem: quid significet, & huiusmodi nonnulla, hoc ubi egeris, rursus de integro percurritor:

Complexio.
xio.

ea iam potissimum inquirens quæ ad artificium rhetorici cum spectat. Si quid uenustius, si quid elegantius, si quid concinnius dictum uidebitur, annotabis indice, aut asterisco apposito. Verborum compositionem inspicias, orationis decora scrutabere. Autoris consilium indagabis, qua quicquid ratione dixerit. Vbi quid te delectauerit uehementius, caue præter casam (quod aiunt) fugias. Fige pedem, ac abs te ipso rationem exige, quare tantopere sis ea oratione delectatus: cur non ex cæteris quoque partem ceperis uoluptatem. Inuenies te acumine, aut exornatione aliqua oratoria, aut compositionis harmonia: aut ne omnia persequar, simili quapiam causa commotum fuisse. Quod si aliquod adagium, si qua sententia, si quod proverbium uetus, si qua historia, si qua fabula, si qua similitudo non inepta, si quid breuiter, acute, aut aliquo ingeniose dictum esse uidebitur, id tanquam thesaurum quendam animo diligenter reponendum ducito ad usum et ad imitationem. His diligenter curatis, ne pigeat quare iterare. Nam hoc habent eruditorum uirorum, summo ingenio, summis uigilijs elucubrata scripta, ut milites relecta, magis magisque placeant, semperque admiratori suo nouum miraculum ostendant, id quod tibi in tribula tua sæpenumero nec sine causa laudata euenire sollet, quod antea non animaduertisses. Idem tibi multo amplius in bonis autoribus eueniet. Religes igitur quare, ac quæ ad philosophiam, maxime uero Ethicam referri posse

posse uideantur, circumspicies, si quod exemplum, quod moribus accommodari possit. Quid autem est, ex quo non uel exemplum uiuendi, uel imago quedam, uel occasio sumi queat? Nam in aliorum pulchre ac turpiter factis, quid deceat, quid non, iuxta uidemus. Hec si facies, iam uel edidiceris, quanquam aliud egisti. Tum demum, si licet, ad ediscendi laborem accedito: qui tum aut nullus erit, aut certe perquam exiguus. Quid deinde restat, ut cum studiosis congregiaris, tuas annotationes in medium proferas, uicissimque illorum audias, alia laudabis, alia reprehendes: tua partim defendes, partim castigari permittes. Postremo quod in alijs laudasti, tuis inscriptis imitari conaberis. Secreta studia à doctis laudantur: at ita, ut postea è latebris in harenam prodeamus, uirumque nostrarum periculum faciamus. Id quod sapientissime à Socrate est dictum. Experiamur utrum partes ingeniorum uitales sunt, nimirum obstetricum in dæstriam imitati. Quare alternatim utrisque utetur, qui non uulgariter uolet euadere doctus. Vale.

ALIUD EXEMPLVM DE
uita aulica.

Scrabis te nolentem ac reluctantem, uoluntate patre propositio. rentum rapi, protrudique in aulam principis. Quando igitur necessitas uinci non potest, superest ut comode utendo perficias, ut aliquando te isthinc explices quam minimo malo. Nec enim omnibus infeliciter cessit, Allusum hanc

ad puerb.
Non cui-
uis homi-
ni contin-
git adire
Corinthū

hanc adisse Laidē. Et ne tibi uidear non satis grauis ad monitor, scito me ab ipsa pueritia ad annum usq; quinquagesimum in aulis principum militasse. Primum illud tecum statuito, ne quid cui credas, quantumuis in specie amico, quantumuis arridenti, cōplexanti, pollicenti, deicranti. Nec quenquā existimes tibi ex animo amicum, nec tu sis cuiquam amicus ex animo: tamē perinde quasi ne minem non ames, ita blandus et comis esto singulis. Esto largissimus eorum officiorū, quæ tibi nihil adferunt impendij. Saluta blande, complectere, cede uiam, aperit caput, subinde repete honoris & charitatis titulos, lauda affatim, pollicere benigniter. Prius igitur domi uultum componito, ut is tibi paratus sit ad omnem fabricatæ partem, ne quid ueri affectus in facie subluceat. Meritanda domi est actio, ut oratio uultui, ut uultus ac rotunditas corporis gestus, orationi fucata subseruiat. Hæc sunt aulicæ philosophiæ rudimenta: ad quæ nullus erit idoneus, nisi prius omnem pudorem absterferit, ac uultu natiuo domi relicto, quasi personam sumpserit. Proxi- mum erit, ut factiones totius aulæ subodoreris, sed ita, ne cui te facile admisceas. Si quos, aut si quas uideris nihil non posse apud principem, uide ut te semper inflectas ad latus nauis felicius. Nec pudeat, aut pigeat as- sentari morionibus etiam, quos animaduuerteris esse gra- tos Ioui. Sed hunc ipsum omnibus technis captabis. Quo- ties in illius conspectu consistes, arte præ te feres sumo

Prouerb.
Ad felicē
inflectere
parietem.

placem quandam alacritatem, quasi gaudio gestias quo- ties illi datur adesse. Et postea quàm comperisti, quibus rebus offendatur, quibus oblectetur, non multum erit ne- gocij apud illum quamuis magnam inire gratiam. Com- mode subseruias, ad orationem arridebis: si loqui non dabitur, applaudas uelut admirabundus. Sed apud alios plenis (ut aiunt) tibijs illius laudes decantabis. Aliqui certe perferent, si passim prædicaueris. Nunc hic, nunc ille tibi captandus erit munusculo, sed eleganti & ap- pto magis, quàm precioso, ne uidearis aureo piscari ha- mo, precium addes oratione. Excusabis tenuitatem fortunæ. Vbi illa contigerit opulentior, pollicaberis mō- tes aureos. Si qua præda affulserit, caue quisquam deo- rum aut hominum tibi tam charus sit, ut illi cedas. Sema- per tibi proximus esto. Quoties de re agitur, uel patri uerba danda sunt. Non semper in aula spirant uenti se- cundi: ubi spirant, arripienda est occasio. Nullius iuris iurandi tam sancta sit tibi religio, ut huius gratia patia- ris opimam prædam elabi de manibus. Si quibus principem senseris uehementer insensum, ac diuersam factio- nem gestire uictoria, semper accommoda te felicioribus, sed ita, ut alteram partem nō lædas capitaliter, nisi id fiat tuo magno, certoq; bono. Solent enim principum fauores, uentorum in morem subinde reflare in diuersa sum. In summa, ubiq; uenare cōmodum tuū. Ne quæ aper- te lædas. Caue mensam habeas domi, ea res exhauriet te

sumptibus. Longe prestat conuiuā esse, quā conuiuato rem. Noli supputare, quanti cōstet una cœna domi data, sed subducito rationem, ad quantam summam post annum ea res tibi sit reditura. Procere aliquot cole. Horum mensis te adiungito, sed ita, ne crebrius ad eundem. Hic comis & commodus esto conuiuia, sic festiuus ac lepidus, ut ne quem offendas. Si quid in te dictū erit petulātius, in lusum, iocumq; uertito, etiā si seria res sit. Ab omnibus tanq̄ ab hostibus cauto. Ne cui concedas, unde te possit ledere. Si quos senseris tibi parum amicos, fac artificio summo dissimules, et cōmunibus officijs hoc magis apud illos amicū agas. Lauda apud eos, quos suscipis renūciaturos, hac arte aut fient amici, aut mitius erunt inimici. Tantū caue, ne qua detur ansa ledendi. In ceteris nugis aulicorū esto lepidus congerro. Tantum ab alea tēperato, siquidem ad hunc scopulum multi fecerunt naufragiū, sic, ut uix licuerit enatare nudos. Da operam, ut quā minimū inquineris. Ad rem augendam & constabiliendā ubiq; uigila. Vbi satis pingueris, excogitanda ratio, ut quod paucis contigit, feliciter ab aulicis subducas tibiq; uiuas. Neq; perpetuus adsis principi, ne que nimīū diu absis: quorū alterum parit tædium, ac satisfietatē, alterum obliuionem. Ut autem etiam cōmodo tuo absis, ambi legationes, sed fauorabiles, minimiq; negotij ita subinde redibis nouus ad principem tuū. Semper esto querulus ac petax, & quemadmodū callide meretricis,

uarijs

uarijs nominibus ac modis, semper aliquid auferunt ab amatoribus, ita tibi studio sit, semper aliquid auferre à principe. Sed ea potissimū petēda, quæ ille sine suo sumptu largiri potest. Quod genus sunt, sacerdotia, præposituræ, abbatia. Si quid erit tale, cuius tu capax non sis, suborna qui petāt suo nomine, sed tuo cōmodo. Hæc arbitror esse satis pro primis elemētis: posthac ubi te profecisse uidero, abstrusiora quedam impartiam. Vale.

EXEMPLVM EPISTOLAE QUAE

habet admixtam obiurgationem.

Contigit tibi genus cum primis honestum: contigit res satis ampla: contigit ingenium: contigit eruditio non uulgaris, nec deest iudicium. Quid multis felix eras, nisi unum quiddam tibi deesset, ut hoc tua parte dixerim. Nā hæc qui scribit, tibi ex animo bene uult, ut si quis alius. Quid istuci inquires. Ut animo imperes tuo, mi Saxoni. Quid conferūt literæ, si nescias uti? Nō hercle plus, quā cithara ei qui nesciat canere. Ad hoc discitur philosophia, ut ne quid agatur ex affectu arbitrio, sed ex rationis iudicio. Et unū hoc qd̄ deest ad felicitatē, ipse tibi prestare potes, præstiteris enim ilico, si magnopere uelis. Quid tibi cū istis libris sit interim leuis momenti, quod & rē deteris, et temporis iacturā facis, animi tranquillitate cares, & minus iucundus es uxori, liberis, amicis, minus adeo tibi ipsi: uide stoties periclitari ualetudinem tuam. Ut belli, sic litis incertus

Vide plura apud Huttenū i Aula sua.

Coaceruat rionererū dilatat.

Subiectio.

A simili.

X

eventus.

euētus. Sed fingē certam uictoriam: queso te, totum hōd
quod euinces, tot incommodis emendum putas, etiam uita
tā discrimine? Scio, non facis ista tuo pte ingenio, quo ni
hil est ad pacem, et amicitiam propensius. Instigat te lip
pus ille ueterator, homo factus ad lites. Sed obsecro te
per nostram amicitiam, qui magis libet isti uni auscultare,
re, quā optimo parenti, quā his amicis, qui tibi non
minus bene uolunt, q̄ sibi? Tu quidem pro tuo cādore a
lios aestimas ē tuo ingenio: at uereor ne consultor iste si
bi consulat, non tibi. Mihi uultus ipse hominis impostorē
clamat. Atq; utinam hic mihi sit leua mens: sed uereor
ne sero sapias, meq; uatem uerum fuisse dicas. Reijce ne
bulonis uenenatam blandiloquentiam. Patrem uirum et
singulari prudentia pręditum, & tui plus quā patris
ne amantem: imō tuum ipsius ingenium, tuam eruditio
nem in consilium adhibe. Rem per arbitros cum affine
transige, uel parū æquis conditionibus, fortasse capies

Cōclusio. aliquod rei dispendiū. Crede mihi, si rerum omnium rati
tionem subduxeris, istud dispendium summū erit cōpen
dium, etiam si in solidum pereat, quo de lis est. Vale.

MONITORIAE SYLVA.

Cic. epist.
fam.

Nam neq; pugnandum arbitrarer contra tantis
moribus ciuium principatum, neq; permanendum in una
sententia, conuersis rebus, ac bonorum uoluntatibus mu
tatis, sed temporibus assentiendum. Nunquam enim pro
stant

stantibus in rep. gubernanda uiris laudata est in una sen
tentia perpetua permansio, sed ut in nauigando tēpesta
ti obsequi artis est, etiā si portū tenere non queas, cū ue
ro id possis mutata uelificatione assequi, stultū est cū te
nere cū periculo cursum, quem coeperis, potius quā eo
cōmutato quō uelis tandē peruenire. Sic cū omnibus no
bis in administranda rep. propositū esse debeat id, quod
a me sepiissime dictum est, cum dignitate ocium: non io
dem semper dicere, sed idem semper spectare debemus.

Et si eo te adhuc consilio usum intelli go, ut id repre
bendere non audeam, non quin ab eo ipse dissentiam, sed
quod ea te sapientia esse iudicem, ut mecum consilium nō
anteponam tuo, tamen & amicitie nostrae uetustas, &
tua summa erga me beneuolentia, quae mihi iam à pueri
tia tua cognita est, me hortata est, ut ea scriberem ad te,
quae & saluti tuae conducere arbitrarer, & non aliena
esse ducerem à dignitate.

Sed quoniam quod mihi placeret ostendi, reliqua tu
pro tua prudentia considerabis.

Scribam aperte, sicut & mea natura, et nostra ami
citia postulat.

Oro, obtestorq; te pro nostra uetere coniunctione,
ac necessitudine, proq; summa mea in te beneuolentia, et
tua in me pariter, te ut nobis, parenti, coniugi, tuisq; o
mnibus, quibus es, fuistiq; semper charissimus, saluū con
serues: incolumitati tuae, tuorumque, qui ex te pendent,

consulas. Quae didicisti, quaeque ab adolescentia pulcherrime à sapientissimis uiris tradita memoria, & scientia comprehendisti, ijs hoc tempore utare: quos coniuuēt eos summa beneuolentia, plurimisque officijs amasti: eorum desiderium si non æquo animo, at forti seras.

Nunc tantum significandum putauī, ut potius amorem tibi ostenderem meum, quàm ostentarem prudentiam.

Adhuc enim patitur tua summa humanitas, et sapientia, me quod sentiam, libere dicere.

Lib. X. epist. Quae locutus est Furnius noster.

Cicero ad Atticum.

Vt enim gubernatori cursus secundus, medico saluta, imperatori uictoria, sic huic moderatori reip. beata et uiuū uita pposita est, ut opibus firma, copijs locuples, gloria ampla, uirtute honesta sit. Huius enim operis maximi inter homines, atque optimi illū esse efflorem uolo.

Vehementer à te Brute dissentio, neque clementiae tuae concedo, sed salutaris seueritas uincit inanem speciem clementiae. Quod si clementes esse uoluerimus, nunquam deerunt bella ciuilia.

Hæc ex oraculo Apollinis Pythij edita tibi puta, nihil potest esse uerius.

Nunc Cicero, nunc agendum est, ne frustra oppressum esse Antonium gauisissimus, neu semper primi cuiusque mali excidendi causa sit, ut aliud renascatur illo peius.

Etiā illud te admono, ne quid ullis literis committas: quod si prolatum sit, moleste feramus. Multa sunt, quae

quae ego nescire malo, quam cum aliquo periculo fieri certior.

Nec te tam longae nauigationi et uiae per hyemem nisi bene firmum committas, neue nauiges, nisi explore. Cic. epist. fam.

Qui cupide profecti sunt, multi naufragia fecerunt. Solent nauae festinare questus sui causa, cautus sis mihi Tiro

Accepi tuam epistolam uacillantibus literulis, nec mirum tam graui morbo.

Audio te animo angī, & medicum dicere, ex eo te laborare. Si me diligis, excita ex somno tuas literas, humanitatemque propter quam tu es mihi charissimus.

Nunc opus est te animo ualere, ut corpore possis. Id quum tua, tum mea causa facias, à te peto.

Mihi crede, tuis literis perlectis, exilii gaudio.

Quid est enim negotij, continere eos quibus praesens, si te ipse contineas? Nam ut quisque est uir optimus, ita difficillime esse alios improbos suspicatur.

Multis enim simulationū inuolucris tegitur, et quasi uelis quibusdam obducitur uniuscuiusque natura. Frons, oculi, uultus, per sepe mentiuntur, oratio uero sepiissime.

Quid enim ei praecipiam, quem ego in hoc praesertim genere intelligam prudentia non esse inferiore me, usu uero etiam superiore.

Quapropter incumbere toto animo, & studio omni in eam rationem qua adhuc usus es, ut eos &c.

At ille quidem princeps ingenij & doctrinae Plato,

tum deniq; fore beatas Resp. putat, si aut docti, ac sapientes eas regere cœpissent, aut qui regerent omne studium in doctrina ac sapientia collocassent.

Mitigatio
monitionis.

At ea quidem quæ supra scripta sunt, non ut te institerem scripsi (neq; enim prudentia tua cuiusquam præcepta desiderat) sed me in scribendo, cōmemoratio tuæ uirtutis delectauit: quanquam in his literis longior fui, quàm aut uellem, aut me fore putauit.

Sed te illud admoneo, ut te ante compares, quotidieq; meditare resistendum esse iracundiæ, quum ea maxime animum mouet, tum diligentissime linguam esse continendam: quæ quidem mihi uirtus, non interdum minor uidetur, quàm omnino non irasci.

Mitigatio
monitionis.

Nihil enim nec temere dicere, nec astute reticere debeo. Apud Xenophontem est Cyri & Agesilai, summo imperio, nullum unq; uerbum asperius auditum fuisse.

De sorore quod scribis, testis erit tibi ista, quantæ mihi cura fuerit. Utinam fratris in eâ animus esset is, qui esse deberet. Quem quum esse offensorem arbitrarer, eas literas ad eum misi, quibus & placarem ut fratrem, & monerem ut minorem, & obiurgarem, ut errantem.

Tu pro tua prudentia, quid optimum factu sit uidebis: Nisi mihi fortuna propriū consiliū extorsisset &c.

At uide quanto diligentius homines metuant quàm meminerint.

Pecunia omnium dignitatem exæquat.

ERAS

Nunc te obiurgari patere.

Neque enim tantopere mihi considerandum est, quid Plinius uir optimus in præsentia uelis, quàm quid semper sis probaturus.

Quo magis te, cui uacat, hortor, cum in urbem proxime ueneris, uenias autem ob hoc maturius, illi te exoptandum limandumq; permittas. Neq; enim ego, ut multi inuideo alijs bonum, quo ipse careo, sed contra sensum quandam uoluptatemq; percipio, si ea quæ mihi denegantur, amicis uideo superesse.

Quod tibi scripsi, ut te sortitū prouinciā præmonerē, plurimum tibi credas, nec cuiq; satis fidas: deinde scias, si quis forte te, quod abominor fallat, paratā ultionem, qua tamen ne sit opus, etiam atq; etiam attende. Neq; enim tam iucundum est uindicari, quàm decipi miserum.

Possum ego, quod pluribus uerbis, pluribus etiam uoluminibus philosophi docere conantur, ipse breuiter tibi mihiq; præcipere, ut tales esse sani per se ueremus, quales nos futuros profitemur infirmi.

Lib. I. Tota epist. cuius initium: Cōsulis an existimē.

Quorū sum hæc ne tibi optimæ indolis iuueni, quorūdam immensa luxuriā, specie frugalitatis imponat.

Cōuenit autē amori in te meo, quoties tale aliquid inciderit, sub exemplo præmonere quid debeas fugere. Igitur memento nihil magis esse uitandum, quàm istam luxuriā, & sordium houam societate, quæ cum sint tur

piissima, discreta ac separata, turpius iunguntur.

Lib. III. Tota. Cum patrem tuum.

Quomodo principes sub specie laudis excitati sunt ad honesta, docet Plin. lib. iij. epist. Officium consulatus.

Rursum lib. VII. epist. Terret me hæc tua.

Eodem lib. Quæris quemadmodum de ratione studij.

Item eodem lib. Deliberas mecum.

Rursum epist. Gaudeo quidem. Rursum lib. VIII.

Amor in te meus cogit, non ut præcipiã (neque enim præceptore eges) admoneram tamen, ut quæ scis teneas & obserues, aut scias melius. Nam tota usque ad finem, huius argumenti est, & elegans.

MONITIO MEA.

DE malo principe tacendum censeo, nam si male loquaris ingens periculum est, si bene, graue flagitium est.

Non te cuiusquã autoritas abducat à recto. Est qui recto itinere præcesserunt. Alioqui quid interest, inter hunc imitatore, & gregem, ducem illum suum, quoquã se conferat sequentem?

Hoc ipso mihi places, quod ipse tibi displices. Nam uerissime dixit Plinius: Magis in studijs homines timor, quàm fiducia decet.

Aede tandem aliquod indolis tuæ specimen. Ostende te aulæ, ostende Reip. patere te assignari famæ. Scis illud occulte musices & c.

Ostendi,

Ostendi, quod in te, hoc est in ope pulcherrimo desiderè.

Quem si sine exceptione laudasti, & fide caruisti, set laudatio, quæ in nullum competit mortalem, & tibi nihil profuissim. Nunc omnes intelligunt, & intelligis ipse, mihi cætera uere placere, quum non dissimularim, quæ mihi displiceant.

Sciebam tibi nihil opus esse monitore, sed tamè libuit admonere, ut quod facis, faceres.

Quod transactum est reuocari iam in integrum nõ potest, quid in posterum oporteat fieri consulendum est.

Nunc monere te serum est, obiurgare inhumanum, utinam aut ego possim te ex istis malis eximere, aut tu monitis meis obtemperans, in ista non incidisses.

Quid faciam? Obiurgabo te qui toties admonitus uel caueres, uelut obstinato deuotoque animo temet in istas calamitates cõieceris? Sed ærumnosum amicũ obiurgare, crudele est. Admonebo? serum est: utinam serum nõ esset. Scio quod tu frustra soleas admoneri. Cõplorabo tuã in felicitatẽ? quid aliud quod plagã exacerbaueris? Vnũ illud superest, si quod tamè superest, ne doloris impatiẽtia, malis per se grauissimis, grauius aliqd adiungas, et oēs ingenij cõsilijsque tui neruos excites, ut temet isthinc euoluas.

Etiam atque etiam cura ualitudinem tuam. Et quantum est hyems, tamen memento te Auenione uiuere.

Deliberationem tuam ad amicos retuli, quorum una omnium est sententia, ut relictis istis nugis oratorum

ac poetarum, te totum ad ius pontificium conferas.

Cicero id epistole proprium esse putauit ut cui scribitur de ijs quæ ignorat certior fiat. At ego ad te ea quæ melius meipso tenes.

Quare aut amori meo concedas oportet, aut hanc epistolam esse neges.

RESPONSIO AD MONITIONEM.

Raras tuas quidē (fortasse enim nō perferuntur) sed suaves accipio literas, uel quas proxime acciperam, quā prudentes, quā multi officij, & consilij. Et si omnia sic constitueram mihi agenda, ut tu admonebas, tamen confirmantur nostra consilia cum sentimus prudentibus, feliciterque suadentibus idem uideri.

DE AMATORIA EPISTOLA.

Amatorie epistolæ non omnes eodē in genere uentur. Aliæ enim petunt, aliæ exposcunt, aliæ queruntur, aliæ blandiuntur, aliæ purgāt. Quare cōmōde de de his arte præcipi non poterat: Huius generis duas species nōnullos fecisse uideo, honestā & turpē. Nos honestam, conciliatoriā appellamus, aliterā amatoriam. Conciliatoria est, qua nos in beneuolentiā antea ignoti inueniamus. Eam sic instituemus. Principio causas, quibus adhibenda illius amicitia sumus accensis, probabiliter exponemus. Id quod quæ uix citra assentationem fieri potest, tamen assentationis suspitionem accurate amouebimus. Deinde si quid in nobis erit, quod illi ad nos mutuo amicum

am prouocabit, id sine arrogantia significabimus, hoc modo.

SANTERANVS FAVSTO S. D.

TIVA carmina quæ passim apud nos incredibilerunt, ut in amicorum tuorum numerum adscribi uehementer arderē. Neque enim diuinā modo ingenij quādam uim, uerum etiam probitatē modestamque præ se ferunt. Incitauit me currentē (ut aiunt) Antonius, qui per sepe mecum, & amantiissime, & facundissime de his moribus collocutus, ultro etiā hortatus est, ut ad te scriberem, te eum esse, qui non solū oblatas amicitias diligenter coleres, uerum etiā sponte tuā soleas alios prouocare. In te quidē cum omnia summa ac diuina suspiciā, de me nihil affirmare possum, nisi hoc unum, nempe traditurum me tibi hominem, tui obseruantissimum, parum quidē eruditum, eruditorum tamē candidissimum admiratorem, & prædicatorem simplicē: simulādi ac dissimulandi, iuxta ignarum, et pertinacissimū amicorum cultorē: re quidē parum beatū, sed animo beatissimū, liberum, apertum, facilem, denique tui cupidissimū. Hunc si tu uicissim amplecti potes, uel ob hoc ipsum, quod te tam perditē amat, fac eum in tuum gregem recipias. Quod si feceris, rem palmariā me hodie arbitror adsecutum. Tu porro ut ceteris rebus omnibus superes, non committam ut amotis magnitudine tibi concedam. Vale ac nos ama.

Exemplū
epistolæ
concilia
torie.

Quod

De amatoria preceptio.

Quod si puellæ animum ad mutuam amorē sollicitū habemus, duobus potissimum arctibus utemur, laude, et misericordia. Laude enim cum omnes homines, tum puellæ imprimis gaudent, potissimum autē à forma, in qua summum bonum constituunt, tum ab ætate, moribus, genere, cultu, & rebus consimilibus. Deinde quod molli sit animo id genus, & facile ad misericordiā commouetur, quæ maxime supplices uideri studemus. Quæ illius sunt uehementer amplificabimus, nostra extenuabimus, aut certe summa cum modestia proferemus. Summum amorem, cum summa desperatione coniunctū ostendemus. Nunc lamētābimur, nunc blandiemur, nunc desperabimus: nunc rursum nos ipsos callide laudabimus, pollicebimur: exemplis utemur illustrium, & honestarū mulierum, quæ ingenio amoris indulserunt, & iuuenum ipsarū fortunis longe inferiorum. Amorem nostrum, quæ honestissimum conturbimur ostendere. Denique quæ poterimus uerecundissime orabimur, ut si amantem redamare neutiquam dedignetur, saltē amari se citra incommodū, æquo animo ferat: quod nisi impetremus, decretū est apud nos quouis modo crudelem abrumperē uitā. Exemplum huius præceptionis, ab Ouidio cæterisque poetis petent, quibus ea res cura est. Quamquæ est genus amatoriarū epistolarū quod abest à nequitia, ueluti cum adolescens probus probam ac bene educatam puellam ambit uxorem ducere: quamquæ hoc quoque blanditias habet, habet lachrymas, querimonia,

nas, suspiria, somnia, cæteraque non turpia quidem illa, sed ineptiora tamen, & ad aliquam nequitie speciem accedentia, quæ nescio an expediat adolescentibus proponere. In his erit plus difficultatis, & uberius exercendæ ingenij materia, quoties pauper diuitis, obscurus clarogeneris natæ, deformis formosæ nuptias ambit: denique quoties senex puellæ. Omnes hæc formæ, quanquæ ad genus sua forium pertinent, tamen multum admisceatur exempli genere demonstratio, quod amor laude potissimum consilietur. Hic ingenij fuerit excogitare rationes, quibus seipsum prædicet aliquis, citra speciem arrogantia, aut stoliditatis. Nisi personæ tales fingentur, ut hoc ipsum sit affectandum. Qualis est apud Vergilium Corydon, apud Terentium Thraso.

AMATORIA SYLVA.

Avdū igitur me hoc & γοιτέωσ dicentem. Ne uiam mi Attice, si mihi non modo Tusculanum, sed certe sum libenter, sed πικρότερον ὄσσοι tanti sunt, ut sine te sim totos dies.

Nihil enim est (mihi crede) uirtute formosius, nihil pulchrius, nihil amabilius. Semper amauī, ut scis, M. Bruttium propter eius summū ingenium, suauissimos mores, singularem probitatem atque constantiam: tamen idibus Martij tantū accessit ad amorem, ut mirarer locū suis se augendi in eo, quod mihi iam pridē cumulatū etiam uidebatur. Quis erat qui putaret ad eum amorem, quem

Id est, sine impostura.
Id est, beatorum infulg.

erga te habebam, posse aliquid accedere? Tatum accessit, ut mihi nunc denique amare uidear, antea dilexisse.

Plinius.

Libro 6. epist. Nunquam sum magis, Rursum: Scribis de absentia mea.

Angeli Politiani epist. lib. 9. Cū superioribus diebus
DE DEMONSTRATIVI GENERIS
epistolis.

Genus demonstratiuum raro quidem per se adhibetur, frequenter autē in alijs generibus incidit. Exempli causa, si quem commendare nitimur, in personae demonstranda laude uersari necesse est, quod idem accidit in consolatione, petitione, exhortatione, admonitione. Praeterea in criminatiōe, defensione, inuectiua & consimilibus generibus. Quod si cui suademus, ut in aliam urbem aut uillam cōmigret, demonstratione eius loci faciem ante oculos ponimus. Quoties autem per se adhibetur, totum est ad delectationē accommodatū. Quare ut in pictura, ita in demonstratione conueniet adhibere sermonis uarietate, uerborum apparatus, exornationum festiuitatem, annominationes, membra, comparationes, contraria, uerba poetica. Si personam describimus, uel regis, reginae, principis, alteriusue, ei cui ea sit ignota, rhetorum super hac re notissimas praecipiones ignorare non oportebit. In epistola satis erit uultus totiusque corporis habitum, figuram, gestum, motumque; tanquam pictura exprimeret; deinde ad animi, fortunaeque, commodationem

Descriptio per sonae.

nemus. Quod satis luculenter à rhetoribus praecipuum, neque cognitu difficile, prudens praetereo. Si locum quem describimus, perinde ac si hominem manu in eum duceremus. Primum tanquam procul intuenti uniuersam loci faciem cogitationi subiiciemus. Situm tanquam depictum, describemus. Num in aedito an humili, an decliui, in plano, an monte, nemoroso, an secus. Quo flumine, mari, aut lacu alluatur, aut cingatur. Quantum passuum in longum, in latum, in ambitu contineat. Hic consideratis caeli plagis, quem prospectum, quas urbes, quos agros, quos mores, quae nemora in unamquamque partem habeat. Quo sole illustretur, quibus uentis tradatur, cui caeli portioni subiaceat, cuiusmodi caelum habeat, salubre, an pestilens, amoenum, an secus exponemus.

Deinde tanquam propius accedentes, singula accuratius ostendemus, & ut quicquid aduenientibus sese consueuit offerre, ita primum exponemus. Si uillam aut amplum aedificium demonstrabimus, à primo ingressu exordiemur, cuiusmodi atrium, quantum, qua figura, quo lapide, quot habeat cubicula, & in quam partem uergentia, quem in quamque partem habeat prospectum. Deinde aream, uestibulum, penetralia, coelauia, triclinia, breuiter, totum aedificium illustrabimus, situm cuiusque rei sine confusione exprimentes, ut is qui legit, eum locum uidere se oculis putet. Si flumen aut lacus erit, quam amplum, quam rapidum, qua colore, unde nascatur, unde augeatur, quae

Urbis & aedificii descriptio.

Fluminis aut lacus descriptio

praeterea

Agrorum
descriptio
Montis
descriptio

præterfluat, quò insuat, diligenter exponemus, quos si-
nus faciat, quas insulas, quos agros, quæ nemora irri-
get, quod piscium genus, quæ piscandi, ac nauigiorû for-
ma. Si ager erit, quid ferat, quantum, quo ritu colatur,
cuiusmodi cultores, quod arborum genus, cuiusmodi ui-
num proferat. Si mons à radicibus usq; ad cacumen om-
nia diligenter perlustrabimus: & si quid habeat no-
uum, prodigiosum, aut alioqui memorabile: qualis est
apud Pomponium Melam descriptio montis Atlantis,
apud Plinium Aetnæ. Ad hoc pertinet amphitheatrorû
animantium, pomparum, tabularumq; descriptio. Vocæ
bularum idoneorû uim, ex eorû libris qui de situ orbis
Latine scripserunt, quiq; de architectura, facile compa-
rabimus. Et incidit hoc genus per sepe, cum peregrinâ-
tes ex itinere de nouis rebus transcribimus. Si quem lo-
cum insignè, principem, nobilè, si quod animal inusitatû
uidimus, id his rationibus, summa cum legentis uoluptate
describemus. Loci describendi exemplû erit, Tusculanorû,
ac Laurentis apud Plinium, & regie Psychonæ apud
Apuleiû, & aliàs descriptiones crebræ apud poetâs
& historicos: ueluti domus Somni & Famæ apud
Ouid. Cleopatræ Cydno aduectæ apud Plutarchum pi-
cturarum apud Philostratum. Si genus hominû describi-
mus, à corporû descriptione exordiemur, deinde ad uer-
suum genus, ad animorum habitus ueniamus. Postremo
uiuendi ritum omnè ante oculos ponemus. In hoc demum
genere,

genere, siue laudemus, siue uituperemus, hypotyposim,
effusionem, imaginè, & exornationè quâ notationè ap-
pellat Cicero, & si quod aliud schema, quod ad energiã
facit, scite exhibebimus. Itaq; de hoc genere hæc præce-
pisse sat erit. Nã exemplis singula demonstrare, perlon-
gum sit, & undecunq; magna uis exemplorû suppetit.

Vide Cice-
ronem in
Rhetori-
cis ad He-
rennium
libro 4.

DE IUDICIALIS GENERIS EPI- STOLIS & primum de Criminatoria.

SI quem accusare uolumus, & causæ statum, & con-
firmationes, confutationesq; argumentandi ratio-
nes, et quibus rem uerisimilè, aut dissimilè faciamus, qui-
bus exaggeremus, quibus extenuemus, ea omnia è rheto-
ricum præceptis percepta habere conuenit. Neque enim
alio artificio scribitur epistola, quàm oratio. Tamen quoniã
in epistola breuitas esse debet, & singulos locos perse-
qui non licet, ea quæ potissimû ad rem spectant, excerpe-
mus, multa in suspitione relinquemus. In criminatoria
igitur epistola nonnunquã ab abrupto principio conue-
nit exordiri, quo statim & nostrum dolorè, & rei atro-
citatè indicemus: id erit, si uel à conuersione, aut du-
bitatione, uel ab exclamacione, aut alioqui figurata ora-
tione initiû capiemus. Quamquã idè apud iudices fieri ue-
tant rhetores. Deinde rē uerisimiliter narrabimus, ar-
gumētationes, & amplificaciones eidē breuitatis causa
admiscetes. Mox probabilibus argumētis rē docebimus.

Exordiū
crimina-
toria.

X

Postre-

Postremo epilogū, aut aliquid epilogi loco subiiciemus.

EXEMPLVM.

**Abruptū
principiū.** Pudet me, ita me Deus amet, præfekte iustissime, de
mei hospitis, tui cuius, insigni cōtumelia queri. Quid au
tem dixi cōtumeliā? Non occurrit uocabulum, quo re
atrocissimā satis digne explicē: neq; ulla tragedia ne
phario secleri par inueniri poterit. Quod ubi acceper
ris, quæ tua est æquitas, innocētiāq; & meæ conditionis
miserescet, & cuius tui uehementē pudebit: si tamen eius
modi nebulones pro ciuibus tuis sint habendi. E tempore
state illa, omnium quas, uel uidimus, uel audiimus, scēpisti
ma, quæ pridie Id. Octobr. sexaginta onerarias nauēs,
omni mercium genere refertissimas, in mari Adriatico
opprēssit, Varus Saxonius inter multa hominum milia,
quæ naufragio perierē, solus, aut certe cū per paucos eo
mersit, homo omnium quos terra sustinet impijssimus. Cre
do uel in meam perniciē à Neptuno mihi irato seruatiū,
uel certe quod maris elementum, pestem talē, sub Tartar
ra potius præcipitandā, exhorruerit. Excepi hominem
nudum, egentē, squalidum, confectum, seminecē. Cur in
quies, tale portentū in domū tuā uocabas? Irato genio,
dijs iratis, mente leua. Fateor neq; enim postulo ut hanc
appelles humanitatē & misericordiam, attamen ut hanc
minem excepi: mouebat me hominis miseranda cōditio,
& eo magis, quod ipse eiusmodi calamitatis rudis non
esset. Perpulit multorum cōmendatio, hortabatur pau
cioribus.

**A coniu
gatis.**

**Verissimi
le facit.**

bria, quam tametsi mea non est, tamē non secus ac meam
semper sum amplexus. Vincebar fucatissimi nebulonis,
mira quadā, sed falsissima specie probitatis, oratione, la
chrymis, ipsa deniq; canicie. Hæc uel quamuis astutū ho
minem fallere poterant. Nunc quid ego cōmemorē, quæ
mea fuerit in illum comitas, liberalitas, hospitalitas? In
intimam familiaritatem admisi demens. Omnes fortus
nas communes feci: familiam, & rem domesticam eius
manibus concreddidi. Ita duos ferme menses apud me est
humanissime habitus. Hic ego dictū illud nimium uerum
esse sum expertus, nō minus esse periculum malis bene
facere, quā bonis male. Nam ille bonus uir, repente ex
hospite prædo, ex sene factus est stuprator. Cū famula
domestica, clam rem habuit, ac grauidam mihi reliquit.
Indignum facinus clamabis, scio. Sed mane nondum tra
gediæ audisti argumentū. Nam hæcenus comœdia ui
deri potest. Quum iam foedissimā fugam cōstituisset, sa
eratissima eī nocte, quæ Christo est natalis (uide, ut scia
te sceleris artifex tempus delegerit) cum iam uxor cum
reliqua familia ecclesiasticis uigilijs operam daret, me
præter morē, et illo inspirante domi relicto, eo qd̄ sub
ito dolore correptus essem, iam intempesta nocte, in pro
ximo filix cubiculo strepitum audio, nescio quem deinde
stridorē, tanquā ferro effringētis. Miror quid sit: puer
rum excitiū iubeo uisere, offendit hominē. Mēitur se ab
uxore missum ut preculas, quas filia reliquerat, adferat.

**Coacerua
tio.**

A sentētia

**A contra
rio.**

**Transitus
Amplifi
cat à cir
cuntāria.**

Paulo post clariori etiam strepitu exit. post horam fere uxor anghela domum accurrit. Percontor quid noua rei sit, ait filia inter frequentem turbam e suo comitatu dilapsam nusquam apparere. Oboritur utriusque certa suspicio: mihi quidem e strepitu, uxori uero multo amplius, quod cum aliquoties antea furtim cum ea confabulante comperisset, tum ea nocte, nescio quid confurrationis animaduertent. Mihi quoque tot res coniecturam facere poterat, nisi talpa caecior fuisset. Pallebat mihi canus amator, macies uultum obduxerat. At ego illum aqua maris, non igni senili pallere putabam. Cubiculum ingressi, scrinium effractum offendimus, arma relicta, sublatum et uestium et pecunie et annulorum, ut quicquid occurrerat furto fugamque commodissimum. Quid facerem, et spoliatus hospes et plusquam orbus pater? Et nox et hyems, et solitudo urbis, denique et ipsa dici religio predoni fauebat. Hic animi mei curas facilius fuerit tibi aestimare, quam mihi narrare. Ciues aliquot aegre contraho, exilio, percontor, uerastigo, audio unam cum puella conspectum, uiam quam obliquam uulgo nominant, suffarcinatam, et admodum prophanam. Intelligo infelix. Itum est ad portum, quod ea ducit uiam, nihil inuenio preter scalmum ulteriori in ripa, in citioriori zona, quae tumultuanti filiae exciderat. Sedeo exanimatus, orta luce, quae mihi tristissima longe, omniumque funestissima illuxit. Vbi res in uulgum emanauit, passim querela seruent. Ab alijs mutuam acceperat, alijs impo-

A signis.

suerat: alius ex illius conuictu aliquid desiderabat, nemini non aliquid adsuerat mali. Sed quid me consoletur? communis cum multis iniuria? Audio, sed heu sero audio, huiusmodi flagitia apud illum noua non esse. His artibus, ita a puero fuisse exercitatum, his rudimentis coepisse, ut seipsum ne senex quidem unquam uincere potuerit. Nulla unquam honesta uenere delectatum: ne a cognatis quidem solitum abstinere. Nihil unquam sacrum illi fuisse: hominem semper fuisse alieni appetentissimum, suorum profusorem: simulandi ac dissimulandi mirum artificem. Quid enim ego hic optime uir, uel meam calamitatem, uel illius scelus uerbis exaggerem? Rem uides, qua quid unquam auditum est atrocius? Hospitium polluit, fidem perfide uiolauit, pro summis beneficijs summum maleficium reddidit: familiam perdidit: uernaculam per nephas illectam constuprauit: scrinia compilauit, filiam puellam, et unicam rapuit, me nudum, orbem, senem reliquit, a quo fuerat nudus, egensque receptus. Quid illi posthac sceleratum uideri poterit, quem neque hospitij religio, neque tanta in ipsum mea benignitas, neque legum metus, neque numinis ullius reuerentis, neque aetatis pudor, aut canicies, neque tam saepe noctis pietas a tam nephario flagitio potuit dehortari? Quod portentum, si quando in manus tuas incidit, non orandus es, ut meo nomine poenas tua seueritas sumat, sed ut optimam patriam teterrima peste liberet, quam sumditus extingui, et deorum inter sit, et hominum. Vale.

A studio.

Epilogus.

Cögerics.

Quum hæc recognoscere, optime lector, manifeste deprehendi me, cum illa scriberem, quo libro utique ab soluto, satis facere amico parum amico, quicquid uenibat in buccâ, chartis illenisse. Alioqui nihil erat negotij aliud argumentum excogitare, epistolis accommodatis. Dicit aliquis, quid epistola cum tribunalibus? Imò frequenter hoc genus incidit, ueluti cum nostrâ, aut amici famam purgamus, & tuemur aduersus obreptatorum calumnias, nonnunquam reuincunt eos, qui crimine impingunt. Nonne D. Hieronymus, eum à se depellit intentam stupri cum Paula suspicionem, totus uersatur in coniecturalibus argumentis, & locum communem tractat, à questionibus? Sed quoniam de nullo genere diligentius præceptum est ab artis scriptoribus, & hoc non admodum accommodum est pueris exercendis, quibus hoc quicquid est operis potissimum paratur, pergemus ad alia, quæ magis congruunt huic instituto.

DE EXPOSTULATORIA EPISTOLA

Expostulatio inter amicos persæpe fieri solet, quoties officium eorum requirimus. Ea ne quid amicitiam exasperet, mitiganda est, uel laude, uel ioco, uel dissimulatione, nisi talis erit cui scribimus, ut apud illum nihil non liceat. Ipsam quidem rem damnabimus, sed uoluntatem quantum licebit, excusabimus. Mirare nos dicemus, quid in causa fuerit, quid uis suspicari male, quam illum ab officio cessasse.

Excuse

EXEMPLVM.

Centenas iam ad te literas dedi, tu ne unas quidē red didisti: quid coniectem? quid diuinem? Viuere te, an se? Mitigatio
pultum esse? Sed uiuere, atque cetera ualere, nuper mihi gener per iocum
ner tuus nunciauit. Quomodo nā uetus ille tuus in me animus
euanuit? itane potuit ob diurnam absentiam Guilielmo
Lucius excidere? Potuit ne illa tam uehemens flamma lan
guescere? Potuit extingui tantum amoris incendium? Et
quomodo nostri tibi cura recessit? Ego, mirum est dictum, quan
to tui desiderio macerer: & tu fortassis nostri securus,
nouis amoribus te oblectas. Ne mihi ueteres illas excu
sationes protuleris: non fuit ocium, non erat tabellarij co
Occupatio.
pia. Quæ nam ista tam importuna negotia, ut nec semi
horam amico operam dare non sinant? Atqui hoc saltē
scribe, distincor occupatione, non licet scribere. Vale.
An me planè uacuum credis? Quot noctes iucundis sus
surreis consumpsimus, & nunc tantulum somni de fraudate
re, dum unum aut alterum uersiculum amico scribas, pig
get? An uero tot iam mensibus nemo unquam oblatu est,
cui literas committeres, præsertim familiares? Nemo cui
aliquid mandares, per quem me saluere iuberet? Omnes
isthuc abeunt, isthinc nemo emergit? Sed audio te nuper
Mitigatio
noua dignitate auctum, fortassis superior nobis es factus, per iocum
Etus, postquam esse cœpisti pecuniosior. Quod si cōmo
do tuo fit, modestius silentium seruā tuum: sin uel obliuione
nostri: uel aliquo incommodo detentus, taces, grauitus.

Y 4 ut

ut par est, patiar. At ego quiduis suspicari malo, quod te officio tuo functum non esse. Vt cunq; tamen res est, fac me hoc scrupulo quod primum leues. Nolim hac in re te causam habere nimium bonam. Malo iure questus de te uideri, quam tibi ualetudinem aduersam, silentij causam fuisse.

ALIVD EXEMPLVM.

Hem, isti mandes, si quid recte curatum uelis. Tene ita dormitasse in rebus amici tam scripsit. Sed ego tibi non succenseo, mihi succenseo, qui tibi mea curanda mandarim, non ignarus, quam in tuis ipsius negotijs soleas esse indiligens.

ALIVD EXEMPLVM.

Librum relegens, cum tot mendas offenderem, eas non contemnendas, mi Scriboni, non potui non de sidera re in te fidem illam, et uetere nostra necessitudine, et tuis pollicitis, et mea de te fiducia dignam.

Magnifice receperas, et ego maius quiddam expectabam, quam tu pollicebaris. Ut id sperare, fecit ista tua modestia, tuique mores ab omni furore, leuitateque, nisi semper alienissimi. Quare hic tui dissimilis fueris, magnopere demeror: nisi quod res ipsa clamitat, non uulgariter abs te cessatum esse. Neque enim potes in alium reijcere culpam, cum in hoc praefectus sis ad eum operi, ne liceret alij operis deponere librum. Atqui nulla in re magis erat praestandum officium amico. Si nullo salario, aut iniquo prouinciam susceperis, tamen amici causa par erat aduigilare, cuius famae periculum

Mitigatio
per dissimulationem.

periculo eras cessaturus. Si parum apud te ponderis habebat amicitiae nostrae ratio, tamen hoc officij studiosis omnibus largiri conueniebat, quorum utilitati parabat operis. Nunc quum larga etiam mercede typographus penset operam tuam: quum scires hoc amici non uulgaris sum mopere referre: quum non ignorares esse boni uiri, uel gratis de bonis literis, atque harum cultoribus bene mereri, non possum satis admirari, quod in re tanta, tanto pere sit dormitatum. Qui literas tractat, re tractat non modo publicam, uerum etiam sacram. Non potest esse leue commissum, quo leduntur tam multi: et quod alijs in rebus incuriae nomine damnatur, hic impietas est. Iniquum est non eius satisfacere animo, a quo mercedem plus quam aequam accipis. Inhumanum, negligere famam amici: infidum, non praestare quod promiseris: impium, oscitanter agere in negotio musarum. Vide igitur mi Scriboni, quot modis abs te peccatum est. Sed haec nobis sera est querela, tantum obtestor per omnia quae tibi sanata sunt, ut quod hic admissum est incogitantia, in ceteris cura, diligentiaque pensetur.

EXPOSTVLATORIAE SYLVA.

E Pistola fam. lib. V. Si uales bene est. Lib. V. epi. Cicero.
Præposteros habes tabellarios.
Sed abs te ipso, qui me accusas, unas scito mihi literas redditas esse cum officij ad scribendum plus, et facultatem dandi maiorem habueris.

Tu uelim ad nos sepe scribas. Si rem nullam habebis, quod in buccam uenerit scribito.

Tu mihi, etiam si nihil erit quod scribas (quod forte ita uideo) tamen id ipsum scribas uelim, te nihil habuisse quod scriberes, dummodo ne his uerbis.

Cicero.

Verberaui te cogitationis tacito duntaxat cōuicio. Quod fasciculus alter ad me iam sine tuis literis perlatus est, non potes effugere huius culpæ pœnam te patro no Marcus est adhibendus, isq; diu & multis lucubrationibus commentata oratione, uide ut probare possit, te non peccasse.

Non possum te negligentie non accusare, qui tanta de re, tam breuiter, tam indiligenter scripseris.

Aut desidiosus, aut uehementer distentus sis necesse est, qui in tā copioso argumento epistolæ tuæ breuis sis.

Brutianum Laconismum mihi tibi proposuisse uideris, qui epistolam uix tribus uersibus scripseris.

Vix adduci possum, quod mihi de te ab autoribus alioquin minime uanis adfertur. Est enim et à mea de te existimatione, et à tuis moribus pristinis lōge alienum.

1' sine ut nos tanta impensa derideat?

Lib. I. epist. Olim nullas mihi epistolas. Tota.

Lib. II. epist. Irascor. Tota.

Lib. I. Expostulationis iocose exemplum. tota epist.

cuius initium: Hec tu promittis.

Lib. II. epist. Ex literis, & sermone multorum. Eo

Politian.

odem libro epist. Dederam commodum.

EXPOSTVLATIO MEA.

Antonius tibi diem dicit, & sponsorem appellat. Non enim præstas quod receperas, te frequenter ad se scripturum.

Ego uero tibi uehementer etiam irascerer, qui toties tam accurate monitus à nobis, non auscultaris, nisi parum esset humanum, irasci calamitoso.

Arcanum quod nuper tibi commisi, ut pote ei quem nihil unquã celare solebam, id audio iam prolatum in lucem, quotidie ad plures serpere. Te rumoris huius autorem esse necesse est, quando ipse mihi sum conscius, ne mihi illud præter te unũ mortaliũ communicasse. Quod si falsũ est mihi obnunciatum, est quod uehementer gaudeam. Malim enim in illis uanitatē accusare, quàm in te amici fidem desiderare: sin uere, haud te dignum feci ssi. Quid enim tam perfidum, quàm amicorum arcana prodere? Res est non tam expostulatione, quàm acri reprehensione digna. Sed nondum de tua fide diffido. Tu fac hoc scrupulo me quàm primum leues.

Charior mihi es, quàm ut tibi possim irasci. Sed tamen uehementer & miror, & doleo, quod contempto meo consilio, & fideli, & salutari, in tantam turbam te ipsum conieceris.

Tantus in te meus amor, ut nulla exhauriri possit in iuria, sed tamen non commoueri non possum.

Abso!

Absolui non potes, ne Cicerone quidem patrono in culpa tam manifesta. Vbi nam sunt tui fasciculi literarum, ubi sarcinae ingentes, quas tu mihi abeunti proferas homo hominum qui uiuunt uanissime? at nunc ista hinc adfertur nihil.

Mitigatio
postulationis.

Hec ad te scripsi liberius, fretus conscientia officij mei beneuolentiâq; quam à me certo iudicio susceptam, quoad tu uoles conseruabo.

DE PURGATIONE.

Expostulationem purgatione diluimus, ita ut nos ea expostulatione non modo nihil offensos, uerum etiam uehementer delectatos ostendamus. Deinde suspicionem obiectam grauiter abominabimur. Postremo rationes quàm maxime probabiles, quibus eam purgemus, proferenda sunt. Quanquam huic generi mire uario, uix ulla certa ratio prescribi potest. Ex re, ex tempore, ex personis consilium sumamus oportet.

EXEMPLVM.

Non tam molestum fuit me abs te immerentem accusari, quàm iucundum officium meum requiri. Est enim immodici amoris argumentum temere de amico suspicari. Quanquam tu meum tam diuturnum silentium, non sine causa miraris. Hic enim mensis est propè decimus, ex quo nihil ad te literarum dedi. Sed dii prohibeant quae tu scribis, ut Lucius Gulielmi obliuisci unquam possit. Vnquam ne Gulielmi possit Lucius non meminisse? Egone nouis

Inuestigatio
per antithesin.

Suspicio
nis abominatio.

honoris me oblectem amoribus? Egone successibus rerum elatus, te minoris faciam? Quasi uero ulla mihi fortuna sine te dulcis aut fuerit unquam, aut esse possit. Cade uero credas ulla negotia tanti apud me esse, quae non facile posthabeam, si quando ad te scribendum erit. Cur igitur, inquires, nihil adfertur scriptorum? Audies. Scripseram bis, primum per Stilbontem affinem tuum Idibus Martijs, deinde per socerum meum Petronium Calend. Iulij. Priores quidem tibi non esse redditas scio. Ait enim reuersus Stilbon, sibi eas in itinere excidisse, ideoq; uerisimile te conuenire. Socer quum istuc iter instituisset, consilium in profectioe mutauit. Post hos nemo mihi contigit, cui recte committerem. Ne tuas quidem omnes accipi. Ceterum hoc tibi etiam atq; etiam persuadeas uelim, neminem uiuere, aut tui amantiorem, aut aequè meo morem, siue scripsero siue non scripsero. Vale.

A personis
his rationes.

Hoc in genere quoniam frequenter incidit inter amicos, utriusque thematis exerceri conuenit. Expostulatur enim cum amicis, quod in officio scribendi cessauerint, quod mandata non peregerint, aut serius, secusue peregerint, quàm oportuit. Quod per incogitantiam aliquid effutuerint, quod praestiterat tacuisse. Quod parcius aut neglectius scripserint, aut acerbius: quod in re seria non consuluerint amicum quem non oportebat quietam ignorare: quod de animo amici parum magnifice sensisse uisi sint, quae quam egerent ope, dissimularint. Hoc

genus

genus minimum abest à monitione, quæ obiurgationem habet. Huic finitimum est illud, quoties querimur apud alios de quopiam.

PVRGATORIAE SYLVA.

Cic. epist.
fam.

Si esset in his fides, in quibus esse debebat, non laboraremus.

Lib. III. epist. Et si quantum ex literis.

Quod si rarius fiet, quàm tu expectabis, id erit casus se quod nõ eius generis meæ literæ sunt, ut eas audeam temere committere. Quoties mihi certorum hominũ potestas erit, quibus recte dem, non præmittam.

Sed tamen significatur in tuis literis, suspicio quædam, & dubitatio tua, de qua alienum tempus est mihi tecum exostulandi, purgandi autem mei necessarium.

Querere tecum, atque exostulare, nisi (ut supra scripsi) purgare me tibi hoc tuo tempore quàm accusare te mallet, id quæ putarem esse rectius. Itaque nihil de te, quod credideris de me, quamobrem non debueris credere, pauca dicam.

Non obliuione amicitia nostræ, neque intermissione consuetudinis meæ, superioribus temporibus ad te nullas literas misi, sed quod priora tempora in ruinis Reipublicæ nostris quæ iacuerunt: posteriora autem me à scribendo tuis iniustissimis, atque acerbissimis incommodis retardarunt.

Peto à te, ne me putes obliuione tui rarius ad te scribere

tere quàm solebam, sed aut grauitate ualetudinis, quæ tamen iam paululũ uideor leuari, aut quod absim ab urbe.

Habes epistolam uerbosiore, fortasse, quàm uelles: quod tibi ita uideri putabo, nisi mihi longiorem remisseris. Ego, si quæ uolo, expediero, breui tempore te, ut spero, uidebo.

Quæ propter eo animo sumus inter nos, quo semper fuimus. Quod de te sperare, de me præstare possum.

Lib. II. epist. Quæquam me nomine.

Lib. V. epist. Si tu exercitus quæ ualetis. Totæ.

Lib. VII. epist. Itaque præter litigatores.

Lib. XIII. epist. Quum antea capiebam.

Sed est quod abs te mihi ignosci peruelim.

Abs te peto, ut mihi hoc ignoscas, & me existimes humilitate esse prohibitum, ne contra amici summam existimationem, miserrimo eius tempore uenirem: cum is omnia sua studia, & officia in me contulisset. Quod si uoles in me esse durior, ambitionem mihi putabis obstidisse. Ego autem arbitror, etiam si id sit, mihi ignoscendum esse. *Ἐἴποι ὅτι ἄρα δὲ ἢ τιμῆ.*

Non committam posthac, ut me accusare de epistolarum negligentia possis.

Tu modo uidebo in tanto ocio, ut par in hoc mihi sis.

Nimum raro nobis abs te literæ afferuntur, cum & multo tu facilius reperias, qui Romam proficiantur, quàm ego, qui Athenas: et certius tibi sit me esse Romæ, quàm

mibi

Cicero ad
Atticum.

Id est, Diuinum est bonum honor.

mibi te Athenis. Itaq; propter hanc dubitationem me
breuior hęc ipsa epistola est.

Ideo sum breuior, quod, ut spero, coram breui con-
ferre, quę uolumus licebit.

Si forte rarius tibi à me, quàm à ceteris literę redo-
dantur, peto à te, ut id non modo non negligentia mea,
sed ne occupationi quidem tribuas, quę et si summa est,
tamen nulla esse potest tanta, ut interrumpat iter amo-
ris nostri & officij mei.

Quare uoluntatis meę me nunquam poenitebit, con-
filiij poenitet.

Ex lib. ad Brutum. Tota. Clodius Trib. pleb.

Meę obiurgationes fuerunt amoris plenissimę, sed
uereor ne hoc quod infectum est, serpat longius.

De literarum missione sine causa abs te accusor.

Longius me prouexit dulcedo quędam tecum loquē-
di, sed iam finem faciam, ne modum, quem etiam oratio-
ni adhibendum puto, in epistola excedam.

Lib. IX. epist. Facis iucunde. Tota.

Habes epistolam, si modum epistolę cogites, libris
quos legisti, non minorem. Sed imputabis tibi, qui conten-
tus libris non fuisti.

Lib. I. epist. Quod ad te iam diu.

Lib. III. epist. Salue Politiane mi.

Lib. III. epist. Utinam quas circa medium.

Lib. III. epist. Neque desidia meę.

Politian^o

Lib. V. epist. Quanto tu erga. Eodem, epistola; Non
tu noua.

Eodem, epist. Herculem me uocas.

Lib. VIII. epist. Non causam dico.

Lib. XI. epist. Grata mihi omnino. lib. XII. epistol.
Offendit ut uideo.

PVRGATIO MEA.

Scio te quę facis, optimo animo facere. Quid enim
mihi exploratius esse potest, quàm animus tuus er-
ga me? Sed tamen ut ingenue dicam quod sentio, uide-
ris mihi quędam facere, non ausim dicere inconsultius,
uirorum prudentissimus, non dicam inimice, uir synce-
rissimę fidei, sed tamen parum circumspecte.

Non dubito quin ista facias amico animo, sed tamen
mihi gratulor, inimicis meis non esse tantum ingenij ad-
legendum.

Ais te fecisse amico animo: sed mea quid refert, uo-
trum me amice iugules, an inimice?

Libet ex uniuerso hominum contubernio in extre-
mas fugere solitudines, quoties istorum linguacissimorū
hominum mores in mentem ueniunt, qui ad hoc unum se-
natos arbitrantur, ut alienam innocentiam, sua putida
mendacię lingua contaminent.

Quod si toties sim tibi literis purgandus, quoties il-
li falso insimulabunt, & ego scribendo, et tu legendo de-
fatigaberis.

Z Quid

Quid ego istis maledicentissimis nebulonibus, qui nostra benevolentia inuident, ac semper aliqua comminiscuntur, quo eam uel extinguant, uel diminuunt, imprecer, nisi ut penitus obmutescant?

Quod mandata tua ita ut tu iusseras, & ego receperam, nondum peregi facultas mihi hactenus defuit, non uoluntas.

Literis consequi nequeam, quam uehementer meis negocijs, uel potius satis indignor, quorum culpa nondum, neque meo studio, neque tuis uotis, licuit satisfacere.

Et ipse mallē, et tu promeritus es, ut officio potius, quam purgatione apud te uterer, nisi utriusque nostrum fortuna mea inuideret.

In hoc tibi iouem lapidem iurare non dubitem, me insciente facta omnia.

Tibi quidem fama publica refragatur, uerum ego uel sacramento contendebam, abs te rem tam illepidam profectam non esse.

Sancte tibi deiero, uel iuranti crede.

Credulitas enim error est magis, quam culpa, et quidem in optimi cuiusque mentem facillime irreperit.

AD PURGATIONEM RESPONSIO.

Politianus lib. 2. epistol. Et si literarum tuam. Lib. 12. epist. Literas accepi tuas. Eodem epistol. Tu uero.

Tantum mihi dolorem cruciatumque attulerunt error

ta etatis meae, ut non solum animus à factis, sed aures quoque à commemoratione abhorreant.

Et si iusta & idonea usus es excusatione intermissione literarum tuarum, tamen id ne sepius facias rogo.

Quare quum in primis tuas desiderare literas, noli committere ut excusatione potius expleas officium scribendi, quam assiduitate literarum.

AD PURGATIONEM RE-

sponsio mea.

Antea tibi non nihil irascebar, nunc sum uehementer iratus, nec iniuria. Hæc tam tua diligens purgatio effecit, ut uidearis, aut parum nosse meum ingenium, aut certe de amicissimo homine, non amicissime sentire.

Offensum me suspicaris, quod de uocula nescio quæ, in meis scriptis fueris cauillatus.

Egone tam ferox sum, ut id ab amico moleste feram, quod si faciat æmulorum quispiam, non iniuria, sed officio me affectum putem.

Tu uero uel omnia mea scripta, me amico reprehendas licebit.

Ceteri quos purgas debent mihi probati esse, si tibi sunt.

Nihil est quod uereare, ego enim ne pilo quidem minus te amabo. Hæc de re, ut soles, scribe fraterne.

Ad hoc genus pertinent omnes illæ mitigationes, quibus excludimus suspicionem, uel arrogantiam, uel odium,

uel seuiçie, uel cuiuscunq; rei, quæ uidebatur offensua
ra. Quam præpostero ordine respondemus conueniet il
lud ὕπεροπ ὠρότεροπ ὀμνηκῶς, quo usus est Cicero ad
Atticum.

Sed quid ago? penè oblitus erā me epistolā scribere.

Quò rapior? penè exciderat, cui uiro scriberem.

DE EXPROBRATIONE.

VT cum amicis expostulamus, ita inimicis & in
gratis exprobramus. Quare illam mitigari debe
re docuimus, hanc exaggerandam monemus. Et quoniā
omnis exprobratio, ab humanitate uidetur recedere, co
actos nos id facere dicemus, uel ob nulli tolerandā illius
ingratitude, uel ob insignem stoliditatem hominis
uel quod nos maledictis quotidianis ad id compulerit
uel quod cum impudentissimis hominibus impudentius
sit agendum, & malo nodo, malus querendus cuneus, et
id ab optimis uiris sæpe factitatum admonēbimus. Et re
liqua quæ ad hanc sententiam faciunt, proferemus: aut
certe per dissimulationem ad exprobrationem ueniemus.
Conscientiam ipsius subinde testabimur. Rem ipsam ar
tificiose narratione ante oculos ponemus: in qua perpe
tuo & nostram in illum beneficentiam, et illius in nos in
gratitudinem amplificabimus.

EXEMPLVM.

Non tandem pudebit te tui, senex omnium qui uiuunt,
ingratissime? Cupiebam, ita me deus amet, et meorum in
te

Abruptū
exordiū
more ira
torum,

te meritorum obliuisci, & tuam ingratitude silentio
dissimulare, si quoquo modo patereris. Sed uincit meam
modestiam tua improbitas. Audes hominis monstrū, tan
tam meam in te beneficentiam expertus, ulro etiam te
iactare impudens, tanq̄ aliquid de nobis sis promeritus?
Audes me ulro ingratum uocare, quum tu pro summis
officijs, quantum potuisti maleficiorum reposueris? Hic
ego tuam ipsius conscientiam appello, tuam inquam illā
conscientiam, quam tu tot sceleribus pollatam intra te
gestare coges, eandem ingratitude tue, & testem,
& carnificem. Dic mihi scelestissime senex, nunquam
ne tibi succurrit quàm supplex apud me ambieris, ut uel
aliqua ex parte apud me hæeres, ut aliquid tibi mea
rum literarum impartirem? Peream ni me ipsum tui pu
det, quoties oris tui speciem illam arte sceleratissima cō
positam, cogitationis oculis intueor. Te hominem ca
num, rugosum, tantum blanditiarum, lachrymas etiam
effudisse? Me quidem referre pudet. At quorsum atti
nei narrare memori? Narret tibi conscientia quæ fece
ris, quæ dixeris, quæ promiseris, quæ iuraueris. Ulro
benignus obtuli, quod homo alioqui impudentissimus, ne
petere quidē audebas. Scis post ipse quàm fraterno sum
te animo complexus, quantum laborum, uigiliarum, que
tua causa susceperim. Ego meis posthabitis rebus, Asi
num ad Lyram duxi. In eo docendo (si dijs placet) tantū
mensium triui demens. Dic mihi omnium, quos sol uidet,

Reperitio

A circum
fiantia.A suorum
beneficio
rum colla
tione.

Communica-

620110
611.620110
611.Interrogatio uio
lenta.

Antithesis.

620110
611.

ingratissime, quos istos mores, uel unum diem pati posses?
 Quis istud os, uel quantavis mercede uidere sustinuis-
 set? ita nunc animo meo ingens oboritur nausea, et tibi
 oboriretur, si faciem istam monstruosissimam meis oculis ui-
 dere posses. Sedebas puer pulchellus, bos ad palastram ex-
 ercendus, et me praceptoris oculis illis refugis, ac feri-
 nis, per hirta, canaque; supercilia intuebare, descente in-
 terim in canescentem barbam saliuam. Adde intractabile,
 spinosumque ingenium, caput plus quam marmorum, sensum
 stupidum. Ego ista, quae ne ipse quidem inter dum ferre pos-
 teras, scis quam patienter tulerim, deuorari, decoxerim.
 Quid a me praeteritum est, quo tarditatem tuam uince-
 rem? Audes inficiari homo si otis perfricta? Testabun-
 tur laborum meorum apud te monumenta. Non rubore pro-
 funderis, quoties librum a me multis sudoribus euigila-
 tum intueris? Non exhorrescis, non te ipsum refugis, si
 quando ad te redis, id est, si quando ab ista phrenesi pau-
 lulum respicis? Tu hominem sic de me meritum non a-
 mare, non uenerare potes? Tu putida ista lingua insecta-
 ris, cuius tu linguam tam officiosam es expertus? Quid
 ego hic te tibi ostendam? Scis quod uirus, quam foedita-
 tatem ex ista contaminatissimi pectoris tui cloaca euo-
 mueris. Quum omnis ingratitudo sit execrabilis, nulla
 tamen detestabilior, quam in praepitorem. Qui si pa-
 rum officiosus fuisset, tamen tuum erat, ut parentis, ita
 praepitoris uitia, uel te gere, uel comode interpretari.
 Nunc

Nunc talem ipse fuisse fateris, ut nunquam sis parem ha-
 biturus, et pro officijs ea reponis ingratissime, quae ho-
 stis non faceret hosti. Philippus rex Macedonum, duci Ab exem-
 cuidam, qui possessionem eius a quo naufragus fuerat huius-
 modii exceptus, a rege flagitatum acceperat, fron-
 tem ferro candenti hoc elogio insignit, hospes ingra-
 tus. An non tu dignior es, cuius fronte cauterio titulus
 hic inuratur, discipulus ingratus? Sanctius est praepito-
 ris nomen, quam hospitis. Et sceleratius incessere famam,
 quam eripere praedium. Promittis satisfactionem, si re-
 deam, minitaris atrociora, si non redeam. Quid insanius?
 Nunc tibi praedico omnium eruditissimus; rursus eodem
 ore praedico omnium qui uiuunt indoctissimus. Quid
 delirius? Haec an non palam arguunt insignem animi tui
 peruersitatem, qui sciens, dataque opera pessime facias il-
 li, qui tibi fecit optime? Et audes istis cum factis solem
 Cogeris.
 intueri? Audes in hominum uentre coetus? Audes in tem-
 plis ad aras sacras istas manus, istos oculos ostendere? Au-
 des ista uiperea lingua, quam in hominem beneficentissi-
 mum toties uibrasti, precari superos ingratitudinis ul-
 tores? Num tu superos, aut inferos ullos esse credis? Sed
 Cöplexio
 ego exprobandi finem faciam, quum tu lacessendi finem
 facias nullum. Vale ut mereris.

EXPROBRATORIAE SYLVA.

Huius generis exemplum erit illa Ciceronis ad
 Octavianum, cuius initium est. Si per tuas legiones
 Z 4 etc.

etc. Et illa Hieronymi ad Iulianum. Apud Ouidium itē
Medea epistola ad Iasonem.

Epist. fam. lib. V. Et si statueram,

Cicero.

EXPROBRATIO MEA.

Qvando aliam pro meis in te officijs abs te gratiam expectabam, indignor non tibi, qui es omnium ingratus, sed mihi ipsi, qui hominem ingratum, & improbum deuinxerim.

Ego ea quæ ne sperare quidem unquam es ausus, in te contuli.

Ego te nihil promeritum officijs cumulavi, tu me sic meritum contumelijs onerasti.

Desperatis etiam Hippocrates uetat adhibere medicinam.

DE EPISTOLA INVECTIVA.

Inuectiuarum scribendarum artificium partim ex demonstratiuo genere sumitur, partim è iudiciali. Nam in hominis uituperio uersari necesse est, in quo notatio nibus frequentibus utimur. Præterea & obiecta diluimus, & fortiter regerimus crimina: quod ad iudiciale genus pertinet. Ea à rhetoribus didicisse debemus. Nos solū hic admonendum putauimus, ut in ipso statim inuectiue exordio, non tolerandā stoliditatem, superbiam, importunitatem, maledicentiam aduersarij demonstramus. Nos præter ingenium ac morem nostrum, coactos id facere dicemus. Nos illum non imitatuos, ut confictis criminibus

criminibus agamus, sed à conuitijs temperantes, obiecta tantum diluamus. Deinde ex hominis descriptione ueris simile efficiemus, cum uel odio, uel innata maledicendi libidine, ea commentum esse. Vnum ex obiectis, quod quæ rectissime dilui possit, proponemus. Id ubi diligenter reserlerimus, cum recriminatione dicemus hominis impudentiam, uanitatem, ex eo uno spectari oportere. Tum ea ipsa, quæ nobis conatus est ingerere, in ipsum retorquimus, & aut eadē, aut grauiora admisisse ostendimus. Multa in suspitione relinquemus: uel quod tam sint obscena, ut ab homine uerecundo, nec aduersario lacessenti debeant obijci: uel quod ob multitudinem flagitorum, è plurimis pauca duntaxat dicere uoluerimus: ex uno aut duobus facinoribus, reliquam eius uitā facile posse estimari. Deinde ubi incanduerimus, orationis progressu, scommatis, salibus, dictarijs hominē eludemus. Et non odiosum modo, sed & ridiculum ostendimus: nec minus contemnendum ob insignē stultitiam, quæ detestandum ob inauditam improbitatē. Multam ironiam adhibebimus. In fine tanquā ipsi nosmet reprimamus, hortabimur, ut aliquando respiciat, ne cogamur & nos aliquando modestiam relinquere. Exemplū qui quærit, legat mutuas illas inuectiuas Demosthenis, & Aeschinis: Ciceronis, & Sallustij: Hieronymi, & Ruffini: Pogij, & Valle: Politiani, & Scæle. Nos quoniā hoc in genere minime sumus exercitati, ueremur ne huius scripti artificio parū possimus

Occupatio.

satisfacere. Atq; utinam liceat semper esse rudem. Neq; uero nos hic artem maledicēdi docere uolumus: tamen si nihil est uitij, telum habere paratum, quo te defendas, si quis improbe laceſiuerit: nec ad hanc rem admodum sit opus arte, cū nulli ferē non sint ad maledicendū disertī.

INVECTIVAE SYLVA.

Politianus lib. 12. Epist. Herculem factitium.

Item epistola: Vtrum pugnantiā.

Cicero.

Literas tuas legimus simillimas edicti tui contumeliosas, minaces, minime dignas, quae à te nobis mitterentur.

DE DEPRECATORIA EPISTOLA.

Deprecari

Nunc ad deprecationem transcamus. Deprecamur, cum culpam manifestam fatemur, & tamē ignosci uel nobis, uel alijs oramus. Hic supplices erimus, culpā ingenuē fatebimur. Extenuabimus postea, uel ab imprudentia, uel ab aetate, uel hinc quod nunc primum deliquit, uel ab ipso cōmissi genere, solitā culpae partem in alios transferemus. Eum qui peccauit, sic affligi pudore, metu poenitentiaq; dicemus, ut dignus sit misericordia. Eius, quem placare conamur, elementia laudabimus, et implorabimus. Spē melioris uitae ostendemus. Eā ex illius indole per se proba, alijsq; eius qui peccauit benefactis reddemus probabilem. Sic enim agit suorum nequitiam, & pro reconciliando fideiubeamus.

Exo

EXEMPLVM.

Lachrymas excussit mihi filius tuus, adolescens non tam desperandus, quam instituentus. Venit ad me, maxime & squalore confectus: Rogo quid haberet. Statim lachrymae obortae, singultim uix narrat, perisse se, quod patrem optimum amiserit sua stultitia. Rogo quid flagitij. Fatetur se sortem, quam ad negocium acceperat, in amicā insumpsisse: te offensum, animū paternum abieciſſe. Aduolutus est genibus meis, fleuit, promisit omnia se digna. Quid multa? fecit mihi poenitentiae fidem. Confido hoc malo edoctum, post haec diligentiorē futurum. Quare quando ille ad se rediit, te quoq; in patrem redire cōuenit. Satis iam graues huius flagitij poenas luit: ita grauius fert iram tuam, ut prorsus hanc lucem cupiat effugere, nisi in gratiam recipiatur. Ego illum obiurgauī acerrime. Quid multa? ipse si uidiſſes, nec iratus lachrymas tenere potuiſſes. Quod reliquum est, clementer corrigi potest: immodica seueritate, ne frangatur animus imbecillis, cauendum est. Ne commiseris, ut te grauius in posterum poeniteat tua seueritas, quā illum nūc poenitet suae incogitatio. Ignosce uel aetate. Puer est, rerum imperitus, ab improbis conuictoribus impulsus est: lapsus est, & quidē nunc primum: culpam fatetur, orat, pollicetur, noxae dedit se. Quid queris amplius pater à filio? Cogita & illum puerum esse, & te fuisse: atq; ita quod pater es, utere: ut memineris te homi-

Culpe cōfessio.

A metu.

A consilio.

Extenuatio ab aetate.

Collatio. *hominem esse, et hominis patrem. Nunquā ne tu ista et te lapsus es? Nunquam commisisti, quam ob rem pater tibi iure debuerit irasci? Non dubito quin commiseris, & fortasse grauiora. Hoc merito uulgo iacitur in nos, quod oblitī quales ipsi fuerimus olim pueri, filios nostros uolumus ilico nasci senes. Hęc inter nos tuto, ac libere loqui licet. Multis profuit etiam lapsos esse. Erit post hac hoc malo doctus, cautior. Habebis filiū, si huius delicti gratiam feceris addictiorē. Et hunc puerilem errorem officijs abunde pensabit. Amat, ac ueretur unice patrī: indolis est probę, pudicū ingenium, animus nimis est ipidus. Multa in eo signa uideo, quę mihi certā sibi em faciunt, illum post hac talem futurum, qualē utriusq; uolumus. Adolescentē igitur tibi in manus restituo, totā causam ad me recipio, pro illo fideiussorē me constituo: quod si noxam addiderit, utrunq; abdicēs licebit, & filium, & a micum. Vale.*

ALTERVM EXEMPLVM
ex Cicerone.

Si quid in te peccauī, ac potius quoniam peccauī, ignosce. In me enim ipsum peccauī uehementius. Nunquā putauī fore, ut supplex ad te uenirem, sed me hercule facile patior: datum tempus, in quo amorem experirer tuum. Amabo te, da mihi & hoc: obliuiscere mea causa illum aliquādo suo familiari, aduersario tuo uoluisse cōsultum, hoc ignoscere est humanitatis tuę. Volote, cum fortissimē

fortissimus sis uir cognitus, etiam clementissimum existimari. Magno erit tibi ornamento, nobilissimum adolescentem tuo beneficio esse saluum.

ALIUD EXEMPLVM EX EPISTOLIS Plinij.

Castigabat quidā filium suum, quōd paulo sumptuosius equos & canes emeret. Huic ego, iuuenē digressus, heus tu, nunquam ne fecisti, quod a patre corripī posset? Eecisti dico, non interdum facis, quod filius tuus, si repente pater ille, tu filius, pari grauitate reprehēdat? Non omnes homines aliquo errore ducuntur? Non hic in illo sibi, in hoc alius indulget? Hęc tibi admonitus immodicę seueritatis exemplo pro amore mutuo scripsi, ne quando tu quoq; filium tuum acerbius, duriusq; tractares. Cogita & illum puerum esse & te fuisse, atque ita hoc, quod es pater utere, ut memineris hominem te esse, & hominis patrem. Vale.

DEPRECATORIAE SYLVA.

T*uas inimicitias, ut Reipublicę donares te uicis. Cic. epist. ad familiā. Si, alienas ut contra Rempubicam confirmes, ad ducēris?*

Quantum dolorem acceperim, & quanto fructu sim priuatus, & forensi & domestico, Lucij fratris nostri morte, in primis pro nostra cōsuetudine tu existimare potes. Nā mihi omnia quę incunda ex humanitate alterius

Hęc sylua pertinet ad consolationem.

rius & moribus homini accidere possunt, ex illo accidebant. Quare nō dubito, quin tibi id quoq; molestum sit. cum & m^o dolore mouere, & ipse omni uirtute, officioq; ornatisimum, tuiq;, & sua sponte, & meo sermone amantem affinem, amicūq; amiseris.

Nunquam putauī fore, ut supplex ad te uenirem, sed hercule facile patior datum tempus, in quo amorem experirer tuum. Atticum quanti faciā scis. Amabo te, dā mihi & hoc: obliuiscere mea causa, illum aliquando suo familiari aduersario tuo uoluisse consultum, cum illius existimatio ageretur. Hoc primum ignoscere est humanitatis tuæ. Suos enim quisque debet tueri. Deinde si me amas, omitte Atticum Ciceroni tuo, quem quanti facias, præ te soles ferre. Totū hoc, ut, quod semper existimauī, nunc planè intelligam, me à te multum amari.

Ad reconciliationis argumētum faciet epistola Plinij lib. 8. cuius initium: Nosti ne bos.

Lib. 9. epistola. Libertus tuus: tota, elegans de precationis exemplum.

RESPONSIO.

Epistola famil. lib. 5. epist. Si uales bene est. Sed huiusmodi uos clientes & cæt.

Orat, confitetur, purgat, poenitet. Quid queris quod factum est, in se factum fieri non potest. Non tam tibi hoc factum displicet, quàm ipsi qui fecit. De reliquo futurum illum emendatum ego in me recipio; meo periculo,

eulo, pro illo fideiubeo. Si rursum peccauerit, uel me ipsam ad supplicium deposcito. Ut iure peccanti succēas, ita poenitenti æquum est ignoscere, præsertim puero, & aliena malitia ad delictum impulsio. Non quid huius stultitia, sed quid tua clementia postulet, tibi considerandum puto. Eia ne nimium durus sis pater. Nihil ne tu peccas uel senex et puero nihil uis cōdonare? Vn tuos continuo senes nasci? Adeone excidit, qualis in ista etate fueris?

DE EXTRAORDINARIIS GENERIBUS EPISTOLARUM, & PRIMUM DE NUNCIATIONE.

Quæ sub aliquo trium generum, sua sorio, demonstratio, iudiciali contineri uidebantur, hæcenus absoluimus. Nunc ad reliquas epistolarū species uenimus, quæ quanquam rhetorici artificij, nō ita multum desiderant, tamen frequentius ferè incidunt, quàm illæ superiores. Referetur igitur in primis ea species, qua significamus amico, si quid nouæ rei gestū sit apud nos, quod illius referat scire, aut quod illi uoluptatem sit allaturum, siue priuatum sit illud, siue publicum. Priuatum, ut cum absentem certiozem facimus, qua ualeat dine simus, quid agamus in studijs, qd rure, quid in aula, quid in ædificijs, qd in litibus successerit, aut si quid alio qui nouæ rei moliamur, usq; ad conuiuiorum & colloquiorum nugas. Publicum, ut de pace, de bello, de regum gestis

gestis, aut fœderibus, de pestilentia, aut inundationibus, terræ motibus, tempestatibus, alijsq; similibus. Nec huius generis, quoniam uarium est, certa ratio præscribi potest. Tantum illud in genere dicã, quod nunciatio simplex, & lucida esse debet, breuis præterea & distincta, interdum gratulationem, aut consolationem habet admixtam. Narratione constat, de qua paulo inferius præcipimus.

EXEMPLVM.

Quoniam iam annum serè à nobis abes, quicquid hic interim nouorum est ortum, puto & me tibi debere scribere, & te scire uehementer cupere. Audies igitur ex me noua quidem permulta, haud omnia leta tamen. Non ignoras rerum mortalium conditionem, nihil tam beatum in humanis negotijs, quod non aliqua incommo- ditate temperetur. Patruus tuus, incredibile est, quantum te amet, quantum tua gloria deleatetur. Vetus, in- quietus, est illud. Audi igitur, quod nouũ dices. Antiquus ille cõpotor tuus, ille, inquam, quẽ nosti, Nebridius, tantus amator, tam elegans, tam nitidus homo, tam mulierosus. Ille strenuus aleator, inuictus potor, ille gurges, ille belluo, ille unde quaq; perditissimus. Quid fecit, in quiete an uxorem duxit? Imò repente mutatus, omnibus nugis uale dixit, sumigerorum institutum professus est. Locari me dices, scio, sed ita rem esse comperies. Quid hoc est tibi uetus uidetur? Quis nunc non exclamet illud *ἄρα*

ἄρα Quis neget ouem è lupo fieri posse? Accipe quod magis mirere. Varus ille tuus carnifex, Varus esse desijt. Iam te amat, quod nunquam antehac: te laudat, tuos colit, tuum aduentum exoptat. Bene dicere discit, homo maledicentissimus. Verum dicere incipit, homo uanissimus. Fidẽ seruat, nebulo perfidissimus. Eamus nunc, & poëticas transformationes uideamus, cum tantam rerum mutationem breui factam uideamus. Auunculus tuus pontificium Idibus Ianuarijs euicit, non sine maxima quidem contentione. Nosti competitoris & improbitatem, & factiones, euicit tamen. Id te quàm primum scire uolui, ut illi per literas diligenter gratuleris. Hæc redit as ea, quæ tibi è manibus penè erat extorta, mea tibi est opera restituta. Ne mihi pro hoc officio gratias egeris. Facio enim tuis in rebus, quod tu in meis solebas. Voluptatem tibi ingentẽ nunciabo, postridie No. Mart. soror tua peperit marito filiũ, patri tibiq; nepotulum. Iam quid muneris abs te feram, si rem tibi aperiam multo festiuorem? Dij te omnes diligunt. Absenti tibi, ne expectanti quidem sacerdotium accessit, & amplum, et in primis honestum. Ad 5. Idus Febr. Cornelius uir in- tegerrimus, è uiuis migravit. Hic ægrotans, cum com- petitores non placerent: olfecit enim iam tum inhiare, te successorem nominauit. Mensẽ superuixit. Huiusmodi thynnos dormienti tibi fortuna retibus tuis im- plicat. Tuum erit curare, ne quod incidit elabatur. Non

Id est, sur-
sum flumi-
na. Pro-
uerb.

De thyn-
nis uide
Plinium
L. 9. ca. 15

enim desunt, qui prædæ inhiant. Habes de rebus priuatis: de publicis credo isthuc rumorē nostras literas præuertisse. Cal. Iul. regis unctio incredibili cum apparatu celebrata est. Calēdis Augustis ipse urbem Parisiorum inuectus est. Ad quartū No. Septemb. nuptiæ regia pompa peractæ. Legati multorum regum nomine auditi: nemo non magnifice donatus discessit. Britāni nescio quid tumultus ostenderant, sed res æquis conditionibus composita est. Audisti de statu publico. Quod reliquum est, non indicarem, nisi te scire tua magnopere interesset. Pestis menses iam aliquot apud nos seuit. Ea cū permultos ex amicis, tum socrū tuam fœminā, omnium, quas in uita uiderim, optimā absumpsit. Frater eodē morbo correptus, recreatus est. Sic uisum est illi, qui res humanas è duobus illis dolijs, pro arbitrio suo tēperat. Aequo animo feras oportet, quod mutari nō potest. Quid hac in re te facere cōueniat, tu tecum statues. Habes serē quæ te scire uolebam. Si quid interea noui emerferit, faciam te quā primum certiores. Tu cura, ne quid ignoremus rerum tuarum. Vale.

NVNCIATORIAE SYLVA.

Quæ gerantur accipies ex Pollione, qui omnibus negotijs non interfuit solum, sed præfuit. A nobis agentur omnia diligenter, ut neque, si quid obtineri poterit, non contendamus, nec si quid non obtinuerimus, repulsi esse uideamur.

Cic. epist. famil.

Lege Homerum Iliad. 24.

De omnibus rebus quæ ad te pertinent, quid actum, quid constitutum sit, quid Pompeius susceperit, optime ex Emplatorio cognosces: qui non solū interfuit his rebus, sed etiam præfuit: neque ullum officium erga te hominis amantißimi, prudentißimi, diligentissimi prætermisit. Ex eodem de toto statu rerum communium cognosces, quæ quales sint, non facile est scribere.

Hic tui omnes ualent, summaque pietate te desiderant & diligunt, & colunt. Tu & cura ut ualeas, & te isto hinc ne temere commoueas.

Libro 4. epist. Et si scio non iucundiß.

Libro 7. Si te dolor aliquis.

Libro 8. epist. Tanti non fult ar.

Libro 9. Caninius noster me tuis.

Nos de Dolabella quotidie quæ uolumus audimus, sed adhuc sine capite, sine autore, rumore nuncio.

Narro tibi plena. Relegatus mihi uideor, postquam in Phormiano sum.

Isti puero, quem ad te iussi recurrere, da ponderosam aliquam epistolam, plenam omnium non modo actuum, sed etiam opinionum tuarum.

L. Iulio Cesare, C. Martio Figulo consulibus, filiolo me auctum scito, salua Terentia & c. Quanquam huius operis omnes fermè sunt huius generis, ut illa, cuius initium: Queris ex me.

Hæc res quæadmodū ceciderit, & tota res quo loco

Ad 2 sit,

Cicero ad Atticum.

De

fit, uelim ad me scribas, & ita, ut instituisti. Nam ista ueritas, etiam si iucunda non est, mihi tamen grata est. Hæc tibi scripsi, quia æquum erat te pro amore mutuo, non solum omnia mea facta, dictaq; uerum etiam consilia cognoscere.

Lib. 1. Epist. cuius initium. Ridebis, & licet rideas, tota. Nunciatorie iocose exemplum est.

Lib. 3. Epist. Solet esse gaudio tibi. Et ite proxima.

Lib. 3. Epist. Rem atrocem. Rei atrocis.

Lib. 4. Epist. Thusci gradine excussi. Rusticationis.

Lib. 4. Epist. Causam per hos dies. Actiōis. Ac mox epistola: Audisti ne Val.

Lib. 5. Epist. Et tu rogas, tota.

Habes acta mea tridui, quibus cognitis, uolui tatum te uoluptatis absentem, & studiorum nomine, & meo capere, quantum præsens percipere potuisses.

Hæc tibi scripsi, quia de omnibus quæ me uel delectant, uel angunt, non aliter tecum, quam mecum loqui soleo. Deinde quod durum existimabam, te amanti simum mei fraudare uoluptate, quam ipse capiebam. Neq; enim sum tam sapiens, ut nihil mea intersit, an ijs, quæ honeste fecisse me credo, testificatio quedam & quasi præmium accedat.

Li. 6. Epistola. Petis ut tibi. Rursum huic proxima. Mox epistola: Ais te adductum.

Lib. 7. Epist. Et mihi discēdi & tibi do. De speculo. Lib.

Libro 6. Epistola. Quam multum interest.

Lib. 8. Epist. Vidisti ne aliquādo. Descriptio fontis.

Eodem libro, epistola: Num isthic quoq; Descriptio inundationis.

Eodem libro, epistola: Ad quæ noscenda. Descriptio lacus prodigiosi.

Inuicem tu si quid epistola dignum, ne grauari scribere. Nam cum aures hominum nouitate letantur, tum ad rationem uitæ exemplis erudimur.

Libro 9. Epist. Incidi in materiam. De Delphino pederasta.

(die ruri.

Eodē epist. Queris quæadmodum. Quid agat toto

Lib. 4. Epist. Vulgare est.

Politian^o

Lib. 4. Epist. Accepi epistolam tuam.

NUNCIATORIA MEA.

Scriberem ad te pluribus de rebus, sed uereor ne uel mea diligentia tibi sit molesta uel ueritas acerba.

Scribito ad me, quem nosti curiosum, non solum quid gestum sit, aut geratur isthic, uerum etiam quid diuine futurum.

Ad hanc formam pertinet & percontatoria, quoties nihil aliud agimus in epistola, quam ut sciamus, quid rerum agat amicus. Huius exemplum illa Plinij lib. 2. Studes an piscaris? Item lib. 3. Rectene omnia?

Quum rem quampiam ridiculam nunciaturi sumus

Id est, Di-
cite mihi
nunc Mu-
sa.

absolutis aliquot narrationibus, conueniet illud ex Ho-
mero, ἔπειτ' ἐμοὶ ὕψι μῦθον. Excitatur enim huiusmo-
di transitiunculis lector, & mire conueniunt familiari-
bus epistolis.

DE MANDATORIA EPISTOLA.

Epistola mandatoria nihil habet artificij, præter ser-
monis elegantiam, & breuitatem. Exemplum.

N. LIBERTO SVO S. D. P.

Vt præsens multum diuq; te admonui, caue quic-
quam meo iniussu tētaueris. Si quid existet noui, me per
litteras consules. Agrum de quo scribis, emendi tibi ius
permitto, modo ne pluris trecentis scutatis ueneat. Pes-
tronium impudētissimum debitorem, semel atq; iterum
appellatum, in ius uocabis. Si inficiabitur, chirographū
tibi mitto, dies iam pridē excessit. Ab Asinio creditam
pecuniā meo nomine repetes, eamq; si reddet, recipies.
De permutando sacerdotio, fac Stilbontem uirum, ut
scis, & consultissimum, & nostri amantissimum in con-
silio adhibeas: Is quod censebit factū opus, id perinde
ac si ego autor essem, exequitor. Antequam domum adi-
ficandam cementarijs locaueris, prius cū Phrydia com-
municato, deinde eius hac de re sententiam ad me scri-
bito. Hos libros unā cum epistolis, Trebatij mei man-
ibus reddēdos curabis & diligenter, & quā primum.
Strabonio uerbis meis gratias ages quā maximas. Ge-
nero

nero meo meis uerbis gratulaberis. Lucium contuberna-
lem meū plurimū saluere iubebis: Sed heus tu, penē præ-
terieram, quod minime præteritum oportuit. Nepotem
meum fac ut q̄ primum ab isto præceptore tam inepto
abducas, ac eruditiori committito. Caue te pecuniæ ras-
tio offendat, si modo idoneum doctorē nancisci poteris.
Si qua unq; in re sedulo tuo functus es officio, in lite Ve-
rulana fac omnem fidem, industriam, diligentiam, inge-
nium expedias. De uilla instauranda quiesce, donec meā
sententiam acceperis. Vestes meas omnes unā cum anu-
lis ad XI. Calē. Iulij transmittito. Nō pluribus te mone-
bo. Tu fac ut quemadmodū & soles, & æquum est, tuo
officio fungare. Erit apud me diligētia tue præmium.
Vale.

MANDATORIAE SYLVA.

Epistola. Fa. lib. 16. Sunt aliquot huius generis. Pæ Cicer. ad
Atticum.
tus, ut antea ad te scripsi, omnes libros quos fra-
ter suus reliquisset, mihi donauit. Hoc illius munus in
tua diligentia positum est. Si me amas, cura ut conser-
uentur, & ad me perferantur. Hoc mihi nihil potest esse
se gratius. Et tum Græcos, tum uero Latinos diligēter
ut conserues uelim. Tuum esse hoc munusculum putabo.
Sed omnia ut uoles. Ego enim quicquid feceris, id tū
recte, tum etiam mea causa factum putabo.

Peto autem ut pictorem quā diligentissimū assus Plinius.
mas. Nam cum est arduum similitudinem effingere ex

uero, tum longe difficillima est imitationis imitatio. A qua rogo ut artificem, quem elegeris, ne in melius quidem sinas aberrare.

Est apud Horatium in epist. exemplum mādatorie iocose, ut proficiscentem monui te sepe, diuq̄. Hoc genus minimū abest à petitorio. Mandamus enim cū auctoritate. Petimus ab ijs, in quos nobis mādandi ius nō est.

MANDATORIA MEA.

Filium quantum est, tuæ fidei trado. Totam meam sollicitudinem in te transfero. Tu pater esto, ego me sic geram quasi patruus sim non pater.

DE EPISTOLA COL

laudatoria.

Epistola
collauda
toria pa
tris ad fi
lium.

Collaudatio est, qua filiū, filiamū, militē, seruum, libertum, famulum, uxorem, aut alios in quos nobis ius est, ut officio suo functos laudamus.

EXEMPLVM.

Nihil ex omni rerū genere potuit mihi nunciari iucundius, q̄ te ijs moribus agere, qui & te ipso, & tuo genere sint digni. Nunc ego te filium agnosco meum, cū te audio toto animo literis incumbere: fugitare consuetudinē cessatorum, parcere rei paternæ, si modo non id falsò est mihi nunciatum. Tu perge in officio mi fili, hocq̄ persuasum habe, si te qualem uolo prestiteris filium, me benigniorē etiam quàm uoles habebis patrem.
Vale.

Alte

ALTERVM EXEMPLVM.

Facis ut merito te & amem, & collaudē, qui non ut Epistola
dominici
seruum. uulgus seruorū solet, absentis domini negocia impedias, sed omni cura, uigilantia, opera coneris expedire. Eum ego demum frugi ministrum, & bene spectatum iudico, qui absente domino, quum impune cessare possit, in officio se continet. Audiui qua fide, qua industria mandata peregeris. Tu fac cætera eodem animo persequaris, ut qui nunc merito te amo, perpetuo possim amare. Officio bene cæpto, strenue perfungere. Domini negocia, tua ipsius, ut sunt, esse credito. Tu si frugi ministri officio functus eris, ego domini liberalis partes haud prætiero. Vale ac uigila.

DE GRATIARVM

actione.

Gratias agimus ijs, in quos nobis nullum est mandandi ius. Hæc forma subijci poterat petitorie, aut consolatorie, aut monitorie. Hic beneficium quod accepimus, erit modis omnibus amplificandum. Nam sæpe gratiam retulisse uidetur, qui bene gratias agit. Amplificatur autem his ferme rationibus: si ultro collatum est: si incontanter: si cito. Bis enim dat, qui cito dat. Si in tempore: si uberior, quàm alter ausus sit petere: si nihil promerito: si ne expectanti quidem, si ab eo cui libenter debemus, hoc est, ab eo quem amamus ex animo: aut si incum collatum est, cui magis ex animo uolumus, quàm no

Aa S bis

bis ipsis. A genere quoque beneficij sumemus amplificac
tionē: ueluti si quis fideli consilio iuuat, dicemus illi plus
deberi, qui consilio iuuat, quā qui pecunia. Neq; raro
maius beneficiū præstat, qui obiurgat, quā qui donat.
Contra si quis pecunia iuuat, dicemus uulgare officium
esse uerbis opitulari: qui pecuniam prompte impartit,
non potest non certissimus amicus uideri. Sūt et aliæ cir
cūstantiæ, quibus exaggeramus beneficij magnitudinē:
ueluti si nos simus prælati ijs, quibus ille ob affinitatem
erat obnoxius: si nostra causa contēpsit etiā simultatem
aliquorū potentium. His cōmemorandis, declarabimus
nos sciri beneficij magnitudinem. Est aut bona gratitudo
dinis pars, & scire quantum debeas, et debere libenter.
Ostendemus etiā, si poterimus, q̄ multos eodem benefi
cio deuinxerit: quodq; eius beneficij utilitas, non tantum
ad unum hominē pertineat, sed ad Reip. cōmodum. Deo
inde pollicebimur citra iactantiā, nos aut parē, aut ube
riorem etiam gratiam relaturos. Si nulla referendi fas
cultas erit, certe animum memorem & gratum pollice
bimur, precabimurq; ut superi cumulate referant gra
tiam bene merito, quod nobis ob fortunarum tenuitatē
non licet. Et huius generis erit tractatio duplex, recta,
& obliqua. Nam aliquoties non agendo gratias, maxi
me gratias agimus, quum ostendimus aut beneficium esse
se maius, quā ut uulgari more uerbis oporteat gra
tias agere; aut amicitia nostram esse maiorem, quā ut
alter

alterum alteri oporteat gratias agere.

Quod in negotio meo rogari te passus non es, sed ul
tro studium tuum, operam, diligentiam & obtulisti, &
præstitisti, ueterem tuam in me, meosq; humanitatem le
bens agnosco. Et facis tu quidem non meis meritis, quæ
hactenus in te nulla extiterunt, sed tua uirtute dignum,
qui nullis à me prouocatus officijs, tam prompto in me
sis animo, ut beneficium accepisse uidearis, quum præ
stiteris. Quare quum tuo officio plurimum adiumenti
meis rebus attulisti, tum isto animo ita delector, ut dictis
sit incredibile. Vere negant referre quantum beneficiū,
sed q̄ amico animo præstiteris. Ex eius modo potius, q̄
rei, officium est metiendum. Meum erit, quod referre ne
queo, perpetuo meminisse. Nam quid ego tibi multis uer
bis gratiā agam? An hoc passurus es, qui ne moneri quē
dem te passus es? Utinam eam mihi facultatem aliquan
do concedant superi, ut possim hunc animum tui arden
tissimum, re potius, quā uerbis declarare. Interim si
quid erit, in quo mea uicissim opera utendum putabis, ca
ue rogaueris, sed ut tuo mancipio præcipito: inuenies
ad quiduis & promptum, & alacrem. Vale.

ALIVD EXEMPLVM.

Accepi munus tuum, re quidem magnificentum, sed te au
tore longe mihi tum preciosissimum, tū iucundissimum.
Recte enim à Nasone tuo scriptum est: Sic acceptissima
semper Munera sunt, autor quæ preciosa facit. Quo
qui

Exemplū
gratiarū
actionis.

quidē qđ me tibi deuinctū esse fatear, quum sim iā olim deuinctissimus? Totus in are tuo sum & arctioribus uinculis me tibi astringere non potes. Quod referam, uel isto munere, uel potius tuo isto in me animo, qui mihi minere ipso longe est suauior, dignum, nihil habeo nisi me ipsum; quem si alicuius esse precij putas, totum peculio tuo adscribito. Crede mihi, nihil habes in omni genere possessionum tuarum, quo tu tam proprie possis & uti, & abuti, quā Nicolao tuo. Vale.

ALIVD EXEMPLVM.

Multa sunt tua erga me officia: at nullū omnium mihi fuit aut oportunius, aut iucundius, quā quod fratre meum in causa difficillima tuo patrocinio iuueris. Quod ut est mihi propemodum me ipso charior, ita quicquid in illum contulisti, id mihi gratius etiam uideri debet, quā si in me ipsum esset collatum. Sed ne diligentius tibi gratias agam, nostra familiaritas flagitare uidetur. Neque enim tu noni quicquā fecisti, & ego re quā uerbis beneficium rependere malim. Vale.

AGENDI GRATIAS SYLVA.

Cic. epist.
fam.

Multum enim interest, utrum laus minuatur, an salus deseratur: me me & tamen ne nimis poeniteret, tua uirtute perfectum est. Curasti enim ut plus ad ditum ad memoriam nominis nostri, quā ademptum de fortuna uideretur.

Amoris quidem tui quoquod me uerti, uestigia uel proximē

et me de Tigellio. Senti enim ex literis tuis, ualde te laborasse. Amo igitur uoluntatem. Immortales ago tibi gratias, agamq; dum uiuam: nam relaturum me affirmare non possum. Tantis enim tuis officijs non uideor mihi respondere posse, nisi forte, ut tu grauissime, disertissimeq; scripsisti, ita censurus es, ut me referre gratiam putes, cum memoria tenebo. Facere non possum, quin in singulas res, meritaq; tua, tibi gratias agam. Sed me hercle facio cum pudore. Neq; enim tanta necessitudo, quam tu mihi tecum esse uoluisti, desiderare uidetur gratiarum actionem. Neque ego lubenter pro maximis tuis beneficijs tam uili munere defungor orationis, & malo presens obseruantia, indulgentia, assiduitate memorem me tibi probare. Quod si mihi uita contigerit, omnes gratas amicitias, atq; etiam pias propinquitates in tua obseruantia, indulgentia, assiduitate uincam. Tantum me tibi debere existimo, quantum persolvere difficile est.

Iam non ago tibi gratias. Cui enim re uix referre possum, huic uerbis non patitur res satisfieri.

Te tamen, mi Brute, sic amo, ut debeo, quod istuc quicquid esset nugarum, me scire uoluisti. Signum enim magnum amoris dedisti.

Lib. XIII. epist. Et si libenter petere à te. Gratæ mihi tuæ literæ sunt, quibus accurate perscripsisti omnia, quæ ad me pertinere arbitratus es.

Noli expectare dum tibi gratias agam. Iam pridem

Cicero ad
Atticum.
hoc

hoc ex nostra necessitudine, quæ ad summam beneuolentiam peruenit, sublatum esse debet.

Studium tuum, curaque de salute mea, nulla me noua uoluptate affecit. Non solum enim usitatum, sed etiam quotidianum est aliquid, audire de te, quod pro nostra dignitate fideliter atque honorifice dixeris, aut feceris.

Neque enim mihi in omni uita res tam erit ulla propo- sita, quam ut quotidie uehementius te de me optime me- ritum esse later.

Plinius.

Certatim ergo tibi gratias agimus. Ego quod illam mihi, illa, quod me sibi dederis, quasi inuicem elegeris.

Lib. V. epist. Accepi pulcherrimos. Tota.

Cum plurima officia tua mihi grata et iucunda sunt, tum uel maxime quod me celandum non putasti, fuisse apud te de uersiculis meis multum copiosumque sermonem, tumque diuersitate iudiciorum longius processisse.

Amari curam et sollicitudinem tuam, quod cum au- disse me etate Tuscos meos petiturum, ne facerem sus- sisti, dum putas insalubres.

Bene fecisti, quod libertum aliquando tibi charum reducentibus epistolis meis, in domum, et in animum re- cepisti. Iuuabit hoc te. Me certe iuuat: primum quod te tale uideo, ut in ira regi possis: deinde quod tantum mihi tribuis, ut uel auctoritati mee pareas, uel precibus indul- geas. Igitur et laudo et gratias ago, simul in posterum moneo, ut te erroribus tuorum, et si non fuerit quis deo prece

preceatur, placabilem prestes.

Ad agendas gratias pro liberalitate, qua aliquis usus est in tenuem, et a quo non speretur mutua liberalitas, faciet epist. Plinij lib. 9. cuius initium: Laudes mihi.

Lib. I. epist. Tu uero Hermolac.

Libro XI. epist. Ain' uero. Eodem epistol. Ago tibi gratias.

Politian.

M E A.

Quid tibi, quid inquam pollicear? num me ipsum quantum sum dedam? At exiguum est ijs me dedere, qui nisi fuissent, ipse non essem.

Pergratum mihi est, quod crebro certior per te fio de rebus quæ isthic geruntur, et tuam erga me beneuo- lentiam facile perspicio.

Ceteris omnibus uincime patiar, certe beneuolen- tia mutua non cedam. Nam ut recte dixit Plinius: Vincere in amore turpissimum est.

Quod audio te isthic pro mea dignitate fortiter dis- gladiari, nihil quidem adfertur noui, sed tamen hoc aus- dio libentius, quo sepius.

Quod referre gratiam, ita ut uolebam, non possunt, fortunæ debes imputare.

Hoc quod mihi reliquum est, te amabo, te colam, te uenerabor.

Mea enim mihi fortuna eripere potuit, me ipsum non potuit. Mea enim, non me ipsum mihi fortuna ademit.

Quid

Quid ego te horter, ut tui similis esse pergas, quum indies te ipsum ultro benignitate superes? quid tibi gratias agam, id quod ne utiquam expectas?

Quod non modo non negabo, sed etiam semper et meminero, et predicabo libenter.

Non est alius quisquam, cuius officijs me tam esse deuinctum, non solum fatear, uerum etiam gaudeam.

AD GRATIARVM ACTIONEM RESPONSO.

Cic. epist. fam.

Quod autem grata tibi mea erga te studia scribis esse, facis tu quidem abundantia quadam amoris, ut etiam grata sint ea, quae praetermitti sine nefario scelere non possunt.

Officium meum erga Rhodonem, caeteraque mea studia, quae tibi ac tuis praestiti, tibi homini gratissimo, grata esse uehementer gaudeo: mihique scito indies maiori cura esse dignitatem tuam, quae quidem a te ipso integritate, et clementia tua sic amplificata est, ut nihil addi posse uideatur.

Quanquam gratiarum actionem a te non desiderabam, cum te re ipsa, atque animo scirem esse gratissimum, tamen (fatendum est enim) fuit mihi periucunda. Sic enim uidi, quasi ea quae oculis cernuntur, me a te amari. Dices, quid antea? Semper quidem, sed nunquam illustrius.

EX PLINIO.

Gratiarum actio pro libera admonitione.

Epist.

Epistolarum quas mihi, ut ais, aperto pectore scripsisti, obliuisci me iubes: at ego uullarum libentius memini. Ex illis enim uel praecipue sentio, quantopere me diligas, cum sic egeris mecum, ut solebas cum tuo filio. Nec dissimulo hoc mihi iucundiores eas fuisse, quod habebam bonam causam, quum summo studio curassem, quod tu curari uolebas. Proinde etiam atque etiam te rogo, ut mihi semper eadem simplicitate, quoties cessare uideor, nunquam enim cessabo, conuicium facias. Quod et ego intelligam a summo amore proficisci, et tu non meruisse me gaudeas.

LAMENTATORIA EPISTOLA.

Exemplum lamentationis.

Inter commoditates, quas multas adfert amicitia commemoratur et illud, quod si quid dolet, licet in amici sinum effundere: quae res solet bonam aegritudinis partem adimere. Genus hoc affine est consolatorio: sed in hoc nihil opus est arte, quum unumquemlibet dolor soleat reddere disertum.

Non possum tibi, quales uterque uolumus, epistolas mittere, quum mihi nihil rerum omnium ex sententia procedat. Sed quid ego mi Laurenti, te meis querelis exanimis nisi quod iuuat apud familiarissimum amiculum graues animi mei curas deponere. Credo omnes et superos, et inferos in meam perniciem coniuurasse: ita ubi hoc malum uix effugi, succedit aliud multo acerbius. In morbum iam iterum atque iterum incidi, decibus.

Bb di,

di, recidi. Multo uix sumptu recreatus, en senex ille Sogdianus, pestis omnium quas unquam irati dii mortalibus immiserere, longe deterrima, se mihi erudiendum dedit. Quis ibi miseriarum non uidit? Quantum luctus, quantum lacrymarum summis meis laboribus mihi consciuit? Id momentum iam biennium me exercet. Fugio, quando uinci non potest. Iam deorum aliquem mihi propitium factum arbitrabar, quod Antonium, hominem candidissimum essem nactus, cuius humanitas illius feritatem leniebat. Inuidit mihi rursum, nescio quod numen, iucundissimi sodalis comitum, distrahitur inuitus ab inuito. Inde solus, et destitutus, dum omnia tento, nihil non experior. Deum immortalem, in quos fluctus, in quae monstra incidit? His tantis tantis perpetuis malis, uel Hercules ipse, aut si quid Hercule fortius, uinci poterat. Obdurui tamen, sic mecum cogitans, aduersam fortunam, et si infesta esset, aliquando malis meis satiatam, equiorem futuram. Nemini perpetuo acerbam aut fuisse unquam, aut esse posse. Et ecce de integro morbo capitali corripior miser: qui quod erat diuturnus, et corpus et loculos penitus exhausti. Nec erat cui meus doleret dolor: quos iuuaret, permulsi. Sogdianum autem illum, praeter ceteros, delectabat malum meum, cui molestissimum ut esset, eram meritus. Ne tum quidem animum deieci, non quod sperarem quicquam, sed ne deterrimo illi seni uoluptatem augerem. Seruatus sum, sed superis, opinor, iratis, si miseris ser-

uendis seruatum esse uoluerunt. Quid enim postea uel maximis, uel minimis in rebus a me tentatum est, quid tam dextro consilio institutum, quod non infelicissime eueniret? O me omnium qui sunt, quique fuerunt, infortunatissimum. Ego ne unus ex uniuerso hominum numero, praeposterus ille Polycrates extiti, cui omnia aduersarentur, cui nihil unquam obtigerit optatum? Hic tu me, scio, ueris, ut aiunt, bonis commemorandis, nimirum literis, et ingenio consolari incipies. Tolle mihi inanes istas consolationes, quae egritudinem meam exasperant etiam, tantum abest ut leniant. Odi iam ego mecum hoc ingenium: odi literas, quibus si carerem, minus miser essem, minus sentirem, minus angerer. Sed querelarum plus satis. Tu cura ut recte ualeas, quando nos dii noluerunt.

LAMENTATORIAE SYLVA.

libro 5. epistola: Omnis amor tuus.

L Si liber exisset, quando non tam interest, quo animo scribatur, quam quo accipiatur, ne ea res inepte mihi noceret, cum praesertim adhuc stili penas dem: quae quidem in re, singulari sum fato. Nam cum medum scripturae litura tollatur, stultitia fama multetur, meus error exilio corrigitur, cuius summa criminis est, quod armatus aduersario male dixi. Remp. lugebam quae non solum suis erga me, sed etiam meis erga se beneficij erat mihi charior: et hoc tempore, quanquam me non

Cic. epist. fam.

ratio solum consolatur, quæ plurimum debet ualere, sed etiam dies, quæ stultis quoque mederi solet, tamen doleo ita communem rem esse dilapsam, ut ne spes quidem melius aliquando fore relinquatur.

Lib. IX. epistol. Vel meo ipsius interitu.

Lib. XIII. Ad Terentiam pleræque.

Cicero ad
Atticum.

Quantum dolorem acceperim, et quanto fructu sum priuatus. et forensi et domestico, Lucij fratris nostri morte, in primis pro nostra consuetudine tu existimare potes. Nam mihi omnia quæ iucunda ex humanitate alterius, et moribus, homini accidere possunt, ex illo accidebant. Quare non dubito, quin tibi quoque id molestum sit, cum et meo dolore moueare, et ipse omni uirtute, officioque ornatisimum, tuique et sua sponte, et meo sermone amantem affinem, amicumque amiseris.

Quod me ad uitam uocas, unum efficis, ut à me manus absteineam. Alterum non potes, ut me non nostri consilij utique poeniteat. Quid enim est, quod me retineat, præsertim si ea spes non est, quæ nos proficiscētes prosequatur?

Premor cum luctu, tum desiderio omnium rerum, quæ mihi me chariores semper fuerant. Cura ut ualeas.

Velim pro tuo in me amore, hanc inanem meam diligentiã miserabilem potius, quam ineptam putes.

Ita sunt res nostræ, ut in secundis, fluxæ: ut in aduersis, bonæ. In re familiari ualde sumus, ut scis, perturbati.

Ami

Amisimus mi Pomponi, non omnem modo succum, ac sanguinem, sed etiam colorem, et speciem pristinam ciuitatis.

Ego uero, quem fugiam, habeo: quem sequar, non habeo.

Solicitem esse te, cum de tuis communibusque fortunis, tum maxime de me, ac dolore meo sentio: qui quidem dolor meus, non modo non minuitur, cum socium sibi adiungit dolorem tuum, sed etiã augetur omnino. Pro tua prudentia sentis, qua consolatione leuari maxime possim. Probas enim meum consilium, negasque: mihi quicquam tali tempore potius fugiendum fuisse.

Qui sit omnium rerum status noster uides. Nihil est mali, quod non et sustineam, et expectem. Quarum rerum eo grauior est dolor, quo culpa maior.

Omnia tamen sunt feliciora, quam peccati dolor, qui et maximus est, et æternus. Cuius peccati, si socios esse sem habiturus ego, quos putauit, tamen esset ea consolatio tenuis. Sed habet aliorum omnium ratio exitum, mea nullum.

Quamobrem, quoniam neque consilij tui, neque consolationis cuiusquam spes ulla mihi ostenditur, non querã hæc à te posthac: tantum uelim, ne pristinum hoc officium intermittas. Scribas ad me quicquid ueniet tibi in mentem, cum habebis cui des, et dum erit ad quem des quod longum non erit.

Cicero.

390 ERAS. DE RATIONE

Quid restat nisi ut miser fiam?

Orem perditam, o facinus indignum, o me infelicem, quid hoc statu uel desperatius, uel foedius? O me afflictū.

De prædio per calumniam erepto, grauitè angere, nisi iam animus diuturna desperatione ad nouum dolorem obduruisset.

Ita animus multis malis obstupuit, ut sensu etiam molestiæ carere cœperit, quod ipsum est omnibus miseris miserius.

Quid queris? nihil me infortunatius. Nos tamen in his etiam miseris, erecto animo, & minime perturbato sumus, honestumq; & dignitatem nostram magna cura tuemur.

Plura scribere non possum, ita sum animo percusso, & deiecto.

Non faciam ut enumerem miseras omnes, in quas incidi propter summam iniuriam, & scelus, non tam inimicorum meorum, quam inuidorum, ne & meum mœrorem exagitem, & te in eundem luctum uocem.

Ego & sepius ad te, & plura scriberem, nisi mihi dolor meus, cum omnes partes mentis, tū maxime huius generis facultatem ademisset.

Itaq; quū meus me mœror quotidianus lacerat & cōficat, tū uero hæc addita cura, uix mihi uitæ reliq; facit.

Nec tam miserum quicquam est, quod non in fortunam nostram cadere uideatur. Quare quando me affli-

ctum

CONSCRIBEN. EPIST. 391

Etum & confectum luctu audies, existimato me stulticie meæ poenam ferre grauius, quam euerti, quod ei crederim, quem esse nefarium non putaram.

Nos non inimici, sed inuidi perdidit. Nam quod me tam sepe & uehementer obiurgas, & animo infirmo esse dicis, quæso ecquod tantum malum est, quod in mea calamitate nō sit? Ecquis unquam ex tam amplo statu, tam bona causa, tantis facultatibus, ingenij, consilij, gratiæ, tantis præsidij honorum omnium cōcidit? Possum obliuisci qui fuerim, non sentire qui sim? Quo caeream honore, qua gloria, quibus liberis, quibus fortunis, quo fratre? Quem ego ut nouum genus calamitatis attendas, quum pluris facerem, quam me ipsum semper fecissem, uitam ne uiderem, ne aut illius luctum, squaloremq; aspicerem: aut ne me, quem ille florentissimum reliquerat, perditum illi, afflictumq; offerrem. Mitto cetera intolerabilia, etenim fletu impediōr.

Dies autem non modo non leuat luctum hunc, sed etiam auget. Nā ceteri dolores mitigantur uetustate, hic non potest, & sensu præsentis miseriæ, & recordatione præteritæ uitæ, non continuo augeri. Desidero enim nō mea solum, neq; meos, sed me ipsum. Quid enim sum? Sed non faciam, ut aut tuum animum angā querelis, aut meis uulneribus sepius manus adferam.

Magis opto quam spero, ut ægroto dum anima est, spes esse dicitur.

Lamentatio grauis
sima.

Non mediis fidius præ lachrymis possum reliqua nec cogitare nec scribere.

Aut quis me non solum infelicioꝝ, sed iam etiam turpior?

Plinius.

Lamētationis exemplum erit tota illa epistola lib. 1. Iacturam grauiſſimam. Rurſus lib. 3. epist. tota. Modo nunciatus eſt. Rurſus: Audio Valerium Martialem.

Lib. 5. epist. Tristiſſimus: ac tibi. tota.

Lib. 8. epist. Omnia mihi studia.

Mihi autem uidetur acerba ſemper, & immatura mors eorum, qui immortale aliquid parant. Nam qui uoluptatibus de diti, quaſi in diē uiuunt, uiuēdi cauſas quotidie finiunt: qui uero poſteros cogitant, & memoriā ſui operibus extendunt: hiſ nulla mors nō repentina eſt, ut quæ ſemper inchoatum aliquid abrumpat.

Triste illud quod Iulius Valens grauius iacet: quam quam ne hoc quidem triste, ſi illius utilitatibus æſtimeatur, cuius intereſt quā maturiſſime inexplicabili morbo liberari. Illud planē non triste ſolum, uerum etiam letuofum, quod Iul. Auitus deceſſit, dū ex quaſtura redit: deceſſit autē in nauis, procul à fratre amantiſſimo, procul à matre, à ſororibus. Nihil iſta ad mortuū pertinent, ſed pertinuerunt cū moreretur. Pertinet ad hos, qui ſuperſunt. Iam quidem in flore primo tātē indolis iuuenis extinctus eſt, ſumma conſecuturus, ſi uirtutes eiſ maturo fuiſſent. Quo ille ſtudiorum amore flagrabat: quantum legit,

legit, quantum etiam ſcripſit, quæ nunc omnia cum ipſo ſine fructu poſteritatis abierunt? Sed quid ego indulgeo dolori, cui ſi frenos remittas, nulla materia nō maxima eſt? Finem epistolæ faciam, ut facere poſſim etiam lachrymis, quas epistola expreſſit.

Eſt enim quædam etiam dolendi uoluptas, præſertim ſi in amici ſinum deſleas, apud quem lachrymis tuis uel laus ſit parata, uel uenia.

Libro 8. Epist. Et gaudium mihi.

LAMENTATORIA MEA.

SI in malum hoc fortunæ iniquitate inci diſſem, horreſtior eſſet plaga: nunc noſtra culpa uidemur accerſiſſe, quod commode uitari poterat.

Res meæ in eum locum deductæ ſunt, ut ſi uelis officioſus eſſe, epitaphium pares tuo Lucilio.

DE GRATVLATORIA

epistola.

Quemadmodum in rebus afflictis, amici dolorem conſolatione mitigamus, ita ſi quid accidit lætæ rei, uoluptatem amici gratulatione conduplicamus. Hiſ modis omnibus exaggerabimus animi noſtri uoluptatem, quam ex amici ſucceſſu cepimus, cuius oīa uel commoda, uel incommoda pro noſtris ducamus: imō cuius rebus pro incredibili quadam erga illum beneuolentia, magis etiam commoueamur, q̄ noſtris ipſorum.

Deinde dignitatem, aut ſi quid aliud obtigit, uarijs rationibus

tionibus attollemus: siue qđ per se sit eximia: siue quod
 à multis frustra ambita: siue quod ultero non ambiēti deo-
 lata sit: siue quod honorū iudicio contigerit, nō caco fa-
 uore fortunæ: siue quod eiusmodi principis fauore, qui
 non solet nisi spectatos magnis honoribus ornare: siue
 quod totum hoc, quicquid est boni, nulli ferat acceptū,
 nisi suæ ipsius industriæ, ut hinc nihil laudis sibi uindis-
 care possit fortuna: siue quod præter spem obtigit, nam
 hæc solent esse gratiora. Mox ubi rem satis auxerimus,
 ostendemus: tametsi amplissimum quod obtigit, tamen
 inferius esse meritis illius. Hunc tantum esse gradum ad
 maiora, si modo fortuna uelit hominis uirtutibus respō-
 dere. Postremo loco bene ominabimur, beneq; preca-
 bimur, ut quod obtigit, bonis aurbus sit ipsi, amicis, ac
 Reipublicæ perpetuo faustum, ac felix. Est & obliqua
 gratulandi ratio, quando negamus nos amico gratula-
 ri honorem qui contigit, sed ipsi honori talem uirum,
 qui tum demum uidebitur, splendidus, ac magnificus,
 postea quàm ei delatus est, qui suis uirtutibus & orna-
 mentis sit dignitati, quam suscepit, multum dignitatis
 allaturus. Quemadmodum enim magistratum obscurat,
 qui gerit indignus, ita illustrat uir omni decorum gene-
 re clarus & illustris. Aut negabimus nos illi gratulatio-
 ros dignitatis accessionem, quam ille nec ambit, nec mi-
 ratur: utpote uir prudens, qui intelligat quanto cū onco-
 re honor ille sit coniunctus: præterea modestus, qui nihil
 minus

minus affectet, quàm populares glorias: sed tamen gau-
 dere, quod illi seges ac materia data sit exercendæ uir-
 tutis suæ, ut qui antehac semper uoluerit prodesse quàm
 plurimis, nunc etiam possit ob autoritatis accessionem.
 Licebit utranq; rationem adhibere, per occupationem
 cum prius narrabimus, quid alij essent illi gratulaturi:
 nos nō eadem gratulari, sed ea potius, quæ iam diximus
 in obliqua gratulatione dici solere. Frequenter hic inci-
 dit genus encomiasticū, ueluti in his, quæ modo recen-
 suimus: aliquando non incidit, ueluti cum amico gratula-
 mur, qui incolumis domum redijt ex itinere longinquo,
 cū amico gratulamur filiū natum, nisi forte dicemus hoc
 Reipub. interesse, ut optimi quiq; uiri, & probissima
 quæq; matronæ, q̄ maxime sint fecundæ, quod ex bonis
 ferè nascatur boni. Porro felicitatē ciuitatis nō hinc pē-
 dere, si q̄ plurimos habeat ciues, sed si quàm optimos.

EXEMPLVM.

Incredibilem animo cepi læticiam, quum te summo
 principum, collegijq; consensu, miro populi applausu
 præselem creatum esse intelligo. Gaudeo aliquando cum
 honorem tibi ultero delatū esse, quo tu te semper dignis-
 simum præstitisti: Nec tibi tantum gratulor, qui honore
 isto (quanquam tuis moribus, tuæ cruditioni debito) nō
 multū delectaris, sed multo magis patriæ gratulor, quæ
 talem sit pontificē habitura, qualem antehac habuit nun-
 quam. Gratulor tuis omnibus, quos cum semper morum
 inno-

innocentia decoraris, nunc etiam honoris claritate, & muneris autoritate illustrabis. Gratulor mihi ipsi, te amplissimis honoribus esse auctū, cuius omnes fortunas semper meas esse duxi. Sacerdotio quidem isto, in uniuersa Etruria neque honestius aliud, neque magis opimum, neque tuis rebus comodiū contingere poterat. Tu tibi quae es modesta, onus, haud honorem obiectum dices. At ego sic existimo, superos & patriae per te consultum esse uoluisse, & tibi uirtutis materiam illustrandae paratam. Quae res precor ut primū tibi, deinde gregi tuo, denique & nobis omnibus uertat bene. Me totū quantus quantus sum, ad tuum obsequium offero. Vale.

GRATVLATORIAE SYLVA.

Cic. epist. famil.

Libro 2. Epist. Sera gratulatio. Eodē, epistola: Prius tibi ut de.

Libro 3. Epist. Quasi diuinarem. Tota.

Qua in re gratulor tibi ita uehementer, ut te quoque mihi gratulari, quā gratias agere malim: alterum non omnino desidero, alterum uero facere poteris.

Gratulor tibi mi Balbe, uereque gratulor. Nec sum tam stultus, ut te usura falsi gaudij frui uelim: deinde frangi repente, atque ita cadere, ut nulla res te ad aequitatem ammi postea possit extollere.

Sapienter haec reliquisti, si consilio: feliciter, si casu.

Gratulor tibi affinitatem uiri, medijsfidius optimi.

Libro

Libro 15. epistola. Te & pietatis in nos. Et plurimae sequentes.

(prospera.

De Cicerone quae scribis, iucūda mihi sunt, uelim sint Cicero ad Atticum.

Et si contētus eram, mi Dolabella, tua gloria, satisque ex ea magnam letitiam, uoluptatemque capiebam, tamen non possum non confiteri, cumulari me maximo gaudio, quod uulgo hominum opinio socium me adscribat tuis laudibus.

Sum enim audior, etiam quā satis est gloriae, & tamen non alienum est à dignitate tua, quod ipsi Agamemnoni regi regū fuit honestum, aliquē in consilijs capiendis Nestorē habere: mihi uero gloriosum, te iuuenē COS. florere laudibus, quasi alumnū disciplinae meae.

Libro 4. epist. Magnam cepi uoluptatem.

Libro 5. epist. Concesseram in municipium. tota.

Eodem, epist. Bene est mihi.

Libro 9. epist. Magna me solitudine. tota.

Libro 1. Explicare non possum.

GRATVLATIO MEA.

Lucium tibi generum obtigisse, maiore in modum gaudeo: speroque & opto, istam coniunctionem tibi & uoluptati, & ornamento fore.

Neque nobis praesul optator, neque tibi munus magis optandum potuit obtingere.

Nuncius neque optator, neque iucūdius adferri potuit, quā qui noster est de noua dignitate tua allatus.

EX

Ex tuis literis, quibus te consule declaratum significas, tantum cepi uoluptatis, quantum te semper amauit. O factum bene, rem uoluptaria nuncias, pulchre nuncias, pra gaudio uix me capio.

Voluptatem incredibilem mihi tuis literis nuncias. Literae tuae suauissimae, quibus te nouis honoribus ornatum nuncias, tanta me letitia impleuerunt, ut prorsus dubitem, cui potissimum gratulari debeam: tibine, cui tanta dignitas nec petenti, nec cogitanti contigerit: an patriae, quae talem sit praesule habitura: an principi, qui talem conciliarium: an mihi potius, qui tuis fortunis perinde ac meis delector.

Scio te istiusmodi ornamenta nec desiderasse, nec delectari, & ita prorsus existimare, onus, non honorem tibi iniectum. At tanto es isto honore dignior, quo delectaris minus, eoq; magis uirtuti tuae gratulor. (deo.)

Natum tibi bellum puerum, uxore salua uehementer gaudio natiōe patriae sis redditus incolumis, tuo nomine ex animo gaudeo.

Rem tibi ex sententia tua euenisse, incredibile dictum quantum later.

Caue putes te ipsum ex ista tua fortuna, plus cepisse uoluptatis, quam ego ex tuis literis ceperim, quae me de noua dignitate tua certiores fecerunt.

Quod nouis honoribus sis auctus.

Quod

Quod magistratum assecutus. *maiozem in modo*
Quod legatio tam splendida delata, *dum gaudeo.*
Quod doctoris titulo ornatus.

Familiam tibi feliciter domi crescere,
Hereditatem amplissimam obuuisse uolupte est: te tam certis, tam charis amicis orbatum non nihil doleo.

Ego abfuisse te tam diu a nobis & doleo, quod carum fructu iucundissime consuetudinis tuae: & letor, quod absens omnia cum maxima dignitate es assecutus, quodq; in oibus tuis rebus meis optatis fortuna respondet.

Gratulor, quod qui semper episcopus fuisti, nunc etiam uideberis.

RESPONSIO AD GRATULATIONEM.

Gratulatio tua & si mihi probatissima, quod ab optimo sit animo, tamen hoc mihi multo iucundius est, & gratius, quod in summa paucitate amicorum, propinquorum, ac necessariorum, qui uere meae saluti fauerent, te cupidissimum mei, singularemq; mihi beneuolentiam praestitisse cognoui.

RESPONSIO MEA.

O diem letum, non tibi solum, sed tuis etiam omnibus candidissimo notandum calculo.
si quid esset in rebus meis unione uel candidius, uel preciosius, hac nota signare cum die, quo mihi nunciatum est, te nobis e periculossimo bello redisse, non solum incolumem,

lumen, uerum etiā uictorem, & quidē summa cum laude.
 O Diem terq; quaterq; latum, nec unico margarito
 mihi signandum.

Precor superos, ut hoc gaudium, quod nobis omni-
 bus largiti sunt, perpetuum esse uelint.

Si casu te contulisti in aulam, gratulor fortuna tua:
 sui iudicio, magis etiam gratulor tuae sapientiae.

DE IOCOSA EPISTOLA.

IN unoquoque epistolarum genere, quoties res patitur,
 iocum admiscere debemus. Quo in genere & Ci-
 ceronem plurimum ualuisse, & Ioannem Campanum sepe
 re immodicū, ac solutum esse uidemus, sepe proximum
 scurrilitati. Argutius iocatur Ausonius. Cuiusmodi ue-
 ro debeat esse iocus, Cicero in libris de Oratore, &
 Quintilianus capite de risu monstrauit. Exempla sup-
 peditabit Macrobius, & Athenaeus. Primum illud curan-
 dum, ut tempestiuus sit iocus, ut liberalis, ut decori me-
 minerit. Qui si apte adhibebitur, plus sepe numero ha-
 bet momenti, q̄ oratio quālibet seria, sed cauendū erit,
 ne quando nobis eueniat, quod asino Aesopico catelli lu-
 sus infeliciter emulato.

IOCOSAE SYLVA.

Libro 7. epist. In omnibus meis.

Nā de Cornelio nihil audeo dicere cuius tu pro-
 riculo stultus es, quando te ab eo sapere didicisse profic-
 ris.

*ris, quin tu urges istam occasionem, & facultatem, qua
 melior nunquam reperietur.*

Libro 7. epist. Legi tuas literas.

Eodem epist. Nisi ante Roma. proxima: Mirabar
 quid esset. Ac cetera pleraeq; ad Trebatium.

Lib. 9. epist. Num tu homo ridiculus es? Et aliquot
 sequentes ad eundem. Eodem, Epist. Accubueram.

Tui desiderium, spe tuorum cōmodorum consolor.

Nos planē diuites sumus, sed ne erres, Stoico more,
 qui omnes diuites putāt, qui cælo & terra frui possunt.

Lib. 1. epist. Ne tu homo es. Item proxima Pici.

Lib. 5. epist. Ita respōdebo. Itē epist. Si tu edentulus.

Lib. 7. Breues aliquot epistole sunt, partim iocose,
 partim argutæ. Quin & Ausonius multus est in iocan-
 do, nec enim Guilhelmus Budæus, Gallus & hic.

Politian^o.

CONCILIATORIA.

EST genus epistolarum non dissimile commendato-
 rio, quod nobis uisum est appellare conciliatoriū,
 Nam ut commendatione conciliamus alijs fauorē, ac be-
 neuolentiam apud amicos, ita cum studemus nobis concili-
 are uiros, quibuscū antehac nulla intercessit noticia
 aut amicitia, quodammodo nosmetipsos cōmendamus. Hoc
 argumentum frequēs est inter eruditos, dum aliquoties
 totis regionibus disiuncti, tamē mutuis epistolis sese pro-
 uocant ad sodalitatē literariam, ac fœdera Musarum.

Et nescio quomodo uix unquā abest hic lenocinium a
 sentationis, à quo tamē nec sanctimonia probatos uiros
 uidemus abhorruisse. Illud erit obseruandum, ut ita lau-
 demus cum cuius ambimus amicitiam, ne uel adulari, uel
 fingere, uel insidiari, uel nostrum negocium agere uidea-
 mur. Rursus ita laudemus nos ipsos, ut ne nobis ob arro-
 gantiam pro beneuolentia conciliemus odium. Dicemus
 similitudinem esse conciliatricē amicitiae. Nos illius exi-
 mīis dotibus ad amandum inflāmatos, quas partim cele-
 bri fama, partim ex prædicatione laudatissimorum ho-
 minum, partim ex ipsius libris cognouerimus. Nos tã-
 etsi multū absumus ab illius uirtutibus, tamen semper huc
 annixos, ut quod in illo suspicimus assequeremur, et alio-
 rum iudicio aliquo usq; progressos esse. Suspicionē a-
 sentationis subinde deprecabimur. Obtestabimur illius
 modestiam, ut amoris nostro ignoscat, cui temperare nō
 possumus: etiam non ignari, quantopere uir omni laude
 superior, prædicatione suarum uirtutum offendatur. In
 nobis rem attenuabimus, animū, studium, amorem optio-
 narum rerum exaggerabimus. Orabimus, ut nos in suo
 rum numerum ascribat. Pollicebimur, nos tametsi nos
 uos amicos, nulli ueterū cessuros, studio certe, ac fide,
 quantumuis reliquis in rebus impares. Nos ipsos, opera
 nostras, et quicquid opera præstari poterit, totum illi
 deferemus, amicos etiam communes pollicebimur. Poter-
 rat hoc genus amatorio subijci, quo quidē loco nonnulli
 attingit

attigimus. Nonnunquam et alios inuicem conciliamus,
 ac tum quidem hoc intererit inter commendationē, et
 conciliationem, quod qui commendat, petit nonnihil: qui
 conciliat, nihil petit officij, sed tantū conglutinat amici-
 tiam. Ad hoc genus pertinet laudatio certæ personæ.
 Syluam modo subijciemus, nam et in descriptione non
 nihil hac de re meminimus.

LAUDATORIAE SYLVA.

Mibi quidē humanitas tua, uel summa potius sa-
 pientia, non iucunda solum, sed etiam admiranda
 bilis uisa est. Virum enim excellentem, et tibi tua præ-
 stanti in eum liberalitate deuinctum, nonnihil suspicans
 tem, propter aliquorum opinionē cupiditatis suæ, te ab-
 se abalienatum illa epistola retinuiſti.

Sed nimirum, quæ sunt in manu hominū, et mihi, et Plinius.
 multis contigerunt. Illud uero, ut adipisci arduū, sic etiā
 sperare nimium est, quod dari non nisi à dijs potest.

Ego uero Rufum nostrum laudo, non quia tu ut ita
 facerem petisti, sed quia est ille dignissimus. Legi enim
 librum omnibus numeris absolutū, cui multum apud me
 gratiæ amor ipsius adiecit: iudicauī tamen. Neq; enim
 soli iudicant, qui maligne legunt.

Lib. 1. epist. cuius initium. Si quando urbs nostra.
 Laus hominis.

Eodem, epist. Amabam Pompeium.

Libro 2. epist. Post aliquot annos.

Eodem, epist. Magna Isæum fama.

Libro 3. epist. Nescio an ullum iucundius.

Eodem lib. epist. Annotasse uideor. Laus poëtæ.

Libro 6. epist. Sum ex his.

Libro 9. epist. Vnice probo.

Lib. 1. epist. Mirum est. Laus uitæ rusticane.

Lib. 2. epist. Assen para. Vituperatio personæ.

Libro 1. epist. Tanti mihi sunt.

Libro 3. epist. Et si magnum te.

Eodem: O decus Italiæ. Laus puellæ.

Lib. 4. epist. Scribis Marianū. Laus concionatoris.

Lib. 12. epist. Quàm uellem. Laus pueri.

RESPONSIO AD LAUDEM.

Libro 15. epist. Letus sum laudari.

Cice. epi.
famil.
Plinius.

L Si laudatus à te, laudare te cœpero, uereor ne non tam proferre iudicium meū, quàm referre gratiam uidear. Omnia scripta tua pulcherrima existimo, maxime tamen illa, quæ de nobis. Accidit hoc una eademque de causa. Nam & tu quæ de amicis optime scribis, & ego quæ de me, ut optima lego.

Laudem pariter & gratias agam? Neutrum satis possum, & si possem timerē, ne arrogans esset ob eam laudare, ob quæ gratias agerem. Vnum illud addam, omnia mihi tanto laudabilia uisa, quanto iucundiora: tanto iucundiora, quanto laudabilia erant.

Lib.

Positian^o.

Libro 1. epist. Quod proximis literis.

Item epist. Quod ex secundis rebus.

Item epistola: Lucretium Petreio.

Lib. 2. epist. Legit epistolā. Rursum: Nō tu munus.

Eodem, epist. In epistola quadam.

Lib. 3. epist. Et si uideo. Eodē epist. En ad te reuertitur. Rursum epist. Misit ad me. Eodē, epist. Utinā quas.

Lib. 4. epist. Agnosce occupationibus.

Lib. 5. epist. In calce. Lib. 7. epi. Legit epistolam.

Eodem, epist. Honorifica mentio, item proxima.

RESPONSIO AD LAUDEM MEA.

L Audes istas quas affatim in me congeris, sic equidem interpretor, quasi non me depingere uolueris qualis sum, sed optimum exemplar præscribere, qualis esse debeam.

Hoc effecit ista tua tam magnifica laudatio, ut iam mihi minus incipiam placere, qui planè uideam, quātum absim ab ista perfectæ uirtutis imagine.

Dum istam imaginem pingeres, non à me, sed abs te ipso sumebas exemplum.

Sentio quid agas, falsis istis laudibus nostram ignouiam extimulare uoluisti.

Aut planè falleris, aut nobis blanditur tua laudatio. Sed blanditur sanè, dummodo mihi mea studia commendet. Nec enim alio consilio te blandiri scio.

CC 3 Ideo

Id est, multa mentitur poetę.
Id est, iucundis. cętilenā esse laudem.

Id eo summa tribuis, non quod ea sim assecutus, sed quod huc me summis uiribus uelis eniti.

Hoc agis laudando, ut aliquando uidear laudandus. Ipse summis ac maximis uirtutibus abūdet oportet, qui in alijs paucas ac mediocres sic amat.

Quod in laudando me plus quā immodica benignitate es usus, non ignoscerem, nisi iam olim ex Homero ea lege poetis mentiri liceret. Ait enim, *ἄλλοι δὲ καὶ πρὸς τοὺς ἀοιδούς.*

Non est mihi cornea fibra, quem admodum ait Persius: nec apud me sanē incredibile est esse uerum, quod scripsit Xenophon, *ἡδ' ἴσως ἄσμεα ἐπαινοῦ εἶναι*, utiq; si promerear. Nunc nihil aliud quā rīderi me puto.

Est hoc ferē solenne inter eruditos, ut sese mutuis laudibus quasi scabant. Nec in totum danmandas arbitror has assentatiunculas, quibus alitur beneuolentia, & excitantur studia.

OFFICIOSA.

NEC infrequens est & illud epistolarum genus, quo amicis, etiam si nihil petāt, operam nostram ultro offerimus, propterea quod sunt quos pudet rogare, cum egeant amicorū subsidio. Hos oportet ultro delato officio ad postulandam operā amici prouocare, & eā causa genus hoc officiosum uocare placuit.

OFFICIOSAE SYLVA.

880

Cic. epist. fam.

EGO omni officio, uel potius pietate erga te, ceteris satis facio oībus, mihi ipsi nunq̄ satis facio. Tanta enim magnitudo est tuorū erga me meritorū, ut quoniam tu nisi perfecta re de me non conquisisti: ego quia non idē in tua causa efficio, uitā mihi esse acerbā putē.

Nostram fidem omnes, & amorem tui absentis, praesentes tui cognoscent. Si esset in his fides, in quibus esse debebat, non laboraremus.

De ceteris rebus quicquid erit actum, scribā ad te: & ut quā rectissime agantur omnia, mea cura & opera, diligentia, gratia prouidebo.

Ego neq; de meo studio, neq; de nonnullorum animo mihi scribendum arbitror. Quid enim aut me ostentem, qui si uitam pro tua dignitate profundam, nullam partem uidear tuorum in me meritorum assecutus: aut de aliorum iniurijs querar, quod sine summo dolore facere non possum? Ego tibi in hac praesertim imbecillitate magistratuum praestare nihil possum: at ea excepta, possum confirmare, te & senatus, & populi Romani summo studio amplitudinem tuam retenturum.

De Alexandrina re, causaque regia, tantum habeo polliceri, me tibi absenti, tuisq; praesentibus cumulate satisfacturum.

A nobis agentur omnia diligenter, ut neq; si quid obtineri poterit, non contendamus, nec si quid non obtinerimus, repulsi esse uideamur.

A me nullum tempus prætermittitur, de tuis rebus
 & agendi & cogitandi, utroq; ad omnia Qu. Selicio.
 Neque enim prudentiorem quenquam ex tuis, neq; fide
 maiore esse iudico, neq; amantiorem tui.

A me omnia summa in te studia, officiaq; expecta.
 Non fallam opinionem tuam.

Tu uelim tibi ita persuadeas, nullam rem esse mini
 mam, quæ ad te pertineat, quæ mihi non charior sit, q
 meæ res omnes, idq; cum sentiã, sedulitate mihimet ipse
 satisfacere possum, re quidem ipsa, ideo mihi non satis
 facio, quod nullam partem tuorum meritorum, non mo
 do referenda, sed ne cogitanda quidem gratia, conse
 qui possum.

Cætera quæ ad te pertinebunt, cum, etiam plus con
 tenderimus, quàm possumus, minus tamen faciemus,
 quàm debemus.

Omnia uolo à me & postules, & expectes, uincam
 meis officijs cogitationes tuas.

In hoc toto genere plura faciam, quàm scribere aus
 deo. Cætera, quæ tibi à multis prompta esse certo scio,
 à me sunt paratissima. Nihil in re familiari mea est,
 quod ego malim meum esse, quàm tuum. Hac de re et de
 hoc genere toto, hoc scribo parcius, quod te id, quod ia
 pse confido, sperare malo te esse usurum tuis.

Ego quæ pertinere ad te intelligam, studiosissime
 omnia, diligentissimeq; curabo, tuorumq; tristissimo meo
 tempo

tempore meritorum erga me memoriam conscribabo.

De mea autem in te uoluntate, sic uelim iudices, me
 quibuscunq; rebus opus esse intelligam, quanquam ui
 deam, quis sim hoc tempore, & quid possim, opera tamē
 et consilio, studio quidem certe rei, famæ, salutis tuæ præ
 sto futurum.

Quam ob rem tu, quantum tuo iudicio tribuendum
 nobis esse putes, statues ipse: & ut spero, statues ex no
 stra dignitate. Ego uero tibi profiteor, atque polliceor
 eximiū & singulare meū studium, in omni genere officij
 quod ad honestatem et gloriam tuã spectet, in quo etiam
 si multi mecum contendunt, tamē cum reliquis omnibus,
 tum Crassius tuis iudicibus, omnes facile superabo.

Quam ob rem uelim ita & ipse ad me scribas de o
 mnibus, minimis, maximis, mediocribus rebus, ut ad ho
 minē amicissimum: & tuis præcipias, ut opera, consilio,
 autoritate, gratia mea sic utantur in omnibus, publicis,
 priuatis, forensibus, domesticis, tuis, amicorum, hospiti
 um, cliētum tuorum negocijs, ut quoque eius fieri possit,
 præsentia tuæ desiderium meo labore minuatur.

Tu tamen ei uelim scribas, ut nullam rem neque tam
 magnam, neq; tam paruam putet, quæ mihi aut difficilis,
 aut parum me digna uideatur. Omnia quæ in tuis rebus
 agam, & non laboriosa mihi, & honesta uidebuntur.

Tu si quid ad me forte scripseris, perficiam ne te fru
 stra scripseris arbitrere.

Quotiescunq; filium tuum uideo (uideo autem ferè quotidie) polliceor ei studium quidem meum, & operam sine ulla exceptione aut laboris, aut occupationis, aut tēporis, gratiam autem atque autoritatem cum hac exceptione, quantum ualeam, quantumq; possim.

Lib. VI. epist. Vereor ne desideres, multos habet locos consolatorios.

Singula persequi non est necesse: uni uersum studium meum & beneuolentiam ad te defero.

Tibi gratulor, mihi gaudeo, te amo, tua tueor, à te amari, & quid agas, quidq; agatur, certior fieri uolo.

De me autem sic uelim iudices, quantum ego possim, me tibi, saluti tuæ, liberisq; tuis summo cum studio præsto semper futurum.

Ego quid possim, nescio, uel potius me parum possentio, illud tamen tibi polliceor, me quæcunq; saluti, dignitatiq; tuæ conducere arbitrabor, tanto studio esse futurum, quanto semper tu & studio, & officio in meis rebus fuisti. Hanc meam uoluntatem, ad matrem tuam optimam sceminam, tuiq; amantissimam detuli. Si quid ad me scripseris, ita faciam ut te uelle intellexero. Sin tu minime scripseris, ego tamen omnia quæ tibi utilia esse arbitrabor, summo studio, diligenterq; curabo.

Interim uelim sic tibi persuadeas, mihi cum Reip. q̄ semper habui charissimam, tum amoris nostri causa, maxime curæ esse tuam dignitatem. Da operam ut ualeas.

sed

Sed ego tuis neque desum, neq; decero, qui siue ad me referunt, siue non, mea tibi tamen beneuolentia, fidesq; præstabitur.

Iniuriam enim fieri putabam, quum rogabar.

Quæ ad me de tuis rebus domesticis scribis, quæq; mihi commendas, ea tantæ mihi curæ sunt, ut me nolim admoneri.

Illud profecto cognosces, mihi te neque chariorem, neque iucundiorum esse quenquam.

Perficiam profecto, ut longi temporis usuram, qua caruimus, intermissa nostra cōsuetudine, gratia, & charitate, & officiorum meorum magnitudine sarciam.

Cicero ad Atticum. Consolatio.

Perficiam profecto, ut neque Resp. ciuis in me animam, neque tu amici desideres.

Sed hæc fors uiderit ea, quæ talibus in rebus plus q̄ ratio potest. Nos autem id uideamus, quod in nobis esse debet, ut quicquid acciderit, fortiter, & sapienter feramus & accidisse hominibus meminerimus: nosq; cum multum literæ, tum non minimum idus quoque Martiæ consolentur.

Ego quæ te uelle, quæq; ad te pertinere arbitrabor, semper sine ulla dubitatione summo studio faciam. Hoc uelim tibi penitus persuadeas.

Ego quæ te uelle, quæq; ad te pertinere arbitrabor, studiose diligenterq; curabo. Da operam ut ualeas.

Nec uero ulla res erit unquam, in qua ego non uel uideam

tæ

te periculo ea dicam, eaq; faciam, quae te uelle, quaeq; ad te pertinere arbitrabor.

Politian^o. Lib. III. Deprehenderunt me.

Plinius. Lib. X. Quanquam nec fortuna.

Non me hercle tam mea sunt, quae mea sunt, quam quae tua. Hoc tamen differunt, quod sollicitius, & intentius tui me, quam mei excipiunt. Idem fortasse eueniet tibi, si quando in nostra diuerteris, quod uelim facias. Primum, ut perinde nostris rebus, ac nos tuis, perfruaris: deinde, ut mei expergiscantur aliquando, qui me secure ac propè negligenter expectant.

Lib. VII. Calestrium Tironem familiarissimum.

Nihil est quod uerearis, ne sit hoc illi molestum, cui orbem terrarum circumire non erit longum mea causa. Proinde nimiam istam uerecundiam pone, teq; quid uelis, consule: illi tam iucundum, quod ego, quam mihi, quod tu iubes.

OFFICIOSAE MEAE.

Nihil mihi magis in uotis est, quam ut primum abs te ipso, deinde à cæteris omnibus quam grauissimum esse cognoscar: Sed eiusmodi sunt tempora, ut & tuis in me meritis, & meo in te animo, satis facere uelim magis quam possim.

Me incolumi, nullam accipies iniuriam: & si manus me uerbis Homericis tibi meum patrocinium polliceri:

Οὐτὶς ἐμεῦ ζῶντος, ἢ ἐπὶ χθονὶ δεσπομένησιν
σοὶ κοίτης παρὰ νηυσὶ βαρύνει χεῖρας ἐποίησε.

Nullus me uiuente, & terram aspiciente,
Tibi cauas apud naues graues manus inferet.

Pollio uidetur in te offensior, Hoc quanti aestimes uisbi cognoro, tum eadem opera sciero quid mihi sit elaborandum.

Cæteri solent operam polliceri in licitis & honestis, & in his quae prestare possint. Ego uero tibi omnem meam in omni re sine exceptione polliceor, quae possis tuo arbitratu uel uti, uel abuti. In his quae perfici non poterunt, tamen efficiam, ut intelligas nec studium, nec fidem usquam defuisse.

Si officiosum est, ultro polliceri opem, aut operam, multo officiosius est, ultro mittere pecuniam. Huius argumenti tametsi rari, exemplum reperies apud Plinium lib. VI. epist. Quamuis & ipse.

Sum quidem studiorum laboribus ita districtus, ut nemo magis: sed mihi nihil erat in studijs tantum cordi, quod non postpositurus sim, si tali amico praestandum erit officium.

Non omnibus dormio, ita non omnibus uacuo. Tibi nunquam non ero ociosus, si quid per me fieri uoles.

Non equum arbitror, ut literarum praetextu me excussem amico: quum hoc ipsum me doceant literae, non esse deserendum amicitiae officium, quo nihil oportet nobis esse

Iliad. & 8.
apud Plin.
nū Lib. 6.
epistol. ad
Priscum.

esse antiquius, aut religiosius.

Hoc unum tibi etiam atq; etiam persuadeas uelim, nihil existere posse tam durum, tam periculosum, quod non sine tua causa libenter etiam subiturus.

Nihil erit tam arduum, tam asperum, quod non sit incundum futurum tua causa.

Opes quas tibi pollicear, nec mihi adsunt, nec mihi desunt.

Hoc corpusculum, hunc animum tibi totum quantum est deuoueo.

Hoc tibi spondeo mi Lucilli, neq; animum, neque diligentiam mihi desuturum.

Nec animo, nec studio, nec beneuolentia, nec patientia cuiusquam pro uobis cedam.

DISPUTATORIAE GENVS.

EST epistolarum genus non infrequens inter eruditos, quo studiorum suorum inter se agunt commercia, quum aut sciscitantur de re quapiam, aut respondens sciscitanti: aut si qua de re parum conuenit disputant. Huius generis, quoniam uarium est, certa ratio reddi non potest. Tantum exempla quaedam indicabo.

DISPUTATORIAE SYLVA.

Lib. 7. epist. Illu seras heri inter.

Libro 9. epist. Amo uerecundiam.

Libro 1. epist. cuius initium est: Frequens mihi disputatio tota.

Cicero epist. fam.
Plinius.

Lib.

Lib. 4. epist. Attuli tibi.

Lib. 1. epist. Ostendet plenum.

Lib. 2. epist. Dictata illa tua.

Libro 3. epist. Irascaris obrectatoribus.

Lib. 5. epist. Et tu mihi.

Lib. 9. epist. Ego quidem mi Hermolaë. Item proxima.

Lib. 12. epist. Quantopere me semper.

Politian^o

Libri de ratione conscribendi epistolae finis.